

TÜRK KÜTÜPHANECİLİĞİ

TURKISH LIBRARIANSHIP

TÜRK KÜTÜPHANECİLİĞİ / *TURKISH LIBRARIANSHIP*

Yayımlayan / *Publisher*: Türk Kütüphaneciler Derneği / *Turkish Librarians' Association*

Cilt / *Volume* 35 • Sayı / *Number* 3 • Eylül / *September* 2021

İçindekiler / *Contents*

	Sayfa / <i>Page</i>
Editörden / <i>Editorial</i>	
.....	350
Hakemli Yazılar / <i>Refereed Papers</i>	
Gözde Anıl Yılmaz ve Bülent Yılmaz Eskişehir İl Halk Kütüphanesi Dermesinde Bulunan Resimli Çocuk Kitaplarının Fiziksel ve İçerik Özelliklerinin Ödünç Alınma Üzerinde Etkisi / <i>The Effect of Physical and Content Characteristics of Illustrated Children's Books in the Eskişehir Provincial Public Library's Collections on Borrowing</i>	353
Yaşar Tonta ve Müge Akbulut Uluslararası Dergilerde Yayımlanan Türkiye Adresli Makalelerin Atıf Etkisini Artıran Faktörler / <i>Factors Increasing the Citation Impact of Papers from Turkey Published in International Journals</i>	388
Arif Yılmaz, Nilay Kaplan ve Ayşenur U. Ünlü Ankara'daki Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümleri ve Çocuk Kütüphanelerinin Bina, Güvenlik Donanımı ve Malzeme Niteliklerinin İncelenmesi / <i>Investigation of Building, Security Equipment and Material Qualifications of Public Library Children's Departments and Children's Libraries in Ankara</i>	410
Anıl Eşemen ve Ömür Sadioglu İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Eleştirel Okuma Becerisi Açısından İncelenmesi / <i>An Analysis of Primary School Turkish Textbooks in Terms of Critical Reading Skills</i>	436
Okuyucu Mektupları / <i>Reader Letters</i>	
Demet Soylu ve Tunç Medeni Virginia Woolf'un "Kendine Ait Bir Oda" Eserindeki Kadın ve Kütüphane Algısı / <i>Perception of Woman and Library in Virginia Woolf's Literary Work "A Room of One's Own"</i>	461
Özlem Şenyurt Uluslararası Okul Kütüphaneciliği Derneği (IASL) 2021 Yıllık Konferansı / <i>IASL 2021 Annual Conference</i>	464
Demet Soylu Akademik Yolculukta Mentorün Rolü / <i>Role of the Mentor in Academic Journey</i> ...	474
Demet Soylu ve Tunç Medeni Afrika Kütüphane Projesi / <i>African Library Project</i>	476
Türk Kütüphaneciliği Dergisi Jane Ann Lindley / <i>Jane Ann Lindley</i>	480
Tanıtım / <i>Opinion Papers</i>	
Helin İlcek Arşiv / <i>(W)Archives</i>	542

İçindekiler / Contents

	Sayfa / Page
Editörden / Editorial	
.....	350
Hakemli Yazılar / Refereed Papers	
Gözde Anıl Yılmaz ve Bülent Yılmaz Eskişehir İl Halk Kütüphanesi Dermesinde Bulunan Resimli Çocuk Kitaplarının Fiziksel ve İçerik Özelliklerinin Ödünç Alınma Üzerinde Etkisi / <i>The Effect of Physical and Content Characteristics of Illustrated Children's Books in the Eskişehir Provincial Public Library's Collections on Borrowing</i>	353
Yaşar Tonta ve Müge Akbulut Uluslararası Dergilerde Yayımlanan Türkiye Adresli Makalelerin Atıf Etkisini Artıran Faktörler / <i>Factors Increasing the Citation Impact of Papers from Turkey Published in International Journals</i>	388
Arif Yılmaz, Nilay Kaplan ve Ayşenur U. Ünlü Ankara'daki Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümleri ve Çocuk Kütüphanelerinin Bina, Güvenlik Donanımı ve Malzeme Niteliklerinin İncelenmesi / <i>Investigation of Building, Security Equipment and Material Qualifications of Public Library Children's Departments and Children's Libraries in Ankara</i>	410
Anıl Esemem ve Ömür Sadioğlu İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Eleştirel Okuma Becerisi Açısından İncelenmesi / <i>An Analysis of Primary School Turkish Textbooks in Terms of Critical Reading Skills</i>	436
Okuyucu Mektupları / Reader Letters	
Demet Soylu ve Tunç Medeni Virginia Woolf'un "Kendine Ait Bir Oda" Eserindeki Kadın ve Kütüphane Algısı / <i>Perception of Woman and Library in Virginia Woolf's Literary Work "A Room of One's Own"</i>	461
Özlem Şenyurt Uluslararası Okul Kütüphaneciliği Derneği (IASL) 2021 Yıllık Konferansı / <i>IASL 2021 Annual Conference</i>	464
Demet Soylu Akademik Yolculukta Mentorün Rolü / <i>Role of the Mentor in Academic Journey</i> ...	474
Demet Soylu ve Tunç Medeni Afrika Kütüphane Projesi / <i>African Library Project</i>	476
Türk Kütüphaneciliği Dergisi Jane Ann Lindley / <i>Jane Ann Lindley</i>	480
Tanıtım / Opinion Papers	
Helin İlcek Arşiv / <i>(W)Archives</i>	542

Pandemi, Bilgiye Erişim ve Akademi

Pandemic, Information Retrieval and Academy

Ercan Akyol*

The COVID-19 pandemic has dramatically changed our lives since it started. Although this change had heavy consequences, it also had positive aspects in terms of access to academic knowledge. Acceleration of digitization processes, online workshops, the expansion of databases and the fact that access to information has become a little cheaper than before has provided an irreversible convenience for the academy. This editorial covers thoughts on related topics.

Değerli Okurlar,

Bitecek, biter, bitti derken bir türlü sonu gelmeyen ve kısa vadede geçecek gibi de görünmeyen bir pandemi sürecinin içinde yaşıntımıza devam ediyoruz. Gündelik hayatımızın her anına nüfuz etmiş olan COVID-19’la birlikte yaşama pratiği beraberinde getirdiği stresin ve zorlukların yanı sıra araştırmaları başta kütüphanelere ve arşivlere dayanan sosyal bilimcilerin çalışma biçimini değiştirdi ve değiştirmeye devam ediyor.

Hiç kuşku yok ki önceki dönemin pandemi kısıtlamalarından uzak çalışma koşullarını bugün hâlen arıyoruz. Özellikle benim gibi tarihçiler açısından arşivlere uzun bir süre gidememek pek çok araştırmacı için ilk başlarda nahoş sonuçlara yol açtı. Arşivlerin yanında elbette bir de kütüphanelere gidişin sınırlandırılması var ki açık raf alan kütüphanelerini kullananlar ikincil kaynak görmek ve yayınlardan haberdar olmak için kütüphaneye gitmenin ne derece önemli olduğunu bilirler. Sadece bunlar da değil; odağında insanın yer aldığı “beşerî” bilimlerin merkezi olan kütüphaneler beşerî bilimciyi, tabir-i caizse, insan içine çıkararak, ona üzerine çalıştığı, düşündüğü konuları başkalarıyla tartışabileceği bir ortam sunan ve böylece onu bir “yalnız savaşçı” olmaktan kurtaran da yerlerdir. Özellikle salgının ilk yılında arşiv ya hiç gidilemeyen ya da çok özel izinlerle, güç bela gidilen, kütüphane ise sipariş edilmiş kitabın alıp çıkıldığı bir yer hâline gelmişti. Şu günlerde ise arşivler öngörülmez bir süre için şimdilik açık, kütüphanelerin durumu ise pek değişmedi.

Niyetim baştan sona olumsuz bir tablo çizmek değil, çünkü tüm bu kısıtlamaların sonuçları tamamıyla da olumsuz olmadı. Evet COVID-19 ile kaynaklara ulaşmak bir nebze zorlaştı, ancak özellikle Avrupa’daki akademisyenler için bu yeni bir sorun değil. Bir şirket

* Türk Kütüphaneciliği Editörler Kurulu Üyesi. Viyana Üniversitesi, Yakın Doğu Çalışmaları, Viyana, Avusturya. E-posta: ercan.akyol@univie.ac.at

Member of Turkish Librarianship Editorial Board. University of Vienna, Near Eastern Studies, Vienna, Austria.
E-mail: ercan.akyol@univie.ac.at

Geliş Tarihi - Received: 29.09.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 29.09.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

gibi işleyen Avrupa üniversitelerindeki sistem, araştırmacıları 2-3 yıllık projelerle istihdam edip sonrasında başından savıp yeni bir iş aramak zorunda bırakıyor. Bu sistemde akademisyenlerin “tenure” alması, kalıcı bir kadro bulup bir yere yerleşmesi çok az sayıda kişinin sahip olduğu bir ayrıcalık. Kadrolu azınlığın karşı kutbunda ise devasa bir araştırmacı ordusu şehirden şehre birkaç yıllık hatta bazen birkaç aylık projeler için taşıyor, göç ediyor; sonra aynı stresli iş arama süreci yeniden gündeme geliyor. Sonuç: biteviye bir akademik konar-göçerlik.

İşte bu sebeple henüz COVID-19’la tanışmamışken dahi Avrupa’daki akademikerler gerek maddî gerek lojistik koşulların dayatmasıyla kütüphanelere, arşivlere ve belki daha da önemlisi akademik veri tabanlarına ulaşmada sorunlar yaşıyordu. Bu konar-göçer sistemin bir sonucu olarak kişisel inisiyatifle kurulan çok kullanıcı e-posta/sosyal medya grupları, çeşitli araştırma ağları ve internet sayfaları sayesinde bu sorunların önüne geçilmeye çalışılıyordu. Günümüzde Avrupa’da akademisyenlerin bilimsel literatüre ulaşımı ve aralarındaki bilginin dolaşımı azımsanmayacak ölçüde bu şekilde gerçekleşiyor.

Arşivler ise tamamen olmasa da bu durumun büyük ölçüde dışında kalıyordu. Fakat pandemi ile birlikte bu noktada da bazı değişiklikler meydana geldi. Salgının uzaması sosyal bilimlerde çok daha önceden başlamış olan dijitalleşme sürecini hızlandırdı ve kaynakları daha kolay ve yasal bir şekilde ulaşılabilir hâle getirdi/getiriyor. Avusturya, Almanya, Fransa, Amerika, İtalya ve kısmen İngiltere gibi ülkelerdeki yazma eser koleksiyonlarının açık erişimli dijital veri tabanları gün geçtikçe genişliyor. Türkiye’deki büyük arşivler ise yazma eserlerin erişimi ve tarihi vesikalara ulaşım konusunda pek çok Avrupa ülkesinden çok daha hızlı ve uyumlu bir şekilde bu sürece adapte oldu. Osmanlı araştırmaları için en geniş arşive ev sahipliği yapan T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerine (eski ve araştırmacılar arasında hâlen bilinen adıyla Başbakanlık Osmanlı Arşivleri/BOA) kişisel bilgisayarlardan günün her saatinde ulaşmak mümkün. Benzer şekilde, Süleymaniye vb. arşivlerden online bir başvuru ile bir gün içinde çok sayıda yazma eser temin edilebiliyor. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi ise devasa bir yazma eser koleksiyonunu çoktan dijitalize edip herkesin doğrudan erişimine sundu. Araştırmacıların pandemi öncesinde tüm bu arşivlere ulaşması bugünkü kadar kolay değildi. Ödenek bulmak için başvuru burslar, kimi zaman cepten harcanan paralar, bürokratik engeller ve yapılan seyahatlerin hepsi bilim insanları için ayrı birer zorluk ve zaman kaybıydı. Şurası kesin ki COVID-19 gelmemiş olsa da tüm bu dijitalleşme ve erişim kolaylıkları önümüzdeki yıllarda hayatımızda olacaktı ve olmalıydı da. Pandemi zaten o yöne doğru giden bir trendi hızlandırdı, o kadar.

COVID-19 önlemleri çerçevesinde başka değişiklikler de oldu. Online uygulamalarla konferans, seminer ve atölyelere katılmaya şaşılacak kadar kısa bir sürede hepimiz alıştık. Hatta seyahat ve konaklama ücretlerinin buharlaşmasıyla akademik dünya şu anda takip edilmesi mümkün olmayan ve önceden neden düşünülmediğine dair pek çok kişinin hayıflandığına emin olduğum bir konferans karnavalına dönüştü. Bu tip bir araya gelmelerin insan tanımak ve kendini tanıtmak gibi sosyal ve faydalı olduğunu görmezden gelemeceğim yönleri var, çünkü kabul edelim ki hiçbir online uygulama ile işin bu kısmı gerçeği gibi yapılamıyor. Ancak bu işlevi bir tarafa bırakacak olursak bilgiye erişim, araştırmalara geri dönüş alma ve güncel durumdan haberdar olma tüm bu online organizasyonlar vasıtasıyla çok daha hızlı, pratik ve külfetsiz gerçekleştirilebiliyor.

Pandeminin onca olumsuzluğuna rağmen bu süreç bilgiye erişimi hızlandırmada bir katalizör görevi gördü, bazen de başrolü oynadı. Akademide bu kazanımların ne kadarının kalacağını gelecekte hep birlikte göreceğiz. Ancak akademi hâlâ bir yönüyle evrensel olma iddiasını taşıyorsa, açık ve ücretsiz erişim konusundaki gelişmeler korunmalı ve hatta daha da ileri götürülmeli temennisiyle bu konuyu burada noktalıyorum.

Değerli Okurlar,

Yazarların bilgisel üretimlerinin gerektiği gibi işlenip okura sunulmasında sorumluluk alarak yazar ve okur arasında seçici, geliştirici ve yayıncı rolüyle editörlük görevini işlevsel kılan Editörler Kurulu alışma arkadaşlarımızın, uzmanlık ürünü doğru bilgisel/bilimsel çalışmayı belirlemek ve okur kitlesini tanıyarak yayımlamak adına editoryal eylemlerini başarıyla yerine getirdiğine inanıyoruz. *Türk Kütüphaneciliği*'nin yolculuğunun birer yolcusu olan ekip arkadaşlarımızın her çalışma metninin başarısı için gösterdiği tutarlılık, netlik ve kesinlik kimi zaman açık kalp ameliyatı titizliğiyle kimi zaman ise küçük estetik dokunuş inceliğiyle kendisini göstermiştir. Bu bağlamda her doğru bilgisel/bilimsel çalışmanın simyası, bazen yüksek enerji ve büyük gerilimler bazen ise güçlü heyecan ve bulaşıcı sevinçler yaratmıştır.

Kısa bir süre önce ülkemizin ve dünyanın en eski mesleki ve bilimsel dergilerinden olan *Türk Kütüphaneciliği*'nin yakın geçmişine yönelik bir final değerlendirmesi yapılarak dergi yönetimindeki nöbet değişimi hakkında sizlere bilgi verilmişti. Türk Kütüphaneciliği Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Dr. M. Tayfun Glle'nin görevinden ayrılması sonrasında, *Türk Kütüphaneciliği* dergisinin vizyon ve misyonunu içselleştiren, değer ve hedefleri bağlamında eylem yeteneğini sergileyen Editörler Kurulu yelerimizden Süreyya Çankırı Yalıncaya, Müge Akbulut, Neslihan Er-Koçoğlu, Yalçın Yalıncaya, Ercan Akyol, Meriç Dirik, Elif ztop, Ebrar Okur ve Ferhan Koraş'ın editörlük görevinden ayrıldıklarını bildirmek isteriz. Gerek uzun yıllar bilgisi ve deneyimiyle emek veren gerekse yeni katılarak enerjisi ve sinerjisiyle dinamizm kazandıran değerli editör arkadaşlarımıza, dergimize verdikleri destek ve sundukları katkı için teşekkür ediyor, akademik ve mesleki yaşamlarında başarılar diliyoruz.

Değerli Okurlarımız,

Birbirinden ilginç bir seçki ve zengin içerikle dikkatlerinize sunduğumuz yeni sayımızı beğeniyle okumanızı temenni ederken Aralık 2021 sayısında yeni umutlar ve gelişmelerle buluşmayı arzuluyoruz.

Saygılarımızla!

Eskişehir İl Halk Kütüphanesi Dermesinde Bulunan Resimli Çocuk Kitaplarının Fiziksel ve İçerik Özelliklerinin Ödünç Alınma Üzerinde Etkisi*

The Effect of Physical and Content Characteristics of Illustrated Children's Books in the Eskişehir Provincial Public Library's Collections on Borrowing

Gözde Anıl Yılmaz** ve Bülent Yılmaz***

Öz

Genellikle çocuk edebiyatı eserleri aracılığıyla yaratılan ve güçlendirilen okuma kültürü, çocukların zihinsel (bilişsel), ruhsal, sosyal, ahlaki, dilsel ve estetik gelişimlerinde önemli işlevlere sahiptir. Çocukların bebeklik dönemlerinden itibaren çocuğa görelilik ilkesine uygun nitelikte çocuk kitapları ile karşılaşmaları onların okuma kültürlerini yaşamları boyunca sürecek biçimde sağlam ve sağlıklı bir temele oturtacaktır. Halk ve çocuk kütüphaneleri, çocukları çeşitli türde ve çok sayıda çocuk kitabı ile buluşturan toplumsal kuruluşlardır. Ancak bu kütüphanelerin okuma kültürü konusundaki önemli rollerini yerine getirebilmeleri için çocuğa uygun ve nitelikli çocuk kitapları dermesine sahip olmaları gerekmektedir. **Amaç:** Bu çalışmanın amacı, Eskişehir İl Halk Kütüphanesinin dermesinde yer alan okul öncesi (erken dönem) resimli çocuk kitaplarını fiziksel (dış yapı) ve içerik (içyapı) özellikleri ile çocuğa görelilik ilkesi açısından değerlendirerek, bunun ödünç alma üzerine etkilerini ortaya koymaktır. **Yöntem:** Bu amaç doğrultusunda araştırma kapsamına, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi dermesinde bulunan ve 2015-2019 yılları arası yayımlanmış 0-7 yaş arası çocuklara hitap eden basılı Türkçe resimli çocuk kitapları alınmıştır. Araştırmada bu yıllara ait evreni oluşturan 2,197 kitap, 130 kitap ile örneklenmiştir. Betimleme yöntemi ile gerçekleştirilen araştırmada örnekleme alınan resimli çocuk kitaplarının fiziksel ve içerik özellikleriyle çocuğa görelilik niteliklerine ait veriler, araştırmacılar tarafından oluşturulan “Resimli Çocuk Kitaplarını Değerlendirme Formu” aracılığıyla elde edilmiş ve elde edilen veriler ödünç alınma durumlarıyla ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. **Bulgular:** Çalışmada elde edilen bulgulara göre, Eskişehir İl Halk Kütüphanesindeki resimli çocuk kitaplarının %60,8’inin yılda ortalama 1-3 kez ödünç alındığı; kalın karton kapaklı kitapların %56,2’si yılda ortalama 7 kez ve daha fazla ödünç alınırken, bu oranın ince kartonlu kapağa sahip kitaplar için %5,3 olduğu; özgün çocuk kitaplarının %81,9’unun, çeviri çocuk kitaplarının ise %96,6’sının ödünç alındığı;

* Bu makale, 2020 yılında Gözde Anıl Yılmaz tarafından Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalında tamamlanan “Eskişehir İl Halk Kütüphanesi Resimli Çocuk Kitaplarının Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans tezine dayanarak hazırlanmıştır.

** Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi, Eskişehir, Türkiye. E-posta: gozderdas@gmail.com
Anadolu University Library, Eskişehir, Turkey. E-mail: gozderdas@gmail.com

*** Hacettepe Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: byilmaz963@gmail.com
Hacettepe University, Department of Information Management, Ankara, Turkey. E-mail: byilmaz963@gmail.com

Geliş Tarihi –Received: 21.06.2021

Kabul Tarihi – Accepted: 08.09.2021

Yayımlanma Tarihi – Published: 30.09.2021

kapağı görsel çekiciliği sahip resimli çocuk kitaplarının %96,6'sı ödünç alınırken, bu oranın kapağı görsel açıdan çekici olmayan kitaplar için %81,7'ye düştüğü; çocuğun ilgi ve gereksinimlerine uygun olan kitapların %94,7'si ödünç alınırken, çocuğun gelişimine uygun olmadığı belirlenen kitaplarda ödünç alınma oranının %66,7'ye, kısmen uygun olanlarda ise %81,2'ye düştüğü; çocukta okuma isteği uyandıracak nitelikte olan resimli çocuk kitaplarının %98,2'si, kısmen bu nitelikte olanların %89,5 ve niteliksiz çocuk kitaplarının da %72,3'ü yılda en az 1 kez ödünç alındığı anlaşılmıştır. **Sonuç:** Eskişehir İl Halk Kütüphanesi dermesinde bulunan resimli çocuk kitaplarının çoğunlukla yılda ortalama 1-3 kez ödünç alındığı; bu kitaplardaki basım bilgisinin yıllık ödünç alınma sıklıkları üzerinde etkili olmadığı; kitapların boyutları ve üzerlerinde hitap ettiği yaş grubu bilgisinin bulunması ile yıllık ödünç alınma sıklıkları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı; özgün ya da çeviri olma durumunun ödünç alınma sıklıkları üzerinde etkili olduğu; kapak görsellerinin ilgi çekici olması, kapak resimlerinin içeriği (konuyu) yansıtması ve resimlerin çocuğun öykü oluşturmasına uygun nitelikte olması ile resim ve metin oranı uygunluğunun kitapların ödünç alınmasında etkili olduğu belirlenmiştir. Bulgular ışığında, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi dermesinde bulunan resimli çocuk kitaplarının çocuğun gelişim düzeyine, ilgi ve gereksinimlerine uygun olmasının ödünç alınma durumları üzerinde olumlu yönde etkili olduğu ve daha çok ödünç alındığı yönünde sonuca ulaşılmıştır. Çalışmada sunulan bulgu ve sonuçlarla araştırma amacına ulaşılmıştır. **Özgünlük:** Yapılan bu araştırma, halk ve çocuk kütüphanelerinde nitelikli derme geliştirme ve yönetim süreçleri açısından resimli çocuk kitaplarında ödünç almayı etkileyen ve etkilemeyen fiziksel ve içerik unsurlarını gösterdiği için özgündür. Bir halk kütüphanesi dermesinde bulunan çocuk kitaplarının fiziksel ve içerik özelliklerinin ödünç alma üzerinde etkili olup olmadığı çok fazla araştırılmamış bir konudur. Çalışmada bu konu Eskişehir İl Halk Kütüphanesi örneğinde incelenmiş ve diğer halk kütüphanelerinin de dikkate alacağı ve yararlanacağı sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca, yayıncıların resimli çocuk kitapları tasarımında dikkate alacakları sonuçlar da elde edilmiştir. Geliştirdiğimiz "Resimli Çocuk Kitaplarını Değerlendirme Formu" da çalışmanın özgünlüğünü artırmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk edebiyatı; resimli çocuk kitapları; fiziksel ve içerik özellikleri; dış ve içyapı özellikleri; çocuğa görelilik ilkesi; çocuk kütüphaneleri; Eskişehir İl Halk Kütüphanesi.

Abstract

The reading culture, which is generally created and strengthened through works of children's literature, has important functions in the mental (cognitive), spiritual, social, moral, linguistic and aesthetic development of children. If children encounter high quality books that are suitable for the principle of appropriateness for the child from their infancy period will put their reading culture on a solid and healthy foundation that will last throughout their lives. Public and children's libraries are social institutions that bring children together with various types of numerous children's books. However, they need to have a collection of children's books which are in high quality and which appeal to children in order to fulfill their significant role in promoting reading culture. **Objective:** This study aims to examine the illustrated preschool (early childhood) books in the collection of Eskişehir Provincial Public Library in terms of their physical (external) and content (internal) characteristics and the principle of relevance to

the child, and to reveal the impacts of this on borrowing. **Method:** Therefore, the scope of this study covers the illustrated printed books in Turkish for children aged 0-7 in the collection of Eskişehir Provincial Public Library which were published between 2015-2019. 130 books were used as a sample and population of the research is comprised of 2,197 books. In the research carried out with descriptive method, physical and content characteristics of sampled illustrated children's books and data related to the principle of relevance to the child were analyzed through "Illustrated Children's Books Evaluation Form" created by the researchers and evaluated by associating them with their borrowing status. **Findings:** According to the findings obtained in the study, 60,8% of children's picture books in Eskişehir Provincial Public Library are borrowed 1-3 times a year on average; while 56,2% of thick paperback books are borrowed 7 times or more per year on average, this rate is 5,3% for thin paperback books; 81,9% of original children's books and 96,6% of translated children's books were borrowed; while 96,6% of children's picture books with visually appealing covers are borrowed, this rate drops to 81,7% for books whose covers are not visually appealing; 94,7% of the books that are suitable for the child's interests and needs are borrowed, the rate of borrowing decreases to 66,7% for the books that are not suitable for the development of the child and to 81,2% for those that are partially suitable. It has been understood that 98,2% of the children's picture books that will arouse the desire to read in the child, 89,5% of the partially in this quality and 72,3% of the unqualified children's books are borrowed at least once a year. **Implications:** The results of the study shows that illustrated children books in the Eskişehir IHK collection are borrowed 1-3 times in average per year; the publication information in these books has not effect on the annual borrowing frequency but the characteristics of being original or translated affects the frequency of borrowing; there is no statistically significant correlation between the size of the books, availability of information relevant to the target age group on the books and the annual borrowing frequency; the attractiveness of the cover images, the fact that the cover images reflect the content (theme), the relevance of the pictures to the children to create a story, and the suitability of the picture and text ratio affect the borrowing. In the light of those findings, it has been concluded that the children's picture books in the collection of the Eskişehir Provincial Public Library which are suitable for the child's development level, interests and needs have a positive effect on the borrowing situation and they are borrowed more often when compared to others. With the findings and results presented in the study, the research has achieved its purpose. **Originality:** This research is important in terms of quality collection development and management processes in public and children's libraries, as it shows the physical and content elements that affect and do not affect borrowing in children's picture books. Whether the physical and content characteristics of children's books in a public library collection have an impact on borrowing is an under-researched subject. In the study, this subject was examined in the example of the Eskişehir Provincial Public Library and results that other public libraries would consider and benefit from were obtained. In addition, results that publishers will consider in the design of children's picture books were also obtained in the study. The "Illustrated Children's Books Evaluation Form" that we developed also increased the originality of the study.

Keywords: *Children's literature; illustrated children books; physical and content features; external and internal structure features; the principle of relevance to children; children's libraries; Eskişehir Provincial Public Library.*

Giriş

Çocuk edebiyatı, çocuk için yapılan, çocuğa görelilik ilkeleri ile çocuğun dil, duygu, düşünce dünyasına ve düzeyine uygun olan edebiyattır. Çocuk edebiyatı, çocuğun çeşitli gelişim alanlarındaki bilişsel, sosyal, ruhsal, dilsel, etik ve estetik gereksinimlerini karşılayarak, olumlu yönde etkilenmesinde ve okuma alışkanlığı kazanmasında çok önemli rol oynar (Sever, 2017, s. 19). Edebiyat kavramı çerçevesinde düşünüldüğünde bir çocuk edebiyatı eserinin taşıması gereken çeşitli özellikler olduğu söylenebilir. Bu özellikler, fiziksel özellikler-içerik özellikleri ya da dış yapı-içyapı özellikleri olarak adlandırılabilir. Genel olarak çocuk kitaplarının fiziksel (dış yapı) özellikleri genel olarak kâğıt, kapak-cilt, harfler, boyut-biçim, resimler ve sayfa düzenidir. İçyapı özellikleri ise konu, tema, plan, kahramanlar (karakterler), dil ve anlatımdan oluşur (Gönen ve Aydos, 2016).

Çocuk edebiyatı eserlerinin nitelikli olmalarını belirleyen ilke çocuğa görelilik ilkesidir. Bu ilke, Şirin (1994, s. 19) tarafından “çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram bilgisine, algılama düzeyine uygun” olması biçiminde tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle çocuğa görelilik ilkesi, bir çocuk kitabının çocuğun temel gelişim alanlarını ve evrelerini, ilgi, gereksinim ve duyarlılıklarını dikkate alması ve çocuğa uygun fiziksel ve içerik özelliklerine sahip olması demektir. Bu bağlamda, çocuğa göre kitap, çocuk gerçekliğine ve yazınsal (edebi) ilkelere uygun kitap anlamına gelmektedir.

Halk ve çocuk kütüphaneleri, çocuklara okuma kültürünü kazandırma ve geliştirmede önemli rollere sahip toplumsal kuruluşlardır. Söz konusu kütüphaneler bu işlevlerini sahip oldukları nitelikli dermeler aracılığıyla gerçekleştirebilirler. Bu nedenle, halk ve çocuk kütüphanelerinin çocuklara uygun nitelikli kitaplardan oluşan dermelere sahip olması büyük önem taşımaktadır. Kütüphanelerin genel hedefleri olabildiğince çok kullanılmaktır. Ödünç verme oranları kütüphaneler için en somut kullanım göstergeleri arasında sayılabilir. Nitelikli çocuk kitapları, dermelerin daha çok ödünç alınmasını sağlayacak, böylece kütüphanelerin kullanım düzeylerini de yükselterek, hedeflerini gerçekleştirmelerine katkıda bulunabilecektir.

Bu çalışmada, öncelikle çocuk edebiyatı ve çocuk kütüphaneleri konusunda yapılmış çalışmalarla ilgili literatür özetlenecek ve konunun temel kavramlarına açıklık getiren bir kuramsal çerçeve çizilecektir. Daha sonra Eskişehir İl Halk Kütüphanesi dermesinde bulunan ve örnekleme alınan 0-7 yaş grubu çocuklara yönelik resimli çocuk kitaplarına ilişkin fiziksel ve içerik özellikleri hakkında elde edilen bulgular verilerek değerlendirilecektir. Bu araştırmanın sonucunda okul öncesi (erken çocukluk) dönemi resimli çocuk kitaplarının nitelikleri ile ödünç alınma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkinin var olup olmadığı analiz edilecektir.

İlgili Çalışmalar

Dünyada ve Türkiye’de resimli çocuk kitaplarının hem genel olarak çocuk kitabı ölçütlerine göre hem de halk kütüphaneleri dermeleri bağlamında değerlendirildiği çalışmalar bulunmaktadır.

Kocabaş (1999), 1997 yılında Türkiye’deki çocuk kütüphanelerinde bulunan çocuk kitaplarını fiziksel ve içerik özellikleri açısından değerlendirmiş ve genel olarak yetersiz oldukları sonucuna ulaşmıştır. Çalışmasının sonunda çocuk kütüphaneleri için kitap seçim işleminin konu uzmanları tarafından yapılmasını önermiştir.

Ankara’daki 20 çocuk kütüphanesinde en çok ödünç alınan 25 çocuk kitabının çocuk edebiyatı ilkeleriyle fiziksel ve içerik özellikleri açısından incelendiği bir başka çalışmada (Erkmen, 2017) söz konusu kitaplara ilişkin %80’lerin üstünde olumlu sonuç elde edilmiştir. Araştırmada, 100 kütüphane kullanıcısı ile yapılan görüşmede çocukların ödünç alacakları kitap tercihini önemli ölçüde öğretmenlerin etkilediği anlaşılmıştır.

2000-2014 yılları arasında yayımlanmış resimli çocuk kitaplarını dış ve içyapı özellikleri çerçevesinde inceleyen Koçak (2017), kitapların resimleyen ve basım bilgisi içerme, kâğıt yapısı açısından ortalama, dil bilgisi ve evrensel değerlere uygunluk açılarından ise yüksek oranlarda olumlu niteliğe sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Svab ve Zumer (2015), ebeveynlerin kütüphane kataloglarından çocukları için resimli çocuk kitaplarını hangi bibliyografik bilgilerle seçtiklerini belirlemeye yönelik olarak yaptıkları araştırmada, ebeveynlerin kitap seçimi konusunda zorluk yaşadıkları ve katalog bilgileri yerine kitapları bizzat görerek seçmeyi tercih ettikleri anlaşılmıştır. Ebeveynlerin kitap tercihlerinde özellikle kapak, resimler ve içeriğin etkili olduğu görülmüştür.

Gönen ve Aydos (2016), 3-6 yaş grubu resimli çocuk kitaplarını fiziksel ve içerik özellikleri açısından inceledikleri çalışmalarında, kitaplardaki konusal çeşitliliğin sınırlı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ankara’da bulunan halk kütüphanelerinin çocuk bölümlerinin dermelerinde yer alan resimli çocuk kitaplarının tematik yapılarına ilişkin olarak yapılan bir başka çalışmada (Yılmaz ve Gönen, 2018), söz konusu kitap temalarının çocukların mutluluk, dostluk, sevgi, yardımlaşma, arkadaşlık ve özür dileme gibi sosyal ve duygusal gelişim alanlarını güçlendirmesine katkıda bulunabilecek nitelikte olduğu anlaşılmıştır. Buna karşın, kitaplarda işlenen temaların, çocukların dilsel ve bilişsel gelişim alanlarına katkısının daha sınırlı olduğu görülmüştür.

Çolaklar’ın (2019) Bartın İl Halk Kütüphanesi dermesinde yer alan 2,995 okul öncesi ve ilk okuma kitaplarının fiziksel özelliklerini incelediği çalışmasında, kitapların sayfa düzeni, kâğıt niteliği, resimleme, taşınabilirlik, punto büyüklüğü açılarından çocuklara uygun olduğu saptanmıştır. Kitapların çok büyük bir bölümünün (%87,3) otuz sayfadan az, kapak resimlerinin ilgi çekici ve renkli (%85,1) ve okuma kolaylığı açısından da çocuklara göre olduğu (%85,8) anlaşılmıştır.

Taşcı (2019) tarafından yapılan çalışma, 2019 yılında Ankara’daki kitapçı raflarında bulunan ve 0-3 yaş grubuna yönelik 135 resimli çocuk kitabının fiziksel özellikler açısından uygun, içerik özellikleri açısından ise yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

5-8 yaş grubuna hitap eden 149 resimli çocuk kitabının fiziksel ve içerik özellikleri açısından incelendiği bir başka çalışmada (Dönmezler, 2019), söz konusu kitapların fiziksel açıdan genel olarak uygun olduğu, resimleme ve içerik özellikleri açısından ise uygun olmadığı saptanmıştır.

Bir başka çalışmada (Wei ve Ma, 2020) ise resimli çocuk kitaplarının ebeveynler, çocuklar ve diğer kullanıcılar açısından çekicilik etkenleri saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmada, katılımcıların resimli çocuk kitaplarını seçme yolları ve buna ilişkin okuma deneyimleri hakkında ilginç sonuçlar elde edilmiş ve kitapların görsel açıdan çekici olmalarının çocukların okuma isteğini önemli ölçüde artırdığı anlaşılmıştır.

Bu araştırmada diğer araştırmalardan farklı olarak okul öncesi (erken çocukluk) dönemi resimli çocuk kitaplarının fiziksel ve içerik özelliklerinin onların ödünç alınma sıklıklarını nasıl etkiledikleri incelenmiştir.

Erken Çocukluk Dönemi, Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kütüphaneleri

Erken Çocukluk Dönemi Gelişim Evreleri, Alanları ve Özellikleri

Erken çocukluk dönemi gelişim evreleri, alanları ve özellikleri, kitaplara ait dış-ıçyapı özellikleri ile birlikte çocuk kitaplarının çocuğa görelilik ilkesi bağlamında dikkate alınan temel iki boyuttan birisini oluşturur.

Erken çocukluk, Birleşmiş Milletler (2006, s. 3) tarafından “çocuğun sekiz yaşına kadar olan dönemi” olarak tanımlanmıştır. Erken çocukluk dönemi kendi içinde de sırasıyla 0-2 yaş arası bebeklik dönemi, 3-5 yaş arası okul öncesi dönemi, 6-8 yaş arası ise ilköğretimin ilk yılları olarak ayrılabilir (Can, 2011, s. 18). Erken çocukluk dönemi, bireyin tüm yaşamını etkileyecek olan alışkanlıkları edindiği çok yönlü ve etkili bir evredir (Cüceloğlu, 1991, s. 331). Çocukların fiziksel ve bilişsel gelişim temellerinin çok büyük ölçüde çocukluk döneminde atıldığı söylenebilir.

Gelişim hızı ve özellikleri toplumdan topluma ve çocuktan çocuğa göre belirli ölçüde farklılık göstermekle birlikte, erken çocukluk gelişim süreci ve gelişim alanları evrensel nitelik taşır ve genellikle genetik ve çevresel etkenlerle ilişkilendirilir. Erken çocukluk dönemi gelişim süreci çoğunlukla fiziksel, bilişsel (zihinsel), sosyal, duygusal, dilsel ve ahlaki gelişim alanları çerçevesinde ele alınmaktadır.

Bebeklik ve erken çocukluk döneminde gözle görülen en belirgin gelişimin beden ve hareket gelişimini içeren fiziksel gelişim olduğu söylenebilir. “Vücuttaki hücre sayısının ve büyüklüğünün artmasına bağlı olarak, vücut hacminin ve kütesinin artması” (Cirhinlioğlu, 2010, s. 9) anlamına gelen fiziksel gelişimle birlikte sinir ve kas sistemi olgunlaşmakta ve çocuğun emeklemek, yürümek, yakalamak gibi ilk hareket gelişimleri başlamaktadır (Yenibaş, 2008, s. 34). Çocuğun bir kitabı elinde tutması ve sayfaları çevirmesi bu dönemin beklenen fiziksel gelişim özellikleri arasındadır. Adını yazabilmesi de bu özellikler arasında sayılabilir (Levine ve Munsch, 2019, s. 252).

Erken çocukluk dönemi için bir diğer gelişim süreci bilişsel (zihinsel) gelişim alanında görülmektedir. Bu alan, kişinin dünyaya geldikten sonra öğrenme ve dünyayı anlama çabası içine girdiği ve bunun sonucunda geliştirdiği zihinsel bir düzenle çevresine uyum sağladığı bireyleşme ve bilişsel gelişim sürecidir (Cüceloğlu, 1991, s. 346). Bilişsel gelişim,

“kavramların, düşünme yeteneklerinin, belleğin, akıl yürütmenin ve başka çeşitli iç zihinsel işlevlerin gelişimi” (Gander ve Gardiner, 1998, s. 193) olarak tanımlanır. Yüzeysel düşünmenin olduğu ve mantıksal düşünmenin gelişmediği bu dönemin çocuklara ilişkin gelişim etkinlikleri arasında sözcükleri kullanma, hayali ve öyküsel oyunlar aracılığıyla yaşama hazırlanma, sürekli sorular sorma, öykü anlatmaktan ve dinlemekten hoşlanma, bildikleri şiir ve tekerlemeleri yinleme, kitaplarla daha çok ilgilenme söz konusudur (Bakırcıoğlu, 2011, s. 265; Cüceloğlu, 1991, s. 347; Dehart, Sroufe ve Cooper, 2004, ss. 380-383; Kandır, 2007, ss. 49-50).

Erken çocukluk döneminde dikkate alınan bir başka gelişim alanı, dil gelişimi ile ilgili olandır. Çocukların sesleri algılama ve sesler çıkarmasıyla başlayan bu dil gelişim süreci (Sever, 2018, s. 10), ağlama, babıldama, heceleme, tek sözcük söyleme ve sözcükleri birleştirme evreleri olarak adlandırılmakta ve değerlendirilmektedir (Oktay, 1994, ss. 167-170). Okul öncesi dönemde, çocuğun dil gelişimi hızlanır. Okul yılları ile birlikte ise okuma yazma, dilbilgisi kurallarını öğrenme ve sözcük dağarcığını geliştirme söz konusu olur (Santrock ve Yussen, 1992, s. 353). Sayılan tüm bu dilsel özelliklerin kazanılması ve geliştirilmesinde okuma ve kitaplar önemli işlev görür.

Sosyal, ruhsal ve ahlaki (etik) gelişim, erken çocukluk döneminde doğru değerlendirilmesi gereken çok önemli gelişim alanlarıdır. Gander ve Gardiner'e (1998, s. 274) göre, sosyal gelişim, çocukların belirli bir grubun üyeleri haline geldikleri, bu grubun değer, davranış ve inançlarını edindikleri süreçtir. Ruhsal gelişim, çocuğun sevgi, saygı, paylaşma, empati, dostluk, arkadaşlık vb. duygularının geliştiği duygusal gelişim alanıdır. Ahlaki gelişim de çocuğun, yaşadığı toplumun ürettiği doğru ya da yanlış kabul ettiği tutum ve davranışlara ilişkin sözlü normları/kuralları/ilkeleri öğrenme ve benimseme sürecidir. Çocukluk döneminde edinilen sosyal ve duygusal yetkinlik ve beceriler yetişkinlik dönemindeki davranışların da temelini oluşturmaktadır (Cüceloğlu, 1991, s. 356). Kitap ve okuma çocuklar için bu gelişim alanlarına katkıda bulunan önemli unsurlardır.

Bireyde yaşam boyu sürecek olan ve kısacası güzellik bilinci ve becerisi kazanmak biçiminde tanımlanabilecek estetik gelişim de erken çocukluk dönemi gelişim alanlarından birisi olarak düşünülebilir. Estetik gelişimde resimli ve estetik nitelikteki kitapların rolü önemlidir.

Burada kısaca açıklanmaya çalışılan çocuk gelişim evreleri, alanları ve özellikleri, bir kitabın çocuğa göre olup olmadığını belirlemede dikkate alınan ana unsurlardandır. Çünkü bu gelişim alanları, evreleri ve özellikleri, çocuk gerçekliği anlamına gelir ve çocuğun yaşamsal ilgi ve gereksinimlerini belirler. Bir çocuk kitabının, çocuğa göreliği bu ilgi ve gereksinimleri karşılayan nitelikte olmasına bağlıdır.

Çocuk Edebiyatının İşlevleri ve “Çocuğa Görelik”

Birleşmiş Milletlerin *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*'sinde (1989, Madde 1), 0-18 yaş arasındaki bireyler çocuk olarak kabul edilir. Gelişim evrelerini henüz tamamlamadıkları için bu yaş grubundaki bireylerin fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal açılardan çeşitli gereksinimleri bulunmaktadır. Genel olarak edebiyat, “olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın” (TDK, 2019) biçiminde tanımlanmaktadır. Son derece hassas ve farklı gelişim özelliklerine sahip 0-18 yaş arası geniş bir grubu hedefleyen çocuk edebiyatı, dilsel ve estetik özenle değişik tür ve biçimlerde yazılan ve çeşitli işlevleri olan metinler anlamına gelir (O’Sullivan, 2010, s. 1). Çocuk edebiyatı, ana materyali dil olan ve çocuğun gelişim özelliklerini dikkate alan, çocuk dünyasına seslenen, anlama, kavrama, yorumlama yetilerini destekleyen, eğiten, eğlendiren yazılı veya sözlü yapıtlar olarak tanımlanır (Demirel, 2010, s. 45). Sever’e (2013a, s. 3) göre, çocuk edebiyatı ürünleri çocuğun gelişim evrelerindeki gereksinimlerine uygun, hayal gücünü zenginleştiren, duygu ve düşüncelerine sanatsal anlam katan, görsel ve dilsel açıdan nitelikli eserlerdir. Şirin (1994, s. 9) çocuk edebiyatını, çocuksu edebiyat olarak niteler. Kısacası, çocuk edebiyatı, çocuklar için yapılan, çocuğa özgü ve çocuğa uygun edebiyattır. Bir başka deyişle çocuk edebiyatı, edebiyatın çocuklar için olan türüdür. Kuşkusuz çocuk edebiyatının okuru yalnızca çocuklar değil, her yaşta insan olabilir.

Çocuklar için edebiyat yaklaşımının 20. yüzyılda ortaya çıktığı söylenebilir. Bu edebiyatın doğuşunda çocuğun yetişkin dünyasından farklı eğilimlere, gelişim özelliklerine ve duyarlılıklara sahip olduğunun anlaşılması etkili olmuştur (Şirin, 1994, ss. 9-10). Dilidüzgün (2013, s. 46), bu olguyu, çocuk gerçekliği kavramı çerçevesinde, aynı nesnel olayı çocukların yetişkinlere göre farklı biçimde algılaması olarak açıklar. Çocuk edebiyatı, çocuğa özgü eğilimleri, gelişim özelliklerini ve duyarlılıkları çocuk gerçekliği bağlamında dikkate alan, bunları çocuğa hitap eden bir dil ve anlatımla edebiyat tadında yansıtmaya çalışan yazındır. Sever (2017, s. 17), çocuk edebiyatının, zengin içerikler sunma, çocuğun beğeni düzeyini yükseltme, gelişim aşamalarını destekleme, düş gücünü zenginleştirme ve kavrama düzeylerini güçlendirme boyutlarına dikkat çeker. Çocuk edebiyatının temel işlevi, çocuğun tüm gelişim alanlarındaki bilişsel, sosyal, ruhsal, dilsel, etik ve estetik gereksinimlerini karşılamaktır. Bu işlevler çocuğa okuma sevgisi ve alışkanlığı edindirmede çok önemli kazanımlar sağlar (Sever, 2017, s. 19). Çocuk, okumanın zevkini ve tadını en başta edebiyat ile almaya başlar. Çocuk edebiyatının genel işlevleri, çocuğa okuma sevgisi ve alışkanlığı edindirmek; onu bilgilendirmek; hayatı tanıtmak; dilsel, bilişsel ve görsel algı gelişimini desteklemek; düş gücünü geliştirmek; dinleme becerisini artırmak; sosyalleşmesine katkıda bulunmak; ruhsal gereksinimlerini karşılamak; okumaya ve yazmaya ilişkin istek yaratmak; yaşadığı kültürü tanımasına yardımcı olmak; estetik bilinç ve beceri kazandırmak ve keyif almasını sağlamak olarak sıralanmaktadır (Gönen ve Veziroğlu, 2013, ss. 10-11; Karatay, 2007, ss. 466-467).

Çocukların yetişkinlerden farklı eğilimlere, gelişim özelliklerine ve duyarlılıklara sahip olmaları anlamına gelen çocuk gerçekliği, çocuğa görelik ilkesinin de temelini oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, çocuğa görelik, çocuğa özgü eğilimleri, gelişim özelliklerini, duyarlılıkları, ilgi ve gereksinimleri dikkate almak olarak ifade edilebilir. Şirin (1994, s. 19), çocuk edebiyatı bağlamındaki çocuğa görelik kavramında, çocuğun büyüme ve gelişme aşamalarına, psikolojisine, sözcük ve kavram bilgisine, algılama düzeyine uygun bir duyarlılığa dikkat çeker.

Kısacası, çocuk edebiyatı, çocuk için ve çocuğa göre yapılan, çocuğun dil, duygu ve düşünce dünyasına ve düzeyine uygun edebiyattır.

Çocuk edebiyatının çocuğa uygun/göre olmasında çocuğun bilişsel, ruhsal, sosyal, dilsel, etik ve estetik alanlardaki gelişim özelliklerinin yanı sıra bir çocuk edebiyatı eserinin taşınması/sahip olması gereken özellikler de dikkate alınır. Bu özellikler dış yapı ve içyapı özellikleri; tasarım/görsel metin özellikleri-içerik özellikleri ya da fiziksel (biçimsel) özellikler-içerik özellikleri (unsurları) gibi başlıklar altında toplanmaktadır.

Çocuk kitaplarının fiziksel (dış yapı) özellikleri (unsurları) arasında genel olarak boyut, biçim, kâğıt, kapak, cilt, harfler, sayfa yapısı ve resimler yer almaktadır.

- Çocuk kitapları genellikle küçük, orta, büyük ve kucak boy olarak dört boyutta, dikdörtgen, kare, üçgen, oval gibi farklı biçimlerde olabilmektedir. Farklı yaş grubundaki çocuklar, farklı boyut ve biçimdeki kitaplardan hoşlanabilmektedir.
- Resimli çocuk kitaplarında kâğıt kalitesi ve kalınlığı hitap ettiği yaş grubuna göre değişmektedir. Kalitesi nedeniyle kâğıdın kolayca yırtılması, bir sayfadaki yazıların ve resimlerin ön ya da arka sayfalardan görünmesi, ışığı çok yansıtan parlaklıkta olması gibi olumsuz özellikler çocuğun okuma isteğini ve çabasını olumsuz yönde etkileyebilir (Yılmaz, 2016, s. 71). Kâğıdın çocuğun göz sağlığına zarar vermeyecek nitelikte olması önemlidir.
- Sanatsal anlatımla tasarlanmış, kitap içeriğini yansıtan ve onu temsil edebilen bir kitap kapağı, çocuğun kitabı çekici bulması ve onu okumaya heveslendirmesi açısından önemli bir uyarandır (Sever, 1995). Kullanıcıları çocuklar olduğu için çocuk kitaplarında ciltlerin de sağlam olması gerekir.
- Kitabın boyutuna ve hedeflenen yaş grubuna göre değişiklik gösteren harf büyüklüğünde önemsenmesi gereken en önemli ölçüt çocukların el-göz eşgüdümünü sağlaması ve yazıların okunabilirliğidir (Seven, 2010, s. 106).
- Çocuk kitaplarında önemli fiziksel özelliklerden birisi de sayfa düzenlemesidir. Sayfa düzeninin okuma ve izleme rahatlığı sağlaması, estetik dengeye sahip olması bunun için sayfalardaki resim, metin, kenar boşlukları ve diğer unsurların oransal açıdan birbiriyle uyumlu olması gerekmektedir (Sever, 2013b, s. 59).
- Çocuk edebiyatı, işlev ve amaçlarını resimlerle gerçekleştirebilir. Çocuğun düşünme ve düş dünyasını geliştiren resimler kitaplarda kavram ve düşüncelerin aktarılmasını sağlar (Göknil, 1994, s. 140). Resimli çocuk kitaplarındaki resimlerin estetik ve çocuğun düzeyine ve gelişim evresine uygun olması çok önemlidir. Kitapta geçen olaylar çocuğa resimlerle de anlatıldığı için resim ve metin dengesi çok iyi kurulmalıdır. Öykü resimlerle uyumlu olmalıdır (Demirel, 2010, s. 68). Ayrıca resimlerin metin olmadan da hikâyeyi anlatma gücüne sahip olması gerektiği bilinir.

Çocuk kitaplarının içerik (içyapı) özellikleri (unsurları) tema, konu, kahramanlar (karakterler), plan, dil ve anlatımdan oluşur. Sever'e (2013b, s. 63) göre içerik, yazar ve çizerin, sözcüklerle resmin anlatım gücünün birlikte kullanılarak çocuklara aktarmaya çalıştığı duygu ve düşünceler bütünüdür.

- Tema, bir edebiyat yapıtında üzerinde durulan düşünce, görüş veya yönelimlerdir (Oğuzkan, 1983'ten aktaran Uludağ, 2010, s. 83). Sever'e (2013b, s. 63) göre tema, eserde ele alınan konu ile çocukta yaratılmak istenen etkidir.
- Çocuk edebiyatı yapıtlarında çocuğa göre konu, çocuklar için anlama güçlüğü yaratmayan, çocuğun tanıdığı hayata uygun ve çocukları düşünmeye yönlendiren nitelikte olması anlamına gelmektedir. Bunlar aynı zamanda çocuk için konunun ilgi çekici olmasını sağlayan konusal özelliklerdir. Konular içinde bulunan toplumun kültürel değerleri ile evrensel etik değerleri yansıtmalıdır (Erbay ve Aydoğan, 2006, s. 226). Ayrıca kitaplarda işlenen konuların gerçekçi olması ve çocuğun toplumsallaşmasına katkı sağlaması gerekir. Çocuğun barış, dostluk ve sevgi gibi güzel anlayışları kazanmasını sağlayan konular tercih edilmelidir (Sever, 2017, s. 121). Çocuk edebiyatı yapıtlarında siyasal, dinsel, ırkçı vb. düşünceler yer almamalıdır.
- Çocuk kitaplarında yer alan "kahramanlar (karakterler)" önemli işlevlere sahip içerik unsurlarındandır. Çocukların okudukları kahramanlara özendiği ve onları taklit ettikleri söylenebilir. Çocuklar kahramanların davranış, tutum, fiziksel ve ruhsal özelliklerinden etkilenir, onlara inanır ve güvenirler. Çocuk, okuduğu eserde özdeşim kurduğu bir kahramanı arkadaş olarak görür, ondan hayatta karşılaşabileceği çeşitli sorunlarda nasıl davranması gerektiğini öğrenir (Sever, 2013b, s. 64; Yılmaz, 2016, s. 85). Ancak kahramanlar çocukları yaşam gerçekliğinden koparacak nitelikte de olmamalıdır. Her şeyi bilen, hatasız, ideal örnek kahramanlar çocuk gerçekliğine aykırı oldukları için çocuğun özdeşim kurmasını engelleyecektir. Dolayısıyla kahramanlar iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin arasında dolaşan ve çelişkiler yaşayan tipler olmalıdır (Karataş, 2014, s. 66).
- Çocuğun bilişsel ve dil gelişim düzeyine uygun anlatım biçimi çocuğa göre edebiyat yapıtları için önemli bir başka ölçüt anlamına gelir. Çocuk kendisine alışık olduğu bir anlatım biçimi ile seslenilmesini ister (Karatay, 2007, s. 465). Süslü, dolambaçlı, abartılı ve uzun anlatımlardan uzak durulmalı, çocuğun rahatlıkla anlayabileceği sade, akıcı ve anlaşılır anlatım biçimleri yeğlenmelidir. Ayrıca kitaplardaki cümle yapıları çocukların kelime dağarcıkları ile gelişim evreleri dikkate alınarak oluşturulmalıdır (Çakmak Güleç ve Geçgel, 2006, s. 185).
- Konunun, kahramanların ve temanın bir yapıta uyum içinde yerleştirilmesi, plan olarak tanımlanmaktadır. Çocuk kitaplarında tutarlı olması gereken planlar tema ve konu arasında uyum sağlamalıdır. Gereksiz ayrıntılardan uzak tutulan öyküde geçen olaylar, çocuğun heyecan ve ilgisini canlı tutacak kısa, açık, anlaşılır ve tutarlı biçimde bir sıra izlemeli ve ilerlemelidir (Demircan, 2006, s. 15; Seven, 2010, s. 108).

Kısacası, çocuğa görelilik ilkesinin temel unsurları arasında daha önce açıklanan çocuğun gelişim özellikleri yanı sıra burada özetlenen çocuk kitaplarına ilişkin fiziksel ve içerik özellikleri de yer almaktadır.

Kuramsal çerçeveye dayanarak kapsamlı ve genel bir tanım yapmak gerekirse, çocuğa görelilik ilkesi, bir çocuk kitabının çocuğun fiziksel, bilişsel, sosyal, ruhsal, dilsel, etik ve estetik gelişim evrelerini, düzeyini, özelliklerini, ilgi, gereksinim ve duyarlılıklarını dikkate alması ve çocuğa uygun fiziksel ve içerik özelliklerine sahip olması demektir. Bu tanım bağlamında, çocuğa göre kitap, fiziksel ve içerik özellikleri açısından çocuk gerçekliğine (çocuğun temel

özellikleri, ilgi, gereksinim ve duyarlılıkları ile duygu, düşünce ve kavram dünyasını) uygun nitelikli edebiyat eseridir. Bir başka ifadeyle, çocuk gerçekliğine ve yazınsal (edebi) ilkelere uygun kitap, çocuğa göre kitaptır.

Resimli Çocuk Kitapları

Bu çalışma kapsamında yer alan resimli çocuk kitapları konusu ile ilgili kısa bir kavramsal çerçeve çizmek yararlı olacaktır. Çocuk edebiyatının bir türü sayılan resimli çocuk kitapları masallar, şiirler, bilmece gibi türlerden daha farklıdır. Resim-metin uyumu ile tanımlanan resimli çocuk kitapları bu nedenle özel bir tür olarak da kabul edilir (Tunnel ve Jacobs, 2008, s. 61). Resimli çocuk kitaplarının çocuk edebiyatı türü olarak kabul edilmesiyle ilgili farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bilgi veren ancak yazınsal nitelikte olmayan ABC kitapları, kavram kitapları gibi türler bulunmakla birlikte, resimli çocuk kitaplarının çoğunluğunu öykü kitapları oluşturur. Çocuğun, edebiyatla ilk karşılaştığı kitaplar resimli öykü kitaplarıdır. Yazınsal ilkeler çerçevesinde oluşturulmuş resimli öykü kitapları, çocuk edebiyatı yapıtları arasında kabul edilmektedir (Alpöge, 2005, s. 17).

Resimli çocuk kitapları “0-7 yaş çocuklara yönelik, içinde öykü benzeri anlatılara yer verilen ürünler” (Dilidüzgün, 2013, s. 109) olarak tanımlanmaktadır. Tuncer (1994, s. 202) de, İngilizcede “picture book”, Almancada “bilderbuch” ve Fransızcada “albüm” olarak adlandırılan resimli çocuk kitaplarını, yedi yaş ve öncesi çocuklara okunan veya bu yaş grubu çocukların okudukları kitaplar biçiminde ele almaktadır. Ancak her türden resimli kitap bu türe girmemektedir. Resimli çocuk kitaplarında temel olan nokta, öykünün çocuğa hem metin hem resim yoluyla anlatılması, bu iki unsurun birbirini bütünlemesi ve resmin daha güçlü bir unsur olarak tek başına dahi anlatım gücüne sahip olmasıdır. Resimli çocuk kitapları “çocuğu çizginin, rengin ve sözcüklerin anlatım olanaklarıyla buluşturan, onlara yaşamı ve insanı sanatsal kurgular içinde tanıtan araçlardır” (Sever, 2013a, s. 3). Çocuk özellikle erken çocukluk döneminde önce resimli kitaplar, sonra resim ağırlıklı resim-metin uyumlu kitaplarla ve son olarak da metin ağırlıklı resim-metin uyumlu kitaplarla buluşmalıdır (Şirin, 2007, s. 53).

Resimli çocuk kitapları, öğretici ve edebi nitelikli resimli çocuk kitapları olarak gruplandırılabilir (Bassa, 2013, ss. 180-181). Öğretici nitelikteki resimli çocuk kitapları, öykünün sadece resimlerle anlatıldığı ya da çok az metin bulunan kitaplardır (Şahin, 2014). Edebi nitelikli resimli öykü kitaplarında ise öykü, resim ve metnin uyumlu dengesiyle ilerler ve sadece sözcüklerle aktarılır. Edebi nitelikli resimli çocuk kitapları öğretici olma kaygısı olmadan çocuğu doyuma ulaştıran eserlerdir. Edebi nitelikli resimli öykü kitaplarında amaç, çocukların duygu ve düşünce dünyalarını dilsel ve görsel unsurlarla zenginleştirilmesi, çocuğa yaşamın ve insanın tanıtılmasıdır (Sever, 2017, s. 30).

Resimli çocuk kitapları ile ilgili olarak yapılan bu çalışma kapsamında belirtilmesi gereken önemli nokta, hem öğretici hem de yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğa göre olması gerektiğidir.

Çocuk Kütüphaneleri ve Derme

Çocuk kütüphanesi *Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği*'nde (2012), “il veya ilçe halk kütüphanesine bağlı olarak on dört yaşına kadar olan çocuklara ayrı bir binada hizmet veren kütüphane” biçiminde tanımlanmıştır. Türkiye’de halk kütüphanelerinin içinde yer alan çocuk bölümleri de çocuk kütüphanesi olarak kabul edilebilir. IFLA’ya (2018, s. 4) göre ise çocuk kütüphaneleri, “ırk, din, cinsiyet, kültürel geçmiş, sosyo-ekonomik durum, zihinsel ya da fiziksel becerileri ne olursa olsun bebeklik, çocukluk ve genç yetişkinlik dönemlerindeki çocukları içeren, ‘herkes için hizmet’ ilkesiyle hareket eden kurumlar”dır. Çocukların farklı deneyimlerle, sosyalleşebileceği ve keyifli zamanlar geçirecekleri ortamlar olarak çocuk kütüphaneleri çocuk ile kitap arasındaki bağları da güçlendirir (IFLA, 2007, s. 4).

IFLA (2003) tarafından çocuk kütüphanelerinin amaçları arasında sıralanan ve okuma olgusu ile doğrudan ya da dolaylı biçimde ilgili görünen ilk iki madde şöyledir:

- “Her çocuğun hakkı olan bilgi, işlevsel, görsel, dijital ve medya okuryazarlığı, kültürel gelişim, okuma gelişimi, yaşam boyu öğrenme, boş zamanlar için yaratıcı programlara erişimi kolaylaştırmak,
- Çocukların açık erişimli tüm kaynaklara ve ortamlara erişimini sağlamak”tır.

Çocuk kütüphanesi amaçları arasında yer alan okuma gelişimini kolaylaştırmanın nitelikli çocuk kitapları ile olacağı kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Aydın (2019) çalışmasında, çocuk kütüphanelerinde nitelikli derme oluşturmanın önemine dikkat çekerek, konunun kuramsal içeriğinde hem çocuk kitaplarının hem de çocuk kütüphanelerinin sahip olmaları gereken özellikleri belirtir. Polat (2018, s. 445), dermenin bir kütüphane için önemli nitelik ölçütleri arasında yer aldığını vurgular. Çocuk kütüphaneleri bu nedenle nitelikli ve yeterli sayıda çocuk kitapları dermelerine sahip olmalı, çocukların gereksinimine yanıt verecek nitelikte ve çeşitlilikte kaynağı içermelidir. Çocuk kütüphaneleri hem basılı hem de çevrim içi kaynaklardan oluşan güçlü dermeleri aracılığıyla her türden düşünce ve değeri yansıtmalıdır. Kütüphane için kaynakların seçiminde kullanıcı istek ve önerileri de dikkate alınmalıdır. Dermeler çekici, güncel ve iyi bir biçimde düzenlenmiş olmalıdır (IFLA, 2018, s. 13). Tüm çocuklar için eşit hizmet olanakları yaratan çocuk kütüphaneleri, çocuklara nitelikli, zengin, estetik ilkelerle oluşturulmuş, edebiyat ve sanat değeri taşıyan, hem çocuğun hem de yetişkinlerin keyifle kullanabilecekleri derme sunma sorumluluğuna sahiptirler (Yılmaz, 2019, s. 35).

Çocuklara yönelik derme geliştirme uzmanlık ve zaman isteyen bir işlemdir (Sullivan, 2005, s. 35). Büyük bir dikkat ve duyarlılıkla oluşturulan çocuk kütüphanesi dermeleri yetişkin kütüphane dermelerine göre farklıdır. IFLA’ya (2003) göre, kütüphanelerde çocuklar için derme oluşturulurken temel ölçütler olarak kaynakların; nitelikli ve yaş grubuna uygun olmasına, güncel ve doğru bilgiler içermesine, farklı değerleri, fikirleri ve yerel topluluk kültürünü yansıtmaya ve aynı zamanda küresel toplumla bütünleşmeyi sağlayacak yayın ve hizmetleri içermesine dikkat edilmelidir.

Görüldüğü gibi, çocuk kütüphaneleri için derme oluşturma ve geliştirme, çocuğa yönelik ilkesi çerçevesinde ve son derece titizlikle gerçekleştirilmesi gereken işlemler sürecidir. Çünkü çocuk kütüphaneleri, çocukların zihinsel (bilişsel), ruhsal, sosyal, dilsel, etik (ahlaki) ve estetik gelişimlerini destekleme işlevlerini çocuklara nitelikli okuma materyalleri ile kazandırdıkları okuma kültürü aracılığıyla yerine getirirler. Bu nedenle çocuk kütüphanesi dermelerinin çocuğa

görelilik ilkeleri çerçevesinde uygun fiziksel ve içerik özellikleri taşıyan resimli çocuk kitaplarını sunması büyük önem taşır. Çocuk kütüphanelerinin nitelikli dermelere sahip olmaları bu dermelerin kullanım düzeylerini de artıracaktır.

Türkiye’de halk ve çocuk kütüphaneleri için yayın seçme süreci *Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği* (2005) çerçevesinde gerçekleşmektedir. İlgili yönetmelikte söz konusu kütüphanelere yayın seçiminden sorumlu komisyon ve kurullar ile hangi işlemlerin yapılması gerektiği açıklanmaktadır. Yönetmeliğe göre, halk kütüphanelerine sağlanacak yayınları, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesindeki Yayın Seçme Kurulu ve iller düzeyinde de Yayın İnceleme Komisyonları seçmektedir. Yönetmelik çerçevesinde, Yayın İnceleme Komisyonu kütüphanesi için uygun gördüğü ve istediği yayınların seçimini yapar ve sağlanması için Yayın Seçme Kuruluna önerir. Türkiye’de halk ve çocuk kütüphanelerine yönelik yayın seçim ve sağlama işlemleri büyük ölçüde ilgili bakanlık bünyesinde oluşturulan Yayın Seçme Kurulu tarafından yapılmaktadır (Cengiz, 2017, s. 47). Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü’nün (KYGM) istatistiki verilerine göre 2019 yılında halk ve çocuk kütüphanelerine merkezden (KYGM tarafından) 1,094,950 adet, kütüphaneler tarafından ise 61,926 adet kitap satın alınmıştır. Buna göre, 2019 yılında Türkiye’deki halk kütüphanesi dermelerine eklenen kitapların sadece %5,35’i kütüphanelerin kendileri tarafından seçilmiş ya da seçtikleri bakanlık tarafından alınmıştır (Kütüphaneler ve Yayınlar, 2019). Çocuk kütüphaneleri için derme oluşturma süreçleri açısından dikkat çekilecek bir konu da, Türkiye’de halk ve çocuk kütüphanelerine çocuk kitapları seçimi için ayrı bir yönetmeliğin bulunmaması ve bu işlemin de *Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği*’nde (2005) yer alan ve tüm kitaplar için geçerli olan genel ölçütlere göre yapılmasıdır.

Eskişehir İl Halk Kütüphanesi

Eskişehir’de 1874 yılında Kurşunlu Camii bünyesinde kurulmuş olan ilk kütüphane İstiklal Savaşı’nda yıkıldığında 01.06.1926 tarihinde Muhasebe-i Hususiye’ye ait binada Memleket Kütüphanesi adıyla yeniden hizmete başlamıştır. Kütüphane, 1950-1968 yılları arasında Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı yeni hizmet binasında hizmet vermiştir. Eskişehir İl Halk Kütüphanesi, 05.07.1968 tarihinde 2 katlı 861 metrekare kullanım alanına sahip hizmet binasına taşınmıştır (Eskişehir İl Halk Kütüphanesi, 2014). Bu binanın da yetersiz kalması üzerine 2016 yılında yıkılmış ve yerine yapılan yeni binanın inşaat işleri halen devam etmektedir. Eskişehir İl Halk Kütüphanesi, 2016 yılından bu yana geçici olarak Hacı Süleyman Çakır Kız Anadolu Lisesinde hizmet sunmaktadır.

Eskişehir İl Halk Kütüphanesinde toplam 21 personel bulunmaktadır ve bunların 8’i kütüphanecidir. Kütüphanede danışma ve ödünç verme hizmetleri, çocuklara yönelik hizmetler, gezici kütüphane hizmeti, konuşan kitaplık, internet hizmeti, eğitici ve kültürel etkinlikler ile geçici koleksiyon hizmetleri yürütülmektedir.

Eskişehir İl Halk Kütüphanesinin dermesindeki toplam kitap sayısı 2020 yılı itibariyle 121,744’tür. Bu kitapların 19,447’si çocuklara, 1,630’u gençlere, 39,817’si yetişkinlere ve 60,850’si de genel kullanıcılara yöneliktir. Kütüphaneye 2020 yılı içerisinde 6,851 yeni kitap

gelmiştir. Bu kitapların %72'si (4,981) KYGM tarafından, %9'u (569) ise kütüphane tarafından satın alınmıştır. Diğer kitaplar (%19) bağış yoluyla sağlanmıştır.

2020 yılında kütüphaneden ödünç verilen toplam kitap sayısı 78,492'dir. Ödünç verilen kitapların 1,351'i okul öncesi çocuk kitapları, 18,172'si ise genel çocuk kitaplarıdır. Eskişehir İl Halk Kütüphanesinde 2020 yılında ödünç verilen kitapların %25'i çocuk kitaplarıdır. Kütüphanenin toplam üye sayısı 68,745'tir. Bu üyelerin 113'ü okul öncesi, 13,333'ü çocuk, 37,765'i yetişkin, 16,947'si genç ve 587'si de 65 yaş üstüdür.¹

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Çalışma, çocuk kütüphanelerinin nitelikli çocuk dermelerine sahip olmasının onların işlevlerini yerine getirebilmeleri açısından zorunlu olduğu gerekçesi ve yaklaşımı çerçevesinde ele alınmıştır. Araştırmanın amacı, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi dermesinde bulunan resimli çocuk kitaplarını fiziksel ve içerik özellikleri ile çocuğa görelilik ilkeleri çerçevesinde değerlendirmek ve bu özelliklerin kullanıcıların ödünç alma eğilimleri üzerinde etkili olup olmadığını ortaya koymaktır. Bu amaç bağlamında, araştırmanın problemi; "Eskişehir İl Halk Kütüphanesi dermesinde bulunan resimli çocuk kitapları fiziksel ve içerik özellikleri ile çocuğa görelilik ilkeleri açısından nasıldır ve bu özellikler kitapların ödünç alınma durumlarında etkili midir?" biçiminde belirlenmiştir. Çalışmada aşağıdaki araştırma soruları yanıtlanmaya çalışılmıştır:

1. Eskişehir İl Halk Kütüphanesi dermesinde bulunan resimli çocuk kitapları fiziksel ve içerik özellikleri açısından nasıldır?
2. Eskişehir İl Halk Kütüphanesi dermesinde bulunan resimli çocuk kitapları, çocukların gelişim özelliklerine ve düzeylerine uygun mudur?
3. Eskişehir İl Halk Kütüphanesi dermesinde bulunan resimli çocuk kitaplarının fiziksel ve içerik özellikleri ile çocuğa görelilik durumları, onların ödünç alınma eğilimlerinde etkili midir?

Araştırmanın hipotezi de şöyle oluşturulmuştur: Eskişehir İl Halk Kütüphanesi dermesinde yer alan resimli çocuk kitaplarının fiziksel ve içerik özellikleri onların ödünç alınma durumlarında etkili olmaktadır.

Araştırma kapsamına, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi dermesinde bulunan ve 2015-2019 yılları arası yayımlanmış 0-7 yaş arası gruba yönelik Türkçe dilinde basılı resimli çocuk kitapları dâhil edilmiştir. Kütüphane dermesindeki resimli çocuk kitaplarının toplam sayısını belirlemek için KOHA otomasyon sisteminde yer alan 372.412 Dewey Onlu Sınıflama Sistemi numarası dikkate alınmıştır. 372.412 sınıflama numarası "okuma kitapları, okul öncesi ve okul öncesi kitapları" (Dewey, 1993, s. 628) için kullanılmaktadır. Bu bağlamda, 15 Ekim 2020 tarihi itibarıyla Eskişehir İl Halk Kütüphanesi KOHA katalog tarama modülünden 372.412 sınıflama numarası verilen ve son beş yılda (2015-2019) yayımlanmış çocuk kitapları belirlenmiştir. Araştırma evreni bu kitaplardan oluşmuştur. Araştırma örnekleme de belirlenen evren kapsamında rastgele örnekleme tekniği ile saptanmıştır. Araştırma evrenine ve örnekleme ilişkin veriler Tablo 1'de sunulmaktadır.

¹ 01.01.2021 tarihinde Eskişehir İl Halk Kütüphanesinden görüşme yoluyla elde edilen verilerdir.

Tablo 1

Araştırma Evreni ve Örneklemi

Yayın yılı	Evren		Örneklem	
	N	%	N	%
2015	422	19,2	25	19,2
2016	501	22,8	30	22,8
2017	613	27,9	36	27,9
2018	433	19,7	26	19,7
2019	228	10,4	13	10,4
Toplam	2197	100,0	130	100,0

Araştırmada evrenini oluşturan toplam 2,197 kitaptan 130'u örnekleme alınmıştır. 0,99 güven düzeyi ve 0,05 hoşgörü düzeyine göre 3,000'e kadar olan kitle genişliğini (evreni) 121 birim temsil edebilmektedir (Çıngı, 1990, s. 261). Bu durumda, 130 olan araştırma örneklemini istatistiksel olarak evreni temsil etmektedir.

Araştırma betimleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Betimleme yöntemi, araştırılan nesnenin ya da olgunun var olan durumunu nitelemeye ve açıklamaya çalışan bir yöntemdir. Bu yöntem ile amaç, bir kurum, birey, grup, durum ya da olgunun düzgün bir portresini ortaya çıkarmaktır (Altunışık, Çoşkun, Bayraktaroglu ve Yıldırım, 2010, s. 69; Kaptan, 1998, s. 59).

Çalışmada, Eskişehir İl Halk (EİH) Kütüphanesi dermesinden araştırma kapsamına alınan resimli çocuk kitaplarının fiziksel ve içerik özellikleri ile çocuğa görelilik durumları açısından değerlendirilebilmesi için "Resimli Çocuk Kitaplarını Değerlendirme Formu" hazırlanmıştır.² Ayrıca çalışma kapsamında, EİH Kütüphanesi dermesinde yer alan resimli çocuk kitaplarının fiziksel ve içerik özelliklerine dair yerinde gözlem ve incelemeler yapılmıştır. Araştırma verileri, geliştirilen bu form aracılığıyla toplanmıştır. Sözü edilen "Resimli Çocuk Kitaplarını Değerlendirme Formu"nun ilk hali Eylül 2020'de çocuk edebiyatı yazarı, akademisyen ve kütüphanecilerden oluşan konu uzmanlarının³ görüşlerine sunulmuştur. Söz konusu uzmanlardan alınan geri bildirimler çerçevesinde gözden geçirilen form ile 15 kitap üzerinden bir ön-test uygulaması gerçekleştirilmiş ve forma son hali verilmiştir.

Elde edilecek verilerin güvenilirliğinin saptanması için değerlendirilen kitaplara ait aynı veri seti dört konu uzmanı⁴ tarafından Resimli Çocuk Kitaplarını Değerlendirme Formuna göre ayrı ayrı kodlanmıştır. Daha sonra bu kodlamalar, aralarındaki benzerlik oranını belirlemek için karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Veri setine örneklemden rastgele beş resimli çocuk kitabı dâhil edilmiştir. Araştırmanın kodlama güvenilirliğini saptamak için farklı uzmanlar tarafından kodlanan veri setinin kodlama benzerliğinin minimum %80 olması beklenir ve bu benzerlik şöyle hesaplanır:

² Bkz. EK 1.

³ Çocuk edebiyatı yazarları Sevim Ak, Nur İçöz, Hacettepe Üniversitesi Anaokulu psikoloğu ve çocuk edebiyatı yazarı Nihan Temiz, Anadolu Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü Araştırma Görevlisi Gülhan Yılmaz Bursa, Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi kütüphanecisi Günay Uysal, İzmir Bornova Çocuk Kütüphanesi kütüphanecisi Asuman Nesibe Gök ve Aydın İl Halk Kütüphanesi kütüphanecisi Nuran Akman.

⁴ Sevim Ak, Nihan Temiz, Nuran Akman ve Gülhan Yılmaz Bursa.

*Güvenirlilik = görüş birliği sağlanan kodlama / (görüş birliği + görüş ayrılığı) * 100*
(Miles ve Huberman, 1994, s. 64).

Kullanılan güvenilirlik modeli çerçevesinde çalışmadaki kodlayıcı uzmanlar arasındaki uyuşma oranı %83,9 olarak saptanmıştır. Böylece aynı veri setini kullanan dört farklı kodlayıcının ilgili forma göre oluşturduğu yanıtların beklenen istatistiksel oranda uyuştuğu anlaşılmıştır.

Resimli Çocuk Kitaplarını Değerlendirme Formunda 3 bölüm ve 63 soru yer almaktadır. İlk bölüm 22 sorudan oluşmaktadır. Bu bölümde kitap adı, yazar, yayıncı, basım bilgisi, sayfa yapısı, özgün ya da çeviri olma durumu, resimleyen, çeviren, konu numarası, dermeye katıldığı yıl, hitap ettiği yaş kaydı, boyut, biçim, cilt ve kapak türü, kitabın fiziksel hali ve ödünç alınma sıklığı ile ilgili özellikler ile kitaba ait bibliyografik bilgiler bulunmaktadır. İkinci bölümde ise kitapların fiziksel özelliklerini (boyut ve biçim, kâğıt cinsi, kapak ve cilt türü, harfler, sayfa yapısı ve resimleme durumlarını) saptamaya ilişkin 18 soru yer almıştır. Üçüncü bölüm ise, kitapların içerik özelliklerini (tema, kahramanlar, konu, dil-anlatım ve plan) ve çocuklara görelilik durumunu saptamaya ilişkin birisi açık uçlu olmak üzere toplam 23 soruyu kapsamaktadır.

Örnekleme alınan 130 resimli çocuk kitabına ilişkin ödünç alınma verileri, Türkiye'deki halk kütüphanelerinin ortak biçimde kullandığı Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü KOHA otomasyon sisteminde açılan kişisel hesapla 15 Ekim 2020 tarihinde elde edilmiştir. Söz konusu tarihten sonraki ödünç alınma verileri çalışmaya dâhil edilmemiştir. KOHA kütüphane otomasyon sisteminde seçilen bir halk kütüphanesinde her kitabın dermeye girdiği tarihten itibaren toplam ödünç alınma sayılarına ulaşılabilmektedir. Örnekleme alınan resimli çocuk kitaplarına ilişkin elde edilen bu sayılarla yıllık ortalama ödünç alınma sıklıkları hesaplanmış ve araştırmada bu hesaplama ile elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Resimli Çocuk Kitaplarını Değerlendirme Formu ile elde edilen araştırma verileri SPSS 22.0 (Statistical Package of Social Science) istatistik programı ile analiz edilmiştir. Resimli çocuk kitaplarının ödünç alınma sıklıkları ile fiziksel ve içerik özellikleri (bağımlı-bağımsız değişkenler) arasındaki ilişkiyi (kitapların fiziksel ve içerik özelliklerinin ödünç alınma üzerinde etkisini) istatistiksel olarak ortaya çıkarmak için ki-kare analizi uygulanmıştır.

Bulgular ve Değerlendirme

Çalışmanın bu bölümünde, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi (Eskişehir İHK) dermesinde yer alan ve örnekleme alınan resimli çocuk kitaplarının fiziksel ve içerik özellikleri kısaca verilerek bu özelliklerin ödünç alınmaya etkileri ortaya konulacaktır.

Resimli Çocuk Kitaplarını Değerlendirme Formu ile elde edilen verilere göre, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi dermesindeki resimli çocuk kitaplarının:

- %63,1'nin basım bilgisi bulunmakta, %36,9'nun ise bulunmamaktadır.
- %24,6'sı 16 sayfa ve altında, %33,8'i 17-24 sayfa aralığında, %34,6'sı ise 25-32 sayfa aralığından oluşmaktadır.
- %55,4'ü özgün, %44,6'sı çeviridir.
- %80'inde yazar tanıtım sayfası, %84,6'sında kitabın resimleyen adı bulunmamaktadır.

- %64,6'sı büyük boyutlu (kucak boy), %33,8'i orta boy ve %1,5'i küçük boyutlu, %58,5'i dikdörtgen ve %41,5'i kare biçimindedir.
- %87,7'si ince karton kapaklıdır.
- %54,6'sının kapak görsel etkisi çekici değildir ve %28'5 oranında kitabın da kapak resimleri içeriği temsil edebilecek nitelikler taşımamaktadır.
- %96,2'si uygun yazı puntosuna, %86,9'u uygun sayfa düzenine ve %65,4'i uygun resim ve metin oranına sahiptir.
- %70'inin teması çocuğun yaş grubuna uygundur.
- %22,3'ündeki kurgu çocuklarda heyecan ve merak duygusu uyandıracak nitelikte değildir.
- %84,6'sında kahramanlar çocuklar için olumsuz model oluşturmamakta ve %80'inde olaylar tutarlı bir şekilde ilerlemektedir.
- %97,7'si genel olarak çocuğun ilgi ve gereksinimlerini karşılayacak nitelikte ve gelişim düzeylerine uygun görünürken, sadece %2,3'ü uygun değildir.

Yukarıda özetlenen verilere dayanarak Eskişehir İl Halk Kütüphanesinde (Eskişehir İHK) yer alan çocuk kitaplarının genelde uygun fiziksel ve içerik özelliklerinin olduğu söylenebilir.

Çalışmada resimli çocuk kitaplarının fiziksel ve içerik özelliklerinin onların ödünç alınma durumlarını nasıl etkilediği de önemli görülmüş ve incelenmiştir. Bu bağlamda ilk olarak Tablo 2'de Eskişehir İHK dermesinde bulunan resimli çocuk kitaplarının yıllık ödünç alınma durumları ile ilgili veriler yer almaktadır.

Tablo 2

Resimli çocuk kitaplarının yıllık ödünç alınma sıklıkları

Ödünç alınma sıklığı (Yıllık ortalama)	N	%
Hiç alınmamış	15	11,5
1-3 kez	79	60,8
4-6 kez	21	16,2
7+ kez	15	11,5
Toplam	130	100

İncelenen kitaplar kullanıcılar (üye okuyucular) tarafından yılda ortalama 2,9 kez ödünç alınmıştır. En yüksek ödünç alınmanın 1-3 kez sıklığında olduğu anlaşılmaktadır (%60,8). Ortalamanın üzerinde (4 kez ve daha fazla) ödünç alınma oranı %27,7'dir. Çalışmada değerlendirilen resimli çocuk kitaplarının çok büyük bir bölümü (%88,5) yılda 1 kez ya da daha fazla ödünç alınmıştır. Ödünç alınmayan kitapların oranı sadece %11,5'tir. Bu veriler, incelenen dermenin canlı ve kullanışlı bir niteliğe sahip olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Araştırmada, kitapların üzerlerinde basım bilgisine sahip olması ile ödünç alınma sıklıkları arasında nasıl bir ilişki olduğu da incelenmiştir. Kitaplarda basım bilgisinin olması genellikle çok okunduğu ve bunlara yönelik bir okuyucu talebinin olduğu biçiminde değerlendirilebilir. Tablo 3'te konuya ilişkin veriler sunulmuştur.

Tablo 3*Kitapta basım bilgisi bulunmasının ödünç alınma üzerine etkisi*

Ödünç alınma sıklığı (Yıllık ortalama)	Basım bilgisi							
	Basım bilgisi yok		1. bs.		2+ bs.		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hiç alınmamış	9	18,7	3	6,1	3	9,1	15	11,5
1-3 kez	32	66,7	27	55,1	20	60,6	79	60,8
4-6 kez	6	12,5	10	20,4	5	15,1	21	16,2
7+ kez	1	2,1	9	18,4	5	15,1	15	11,5
Toplam	48	100	49	100	33	99,9**	130	100

* $\chi^2(6) = 11,153$, $p = ,084$

**Yuvarlama hatasından dolayı toplam 100'den farklı çıkmaktadır.

Tablo 3 verilerine genel olarak bakıldığında, üzerinde basım bilgisi bulunan ve bulunmayan resimli çocuk kitaplarında ödünç alınma durumunun “Yılda 1-3 kez” aralığında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Tüm sıklıklar itibariyle ise basım bilgisine sahip olmayan kitapların %81,3’ü, 1. bs. bilgisi olan kitapların %93,9’u ve 2+ bs. bilgisi olan kitapların da %90,8’i yılda en az 1 kez ve daha fazla ödünç alınmıştır. Bulgulara ilişkin bir başka değerlendirme “hiç ödünç alınmama” ve “sık ödünç alınma” aralıkları üzerinden yapılabilir. Buna göre, 2. ve daha üst basım bilgisi bulunan resimli çocuk kitaplarının %9,1’i hiç ödünç alınmazken, bu oran basım bilgisi olmayan kitaplar için %18,7’ye çıkmaktadır. Aynı biçimde 2. ve daha üst basım bilgisi olan resimli çocuk kitaplarının %15,1’i yılda ortalama 7 kez ve daha fazla ödünç alınmakta, ancak bu oran basım bilgisi olmayan kitaplar için %2,1’de kalmaktadır. Bu karşılaştırmalar temelinde elde edilen bulgulara göre, resimli çocuk kitaplarında basım bilgisi olmasının ödünç almayı belirli ölçüde olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Ancak bu etki istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bulunmamıştır. Bir başka deyişle, Eskişehir İHK’ndeki resimli çocuk kitaplarının yıllık ödünç alınma sıklıkları ile basım bilgisi bulunması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($\chi^2(6)=11,153$, $p=0,084$). Bir başka deyişle, kitaplarda basım bilgisinin bulunmasının ödünç alma üzerinde etkili olmadığı anlaşılmıştır.

Çalışmada, resimli çocuk kitaplarının ödünç alınma sıklıkları ile kapak türleri arasında nasıl bir ilişki olduğu da incelenmiştir. Tablo 4 bu konudaki verileri sunmaktadır.

Tablo 4*Kitabın kapak türünün yıllık ödünç alınma sıklığı üzerine etkisi*

Ödünç alınma sıklığı (Yıllık ortalama)	İnce karton		Kalın karton		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Hiç alınmamış	14	12,3	1	6,3	15	11,5
1-3 kez	79	69,3	-	-	79	60,8
4-6 kez	15	13,1	6	37,5	21	16,2
7+ kez	6	5,3	9	56,2	15	11,5
Toplam	114	100	16	100	130	100

* $\chi^2(3) = 48,288$, $p = ,000$

Tablo 4 verilerine göre, ince karton kapaklı kitaplarda ödünç alınma “Yılda 1-3 kez” sıklığında yoğunlaşırken (%69,3), kalın karton kapaklı kitaplarda yoğunlaşma “Yılda 7+” sıklığında (%56,2) gerçekleşmiştir. Genel olarak tüm sıklıklar ele alındığında ince karton kapağa sahip resimli çocuk kitaplarının %87,7’sinin, kalın karton kapaklı kitapların ise %93,7’sinin yılda en 1 kez ve daha fazla ödünç alındığı görülmektedir. Ancak kalın karton kapaklı kitapların %56,2’si yılda ortalama 7 kez ve daha fazla ödünç alınırken, bu oran ince kartonlu kapağa sahip kitaplar için yaklaşık on kat farkla sadece %5,3’tür. Kalın karton kapaklı kitaplar lehine benzer bir farklılık 4-6 kez ödünç alınma sıklığında da görülmektedir. Kalın karton kapaklı kitapların %37,5’i yılda ortalama 4-6 kez ödünç alınmış, bu oran ince karton kapaklı kitaplar için %13,1 oranında kalmıştır. Aralarında yaklaşık 3 katlık fark bulunmaktadır. Resimli çocuk kitaplarının kalın ya da ince karton kapağa sahip olmaları ile ödünç alınma sıklıkları arasında istatistiksel olarak da ($\chi^2(3)=48,288$, $p=0,000$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gözlemlerimize dayalı olarak kalın kapaklı çocuk kitaplarının anlamlı oranda daha fazla ödünç alınmasının temel nedeninin fiziksel olarak daha sağlam ve çekici olmaları/görünmeleri ile ilgili olduğu söylenebilir. Bir başka önemli neden de ince ve kalın karton kapaklı toplam kitap sayılarıdır. Dermede 114 ince karton kapaklı ve 16 kalın karton kapaklı çocuk kitabı bulunmaktadır. Kalın kapaklı karton kitap sayısı daha yüksek olsaydı karşılaştırma daha açıklayıcı olabilirdi. Ancak kapak türü ile ödünç alınma arasındaki ilişki ve buna yapılan yorum her iki kapak türünün kendi içinde değerlendirilmesi ile ölçüldüğü için istatistiksel açıdan tutarlıdır.⁵

Araştırmada incelenen resimli çocuk kitaplarının özgün (Türkçe yazılmış) ya da çeviri olmalarının ödünç almayı nasıl etkilediği de değerlendirilmiştir. İlgili veriler Tablo 5’tedir.

Tablo 5

Kitabın özgün ya da çeviri olmasının yıllık ödünç alınma sıklığı üzerine etkisi

Ödünç alınma sıklığı (Yıllık ortalama)	Özgün		Çeviri		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Hiç alınmamış	13	18,1	2	3,4	15	11,5
1-3 kez	46	63,9	33	56,9	79	60,8
4-6 kez	9	12,5	12	20,7	21	16,2
7+ kez	4	5,5	11	19,0	15	11,5
Toplam	72	100	58	100	130	100

* $\chi^2(3) = 12,539$, $p = ,006$

Tablo 5 verilerine genel olarak bakıldığında, her iki kitap türü için de ödünç almanın “Yılda 1-3 kez” aralığında yoğunlaştığı, tüm ödünç alma sıklıkları itibariyle özgün çocuk kitaplarının %81,9’unun, çeviri çocuk kitaplarının ise %96,6’sının ödünç alındığı anlaşılmaktadır. Çeviri resimli çocuk kitapları özgün kitaplara göre yaklaşık %15 oranında daha çok ödünç alınmıştır. Bu iki tür arasında ödünç alınma açısından asıl farklılığın yoğunlaştığı sıklıklar ise “hiç ödünç alınmama” ve “Yılda 7+ kez” sıklıklarıdır. Özgün resimli çocuk

⁵ Toplam sayıları birbirinden çok farklı (114 ve 16) olduğu için türlerin birbiriyle doğrudan karşılaştırılarak değerlendirilmesi anlamlı görülmediği için her kitap türünün ödünç alınma oranları kendi içinde hesaplanmıştır. Bu durum ve açıklama bundan sonra benzer veri farklılıkları içeren tablolar için de geçerlidir.

kitaplarının %18,1'i hiç ödünç alınmazken, bu oran çeviri kitaplar için sadece %3,4'tür. Bu iki kitap türünün arasındaki ödünç alınma sıklığı farkı 7 kez ve daha fazla aralığında da görülmektedir. Özgün resimli çocuk kitaplarının %5,6'sı yılda ortalama 7 kez ve üzerinde ödünç alınırken, çeviri kitapların %19'u bu sıklıkla ödünç alınmaktadır. Aradaki fark dört kata yakın görünmektedir. Veriler temelinde yapılan ki-kare analizi sonucunda da Eskişehir İHK dermesinde bulunan ve araştırma kapsamına alınan resimli çocuk kitaplarının özgün ya da çeviri niteliğinde olmasının, onların ödünç alınma sıklıklarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilediği ortaya çıkmıştır ($\chi^2(3)=12,539$, $p=0,006$). Bu etki, birbirine yakın oranlar gibi görünse de özellikle "hiç ödünç alınmama" ve "sık (7+ kez) ödünç alınma" sıklıkları bağlamında çeviri çocuk kitaplarının daha çok ödünç alınması yönündedir. İstatistiksel olarak da ortaya çıkan ve çeviri kitaplar lehine görülen ödünç alınma sıklığı farkının, araştırma sırasında yaptığımız incelemelere de dayanarak çeviri kitapların genel olarak özgün (Türkçe yazılmış) kitaplara göre fiziksel ve içerik özellikleri açısından genel olarak daha iyi durumda olmalarından kaynaklanmış olabileceği değerlendirilmiştir.

Resimli çocuk kitaplarının boyutlarının ödünç alma sıklıklarını nasıl etkilediği araştırma kapsamına alınan konulardan birisidir. Elde edilen veriler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6

Kitabın boyutunun ödünç alınma sıklığı üzerine etkisi

	Kitabın boyutu							
	Büyük		Orta		Küçük		Toplam	
Ödünç alınma sıklığı (Yıllık ortalama)	N	%	N	%	N	%	N	%
Hiç alınmamış	8	9,5	7	15,9	-	-	15	11,5
1-3 kez	47	56,0	30	68,2	2	100	79	60,8
4-6 kez	15	17,9	6	13,6	-	-	21	16,2
7+ kez	14	16,7	1	2,3	-	-	15	11,5
Toplam	84	101**	44	100	2	100	130	100

* $\chi^2(6) = 8,546$, $p = ,201$

**Yuvarlama hatasından dolayı toplam 100'den farklı çıkmaktadır.

Tablo 6 verilerine genel olarak bakıldığında, gerek büyük ve gerekse orta boyutlu kitaplarda ödünç alınma oranlarının birbirine yakın olduğu (%56, %68,2) ve ödünç alınmanın "Yılda 1-3 kez" sıklığında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Burada küçük boyutlu sadece 2 kitap olduğundan oranı %100 olsa da değerlendirmeye almak uygun olmayacaktır. Tüm ödünç alınma sıklıkları bağlamında ise büyük boy çocuk kitaplarının %90,6'sının, orta boyutlu kitapların %84,1'inin ve küçük boy kitapların ise tümünün ödünç alındığı görülmektedir. Sunulan bazı oransal farklılıklara karşın, elde edilen verilere ve yapılan istatistiksel analize göre, resimli çocuk kitaplarında boyut ödünç almayı istatistiksel olarak anlamlı oranda etkileyen bir fiziksel özellik değildir. Bir başka deyişle, kitap boyutu ile ödünç alınma sıklığı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($\chi^2(6)=8,546$, $p=0,201$). Her üç kitap türü toplam sayılarının birbirinden büyük ölçüde farklı ve özellikle küçük boy çocuk kitabı sayısının sadece 2 olması değerlendirme için sınırlılık durumu yaratsa da her kitap türü ödünç alınma açısından kendi içinde oranlandığından istatistiksel olarak ve dolayısıyla yorum itibarıyla bir tutarsızlık söz konusu değildir. İstatistiksel olarak anlamlı olmasa da araştırma verilerine özellikle "Yılda 7+ kez" ödünç alınma sıklığı bağlamında bakıldığında, kitap

türlerinin ödünç alınma durumları arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Buna göre, büyük boyutlu çocuk kitaplarının %16,7'si sık (yılda ortalama 7 kez ve daha fazla) ödünç alınırken, orta boy kitapların %2,3'ü sık ödünç alınmaktadır. Küçük boy kitaplar arasında yılda ortalama 7 kez ve daha fazla ödünç alınan kitap bulunmamaktadır.

Çocuk kitaplarında yer alıp almaması konusunda farklı yaklaşımların olduğu unsurlardan birisi de kitabın hitap ettiği yaş grubu bilgisidir. Çalışmada resimli çocuk kitaplarının yaş bilgisine sahip olup olmamalarının ödünç alma üzerine etkisi incelenmiştir. Elde edilen veriler Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7

Kitapta yaş grubu bilgisi olmasının yıllık ödünç alınma sıklığı üzerine etkisi

Ödünç alınma sıklığı (Yıllık ortalama)	Yaş grubu							
	Belirtilmiş		Belirtilmemiş		Diğer		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hiç alınmamış	1	6,7	14	13,7	-	-	15	11,5
1-3 kez	9	60,0	61	59,8	9	69,3	79	60,8
4-6 kez	3	20,0	15	14,7	3	23,0	21	16,2
7+ kez	2	13,3	12	11,8	1	7,7	15	11,5
Toplam	15	100	102	100	13	100	130	100

* $\chi^2(6) = 3,270, p = ,774$

Tablo 7 verilerine göre, üzerinde yaş grubu bilgisi belirtilen ya da belirtilmeyen resimli çocuk kitaplarında ödünç alma yoğunluğunun “Yılda 1-3 kez” sıklığında olduğu (%60 ve %59,8) ve ödünç alma oranlarının üç tür kitaplar için de tüm sıklıklarda birbirine yakın görüldüğü söylenebilir. Bu oranlar, örneğin “Yılda 4-6 kez” ya da “Yılda 7+ kez” sıklıklarında da çok farklı değildir. Buna göre, üzerinde hitap edilen yaş grubu bilgisi olan ve olmayan resimli çocuk kitaplarının yılda ortalama 7 kez ve daha fazla ödünç alınma oranları %13,3 ve %11,8, “Yılda 4-6 kez” ödünç alınma sıklık oranları da %20 ve %14,7'dir. Bu yakınlık istatistiksel olarak da ortaya çıkarılmış ve yapılan ki-kare analizinde kitaplarda yaş grubu bilgisi olması-olmaması ile ödünç alınma sıklıkları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($\chi^2(6)=3,270, p=0,774$). Tablo 7'de yer alan ve “Diğer” seçeneği altında görünen toplam 13 kitap net bir yaş grubu bilgisi yazılmadığı için bu grupta değerlendirilmiştir. Bu kitapların üzerinde “7 yaşına kadar çocuğa ebeveyn okuyabilir, 7 yaşından sonra çocuk kendi okuyabilir” şeklinde ifadeler yer almaktadır. Bu tablo verilerine ilişkin olarak burada genel olarak belirtilmesi gereken önemli nokta, araştırma kapsamında incelenen resimli çocuk kitaplarının çok büyük bir bölümünde yaş grubu bilgisinin bulunmadığı ve bunun daha önceki benzer tablo değerlendirmelerinde vurgulandığı üzere aktarılan istatistiksel sonucun olası nedeni olabileceğidir.

Resimli çocuk kitaplarında kitapla okuyucu arasındaki ilk ilişkiyi sağlayan kitap kapağının görsel etkisi genellikle kabul edilen bir gerçektir. Çalışmada bu konuda da ele alınmış ve ödünç almaya etkisi değerlendirilmiştir. İlgili veriler Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8*Kitap kapağı görsel niteliğinin ödünç alınma sıklığı üzerine etkisi*

Ödünç alınma sıklığı (Yıllık ortalama)	Kapağın görsel etkisi ilgi çekici mi?					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Hiç alınmamış	2	3,4	13	18,3	15	11,5
1-3 kez	29	49,2	50	70,4	79	60,8
4-6 kez	13	22,0	8	11,3	21	16,2
7+ kez	15	25,4	-	-	15	11,5
Toplam	59	100	71	100	130	100

* $\chi^2(3) = 28,979$, $p = ,000$

Tablo 8’de yansıtılan verilere bakıldığında, kapağı görsel açıdan çekici olan ve olmayan resimli çocuk kitaplarının her iki grubunda da ödünç alma durumunun “Yılda 1-3 kez” sıklığında yoğunlaştığı (%49,2 ve %70,4) görülmektedir. Ödünç alınma durumu genel olarak değerlendirildiğinde, kapağın görsel çekiciliği olan resimli çocuk kitaplarının %96,6’sı ödünç alınırken, bu oranın kapağı görsel açıdan çekici olmayan kitaplar için %81,7’ye düştüğü anlaşılmaktadır. Araştırmaya dâhil edilen resimli çocuk kitaplarının sık ödünç alınma ve hiç ödünç alınmama sıklıklarına bakıldığında ise, kapağa ilişkin görsel çekiciliğin ödünç alma üzerindeki etkisi daha açık bir biçimde görülmektedir. Buna göre, kapağı görsel açıdan çekici olmayan resimli çocuk kitaplarının hiçbirisi sık (yılda ortalama 7 kez ve daha fazla) olarak ödünç alınmamıştır. Buna karşın, kapak tasarımı görsel çekiciliğe sahip resimli çocuk kitaplarının dörtte biri (%25,4) yılda ortalama 7 kez ve daha fazla ödünç alınmıştır. Benzer farklılık “hiç ödünç alınmama” sıklığı için de geçerli görünmektedir. Buna göre, kapağı görsel açıdan çekici olmayan resimli çocuk kitaplarının %18,3’ü hiç ödünç alınmazken, bu oran çekici kapak görseline sahip resimli çocuk kitaplarında %3,4’tür. Ele alınan konuya ilişkin olarak yapılan ki-kare analizi sonucunda da kapak görsel tasarımının çekici olması-olmaması ile ödünç alınma arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($\chi^2(3)=28,979$, $p=0,000$). Kısaca belirtmek gerekirse, resimli çocuk kitaplarında kapak tasarımı okuyucuyu kitap seçme, ödünç alma ve okumada etkileyen bir unsurdur.

Bu çalışmada tablo biçiminde yansıtılmamasına karşın, elde edilen diğer verilere göre:

- Resimli çocuk kitap kapaklarının içeriği yansıtıp-yansıtılmaması ile ödünç alınma sıklıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2(3)=10,912$, $p=0,012$).
- Resimli çocuk kitaplarındaki resimlerin çocuğun öykü oluşturmasını sağlayacak nitelikte olması da ödünç alınmayı anlamlı düzeyde olumlu etkilemektedir ($\chi^2(3)=18,930$, $p=0,000$). Başka bir deyişle, resimleri kendi başına öykü oluşturmayı sağlayan çocuk kitapları anlamlı oranda daha fazla ödünç alınmaktadır.
- Resimli çocuk kitaplarında yer alan resimlerin metinle uyumlu olması (resim-metin uyumu) da ödünç almayı istatistiksel olarak anlamlı oranda etkilemektedir ($\chi^2(3)=19,341$, $p=0,000$).
- Kitaplardaki temanın ödünç alma durumunu nasıl etkilediği elde edilen veriler çerçevesinde incelenmiş ve istatistiksel olarak tema ile ödünç alma sıklığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($\chi^2(6)=6,416$, $p=0,378$).

Araştırmada resimli çocuk kitaplarının çocukların gelişim düzeyine uygun olup olmaması ile ödünç alma sıklıkları arasındaki ilişkiyi incelemek özellikle araştırma hipotezi açısından önemli bulunmuştur. Bu konuya yönelik olarak elde edilen veriler aşağıda (Tablo 9) verilmiştir.

Tablo 9

Kitabın çocukların gelişim düzeyine, ilgi ve gereksinimlerine uygunluğunun ödünç alınma üzerine etkisi

Ödünç alınma sıklığı (Yıllık ortalama)	Çocukların gelişim düzeyine uygun mu?							
	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hiç alınmamış	4	5,4	10	18,9	1	33,3	15	11,5
1-3 kez	44	59,5	33	62,3	2	66,7	79	60,8
4-6 kez	11	14,9	10	18,9	-	-	21	16,2
7+ kez	15	20,3	-	-	-	-	15	11,5
Toplam	74	101**	53	101**	3	100	130	100

* $\chi^2(6) = 18,326$, $p = ,005$

**Yuvarlama hatasından dolayı toplam 100'den farklı çıkmaktadır.

Tablo 9'a genel olarak bakıldığında, Eskişehir İHK dermesinde bulunan ve örnekleme alınan resimli çocuk kitaplarının çocukların gelişim düzeyine uygun olup olmasının ödünç almayı ciddi oranda etkilediği görülmektedir. Çocuğa göre olan kitapların tüm sıklıklar itibariyle %94,7'si ödünç alınırken, çocuğun gelişimine uygun olmadığı belirlenen kitaplarda ödünç alınma oranı %66,7'ye, kısmen uygun olanlarda ise %81,2'ye düşmektedir. Her üç grup kitapta da ödünç alınmanın yoğunlaştığı sıklık "Yılda 1-3 kez"dir. Ödünç alınma durumuna sık ödünç alınma ile hiç ödünç alınmama açısından bakmakta da yarar bulunmaktadır. Çocuğa göre (uygun) olan resimli çocuk kitaplarının %20,3'ü sık (7+ kez) ödünç alınırken, çocuk gelişimine kısmen uygun olan ya da hiç uygun olmayan kitapların hiçbiri sık ödünç alınmamıştır. Benzer ödünç alınma farklılıkları "Hiç alınmamış" sıklığında da görülmektedir. Çocukların gelişimine uygun olan resimli çocuk kitaplarının sadece %5,4'ü hiç ödünç alınmazken, çocuğa kısmen uygun olan kitapların ödünç alınmama oranı %18,9 (yaklaşık dört kat fazla), hiç uygun olmayan kitapların ise %33,3'tür (yaklaşık altı kat fazladır). Yapılan ki-kare analiz sonucunda ödünç alınma ile resimli çocuk kitaplarının çocuğa uygun olup olmaması arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($\chi^2(6)=18,326$, $p=0,005$). Bu bulgu çalışma hipotezini doğrudan kanıtlar niteliktedir.

Çalışma hipotezine yönelik bir başka inceleme konusu da resimli çocuk kitaplarının çocukta okuma isteği uyandıracak nitelikte olup olması ile ödünç alınma sıklığı arasındaki ilişkidir. Bu konuda elde edilen veriler Tablo 10'da görülmektedir.

Tablo 10*Kitabın çocukta okuma isteği uyandıracak nitelikte olmasının yıllık ödünç alınma üzerine etkisi*

Ödünç alınma sıklığı (Yıllık ortalama)	Çocukta okuma isteği uyandırıyor mu?							
	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hiç alınmamış	1	1,8	4	10,5	10	27,8	15	11,5
1-3 kez	27	48,2	28	73,7	24	66,7	79	60,8
4-6 kez	13	23,2	6	15,8	2	5,6	21	16,2
7+ kez	15	26,8	-	-	-	-	15	11,5
Toplam	56	100	38	100	36	101**	130	100

* $\chi^2(6) = 39,635$, $p = ,000$

**Yuvarlama hatasından dolayı toplam 100'den farklı çıkmaktadır.

Tablo 10 verilerine genel olarak bakıldığında, Eskişehir İHK dermesinde bulunan ve çocukta okuma isteği uyandıracak nitelikte olan resimli çocuk kitaplarının %98,2'si, kısmen bu nitelikte olanların %89,5 ve niteliksiz çocuk kitaplarının da %72,3'ü yılda en az 1 kez ödünç alınmıştır. Ödünç alınma her üç grup kitapta da "Yılda 1-3 kez" aralığında yoğunlaşmıştır. Söz konusu kitap grupları arasındaki karşılaştırma sık ödünç alınma ve hiç ödünç alınmama durumları üzerinden değerlendirildiğinde daha belirgin farklılıklar görülebilmektedir. Buna göre, çocukta okuma isteği uyandıracak nitelikte olan resimli çocuk kitaplarının %26,8'i sık (yıllık ortalama 7 kez ve daha fazla) ödünç alınmış, buna karşın bu nitelikte olmayan çocuk kitaplarının hiçbirisi sık olarak ödünç alınmamıştır. Benzer biçimde nitelikli kitapların yarısı (%50) genel ortalamanın üzerinde (yılda 4 kez ve daha fazla) ödünç alınırken, bu oran niteliksiz kitaplarda %5,6 oranında kalmıştır. Arada sekiz kattan fazla fark bulunmaktadır. Okuma isteği uyandırmayan nitelikteki kitapların hiç ödünç alınmama oranı %27,8 olmuş, nitelikli kitapların ise sadece %1,8'i hiç ödünç alınmamıştır. Burada yapılan karşılaştırmalar ki-kare analizi ile de sınanmış ve ödünç alınma oranları açısından nitelikli (çocukta okuma isteği uyandıran) çocuk kitapları ile niteliksiz çocuk kitapları arasında ödünç alınmaları açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark bulunmuştur ($\chi^2(6)=39,635$, $p=0,000$). Bu bulgu bir önceki tabloda (Tablo 9) olduğu gibi çalışma hipotezini kanıtlar niteliktedir.

Çalışma bulgularına ilişkin bir özet olması açısından, Eskişehir İHK dermesinde bulunan ve örneklem çerçevesinde incelenen resimli çocuk kitaplarının fiziksel-içerik özellikleri ve çocuğa görelilik durumları ile ödünç alınmaları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunan ve bulunmayan unsurlara ilişkin veriler bir arada görülebilmesi için Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11

Kitapların fiziksel-içerik özellikleri ve çocuğa görelilik unsurlarının ödünç alınma üzerine etkisi

Kitapların fiziksel-içerik özellikleri ve çocuğa görelilik unsurları	Ödünç alınma ile anlamlı ilişkisi	
	Var	Yok
Kitap basım bilgisinin olup olmaması		+
Kitap kapak türü	+	
Kitabın özgün (Türkçe yazılmış) ya da çeviri olma durumu	+	
Kitap boyutu		+
Kitap biçimi		+
Kitapta yaş grubu bilgisinin olup-olmaması		+
Kitap kapağının görsel açıdan ilgi çekici olup-olmaması	+	
Kitap kapak resminin konuyu yansıtmayı yansıtmaması	+	
Kitapta yer alan resimleri çocuğun öykü oluşturabileceği nitelikte olması	+	
Kitapta resim ve metin oranının uyumu	+	
Kitap temasının çocuğun yaş grubuna uygun olup olmaması		+
Kitabın çocuğun gelişim düzeyine uygun olup olmaması	+	
Kitabın çocukta okuma isteği uyandıracak nitelikte olup-olmaması	+	

Eskişehir İHK dermesinde bulunan resimli çocuk kitaplarının ödünç alınmasını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen birçok fiziksel ve içerik özelliği/unsuru bulunmuştur. Tablo 11 verilerine göre kitap kapağı, kitabın özgün ya da çeviri olması, kapak görsel etkisinin çekiciliği, kapak resminin içeriği yansıtması, kitap resimlerinin çocuğun öykü oluşturabileceği nitelikte olması, kitaptaki resim-metin oranının uygunluğu, kitabın çocukların gelişim düzeyine, ilgi ve gereksinimlerine uygunluğu ile kitabın çocukta okuma isteği uyandıracak nitelikte olması resimli çocuk kitaplarının ödünç alınmasını olumlu yönde etkilemektedir. Buna karşılık kitabın boyutu, biçimi, hitap ettiği yaş grubu bilgisinin verilmesi ile kitap temasının çocuğun yaş grubuna uygunluğu unsurları ödünç almada etkili olmamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmada Eskişehir İl Halk Kütüphanesi (Eskişehir İHK) dermesinden rastgele örnekleme seçilerek çalışma kapsamına alınan ve bir önceki bölümde bulguları sunulan resimli çocuk kitaplarının fiziksel ve içerik özelliklerinin, kitapların ödünç alınma durumlarını nasıl etkilediğine ilişkin çeşitli sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre Eskişehir İHK dermesinde yer alan:

1. Resimli çocuk kitapları genellikle yılda ortalama 1-3 kez ödünç alınmaktadır.
2. Resimli çocuk kitaplarının basım bilgisine sahip olmaları, onların yıllık ödünç alınma sıklıklarını istatistiksel olarak anlamlı ölçüde etkilememektedir.
3. Kitapların kapak türleri ile yıllık ödünç alınma sıklıkları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Kalın kartonlu kapağa sahip resimli çocuk kitapları daha çok ödünç alınmaktadır.
4. Resimli çocuk kitaplarının özgün ya da çeviri olması onların yıllık ödünç alınma durumlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilemektedir. Resimli çocuk kitapları bağlamında özgün kitaplara kıyasla çeviri kitapların genellikle daha uygun dış ve içyapı

- özelliklerine sahip olduğu görülmekte; bu iki gruptaki kitapların ödünç alınma sıklıkları bağlamında çeviri kitaplar lehine olan farklılık bu durumdan kaynaklanmaktadır.
5. Resimli çocuk kitaplarının boyutları ödünç alınmalarını istatistiksel olarak etkilememektedir.
 6. Resimli çocuk kitapların üzerinde hitap ettiği yaş grubu bilgisinin yer alması ile ödünç alınma durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamaktadır.
 7. Resimli çocuk kitaplarının kapak görsellerinin çekiciliği, kapak resimlerinin içeriği yansıtması ve resimlerin çocuğun öykü oluşturmaya uygun nitelikte olması, resim ve metin oranı kitapların ödünç alınmalarını istatistiksel olarak anlamlı ölçüde etkilemektedir.
 8. Resimli çocuk kitaplarının çocuğa göre (onun gelişim düzeyine uygun) olması onların ödünç alınma durumlarını olumlu yönde etkilemektedir. Çocuğa uygun olan kitaplar anlamlı oranda daha fazla ödünç alınmaktadır.
 9. Resimli çocuk kitaplarının temasının çocuğun yaş grubuna uygun olması ödünç alınmayı anlamlı biçimde etkilememektedir.
 10. Çocukta okuma isteği uyandıran resimli çocuk kitapları anlamlı biçimde daha çok ödünç alınmaktadır.

Elde edilen sonuçlara dayanarak şu öneriler sunulabilir:

- Eskişehir İHK'ye sağlanacak kitaplar çocuk edebiyatı ve çocuğa görelilik ilkeleri çerçevesinde dikkatli bir biçimde ve titizlikle seçilmelidir. Seçim işlemi edebiyat, psikoloji, çocuk gelişimi gibi ilgili konularda çalışan uzmanlardan yardım alınabilir.
- Eskişehir İHK'de çalışan kütüphaneciler çocuk edebiyatı ve çocuk yayıncılığı alanları ile ilgili gelişme, etkinlik ve programları yakından izlemelidir.
- Kütüphaneciler çocuk edebiyatı konusunda bilgili olmalı, bu konuda gerçekleşen kongre, sempozyum, çalıştay vb. bilimsel toplantılara katılmaya çalışmalıdırlar. Ayrıca Eskişehir İHK kendi çalışanlarına yönelik olarak çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları konusunda belirli aralıklarla hizmet içi eğitimler düzenlemelidir.
- Kütüphaneciler çocuk kitaplarının seçimi konusunda başka kütüphanelerde çalışan meslektaşlarıyla iletişim içinde olmalı ve onların deneyim ve görüşlerinden yararlanmalı ve bilgi alışverişi içinde olmalıdırlar.
- Eskişehir İHK'de çocuk kitapları dermesi çeşitlendirilmeli ve zenginleştirilmelidir. Basılı kitapların yanı sıra e-çocuk kitapları ve dergileri, sesli kitaplar vb. e-yayımları içeren dijital derme de geliştirilmelidir.
- Kullanıcılar kütüphaneye yeni gelen çocuk kitapları hakkında çeşitli iletişim kanallarıyla bilgilendirilmeli, bu kitapların tanıtımı yapılmalıdır.
- Kütüphanenin çocuk kitapları dermesi sık sık gözden geçirilerek, fiziksel ve içerik özellikleri açısından uygun olmayan kitaplar ayıklanmalı ve derme yeni kitaplarla zenginleştirilmelidir.
- Kütüphaneciler kendilerine Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü (KYGM) tarafından seçilerek gönderilen çocuk kitaplarını titizlikle incelemeli ve olumsuz niteliklere sahip olanlar hakkında ilgili Genel Müdürlüğe geri bildirimde bulunmalıdırlar.

- KYGM, ilgili konu uzmanlarının görüşleri çerçevesinde çocuk kitaplarının seçiminde yol gösterecek ve dayanak oluşturacak çocuk edebiyatı ve çocuğa görelilik ilkelerine dayalı nesnel seçim ölçütlerini içeren, Çocuk Yayınları Seçme Yönetmeliği hazırlamalı ve çıkarmalıdır.
- Söz konusu yönetmelik uygulamaya geçirildikten sonra Türkiye'deki halk kütüphaneleri için KYGM tarafından yapılan çocuk kitaplarının seçimi ve sağlanması işlemleri kütüphanelerin sorumluluğuna bırakılmalıdır.
- Eskişehir İHK, ebeveynlere, öğretmenlere ve çocuklara anket uygulamalı, görüşmeler yapmalı ve onlardan resimli çocuk kitapları dermesi hakkındaki düşünce, değerlendirme ve önerileri almalıdır. Bu geri bildirimler derme oluşturma ve geliştirme süreçlerinde mutlaka dikkatle değerlendirilmelidir.
- Kütüphane çocukların, ebeveynlerin ve öğretmenlerin nitelikli çocuk kitabı seçimi yapabilmelerine yardımcı olacak bilgilendirici ve eğitici toplantılar düzenlemelidir. Ayrıca bu konuda basit, pratik ve işlevsel çocuk kitabı seçim kılavuzları hazırlanmalıdır.
- Kütüphanenin çocuk kitapları dermesinin daha çok kullanılması ve ödünç alınması için özellikler kreş, anaokulu ve ilköğretim okulları ile iletişim sağlanmalı, çeşitli proje ve işbirlikleri yapılmalıdır.
- Araştırmada da ortaya çıktığı üzere, fiziksel ve içerik özellikleri çocuklara uygun nitelikli kitaplar daha fazla okunmakta ve ödünç alınmaktadır. Bu tür kitapların kütüphanedeki görünürlükleri çeşitli yollarla artırılmalıdır. Bu kitaplara yönelik etkili, işlevsel, canlı sunumlar ve sergiler çocukların ilgisini çekecek, kitapların ödünç alınma sıklıklarını artıracaktır. Kütüphanede zaman zaman diğer kültürel etkinliklerle de birleştirilmiş/ilişkilendirilmiş çok yönlü tematik kitap tanıtımları yapılmalıdır.

Halk ve çocuk kütüphanesi dermelerinin çeşitli boyutlarıyla araştırılması, toplumun okuma kültürü için çaba göstermek anlamına gelmektedir. Gelişmiş ve güçlü çocuk kitapları dermeleri kütüphanelerin işlevlerini de güçlendirecektir. Gerçekleştirdiğimiz bu çalışma bir başka araştırma ile diğer il halk ve çocuk kütüphaneleri özelinde, onlarla karşılaştırılmalı olarak ya da dijital (elektronik) kaynakları da içerecek biçimde yapılabilir.

Teşekkür

Bu çalışmada verilerin elde edilmesi ve kitapların ödünç alınmasında anlayışlı yaklaşımı ve önemli yardımları için Eskişehir İl Halk Kütüphanesi Müdürü Sayın Mehmet Akkaya'ya; ön-test ve kodlama aşamalarındaki anlamlı katkıları için yazar Sevim Ak, Nur İçözü ve Nihan Temiz'e; ayrıca Anadolu Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü Araştırma Görevlisi Gülhan Yılmaz Bursa ile kütüphaneci Günay Uysal, Asuman Nesibe Gök ve Nuran Akman'a çok teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Alpöge, G. (2005, 11-12 Kasım). Okulöncesi kitapları ve çocuk edebiyatı [Bildiri]. Y. Çotuksöken ve N. Neydim (Yay. Hazl.), *Çocuk ve İlgeneçlik Edebiyatı Kurultayı, İstanbul, Türkiye* (ss. 17-20) içinde. Maltepe Üniversitesi.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı*. Sakarya Yayıncılık.
- Aydın, S. (2019). Çocuk kütüphanelerinde nitelikli koleksiyon oluşturma ve geliştirme. A. Kakırman Yıldız (Yay. Haz.), *Dünyanın iyiliği için çocuk kütüphaneleri* (ss. 231-257) içinde. Hiperyayın.
- Bakırcıoğlu, R. (2011). *Çocuk ve ergende ruh sağlığı*. Anı Yayıncılık.
- Bassa, Z. (2013). Çocuk kitaplarında resimleme. M. Gönen (Yay. Haz.), *Çocuk edebiyatı* (ss. 179-221) içinde. Eğiten Kitap.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve İhtiyari Protokoller, Usul Kuralları ile Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorumları. (2006). *UNICEF Türkiye*. <https://www.unicef.org/turkey/media/7941/file/ÇHDS%20ve%20İhtiyari%20Protokoller,%20Usul%20Kuralları%20ile%20Çocuk%20Hakları%20Komitesi%20Genel%20Yorumları.pdf>
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (1989). *UNICEF Türkiye*. <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>
- Can, G. (2011). Gelişimin doğası. E. Ceyhan (Yay. Haz.), *Erken çocukluk döneminde gelişim (Ünite 1)* (ss. 1-24) içinde. Anadolu Üniversitesi.
- Cengiz, E. (2017). *Halk kütüphanelerinde derme geliştirme politikaları: Türkiye’de halk kütüphaneleri üzerine bir değerlendirme* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2010). *Çocuk gelişimi ve ruh sağlığı* (2. bs.). Nobel Yayın Dağıtım.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı* (2. bs.). Remzi Kitabevi.
- Çakmak Güleç, H. ve Geçgel, H. (2006). *Çocuk edebiyatı* (2. bs.). Kök Yayıncılık.
- Çıngı, H. (1990). *Örnekleme kuramı*. Hacettepe Üniversitesi.
- Çolaklar, H. (2019). Bartın İl Halk Kütüphanesindeki okul öncesi dönem çocuk kitaplarının dış yapı ölçütleri: Yazım, dil, biçim ve içerik özelliklerine göre değerlendirilmesi. *Bilgi Yönetimi Dergisi*, 2(2), 145-168. <https://doi.org/10.33721/by.643555>
- Dehart, G. B., Sroufe, L. A. ve Cooper, R. G. (2004). *Child development it's a nature and course*. McGraw Hill.
- Demircan, C. (2006). TÜBİTAK çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve iç yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 12-27. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/161002>
- Demirel, Ş. (2010). Çocuk edebiyatı. Ş. Demirel (Yay. Haz.), *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı* (ss. 45-82) içinde. Pegem.
- Dewey, M. (1993). *Dewey Onlu Sınıflama ve bağıntılı dizin: 20. basımın Türkçe çeviri ve uyarlaması* (C. 2; F. N. Ayhan, Çev.). Milli Kütüphane Başkanlığı.
- Dilidüzgün, S. (2013). Ana çizgileriyle çocuk ve çocuk edebiyatı (7. bs.). Z. Güneş (Yay. Haz.), *Okulöncesinde çocuk edebiyatı* (ss. 37-54) içinde. Anadolu Üniversitesi.
- Dönmezler, E. (2019). *Türkiye’de yayınlanmış 5-8 yaş resimli çocuk kitaplarının biçim, resim ve içerik açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Erbay, F. ve Aydoğan, Y. (2006, 4-6 Ekim). Okul öncesi çocuklar için hazırlanan resimli hikâye kitaplarının konu ve zaman kullanımı açısından incelenmesi [Bildiri]. S. Sever (Yay. Haz.), 2.

- Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara, Türkiye* (ss. 227-232) içinde. Ankara Üniversitesi.
- Erkmen, N. (2017). *Çocuk kütüphanelerinde en çok okunan çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında incelenmesi (Ankara ili örneği)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Eskişehir İl Halk Kütüphanesi. (2014). *Hakkımızda*. <http://eskisehir.kutuphane.gov.tr/TR-100380/hakkimizda.html>
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (1998). *Çocuk ve ergen gelişimi* (A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur, Çev.; 3. bs.). İmge Kitabevi.
- Göknil, C. (1994). Okul öncesi çocuk kitaplarının özellikleri nedir? M. R. Şirin (Yay. Haz.), *99 soruda çocuk edebiyatı* (ss. 138-150) içinde. Çocuk Vakfı.
- Gönen, M. ve Aydos, E. H. (2016). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve fiziki özelliklerinin incelenmesi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1. <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbid/issue/17335/181022>
- Gönen, M. ve Veziroğlu, M. (2013). Çocuk edebiyatının genel hedefleri. M. Gönen (Yay. Haz.), *Çocuk edebiyatı* (ss. 1-12) içinde. Eğiten Kitap.
- Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği. (2012, 11 Ocak). *Resmî Gazete* (Sayı: 17789). <http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/5,halkkutuphaneleriyonetmeligi-11-01-2012-resmi-gazetepdf.pdf?0>
- IFLA [International Federation of Library Associations and Institutions]. (2003). *Çocuk kütüphanesi hizmetleri için ilkeler* (B. Yılmaz ve S. Ekici, Çev.). <https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/guidelines-for-childrens-libraries-services-tr.pdf>
- IFLA [International Federation of Library Associations and Institutions]. (2007). *Guidelines for library services to babies and toddlers*. <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/100.pdf>
- IFLA [International Federation of Library Associations and Institutions]. (2018). *Guidelines for library services to children ages 0-18* (Revision of 2003 guidelines). https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18.pdf
- Kandır, A. (2007). *Gelişimde 3-6 yaş*. Morpa Kültür Yayınları.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. Bilim Yayınevi.
- Karataş, E. (2014). Çocuk edebiyatında “karakter” kavramı. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 60-79. <http://www.sobbiad.mu.edu.tr/index.php/asd/article/view/512/489>
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26115/275130>
- Kocabaş, İ. (1999). *Çocuk kitabı seçim kriterleri ve 1997 yılını kapsayan bir değerlendirme* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Koçak, M. (2017). *2000-2014 yılları arasında okul öncesi dönem çocukları için yayınlanmış olan hikâye kitaplarının dış yapı, iç yapı ve resimleme nitelikleri açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği. (2005, 18 Ağustos). *Resmî Gazete* (Sayı: 25849). <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14506/kultur-ve-turizm-bakanligi-yayin--secme-yonetmeligi.html>

- Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü. (2019). *Halk kütüphaneleri 2019 yılı istatistikleri*. <https://kygm.ktb.gov.tr/TR-255535/2019-yili--istatistik-bilgileri.html>
- Levine, L. E. ve Munsch, J. (2019). *Child development from infancy to adolescence*. SAGE.
- Miles, M. B. ve Huberman, M. A. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. SAGE.
- Oğuzkan, A. F. (1983). *Çocuk edebiyatı* (3. bs.). Emel Matbaacılık.
- Oktay, A. (1994). Çocuğun dil gelişiminin evreleri ile çocuk edebiyatı ilişkisinden söz eder misiniz? M. R. Şirin (Yay. Haz.), *99 soruda çocuk edebiyatı* (ss. 167-170) içinde. Çocuk Vakfı.
- O'Sullivan, E. (2010). *Historical dictionary of children's literature*. Scarecrow Press.
- Polat, C. (2018). Halk kütüphanelerinde derme yönetimi: Politika ve ilkeler. Asiye K. Yıldız (Yay. Haz.), *Halk kütüphaneleri: Geçmişten geleceğe yönelimler ve yeni roller* (ss. 421-449) içinde. Hiperlink.
- Santrock, J. W. ve Yussen, S. R. (1992). *Child development* (5. bs.). Wm. C. Brown.
- Seven, S. (2010). Çocuk kitapları. Ş. Demirel (Yay. Haz.), *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı* (ss. 105-114) içinde. Pegem.
- Sever, S. (1995). Çocuk kitaplarında bulunması gereken yapısal ve eğitsel özellikler. *Abece Eğitim ve Sanat Dergisi*, 107, 14-15. https://www.academia.edu/19830966/Cocuk_kitaplarında_bulunması_gereken_yapısal_ve_egitsel_ozellikler
- Sever, S. (2013a). Resimli kitapların okulöncesi dönemdeki çocuğun gelişim sürecine katkısı (7. bs.). Z. Güneş (Yay. Haz.), *Okulöncesinde çocuk edebiyatı* (ss. 1-36) içinde. Anadolu Üniversitesi.
- Sever, S. (2013b). Okulöncesi dönemdeki çocuklara seslenen kitaplarda bulunması gereken temel özellikler (7. bs.). Z. Güneş (Yay. Haz.), *Okulöncesinde çocuk edebiyatı* (ss. 55-71) içinde. Anadolu Üniversitesi.
- Sever, S. (2017). *Çocuk ve edebiyat*. (9. bs.). Tudem.
- Sever, S. (2018). *Sanatsal uyarılarla dil öğretimi*. Tudem.
- Sullivan, M. (2005). *Fundamentals of children's services*. American Library Association (ALA).
- Svab, K. ve Zumer, M. (2015). The value of a library catalog for selecting children's picture books. *Cataloging & Classification Quarterly*, 53(7), 717-737. <https://doi.org/10.1080/01639374.2015.1044059>
- Şahin, G. (2014). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında görsel bir uyarı olarak resim. *Journal of Turkish Studies*, 9(3), 1309-1324. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.6507>
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatı kültürü*. Kök Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (1994). *Çocuk edebiyatı nedir?* M. R. Şirin (Yay. Haz.), *99 soruda çocuk edebiyatı* (ss. 9-33) içinde. Çocuk Vakfı.
- Taşcı, E. (2019). *0-36 ay çocuklara yönelik resimli çocuk kitaplarının bir analizi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- TDK [Türk Dil Kurumu]. (2019). *Güncel Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Tuncer, N. (1994). Çocukların değişik yaşlarda ilgi duydukları konular ve bunları karşılayabilecek kitap türleri nelerdir? M. R. Şirin (Yay. Haz.), *99 soruda çocuk edebiyatı* (ss. 198-202) içinde. Çocuk Vakfı.
- Tunnel, M. O. ve Jacobs, J. S. (2008). *Children's literature, briefly*. Pearson.
- Uludağ, M. E. (2010). Çocuk edebiyatında tema ve sevgi teması bağlamında anne ve baba sevgisi. Ş. Demirel (Yay. Haz.), *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı* (ss. 83-88) içinde. Pegem.

Wei, C.-C. ve Ma, M.-Y. (2020). Designing attractive children's picture books: Evaluating the attractiveness factors of various picture book formats. *The Design Journal*, 23(2), 287-308. <https://doi.org/10.1080/14606925.2020.1718277>

Yenibaş, R. (2008). *Çocuk gelişimi eğitimi ve sağlığı*. İSMEK. <https://ismek.ist/files/ismekOrg/File/ekitap/cocuk/COCUK.PDF>

Yılmaz, A. ve Gönen, M. (2018, 14-17 Kasım). Halk kütüphanelerindeki resimli çocuk kitaplarının konu yönünden incelenmesi [Bildiri]. A. Kakırman Yıldız ve L. Özdemir (Yay. Hazl.), *1. Uluslararası Çocuk Kütüphaneleri Sempozyumu, Nevşehir, Türkiye* (ss. 89-104) içinde. Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü. <https://kygm.ktb.gov.tr/Eklenti/63324,1-uluslararasi-cocuk-kutuphaneleri-sempozyumpdf.pdf?0>

Yılmaz, B. (2019). *Çocuk kütüphanesi hizmetleri kılavuzu*. Hiperlink.

Yılmaz, O. (2016). Çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikler. T. Şimşek (Yay. Hazl.), *Okul öncesinde çocuk edebiyatı ve medya* (ss. 61-108) içinde. Grafiker. https://www.researchgate.net/publication/322224323_Cocuk_Kitaplarinda_Bulunmasi_Gerekken_Ozellikler

EK 1. Eskişehir İl Halk Kütüphanesi Dermesi Resimli Çocuk Kitaplarını Değerlendirme Formu

Bibliyografik Bilgiler ve Genel Özellikler		
Kitap Sıra No:		
B.1	Eser adı	
B.2	Yazar adı	
B.3	Yayınevi	
B.4	Yayın yılı	
B.5	Kaçıncı basım / kaçıncı baskı ☐ Bilgi yok ☐
B.6	Sayfa sayısı	
B.7	Özgün/Çeviri	Özgün ☐ Çeviri ☐
B.8	Çeviren	Var ☐ Yok ☐
B.9	Resimleyen	Var ☐ Yok ☐
B.10	Yazar tanıtım sayfası	Var ☐ Yok ☐
B.11	Resimleyen tanıtım sayfası	Var ☐ Yok ☐
B.12	Sınıflama numarası	
B.13	Kitabın dermeye dâhil olduğu yıl	
B.14	Yaş grubu	Belirtilmemiş ☐ 0-3 yaş ☐

		4-6 yaş ☐ 7+ yaş ☐ Diğer ☐
B.15	Kitabın boyutu	Büyük (22cm+) ☐ Orta (16-22 cm) ☐ Küçük (12-15 cm) ☐
B.16	Kitabın biçimi	Dikdörtgen ☐ Kare ☐ Diğer ☐
B.17	Kitabın ciltlenmesi	İplik ☐ Tel ☐ Yapıştırma ☐ Diğer ☐
B.18	Kitabın kapak türü	İnce karton (kâğıt) kapak ☐ Kalın karton kapak ☐
B.19	Kitabın genel fiziksel durumu	Yeni ☐ Yıpranmış ☐ Kullanılamayacak durumda (parçalanmış) ☐ Diğer (sayfaları eksik) ☐
B.20	Kitabın yıllık ödünç alınma sıklığı	
DIŞ YAPI ÖZELLİKLERİ		
1	Kitabın boyutu, hacim ve ağırlığı yaş düzeyine uygundur.	Evet ☐ Hayır ☐
2	Kitap her iki yana kolayca açılabilen ve açık kalabilmektedir.	Evet ☐ Hayır ☐
3	Kâğıt kaliteli ve çocuğun göz sağlığı açısından uygundur. (Mürekkebin dağılması, mat olması, resim ve yazının arka yüzeye çıkması).	Evet ☐ Hayır ☐

4	Kapağın görsel etkisi ilgi çekicidir.	Evet ☐ Hayır ☐
5	Kapak resmi kitabın konusunu (içeriğini) yansıtmaktadır.	Evet ☐ Hayır ☐
6	Cildi sağlamdır.	Evet ☐ Hayır ☐
7	Yazıların puntosu yaş düzeyine uygundur.	Evet ☐ Hayır ☐
8	Harf renkleri, biçimleri ve satır aralıkları izleme ve okuma rahatlığı sağlamaktadır.	Evet ☐ Hayır ☐
9	Sayfa düzenindeki resim-metin oranı uygundur.	Evet ☐ Hayır ☐
10	Sayfa kenarlarındaki boşluklar, izleme-okuma rahatlığı sağlamaktadır.	Evet ☐ Hayır ☐
11	Resimler ilgili metinle aynı sayfadadır.	Evet ☐ Hayır ☐
12	Resimler renklidir.	Evet ☐ Hayır ☐
13	Resimler, çocuğun öykü oluşturabileceği niteliktedir.	Evet ☐ Hayır ☐
14	Resimler hikâyeyi desteklemektedir.	Evet ☐ Hayır ☐
15	Resimler metni doğru yansıtmaktadır.	Evet ☐ Hayır ☐
16	Resimler gerçekçidir.	Evet ☐ Hayır ☐
17	Resimlerde korkutucu öğeler bulunmamaktadır.	Evet ☐ Hayır ☐
İÇYAPI ÖZELLİKLERİ		
18	Dil sade ve akıcıdır.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
19	Kitapta eski ve yöresel dil kullanımını yoğun değildir.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
20	Cümle yapıları kurallıdır.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐

21	Yazım ve noktalama işareti hataları yoktur.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
22	Cümlelerde argo sözcükler bulunmamaktadır.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
23	Tema çocuğun yaş grubuna uygundur (sevgi, dostluk, kardeşlik vb.).	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
24	Evrensel etik değerlere yer verilmiştir (eşitlik, insan hayatına saygı, doğaya saygı, canlılara saygı vb.).	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
25	Konusu didaktik değildir, düşündürücüdür.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
26	Konusu çocuğun günlük yaşamını ve deneyimlerini kapsar.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
27	Konunun olay örgüsü merak uyandırıcıdır.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
28	Hikâye umut ve iyimserlik duygusu verecek biçimde sonuçlanmaktadır.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
29	Hikâye çocuğun kavram (soyut/somut, doğaüstü vb.) dünyasına uygun yaşam durumları içermektedir.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
30	Hikâye çocuğu toplumsal yaşamdan ve gerçeklerden uzaklaştırmamaktadır.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
31	Hikâye şiddet, ayrımcılık ötekileştirme öğeleri içermemektedir.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
32	Hikâye çocuğa doğru ve yanlışlar konusunda seçenekler sunmaktadır.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
33	Hikâye çocuğa soru sordurmaktadır.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐

34	Kahraman, çocuğun özdeşim kurabileceği özelliklere sahiptir (aynı zamanda hatalar yapabilen, iyiyle kötüyü ayırabilen).	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
35	Kahramanlar çocuklar için olumsuz model oluşturmamaktadır.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
36	Kitapta olaylar tutarlı bir şekilde ilerlemektedir.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
37	Olaylar açık ve anlaşılır bir biçimde ilerlemektedir.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
38	Kitap, çocukların gelişim düzeyine, ilgi ve gereksinimlerine uygundur.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
39	Kitap çocukta okuma isteği uyandıracak niteliktedir.	Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır ☐
40	Diğer	

Uluslararası Dergilerde Yayımlanan Türkiye Adresli Makalelerin Atıf Etkisini Artıran Faktörler

Factors Increasing the Citation Impact of Papers from Turkey Published in International Journals

Yaşar Tonta* ve Müge Akbulut**

Öz

Amaç: Bu araştırmanın amacı Türkiye (TR) adresli uluslararası makalelerin atıf sayısını artıran faktörleri ortaya çıkarmaktır. **Yöntem:** 2006-2015 yıllarında yayımlanan yaklaşık 226 bin TR adresli makaleye ait bibliyografik veriler indirilmiş, bu verilerden olasılığa dayalı tabakalı %2'lik bir örneklem seçilmiş ve örnekleme yer alan makalelere ilişkin atıf sayısı, dergi etki faktörü, dergilerin çeyreklik değerleri, ortak yazar sayısı vb. gibi ilgili bilgiler çeşitli kaynaklardan elde edilmiştir. Daha sonra; makale, dergi, işbirliği, dizinleme, destek ve erişimle ilgili 19 bağımsız değişken saptanarak bu değişkenlerin TR adresli makalelerin atıf sayısı üzerindeki etkisi engel modeli (hurdle model) kullanılarak analiz edilmiştir. **Bulgular:** TR adresli makalelerin atıf sayısını artıran ve hiç atıf almayan makale sayısını azaltan en önemli faktörler, makalelerin yayımlandığı dergilerin beş yıllık dergi etki faktörü ve çeyreklik (Q1) değerleri ile makalelerin kaynakçalarında yer alan referans sayılarıdır. Yabancı ülkelerle işbirliği yapılarak yayımlanan makalelerin atıf sayısı daha yüksektir. Makalelerin konusu, desteklenip desteklenmemesi ve makaleye erişim yönteminin (açık/kapalı erişim) atıf sayısı üzerinde olumlu etkisi yoktur. **Sonuç:** Bu bulgular Türkiye adresli makalelerin bilimsel etkisini artırmak için dergi etki faktörü yüksek dergilerde yayımlanmasını özendiren, ama etki faktörü düşük dergilerde yayın yapılmasının da önüne geçen akademik yükseltme ve teşvik politikalarının geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. **Özgünlük:** Bu araştırma, engel modelini kullanarak makale, dergi, işbirliği, dizinleme, destek ve erişimle ilgili çok sayıda faktörün TR adresli makalelere yapılan atıf sayısına doğrudan etkisini araştıran ilk çalışmadır. **Anahtar Sözcükler:** Atıf etkisi; dergi etki faktörü; akademik teşvik; engel modeli.

* Hacettepe Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: yasartonta@gmail.com
Hacettepe University, Department of Information Management, Ankara, Turkey. E-mail: yasartonta@gmail.com
** Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta:
mugeakbulut@gmail.com
Ankara Yıldırım Beyazıt University, Department of Information Management, Ankara, Turkey. E-mail:
mugeakbulut@gmail.com

Abstract

Objective: This paper aims to find out the factors that are likely to increase the citation impact of Turkey-addressed international papers. **Method:** For this purpose, we downloaded bibliographic records of some 226,000 TR-addressed papers that were published between 2006 and 2015, therefrom selected a sample (2%) using stratified probabilistic sampling technique, and obtained relevant data from various sources such as the number of citations and co-authors, journal impact factors (JIF) and journal quartiles pertaining to each paper in the sample. We then identified 19 independent variables on article, journal, cooperation, support and access levels and analyzed the data using the hurdle model. **Findings:** The strongest factors increasing the number of citations of TR-addressed papers are five-year JIFs and journal quartiles (Q1) in which TR-addressed papers appeared and the number of references in papers' reference lists. These factors also reduce the number of papers with zero citations. Papers published in cooperation with other countries collect higher numbers of citations. Factors such as the subjects of papers, whether papers received monetary support or not, and methods by which papers can be accessed (open or closed access) have no impact on the number of citations received. **Implications:** Findings indicate that academic promotion and support policies encouraging publishing in high impact journals while forestalling publishing in low impact journals should be developed in order to increase the scientific impact of TR-addressed papers. **Originality:** This is the first study using hurdle model to investigate the direct impact of several article, journal, collaboration, monetary support and access level explanatory variables on the number of citations that TR-addressed papers receive.

Keywords: Citation impact; journal citation impact; academic incentives; hurdle model.

Giriş

Bilimsel yayınlara yapılan atıf sayısı bir yayının bilimsel, entellektüel, ekonomik ve toplumsal etkisini ölçmek için kullanılan en önemli ölçütlerden birisidir. Bir ülkenin bilimsel yayınlara yapılan ortalama atıf sayısı o ülkenin bilimsel zenginliğinin bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Uzun demokratik geçmişi olan, küçük ve iyi yönetilen ülkeler ekonomik zenginliklerini bilimsel zenginliğe daha etkili bir biçimde dönüştürmektedir (Allik, Lauk ve Realo, 2020, s. 364-365). Özellikle bilimsel dergilerde yayımlanan makalelere yapılan atıf sayısına dayanan dergi etki faktörü, makale etki puanı, *h* dizini gibi ölçevler (metrics) birer "kalite göstergesi" olarak kabul edilip tek tek yayınların, araştırmacıların ve araştırma kurumlarının başarısını ölçmek için de kullanılmaktadır.

Oysaki kalite göstergesi olarak kullanılan dergi etki faktörü değerleri bilim dallarına göre değişmektedir. Çünkü fen bilimleri, tıp, sosyal bilimler gibi alanlarda bilimsel iletişim için farklı yayın mecraları (kitap, dergi makalesi, bildiri vd.) tercih edilmekte, araştırmacı ve yayın sayıları ve bu yayınlara yapılan atıf sayıları ile araştırmacıların atıf yapma davranışları alan, dergi, yazar, makale vb. gibi etmenlere göre büyük değişiklik göstermektedir (Bornmann ve Daniel, 2008; Good, Vermeulen, Tiefenthaler ve Arnold, 2015; Kostoff, 1998; Lindsey, 1989; MacRoberts ve MacRoberts, 1989, 1996, 2018; Sivertsen, 2016, 2019). Yaklaşık 60 yıldır atıfların bağlamı, atıf yapılan kaynakların içeriği, araştırmacıların atıf yapma/yapmama nedenleri üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır. Atıf Türleri Ontolojisinde; destekleme,

eleştirme, yerme, düzeltme vb. gibi yaklaşık 100 farklı atıf türü listelenmektedir. Ama uygulamada, yayınlara yapılan bütün atıflar genelde olumlu atıflar olarak değerlendirilmektedir (Bornmann ve Daniel, 2008, s. 50; CiTO, 2018).

Konuyla ilgili çeşitli araştırmalarda ve bildirgelerde dergi etki faktörünün ve atıf analizine dayalı nicel göstergelerin araştırma değerlendirme amacıyla tek başına kullanılmaması önerilmiş olsa da bu tür uygulamalar halen devam etmektedir (Hicks, Wouters, Waltman, de Rijcke ve Rafols, 2015; San Francisco Declaration, 2012; Seglen, 1997). Bunun önemli nedenlerinden biri, günümüzde hemen hemen her sektörde giderek artan her şeyi “sayma ve ölçme tutkusu”dur (Muller, 2019). Öte yandan Web of Science (WoS) ve Scopus gibi bibliyografik veri tabanlarına, özellikle dergilerde yayımlanan makalelere ilişkin atıf verilerine ve buna dayanan ölçümlere kolayca erişilebilmesi, bilimsel etkinin sayılmasını ve ölçülmesini kolaylaştırmıştır. Örneğin, WoS’ta 21 binin üzerinde bilimsel dergi, 120 bin civarında kitap dizinlenmektedir. İlgili veri tabanında bu yayınlara ait 80 milyon civarında bibliyografik kayıt, 1,6 milyar atıf verisi, 12 bin derginin atıf sayısı, dergi etki faktörü ve makale etki puanı gibi etki ölçümlerinde yaygınlıkla kullanılan bibliyometrik veriler bulunmaktadır (Pranckutė, 2021, s. 27).

Atıf analizine dayanan değerlendirmeler ve sıralamalar Türkiye’de de kullanılmaktadır. Atıf sayıları gerek ülke içindeki yayınların/araştırmacıların/üniversitelerin performansını değerlendirmek gerekse uluslararası literatürde yayımlanan Türkiye adresli yayınların etkisini ölçmek ve Türkiye’nin performansını diğer ülkelerinkine karşılaştırmak için kullanılmaktadır.

Atıf sayısına dayalı araştırmalardan elde edilen bulgular ne yazık ki çok cesaret verici değildir. Türkiye’de neredeyse 30 yıldır uluslararası bilimsel dergilerde yayın yapılması teşvik edilmesine ve 2000 yılından itibaren akademik atama ve yükseltmelerde “indeksli” dergilerde makale yayımlanmış olma ölçütü getirilmiş olmasına karşın, bilimsel gelişmeyi tetiklemek için konulan bu tür ölçütler ve verilen teşvikler Türkiye (TR) adresli uluslararası bilimsel yayınların giderek etki değeri daha düşük dergilerde yayımlanmasına, daha az atıf almasına ve hiç atıf almayan yayın sayılarının artmasına yol açmıştır (Akçığit ve Özcan-Tok, 2020, s. 13, 70, 76; Tonta, 2017, 2018; Tonta ve Akbulut, 2020; Yurtsever, Gülgöz, Yedekçioğlu ve Tonta, 2001, 2002, s. 74-75). Nitekim 1997-2016 yıllarında WoS’ta dizinlenen dergilerin ortalama etki faktörü 20 yılda yüzde yüz artarak 2,2’ye yükseldiği halde (Fischer ve Steiger, 2018, s. 28), aynı dönemde TR adresli makalelerin yayımlandığı uluslararası dergilerin ortalama etki faktörü 1,6’da kalmıştır. TR adresli yayınlara yapılan atıfların çoğunun bilimsel açıdan henüz yeterince gelişmemiş ülkeler tarafından yayımlanan makalelerden geldiğini de not etmekte yarar vardır (Akçığit ve Özcan-Tok, 2020, s. 14, 28-29). Türkiye, 2008-2018 yılları arasında Scopus’ta dizinlenen TR adresli makalelere yapılan ortalama atıf sayısı ile en yüksek atıf alan ve Essential Science Indicators’ta (ESI) üst %1’lik dilime giren makale yüzdesinin bileşiminden oluşan Yüksek Kalite Bilim Endeksinde (HQSI: High Quality Science Index) 97 ülke arasında 94. sıradadır (Allik, Lauk ve Realo, 2020, s. 376). Aynı araştırmada bir ülkenin bilimsel zenginliğiyle o ülke araştırmacılarının yayımladıkları makalelere hiç atıf yapılmaması arasında da bir ilişki kurulmakta, bilimsel zenginlik açısından daha düşük düzeydeki ülkelerin araştırmacılarının hiç atıf yapılmayan makale yayımlamalarının daha muhtemel olduğu ileri sürülmektedir (Allik, Lauk ve Realo, 2020, s. 368).

Bu araştırmanın temel amacı TR adresli makalelerin atıf sayısını artıran ve hiç atıf almayan makalelerin sayısını azaltan makale, dergi, işbirliği, dizinleme, destek ve erişim düzeyleriyle ilgili faktörleri ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla; 2006-2015 yıllarında yayımlanan ve WoS'ta dizinlenen yaklaşık 226 bin TR adresli makaleden olasılığa dayalı tabakalı bir örneklem seçilmiş ve bu makalelerin özellikleri (yazar sayısı, yayımlandığı derginin etki faktörü, destekli araştırma olup olmadığı vs.) ile her makaleye 2006-2021 yılları arasında yapılan atıf sayıları kaydedilmiş ve veriler bu özelliklere göre engel modeli (hurdle model) kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular, TR adresli makalelerin atıf sayısını artıran ve hiç atıf almayan makale sayısını azaltan en önemli faktörlerin makalelerin yayımlandığı dergilerin beş yıllık etki faktörü ile çeyreklik (Q1) değerleri ve makalelerin referans listelerindeki kaynak sayıları olduğunu göstermektedir. Atıf sayısını artıran bir diğer faktör de işbirliğidir. Bu araştırmanın bulgularının araştırmacılara ve atıf sayılarına dayalı performans değerlendirmesi yapan üniversiteler ile Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ve TÜBİTAK gibi kurumlara araştırma değerlendirme politikası geliştirmede ya da mevcut politikaları gözden geçirmede yararlı olabileceği kanısındayız.

Bu araştırma, toplam 19 faktörün TR adresli makalelere yapılan atıf sayısına doğrudan etkisini araştıran bildiğimiz kadarıyla ilk çalışmadır. Aşağıda önce konuyla ilgili literatür değerlendirilmekte, ardından araştırma sorusu, araştırmada kullanılan veri kaynakları, bağımlı ve bağımsız değişkenler ile verileri analiz etmek ve yorumlamak için kullanılan araştırma yöntemi açıklanmaktadır. Daha sonra ise araştırmadan elde edilen bulgular sunularak yorumlanmakta ve sonuçlar özetlenmektedir.

Literatür Değerlendirmesi

Bilimsel yayınlara atıf yapma davranışının kuramsal dayanağı iki farklı yaklaşıma göre yorumlanmaktadır. Normatif yaklaşıma göre araştırmacılar, diğer yayınlara atıf yaparak hem atıf yaptıkları yayınların kendi çalışmalarına entellektüel ve bilişsel (cognitive) katkısını kayda geçirmiş hem de bu yayınların yazarlarına kredi vermiş olurlar. Bu bakımdan bilgi aktarımında ve bilginin artmasında rol oynayan atıflara dayalı bibliyometrik analizler, bilimsel yayınları değerlendirmede ve bu yayınların etkisini ölçmede kullanılabilir. Toplumsal yapısalcı (social constructivist) yaklaşıma göre ise makalelerin bilim topluluğu tarafından kabul görmesinde bilişsel içeriklerinin etkisi azdır. Bilimsel bilgi toplumsal olarak inşa edilir. Bilimsel bilginin üretiminde siyasi ve mali kaynaklar ile etkili bir biçimde yazma (retorik, belagat) önemli rol oynar. Araştırmacılar sadece makalelerin entellektüel içeriği nedeniyle değil, kendi tezlerini savunmak, alanlarında isim yapmak, meslektaşlarını ikna etmek, söylemi zenginleştirmek vb. gibi çok farklı amaçlarla da diğer yayınlara atıf yapmaktadırlar (Bornmann ve Daniel, 2008, s. 48-49).

Araştırmacıların atıf yapma davranışları hem normatif hem de yapısalcı yaklaşımlara göre açıklanabilmesine karşın, yarım asrı aşkın bir süredir atıf analiziyle ilgili olarak yapılan ampirik çalışmaların sonuçlarına bakılacak olursa, normatif yaklaşım zaman içinde ağırlık kazanmıştır. Bunda atıf sayılarının tek tek makale bazında olmasa bile daha genel düzeyde akran değerlendirmesi (peer review) gibi diğer bilimsel etki değerlendirmeleriyle ilişkili olmasının da kuşkusuz önemli bir payı vardır (Bornmann ve Daniel, 2008, s. 70). Fakat atıf yapma

davranışını sadece atıf yapılan yayınların bilimsel içeriği, bağlamı ve bu yayınların ilgili alana entellektüel ve bilişsel katkısıyla açıklamak mümkün değildir. Hatta araştırmacıların sadece %9'u atıf yaptıkları kaynakların kendi çalışmalarına katkısını “Vazgeçilmez” (%1) ya da “Oldukça önemli” (%8) olarak nitelendirmişlerdir. Geri kalan %91'i ise bu kaynakları “Sınırlı” (%56) ya da “İkinci derecede önemli” (%35) bulmuşlardır (Bornmann ve Daniel, 2008, s. 58-59).

Yayınlara içeriği ya da bilimsel katkısıyla doğrudan ilgili olmayan “dışsal” faktörlerle ilgili literatür birçok çalışmada ayrıntılı olarak incelenmiştir. 1960-2005 yılları arasında yapılan yaklaşık 30 çalışmanın bulgularına göre atıf yapma davranışı; zaman, disiplin, dergi, makale, okuyucu, erişilebilirlik vb. gibi faktörlerle ilişkilidir (Bornmann ve Daniel, 2008, s. 51-63). Benzeri bir biçimde, makalelerin yayımlandığı dergilerin etki faktörü, ortak yazar sayısı, referans sayısı, makalelerin uzunluğu, araştırmaların kurumsal, ulusal ve uluslararası işbirliğine dayanması, mali destek vb. gibi atıf sayısını etkilemesi muhtemel diğer faktörler de kapsamlı bir biçimde incelenmiştir (Chen, 2012; Didegah ve Thelwall, 2013a, 2013b; Fronzetti Colladon, D'Angelo ve Gloor, 2020).

Dergi etki faktörü, atıf sayısını etkileyen en önemli göstergelerden birisidir. Dergi etki faktöründeki bir birimlik artış ortalama atıf sayısını %16 ile %32 oranında artırmakta, hiç atıf almayan ortalama makale sayısını ise %39 ile %89 oranında azaltmaktadır (Didegah ve Thelwall, 2013a, s. 865). Nanobilim/nanoteknoloji ve kimya mühendisliği alanlarında da dergi etki faktörü atıf sayısını artıran en önemli faktörlerden birisidir (Didegah ve Thelwall, 2013b; Fronzetti Colladon, D'Angelo ve Gloor, 2020). Nanobilim ve nanoteknoloji alanında dergi etki faktörünün yanı sıra referans sayısı ve işbirliği yapılan kurum sayısı da hem ortalama atıf sayısının artmasında hem de hiç atıf almayan ortalama makale sayısının azalmasında etkilidir (Didegah ve Thelwall, 2013b, s. 1062). Daha büyük ölçekli bir çalışmada arXiv'de depolanan ve daha sonra bilimsel dergilerde yayımlandığı saptanan 727 bin makalenin arXiv'deki kopyalarının aldıkları atıf sayısı ile dergilerde yayımlandıktan sonra aldıkları atıf sayısı karşılaştırılmış ve etki faktörü yüksek dergilerin daha çok atıf alan makaleleri yayımladıkları, bu dergilerin yayımlanan makalelerin atıf sayısını artırdığı görülmüştür (Traag, 2021, s. 1). Ancak atıf dağılımlarının çarpıklığından dolayı etki faktörü yüksek *Nature* ve *Science* gibi çok prestijli dergilerde yayımlanan makalelerin bile yaklaşık %75'i bu dergilerin etki faktörü katsayısı kadar atıf almamaktadır (Larivière ve diğerleri, 2016, s. 4).

Dergi etki faktörünün yanı sıra makalelerin ortak yazar ve referans sayıları, başlık, öz (abstract) ve metin uzunlukları, işbirliği ve destek gibi bir dizi diğer faktör de atıf sayılarını etkilemektedir. Önceki çalışmalarda atıf sayısını artırdığı saptanan bu faktörler tablolar halinde listelenmiş ve tartışılmıştır (Confraria, Godinho ve Wang, 2017, s. 275; Didegah ve Thelwall, 2013b, s. 1056-1057; Onodera ve Yoshikane, 2015, s. 743-749). Birkaç örnek vermek gerekirse, yüksek etki faktörlü *Lancet* dergisinde yayımlanan ve en çok atıf yapılan makalelerin daha çok ortak yazarı ve referansı olup, özetleri ve tam metinleri de daha uzundur (Kostoff, 2007). Kimya mühendisliği alanında makalelerin ortak yazar sayısı arttıkça atıf sayısının da arttığı, öz uzunluğu ile atıf sayısı arasında yüksek korelasyon olduğu gözlenmiştir (Fronzetti Colladon, D'Angelo ve Gloor, 2020). Mali destek (fon) bilim, teknoloji, mühendislik, matematik ve tıp (STEMM) alanlarında yayımlanan makalelerin (ilk atıflarını almasında etkili değilse de) atıf sayısını artırmaktadır (Gök, Rigby ve Shapira, 2016; Yan, Wu ve Song, 2018).

Didegah ve Thelwall'in (2013a, 2013b) çalışmalarında da dergi etki faktörünün yanı sıra makalelerin referans listesinde yüksek etkisi olan makalelere yer verilmesinin, toplam referans sayısı ve (uluslararası) işbirliği yapılan kurum sayısının, makalelerin öz uzunluğu ve okunabilirliğinin atıf sayılarını artırdığı ve hiç atıf almayan makale sayılarını azalttığı ortaya çıkmıştır. Pek araştırılmayan bir diğer faktör ise makalelerin referans listelerinin güncelliğidir (son beş yılda yayımlanan kaynaklara referans verilmesi). Bu faktörün makalelerin atıf sayısını artıran en güçlü faktör olduğu görülmüştür (Onodera ve Yoshikane, 2015, s. 757).

Makalelere yapılan atıf sayısını etkileyen ortak yazar, referans ya da indirme sayıları, dergilerin prestiji vb. gibi dışsal faktörler, makalelerin kavramsal ve anlamsal içeriğiyle doğrudan ilgili değildir. Oysaki makalelerin entellektüel içeriği ve anlamsal yapısıyla doğrudan ilgili "içsel faktörler" makalelere yapılan atıf sayısını tahmin etmede daha etkilidir. İçsel faktörler bir alanın yapısal değişimiyle (structural variation) ilgilidir (Chen, 2012, s. 433). Bir makalenin ilgili alandaki bilimsel gelişmelere katkısı, benzeri araştırma sorularına yanıt arayan diğer araştırma gruplarının çalışmalarıyla kurduğu yeni bağlantıların bu alanda yarattığı yapısal değişim bu tür içsel faktörlere örnek olarak verilebilir (Chen, 2012, s. 439). Örneğin, yeni yayımlanan bir makalenin belli bir alandaki literatürü oluşturan ağın farklı kümeleri arasında yarattığı yeni ilişkilerin bir ölçüsü olan küme bağlantısı (cluster linkage) katsayısı, bu makaleye yapılan atıf sayısını tahmin etmede makalenin ortak yazar sayısı ve referans sayısından sırasıyla iki ve üç kat daha güçlü bir ön göstergedir (predictor) (Chen, 2012, s. 447).

İçsel faktörlere bir başka örnek makale ve yazar ağları üzerinde gerçekleştirilen sosyal ağ analizi (merkezilik ölçüleri) ve makalelerin özleri üzerinde gerçekleştirilen anlamsal (semantic) analizlerdir (uzunluk, karmaşıklık, kullanılan kelimelerin çeşitliliği ve tekilliği vd.). Dergilerin etki faktörü ve ortak yazar sayısı kontrol değişkenleri olarak kullanıldığında, sosyal ağ analizi ve anlamsal analiz değişkenleri makaleler yayımlandıktan altı yıl sonra yüksek atıf alan makaleleri %79,2 doğruluk oranıyla tahmin etmeye olanak sağlamaktadır (Fronzetti Colladon, D'Angelo ve Gloor, 2020, s. 370). Ancak atıf sayısını etkileyen içsel faktörlerle ilgili olarak yapılan çalışmalar oldukça kısıtlıdır.

Türkiye'nin uluslararası yayınlarıyla ilgili olarak yapılan çalışmalarda ise daha çok TR adresli makalelerin atıf etkisinde zamanla meydana gelen düşüslere dikkat çekilmektedir. Örneğin, yaklaşık 40 yıldır TR adresli makaleler giderek etki faktörü nispeten daha düşük dergilerde yayımlanmaktadır (Akçığıt ve Özcan-Tok, 2020; Tonta, 2017).¹ TR adresli makalelerin atıf etkisi dünya ortalamasının %40'ı civarındadır. Bu nedenle yayın sayısı açısından bir ara dünyada 16. sıraya kadar yükselen Türkiye'nin yeri, makale başına ortalama atıf sayısına göre çok daha aşağıdadır. Örneğin Türkiye, Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırıldığında yayın sayısı açısından 10., yayın başına düşen atıf sayısı açısından (Romanya'dan sonra) sondan ikinci (Al, 2012, s. 9), 1998-2003 yılları arasında en az 10 bin makale yayımlayan 36 ülke arasında ortalama atıf sayısına göre ise 32. sıradadır (Albarrán, Perianes-Rodríguez ve Ruiz-Castillo, 2015, s. 525). TR adresli makalelerin sadece %1'i en çok atıf yapılan %10'luk dilimde yer almaktadır. Türkiye, 2004-2013 yılları arasında WoS'ta dizinlenen yayınların %1,62'sini üretmiştir. Ama en çok atıf alan %1'lik dilimi oluşturan "elit"

¹ Konuyla ilgili çalışmalar için bkz. Tonta (2017, s. 17-21).

makalelerde atıf yapılan makalelerin sadece %0,38'i TR adreslidir (Bornmann, Wagner ve Leydesdorff, 2018, s. 4-5). Başka bir deyişle, TR adresli makalelerin dörtte üçünden fazlasına elit makalelerde hiç atıf yapılmamaktadır. TR adresli makalelere yapılan atıflar genellikle gelişmiş ülkelerden değil, büyük ölçüde gene kendi yayınlarından (Kamalski ve diğerleri, 2017, s. 298) ve Asya ile Arap ülkelerinden gelmektedir (Akçığıt ve Özcan-Tok, 2020, s. 14, 28-29).

Ortak yazarlı ve özellikle ABD ve Avrupa ülkeleriyle işbirliği yapılarak yayımlanan makaleler daha çok atıf almaktadır. Türkiye'de işbirliğine dayanan makalelerin toplam makale sayısına oranı son yıllarda %28'e ulaşmıştır (Akçığıt ve Özcan-Tok, 2020, s. 56-57). Scopus veri tabanındaki 2010-2014 yıllarını kapsayan yayın ve atıf sayılarına dayanan bir çalışmada uluslararası işbirliğine dayanan TR adresli yayınların atıf etkisinin dünya ortalamasının %46 üzerinde, ulusal ve kurumsal işbirliğine dayanan yayınların atıf etkisinin ise dünya ortalamasının %40 altında olduğu ortaya çıkmıştır (Kamalski ve diğerleri, 2017, s. 300). 2013-2018 yılları arasında 10 araştırma üniversitesiyle 2019 yılı Dünya Üniversiteler Sıralamasında (THE World University Rankings) ilk sıralarda yer alan 11 vakıf üniversitesine verilen TÜBİTAK Ar-Ge ve proje desteklerinin bu üniversitelerin makalelerine yapılan atıf sayılarını artırmadığı görülmüştür (Satoğlu, Balkış ve Damar, 2021, s. 90). TÜBİTAK Türkiye Adresli Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik (UBYT) Programı çerçevesinde desteklenen makalelerin ortalama atıf sayısı destek almayanlara oranla biraz daha yüksektir (Tonta ve Akbulut, 2020, s. 1627). Dergi etki faktörü yüksek Q1 dergilerinde yayımlanan TR adresli makalelerin ortalama atıf sayısı daha yüksek, bu dergilerde yayımlanan ve hiç atıf almayan makalelerin oranı ise daha düşüktür (Orbay, Karamustafaoğlu ve Miranda, 2021; Orbay, Miranda ve Orbay, 2020). Ancak dünyada makalelerin yaklaşık %40'ı Q1 dergilerinde yayımlanırken, TR adresli makalelerde bu oran sadece %21'dir (Tonta ve Akbulut, 2020, s. 1627).

Araştırma Sorusu, Veri Kaynakları, Değişkenler ve Yöntem

Aşağıda araştırma sorusu, veri kaynakları, bağımlı ve bağımsız değişkenler ile araştırma yöntemi ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

Araştırma Sorusu

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye adresli makalelerin atıf etkisini artıran faktörleri ortaya çıkarmaktır. Atıf etkisi TR adresli makalelere WoS'ta dizinlenen dergilerde yayımlanan makalelerden yapılan atıf sayısı ile ölçülmektedir.

Çalışmanın temel araştırma sorusu ise:

“Türkiye adresli makalelerin makale, dergi, işbirliği, dizinleme, destek ve açık erişim düzeyi özelliklerinin (1) makalelere yapılan atıf sayısının artmasında; (2) hiç atıf almayan makale sayısının azalmasında etkisi var mıdır?”

şeklinde formüle edilmiştir. Bu özellikler aşağıda “Değişkenler” alt başlığı altında verilmektedir.

Veri Kaynakları

Araştırmada kullanılan 2006-2015 yılları arasında yayımlanan ve WoS'ta dizinlenen TR adresli makalelere ilişkin atıf sayısı, dergi etki faktörü, dergi çeyreklikleri gibi veriler WoS, InCites ve Journal Citation Reports'tan (JCR) elde edilmiştir. WoS veri tabanında adres alanında "Türkiye" geçen, 2006-2015 yılları arasında yayımlanmış, yayın türü "makale" olan ve Science Citation Index Expanded (SCI), Social Science Citation Index (SSCI) ya da Arts & Humanities Citation Index'te (AHCI) dizinlenmiş yaklaşık 226.000 makaleye ait bütün veriler 25 Şubat 2021 tarihinde indirilmiştir. Makaleler yıllara göre sıralanmış ve sıralı listeden olasılığa dayalı tabakalı örneklem seçme yöntemiyle %2'lik bir örneklem seçilmiştir ($n=4521$). Daha sonra örneklemdeki makalelere ilişkin dergi etki faktörü, çeyreklik değerleri vb. gibi bilgiler JCR ve InCites'tan elde edilmiştir. Çeşitli makrolar yazılarak her makalenin başlığı ve özündeki sözcük sayısı, kaynakçasındaki referans sayısı, hangi dizinde ve konu başlıkları altında dizinlendiği, desteklenip desteklenmediği ve açık erişim olup olmadığı, yazar sayısı, (varsa) ortak yazarları arasında yabancı ülke(ler)den yazar olup olmadığı ve yazarlarının çalıştıkları kurumlar örneklem verilerine eklenmiştir. Örneklemde yer alan ve TÜBİTAK UBYT Programından destek alan makaleler, TÜBİTAK'tan elde edilen ödeme verilerinden saptanarak bu bilgi de veri setine eklenmiştir. WoS'taki destek bilgisi makale yayımlanmadan önce (ex ante) alınan desteği (grant), UBYT desteği ise makale yayımlandıktan sonra (ex post) yazarların TÜBİTAK'a başvurusu sonucu alınan desteği temsil etmektedir.

Değişkenler

Hazırlanan verilerden Türkiye adresli makalelerin atıf sayısını etkilemesi muhtemel toplam 19 değişken seçilmiştir. Aşağıda ve Tablo 1'de bu değişkenler kısaca tanımlanmakta ve her değişkene ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilmektedir.

Araştırmada analiz birimi TR adresli makalelerdir. Bu makalelere yapılan atıf sayısı bağımlı değişkendir.

Örneklemde yer alan 4521 makaleye toplam 76.380 kez atıf yapılmıştır (*min*: 0, *maks*: 1361, $\bar{x}=17$; $s=40$ (Tablo 1).² Makalelerin yarısı (ortanca) 2006-2021 yılları arasında yedi ve daha az sayıda, dörtte üçü (hiç atıf almayanlar da dahil) ortalamanın (17) altında atıf almıştır.

Türkiye adresli makalelerin atıf sayısını (bağımlı değişken) etkilemesi muhtemel 19 bağımsız (açıklayıcı) değişken altı grup altında sınıflandırılmıştır:

1. *Makale düzeyi değişkenler*: Yayın yılı, yazar sayısı, başlıktaki sözcük sayısı, özdeki sözcük sayısı ve referans sayısıdır. Bu değişkenler sırasıyla makalenin yayın yılını, ortak yazar sayısını, başlığı ve özündeki sözcük sayısını ve kaynakçasında yer alan referans sayısını göstermektedir. 2006-2015 yılları arasında TR adresli makale sayısı yaklaşık iki kat artmıştır. Makalelerin yarısının ortak yazar sayısı bir ile dört arasındadır ($\bar{x}=10$; $s=107$). Makale başlık ve özlerindeki ortalama sözcük sayısı sırasıyla 13 ve 178'dir. Her makalede ortalama 30 kaynağa referans verilmektedir.

² Tablo 1'de de belirtildiği gibi, aralıklı/oranlı değişkenler için \bar{x} ve s sırasıyla örneklem ortalamasını ve standart sapmasını göstermektedir.

Tablo 1*Değişkenler, değişken tanımları ve tanımlayıcı istatistikler*

Değişken adı	Tanımlar	Tanımlayıcı istatistikler (min, maks, ortn, \bar{x} , s, kodlar, n, %)
Atıf sayısı (Bağımlı değişken)	Makaleye 2006-2021 (25 Şubat) yılları arasında yapılan atıf sayısı (76.380)	min=0; maks=1361; ortn=7; \bar{x} =17; s=40,11; atıf sayısı < \bar{x} makale sayısı: 3367 (%75).
Yayın yılı	Makalenin yayın yılı	2006: 278 (%6); 2007: 364 (%8); 2008: 360 (%8); 2009: 449 (%10); 2010: 450 (%10); 2011: 436 (%10); 2012: 504 (%11); 2013: 536 (%12); 2014: 577 (%13); 2015: 567 (%13)
Yazar sayısı	Makalenin yazar sayısı	min=1; maks=2425; ortn=4; \bar{x} =10; s=107,21
Başlıktaki sözcük sayısı	Makale başlığındaki sözcük sayısı	min=1; maks=36; ortn=13; \bar{x} =13; s=4,57
Özdeki sözcük sayısı	Makalenin özündeki (abstract) sözcük sayısı	min=1; maks=864; ortn=175; \bar{x} =178; s=77,95
Referans sayısı	Makalenin kaynakçasındaki referans sayısı	min=0; maks=950; ortn=27; \bar{x} =30; s=22,10
Dergi etki faktörü - 2 yıllık	Makalenin yayımlandığı derginin iki yıllık dergi etki faktörü (Kaynak: JCR)	min=0; maks=74,700; ortn=1,60; \bar{x} =2,12; s=2,78
Makale etki puanı	Makalenin yayımlandığı derginin makale etki puanı (Kaynak: JCR)	min=0; maks=31,320; ortn=0,36; \bar{x} =0,51; s=1,04
Dergi etki faktörü - 5 yıllık	Makalenin yayımlandığı derginin beş yıllık dergi etki faktörü (Kaynak: JCR)	min=1; maks=72,100; ortn=1,61; \bar{x} =2,12; s=2,73
Çeyreklik	Makalenin yayımlandığı derginin ilgili konudaki dergiler arasındaki çeyreklik değeri (Kaynak: JCR)	Q1 (ref): 986 (%22); Q2: 861 (%19); Q3: 936 (%21); Q4: 1184 (%26); Q99: 554 (%12)
Yabancı ülke	Makalenin yabancı ülke(ler) ile işbirliği yapılarak hazırlanıp hazırlanmadığı	Evet (ref): 857 (%19); Hayır: 3664 (%81)
Farklı ülkelerden yazar sayısı	Varsa makalenin farklı ülkelerden ortak yazar sayısı	min=0; maks=44; ortn=0; \bar{x} =0,5; s=2,62
Örgüt sayısı	Makale yazarlarının çalıştıkları örgüt sayısı	min=0; maks=237; ortn=2; \bar{x} =2,7; s=11,57
Farklı örgüt sayısı	Makale yazarlarının çalıştıkları tekil örgüt sayısı	min=0; maks=208; ortn=1; \bar{x} =1,6; s=8,90
Konu kategorisi sayısı	Makalenin dizinlendiği konu sayısı	min=1; maks=6; ortn=1; \bar{x} =1,6; s=0,80
Dizin	Makalenin hangi dizin(ler)de dizinlendiği	SCI (ref): 4072 (%90); SSCI: 236 (%5); AHCI: 52 (%1); SCI-SSCI: 135 (%3); SCI-AHCI: 6 (%0); SSCI-AHCI: 8 (%0); Belirtilmemiş: 12 (%0)
Konu	Makalenin hangi konular altında dizinlendiği Not: Makalenin dizinlendiği ilk konu temel alınmıştır.	Yaşam Bil ve Biyotıp (ref): 2501 (%55); Fen Bil: 818 (%18); Teknoloji: 888 (%20); Sosyal Bil: 266 (%6); Sanat ve İnsan Bil.: 42 (%1); Belirtilmemiş: 6 (%0)
UBYT desteği	Makalenin TÜBİTAK UBYT desteği alıp almadığı (Kaynak: UBYT 2006-2015 ödeme verileri)	Evet (ref): 1679 (%37); Hayır: 2842 (%63)
Destekli araştırma	Makalenin desteklenen araştırma projelerine dayanıp dayanmadığı	Evet (ref): 1172 (%26); Hayır: 3349 (%74)
Açık erişim	Makalenin açık erişim dergide yayımlanıp yayımlanmadığı	Evet (ref): 937 (%21); Hayır: 3584 (%79)

Notlar ve kısaltmalar: Tanımlayıcı istatistikler aralıklı/oranlı ölçümle veri toplanmış değişkenler için örneklemden elde edilen minimum (*min*), maksimum (*maks*), ortanca (*ortn*), ortalama (\bar{x}), standart sapma (*s*); kategorik değişkenler içinse sıklık (*n*) ve yüzde (%) değerleri verilmiştir (kategorik değişkenlerin ilk grubunda yer alan "ref" kısaltması istatistik testlerde referans alınan grubu temsil etmektedir). Kaynak belirtilmeyen veriler ya doğrudan Web of Science'tan (WoS) alınmıştır ya da WoS verilerine dayanmaktadır. *JCR*: Journal Citation Reports; *Q1-Q4*: JCR'de 1., 2, 3 ve 4. çeyrekliklerde listelenen dergileri, *Q99* ise henüz JCR'de listelenmeyen dergileri belirtmektedir. *SCI*: Science Citation Index Expanded; *SSCI*: Social Science Citation Index; *AHCI*: Arts & Humanities Citation Index; *Bil*: Bilimleri. *UBYT*: TÜBİTAK Uluslararası Bilimsel Yayınları Destekleme Programı.

2. *Dergi düzeyi değişkenler:* TR adresli makalelerin yayımlandığı dergilerin iki ve beş yıllık dergi etki faktörü,³ makale etki puanı (MEP)⁴ ve JCR’de listelenen çeyreklik (quartile)⁵ değeridir. Makalelerin yarısı etki faktörü 1,6 ve daha düşük dergilerde yayımlanmıştır. Ortalama makale etki puanı ise dünya ortalamasının (1,000) oldukça altındadır (*ortanca*=0,36, \bar{x} =0,51). Makalelerin %22’si Q1, %19’u Q2 dergilerinde, geri kalanı ise Q3, Q4 ve dergi etki faktörü hesaplanmadığı için çeyreklik değeri olmayan dergilerde yayımlanmıştır. Dergi çeyreklik değeri kategorik bir değişken olduğu için istatistik testlerde birinci çeyreklikteki (Çeyreklik-Q1) dergilerde yayımlanan makaleler referans olarak alınmıştır.
3. *İşbirliği düzeyi değişkenler:* Makalenin yabancı ülke(ler) ile işbirliği yapılarak yayımlanıp yayımlanmadığı, varsa farklı ülkelerden yazar sayısı, yazarların kaç örgütte ve kaç farklı örgütte çalıştıklarıdır. TR adresli makalelerin %19’u yabancı ülkelerle işbirliği yapılarak hazırlanmıştır. Yabancı ülke değişkeni kategorik değişken olup işbirliği ile yayımlanan makaleler referans değeri olarak alınmıştır. Farklı ülkelerden ortak yazar sayısı oldukça düşüktür (*ortanca*=0, \bar{x} =0,5, *s*=2,6). İşbirliği genellikle bir ya da iki (farklı) kurumla sınırlıdır.
4. *Dizinleme düzeyi değişkenler:* Makalenin yayımlandığı derginin kaç WoS konu kategorisi altında listelendiği, hangi WoS dizin(ler)inde ve hangi genel konu(lar) altında dizinlendiğidir. Makalelerin yarısı bir konu kategorisi altında (\bar{x} =1,6, *s*=8,0); %90’ı SCI’de, %5’i SSCI’de, %1’i AHCI’de dizinlenmiştir. Makalelerin yarıdan çoğu (%55) Yaşam Bilimleri ve Biyotıp, %18’i Fen Bilimleri, %20’si Teknoloji konularındadır. Sosyal Bilimler (%6) ve Sanat ve İnsan Bilimleri (%1) konulu makalelerin oranı ise oldukça düşüktür. Dizin ve konu değişkenleri kategorik değişkenlerdir. İlkinde SCI’de, ikincisinde Yaşam Bilimleri ve Biyotıp konusu altında dizinlenen makaleler referans değeri olarak alınmıştır.⁶
5. *Destek düzeyi değişkenler:* Makalenin TÜBİTAK UBYT Programı desteği alıp almadığı ya da bir başka kurum tarafından desteklenip desteklenmediğidir. Makalelerin %37’si UBYT desteği almış, %26’sı ise başka destekli projeler sonucu üretilmiştir. Her iki değişken için de desteklenen makaleler referans değeri olarak alınmıştır.
6. *Açık erişim değişkeni:* Makalenin açık erişim olarak yayımlanıp yayımlanmadığıdır. Herhangi bir şekilde ücret ödenerek erişilen dergilerde yayımlanan makaleler kapalı erişim, karma (hibrit) dergilerde yayımlanan ama ücretsiz erişilebilen ya da açık erişim

³ Dergi etki faktörü (journal impact factor) bir dergide belli bir sürede yayımlanan makalelere yapılan “ortalama” atıf sayısıdır. Belli bir yılda (*n*) bir derginin önceki iki (*n-2*) ya da beş (*n-5*) yılda yayımladığı makalelere yapılan atıfların ortalamaları sırasıyla iki yıllık (JIF2) ve beş yıllık (JIF5) dergi etki faktörü olarak adlandırılmaktadır. Dergi etki faktörünün hesaplanmasında üç yıllık atıf penceresi de kullanılmaktadır (Scopus).

⁴ Dergi makale etki puanının (MEP) hesaplanmasında makalelerin dergide yayımlanmasından sonra ilk beş yılda aldığı atıf sayıları kullanılmakta, fakat makalelere yapılan atıflar atıf yapan dergilerin etki faktörlerine göre ağırlıklandırılmaktadır. MEP değeri 1,000 dünya ortalamasını temsil etmekte (Article Influence, 2021), bu değer üstünde MEP değeri olan dergilerde yayımlanan makalelerin etkisinin (influence) ortalamasının üzerinde olduğu kabul edilmektedir.

⁵ Dergi etki faktörünü hesaplamak için her dergi en az bir konu kategorisi altında sınıflanmakta ve her konu altındaki dergiler etki faktörlerine göre sıralanarak dört çeyrekliğe ayrılmaktadır. En yüksek etki faktörü olan ilk çeyreklikteki dergiler Q1 dergileri, ikinci en yüksek olanlar Q2 dergileri vd. olarak adlandırılmaktadır (Tonta ve Akbulut, 2020, s. 1625).

⁶ Birden fazla konu altında dizinlenen makalelerde analiz için WoS’ta listelenen ilk konu temel alınmıştır.

dergilerde yayımlanan makaleler açık erişim olarak sınıflandırılmıştır. TR adresli makalelerin %21'i açık erişim olarak yayımlanmıştır. Açık erişim makaleler referans değeri olarak alınmıştır.

Yöntem

Atıf verileri normal dağılıma uymayan, sıfır değerini de içeren kesikli sayma verileridir (count data). Sayma verilerini analiz etmek için çeşitli regresyon modelleri kullanılmaktadır (Baydemir, 2014; Desjardins, 2016; Didegah ve Thelwall, 2013a, 2013b; Dinarcan, 2018; Tüzen ve Erbaş, 2017; Zeileis, Kleiber ve Jackman, 2008). Sayma verilerindeki sıfır değerleri “yapısal” (structural) olabilir ya da bu değerler örneklem sürecinin bir fonksiyonu olarak elde edilmiş olabilir (Desjardins, 2016, s. 449-450). Örneğin, aylık ortalama benzin tüketimi üzerine yapılan bir araştırmada bazı denekler arabası olmadığı için, bazı deneklerse arabaları olduğu halde o ay arabalarını çeşitli nedenlerle (örneğin COVID-19 kısıtlamaları) kullanmadıkları için hiç benzin tüketmemiş olabilirler. Bunlardan ilki yapısal sıfır, ikincisi ise örneklemden kaynaklanan sıfır değerine örnektir. Başka bir deyişle, daha sonra yapılacak bir başka ölçümde arabası olan deneklerin sıfırdan farklı benzin tüketimi rapor etme olasılığı varken, arabası olmayan denekler için böyle bir olasılık yoktur. Yapısal sıfır içeren veriler için sıfır yığılımlı (zero-inflated) regresyon modelleri kullanılır.

Türkiye adresli makalelere yapılan atıflar normal dağılıma uymamaktadır. Atıf verilerinin varyansı (40) aritmetik ortalamasının (17) iki katından daha fazladır.⁷ Az sayıdaki makaleye çok sık atıf yapılırken birçok makaleye ya hiç atıf yapılmamakta (“sıfır atıf”)⁸ ya da çok seyrek atıf yapılmaktadır (Nicolaisen ve Frandsen, 2019). Bir makalenin sıfır atıf engelini aşarak ilk atıfını alması önemlidir. Çünkü en az bir atıf alan makalelerin 2., 3., *n.*'inci atıf alma olasılığı hiç atıf almayan makalelere oranla giderek yükselmektedir (Didegah ve Thelwall, 2013a, s. 865).⁹ Aradan uzun sayılabilecek belli bir süre geçmesine karşın (atıf penceresi ortalama yedi buçuk yıl) örnekleme yer alan 391 makaleye (bütün makalelerin %8,6'sı) henüz hiç atıf yapılmamıştır.¹⁰ Bazı makalelere aradan ne kadar süre geçerse geçsin belki de hiç atıf yapılmayacaktır. Ama bu makalelerin bundan sonraki yıllarda her zaman atıf alma olasılığı bulunduğundan bu makalelere ait (sıfır) atıf sayıları “yapısal sıfır” değildir. Bu durumda çarpık dağılımlı ve yapısal sıfırlardan oluşmayan atıf verileri için “engel modeli” (hurdle model) kullanılır.

Engel modeli iki bileşenden oluşur. Modeldeki bir bileşen negatif binom regresyon analizini kullanarak pozitif atıfları¹¹ modellemek, diğer bileşen ise binom lojistik regresyon (logit) analizi ile sıfır atıfları modellemek için kullanılır (Jackman ve diğerleri, 2020, s. 27). Engel modeli “her açıklayıcı değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisini (1) sıfır atıf alan makalelerin azalmasının göreceli olasılığını (odds) ve (2) makalelerin pozitif atıf almasındaki etki

⁷ Atıf sayısına dayanarak hesaplanan dergi etki faktörü, makale etki puanı gibi veriler ve makalelerin ortak yazar sayıları da normal dağılıma uymamaktadır.

⁸ Örneğin, 1996-2015 yılları arasında Scopus'ta dizinlenen yaklaşık 73 milyon yayının 26 milyonuna (%36) hiç atıf yapılmamıştır (Nicolaisen ve Frandsen, 2019, s. 1230).

⁹ Bu durum “Matthew etkisi” olarak da bilinir. Bkz. Merton (1968).

¹⁰ Bu oran 2006-2015 yılları arasında SCI, SSCI ve AHCI'de dizinlenen (226.071) ve hiç atıf almayan (19.120) TR adresli makale oranına (%8,4) çok yakındır (25 Nisan 2021).

¹¹ Bu çalışmada “pozitif atıf” sözcüğü bir makalenin en az bir (ve daha yüksek) atıf almasını nitelemek için kullanılmıştır.

büyükliğini sağlayarak açıklar” ve böylece engel modeli hem bağımsız değişkenlerin makalelerin sıfır atıf alma engelini aşmadaki hem de bu engeli aşan makalelerin daha yüksek pozitif atıf almalarındaki etkisini analiz etmeye olanak sağlar (Tonta ve Akbulut, 2020, s. 1624-1632).

Sayma verilerini analiz etmek ve engel modelini uygulamak için R yazılımındaki countreg (v.0.2-1) paketi kullanılmıştır (Zeileis, Kleiber ve Jackman, 2008). Bulguları yorumlamak için tanımlayıcı istatistikler ve istatistik test sonuçlarından (katsayılar, güven aralıkları vd.) yararlanılmıştır. İstatistik testler için p değeri 0,05 olarak kabul edilmiştir. Engel modelinde görelî olasılıklar oranı (odds ratio, ya da “bahis” oranı) bağımlı değişkenle bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri ve etki büyüklüğünü yorumlamak için kullanılmıştır. Çok genel olarak, görelî olasılıklar oranı bir olayın iki farklı grup için olma olasılıklarının birbirine bölünmesiyle elde edilir. Örneğin, belli bir virüse karşı bir aşının 0,9, bir başka aşının ise 0,5 olasılıkla etkili olduğunu varsayalım. İlk aşının etkili olma olasılığı 9:1, ikincisinininkiyse 1:1’dir (yani ikinci aşının etkili olma olasılığıyla olmama olasılığı 0,5 olup birbirine eşittir). İki olasılığın birbirine bölünmesiyle elde edilen görelî olasılıklar oranı ilk aşının ikinci aşıya göre virüse karşı dokuz kat daha etkili olduğu anlamına gelir.

Engel modeli analizi sonucu değişkenler için hesaplanan üstel lojistik regresyon katsayıları (exponentiated coefficients) görelî olasılıklar oranlarını vermektedir. Lojistik regresyon modelinde makalelerin bir ve daha fazla atıf alma olasılığının sıfır atıf alma olasılığına bölünüp çıkan sonucun logaritması alınarak hesaplanan görelî olasılıklar oranı tahmin edilir (Didegah ve Thelwall, 2013a, s. 865). Görelî olasılıklar oranı bir bağımsız değişkende meydana gelen bir standart sapmalık değişimin bağımlı değişken (atıf sayısı) üzerindeki etkisini yüzde olarak verir (Didegah ve Thelwall, 2013b, s. 1059). Görelî olasılıklar oranı 1’den büyükse bağımsız değişkenle bağımlı değişken arasında pozitif, 1’den küçükse negatif bir ilişki olduğunu gösterir. Aralıklı/oranlı ölçümle veri toplanan değişkenler için görelî olasılıklar oranı (diğer değişkenlerin etkisi sabit tutulmak kaydıyla) bağımsız değişkendeki bir birimlik değişimin bağımlı değişken üzerindeki etkisini (artış ya da azalma) yorumlamak için kullanılır. Kategorik değişkenlerde ise bir bağımsız değişkende referans olarak alınan grubun (faktörün) bağımlı değişken üzerindeki etkisi temel alınır ve diğer grup ya da grupların bağımlı değişken üzerindeki etkisi buna göre yorumlanır.

Şekil 1’deki asılı karekök grafiği (hanging rootogram) x ekseninde beklenen ve gözlenen atıf sayıları (0, 1, 2, . . . n atıf -gösterim amacıyla 100 ile sınırlandırılmıştır), y ekseninde ise o sayıda atıf alan makale sayısının karekökü alınarak gösterilmektedir (Kleiber ve Zeileis, 2016, s. 297). Grafikteki çubuklar x eksenine ne kadar yakınsa veriler modele o kadar uygundur, anlamına gelmektedir (Tüzen ve Erbaş, 2017, s. 5832). Bazı ufak tefek uyumsuzluklar gözlenirse de Şekil 1 atıf verilerinin engel negatif binom modeli ile analize uygun olduğunu göstermektedir.

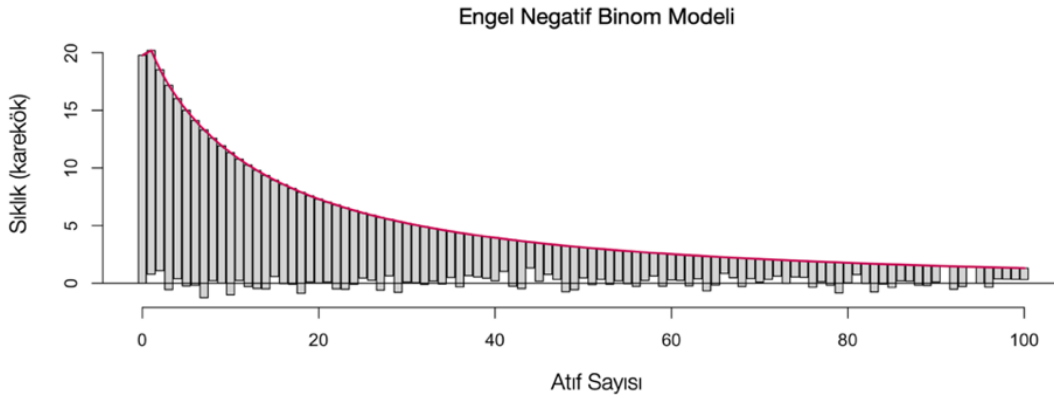
Bulgular ve Yorum

Engel modelinin sonuçları (katsayı, p değeri, standart hata, üstel katsayı), yayılım ve log-olabilirlik (log-likelihood) parametreleri, Akaike ve Bayes bilgi ölçütleriyle (AIC ve BIC)

birlikte Tablo 2’de verilmektedir. Yöntem kısmında da değinildiği gibi, engel modeli hem pozitif atıf alan makaleler (negatif binom kısmı) hem de henüz hiç atıf almayan (sıfır atıf) makaleler (logit) için katsayıları üretmektedir. Tablo 2’nin solundaki “sayma modeli” kısmı bağımsız değişkenlerin pozitif atıf almış TR adresli makaleler ($n=4130$) üzerindeki etkisini göstermektedir. Üçüncü sütunda “katsayı”, 4. sütunda “p” değeri (yani 0,05, 0,01 ve 0,001 düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olan değişkenleri), 5. sütunda standart hata, 6. sütunda ise üstel katsayı (görelî olasılıklar oranı) verilmektedir. Tablo 2’nin sağında ise logit regresyon analizi testi sonuçlarına göre bağımsız değişkenlerin TR adresli makalelerin “sıfır atıf” engelini aşmasındaki (yani en az bir atıf almasındaki) etkisi aynı değerlerle gösterilmektedir (7., 8., 9. ve 10. sütunlar).¹² Aşağıda bağımsız değişkenlerin makalelerin hem pozitif atıf sayısını artırmadaki hem de sıfır atıf engelini aşmasındaki etkileriyle ilgili bulgular sunulmakta, istatistiksel olarak anlamlı etkisi olan bağımsız değişkenlerin %95 güven aralıkları (GA) da verilmektedir.

Şekil 1

Engel modeli asılı karekök grafiği

Engel modelinin sayma verisi kısmındaki bulgulara göre, dergi ve makale düzeyi bazı değişkenler pozitif atıf almış olan makalelerin atıf sayılarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilemektedir. Örneğin, beş yıllık dergi etki faktöründeki (JIF5) bir birimlik artış ortalama atıf oranını %53,6 artırmaktadır (%95 GA: %38,1-%70,8). JIF5 makalelerin ilk atıf alma (yani sıfır atıf engelini aşma) görelî olasılıklar oranını da istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. JIF5 değerinde bir birimlik artış sıfır atıf engelini aşan makalelerin oranını ortalama 2,64 kat artırmaktadır. Başka bir deyişle, JIF5 değişkeni hiç atıf almayan makale sayısının azalmasında önemli rol oynamaktadır. JIF5’i nispeten yüksek dergilerde yayımlanan ve henüz hiç atıf almamış olan makalelerin ilk atıflarını alma olasılığı JIF5’i yüksek olmayan dergilerde yayımlanan ve hiç atıf almamış makalelere oranla ortalama %164 daha yüksektir (%95 GA: %50-%366).

¹² Yayın yılına göre makalelerin aldıkları atıf sayıları düzleştirilmemiş (normalize edilmemiş), ancak yayın yılının etkisini kontrol etmek için yayın yılı modelin hem negatif binom hem de logit bileşenlerine girilmiştir (Didegah ve Thelwall, 2013a, s. 864). Yayın yılı daha eski olan makaleler doğal olarak genelde nispeten daha yüksek sayıda atıf almaktadır. Örneğin, 2007’de yayımlanan bir makalenin aldığı ortalama atıf sayısı 2006’da yayımlanan bir makaleninkine göre ortalama %10,7 daha düşüktür.

Tablo 2

Engel modeli sonuçları

Değişken türü	Değişken adı	Sayma kısmı (negatif binom - log link ile)				Sıfır kısmı (binom logit link ile)			
		Katsayı (β)	p	Standart Hata	Katsayının üssü $\exp(\beta)$	Katsayı (β)	p	Standart Hata	Katsayının üssü $\exp(\beta)$
Makale	Yayın yılı	-0,114		--	0,893	-0,112		--	0,894
	Yazar sayısı	-0,006		--	0,994	0,075 *	0,034		1,078
	Başlıktaki sözcük sayısı	-0,004		0,004	0,996	0,034 *	0,014		1,035
	Özdeki sözcük sayısı	0,002 ***		0,000	1,002	0,001		0,001	1,001
	Referans sayısı	0,013 ***		0,001	1,013	0,021 ***	0,004		1,021
Dergi	Dergi etki faktörü - 2 yıllık	-0,202 ***		0,046	0,817	-0,151		0,254	0,860
	Makale etki puanı	-0,290 ***		0,048	0,748	-0,151		0,393	0,860
	Dergi etki faktörü - 5 yıllık	0,429 ***		0,054	1,536	0,971 ***	0,290		2,639
	Çeyreklik-Q2	-0,035		0,059	0,966	0,685 *	0,345		1,983
	Çeyreklik-Q3	-0,248 ***		0,067	0,780	0,817 *	0,353		2,263
	Çeyreklik-Q4	-0,580 ***		0,073	0,560	0,180		0,394	1,197
	Çeyreklik-Q99	-0,490 ***		0,094	0,613	0,233		0,474	1,262
İşbirliği	Yabancı ülke (Hayır)	-0,245 ***		0,055	0,783	-0,056		0,443	0,946
	Farklı ülkelerden yazar sayısı	-0,046 **		0,015	0,955	0,002		0,345	1,002
	Örgüt sayısı	0,069 ***		0,007	1,072	0,006		0,075	1,006
	Farklı örgüt sayısı	0,004		--	1,004	0,212		0,119	1,236
Dizintleme	Konu kategorisi sayısı	0,079 ***		0,022	1,082	0,192		0,099	1,212
	Dizin (SSCI)	-0,212		0,135	0,809	-0,123		0,494	0,884
	Dizin (AHCI)	-2,375 ***		0,594	0,093	-0,755		0,834	0,470
	Dizin (SCI-SSCI)	0,088		0,100	1,092	0,929		0,550	2,532
	Dizin (SCI-AHCI)	-0,685		0,466	0,504	12,420		913,100	248670,900
	Dizin (SSCI-AHCI)	-0,163		0,431	0,850	-0,945		1,220	0,389
	Dizin (Dizinlenmemiş)	0,476		0,310	1,610	12,360		605,700	233580,500
	Konu (Fen Bilimleri)	0,046		0,052	1,047	-0,208		0,185	0,812
	Konu (Teknoloji)	-0,001		0,049	0,999	0,005		0,184	1,005
	Konu (Sosyal Bilimler)	0,053		0,131	1,055	-0,207		0,500	0,813
	Konu (Sanat ve İnsan Bilimleri)	1,017		0,655	2,764	0,115		0,888	0,891
	Konu (Belirtilmemiş)	-0,846		0,484	0,429	14,330		964,300	1673931,000
	Destek	UBYT Desteği (Hayır)	0,056		0,035	1,058	-0,152		0,121
Destekli araştırma (Hayır)		-0,074		0,041	0,929	-0,366		0,168	0,694
Açık erişim	Açık erişim (Hayır)	-0,009		0,045	0,991	0,052		0,136	1,053
	(Sabit)	230,200 ***		0,118	9,21E+99	224,300 ***		0,637	2,58E+97
	N = 4130							N = 391	
Yayılım parametresi (theta): 0,9286. Log-olabilirlik (Log-likelihood): -1,578e+04; SD (serbestlik derecesi): 65. Akaike Information Criterion (AIC): 31685. Bayesian Information Criterion (BIC): 32102. Not: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$									

İki yıllık dergi etki faktörü (JIF2) ve makale etki puanı (MEP) ise, beklenenin aksine,¹³ makalelerin pozitif atıf almasında etkili değildir. Tam tersine, bu değişkenler makalelerin aldığı ortalama atıf oranında sırasıyla %18,3 (%95 GA: %10,6-%24,4) ve %25,2'lik (%95 GA: %17,8-%31,9) istatistiksel olarak anlamlı bir düşüşe neden olmaktadır. JIF2 ve MEP değişkenlerinin makalelerin sıfır atıf engelini aşmasında da anlamlı bir etkisi yoktur. JIF2'nin başka çalışmalarda (örneğin, Didegah ve Thelwall, 2013a, 2013b; Fronzetti Colladon, D'Angelo ve Gloor, 2020) atıf sayısını artırırken bu çalışmada artırmamasının birkaç nedeni olabilir. Öncelikle, JIF2 atıf örüntüleri birbirinden farklı disiplinler arasındaki atıf etkilerini karşılaştırmak için kullanılabilir iyi bir gösterge değildir (Liu ve Fang, 2020, s. 2). Dergi etki faktörünün hesaplanmasında kullanılan iki yıllık atıf penceresi TR adresli makalelerin yayımlandığı çeşitli disiplinlerdeki dergiler açısından sıfır atıf engelini aşmak ve kayda değer sayıda atıf almak için yeteri kadar uzun bir süre değildir. Bu makalelere yapılan atıfların çoğunun genellikle nispeten daha düşük JIF2 değeri olan dergilerde yayımlanan diğer (TR adresli) makalelerden gelmesi JIF2'nin TR adresli makalelerin atıf sayısını etkilememesinin bir diğer nedeni olabilir (Akçığıt ve Özcan-Tok, 2020; Kamalski ve diğerleri, 2017). JIF2 ve MEP değişkenlerinin TR adresli makalelerin hem sıfır atıf engelini aşmada hem de daha yüksek sayıda atıf almasında etkisi olmadığı yönündeki bulgu TÜBİTAK UBYT desteği verilen makalelerin JIF ve MEP değerlerinin destek verilmeyen makalelerinkinden daha yüksek olmadığı yönündeki bulguları kısmen desteklemektedir (Tonta ve Akbulut, 2020, s. 1633).

Öte yandan, beş yıllık atıf sayılarına dayanmasına karşın MEP değişkeninin TR adresli makalelerin pozitif atıf almasında olumlu bir etkisinin olmaması bu makalelerin nispeten düşük etki faktörlü dergilerde yayımlanmış makalelerden az sayıda atıf almış olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim TR adresli makalelerin yayımlandığı dergilerin %90'ının MEP değerleri dünya ortalamasının (1,000), yaklaşık üçte ikisinin ise dünya ortalamasının yarısının altındadır (*ortanca*=0,360, \bar{x} =0,509).

TR adresli makalelerin yayımlandığı dergilerin çeyreklik değerlerinin makalelerin hem pozitif atıf sayısına hem de sıfır atıf engelini aşmasına istatistiksel olarak anlamlı etkisi vardır. Q3 ve Q4 dergilerinde ve henüz JCR çeyreklik değeri atanmamış dergilerde yayımlanan makalelerin ortalama atıf oranları Q1 dergilerinde yayımlanan makalelerinkine kıyasla ortalama %22, %47 ve %38,7 daha düşüktür (sırasıyla %95 GA: %11,1-%31,5; %35,4-%51,5; %24,4-%49,9).¹⁴ Q2 ve Q3 dergilerinde yayımlanan ancak henüz hiç atıf almamış olan makalelerin Q1 dergilerinde yayımlanan ve hiç atıf almamış makalelere oranla ilk atıf alma göreceli olasılıklar oranı sırasıyla 1,98 kat ve 2,26 kat (%95 GA: 1,01-3,90 kat ve 1,13-4,52) daha azalmaktadır. Q2 dergilerinde yayımlanan ve henüz hiç atıf almamış makalelerin Q1 dergilerindeki hiç atıf almamış makalelerle karşılaştırıldığında ilk atıf alma göreceli olasılık oranları yarı yarıya düşmesine karşın, aynı etki makalelerin pozitif atıf almasında ortadan kalkmaktadır. Pozitif atıf alan ve Q2 dergilerinde yayımlanan makaleler referans değeri olarak alınan Q1 dergilerinde yayımlanan makalelerinkine oranla ortalama %3,5 daha az atıf almaktadır ama bu fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($p=0,557$). Bunun temel nedeni disiplinlere göre Q1 ve Q2 dergilerinin etki faktörlerinin ve dolayısıyla aldıkları ortalama atıf sayılarının birbirinden farklı olmasıdır. Belli bir alanda yayımlanan ama Q2 dergisi olarak

¹³ JIF2, JIF5 ve MEP değişkenleri arasındaki ikili korelasyon değerleri (Pearson's r) 0,9'un üzerindedir.

¹⁴ Çeyreklik değeri olmayan dergilerin büyük bir kısmı Türkiye'de yayımlanan dergilerden oluşmaktadır.

sınıflanan bir dergi bir başka alandaki Q1 dergisinden daha yüksek etki faktörüne sahip olabilir (Sivertsen, 2016, 2019). Bir diğer neden ise Q3 ve Q4 dergilerinde yayımlanan makalelerin toplam makale sayısına oranı dünyada %35-%42 iken (Liu, Guo ve Zuo, 2018; Miranda ve Garcia-Carpintero, 2019), bu oran TR adresli makaleler için %59'dur (Q3: %21; Q4: %26; çeyreklik değeri atanmamış dergiler: %12).

Makale düzeyi bazı değişkenlerin, makalelerin hem pozitif atıf sayısının artmasında hem de hiç atıf almayan makale sayısının azalmasında olumlu etkisi bulunmaktadır. Makalelerin sonunda yer alan her referans ortalama pozitif atıf oranını %1,3 (%95 GA: %1,0-%1,5) sıfır atıf engelini aşma göreceli olasılıklar oranını ise %2,1 (%95 GA: %1,3-%3,1) artırmaktadır. Makale özetlerindeki sözcük sayısının pozitif atıf sayısının artmasına etkisi -istatistiksel olarak anlamlı olsa da- sifıra yakındır (%95 GA: %0,1-%0,2). Makalenin yazar sayısı, başlıktaki sözcük sayısı ve referans sayısı henüz hiç atıf almamış olan makalelerin ilk atıf alma göreceli olasılıklar oranını pozitif yönde etkilemektedir. Ortak yazar, başlıktaki sözcük ve referans sayısında bir birimlik artış sıfır atıf engelini aşan makalelerin oranını ortalama %7,8 (%95 GA: 0,8-%15,2), %3,5 (%95 GA: %0,7-%6,3) ve %2,1 (%95 GA: %1,2-%3,0) artırmaktadır. Bu bulgular, ortak yazarlı ve özellikle uluslararası işbirliği yapılarak yayımlanan ortak yazarlı makalelerin daha çok atıf aldığı yönündeki bulguları desteklemektedir (Akçığıt ve Özcan-Tok, 2020, s. 56; Confraria, Godinho ve Wang, 2017; Fronzetti Colladon, D'Angelo ve Gloor, 2020; Leydesdorff, Bornmann ve Wagner, 2019). Makalelerin referans sayısındaki artışın gerek pozitif atıf sayısını artırmadaki gerekse sıfır atıf alan makale sayısını azaltmadaki olumlu etkisi başka araştırmalardaki bulgularla benzerlik göstermektedir (örneğin Didegah ve Thelwall, 2013a, s. 867; Onodera ve Yoshikane, 2015, s. 757).

Pozitif atıf alan ve yabancı ülkelerle işbirliği yapılmadan yayımlanan makaleler, işbirliği yapılan ve pozitif atıf alan makalelere oranla ortalama %21,7 (%95 GA: %1,7-%7,3) daha az atıf almaktadır. İşbirliği yapılan örgüt/kurum sayısında bir birimlik artış ise ortalama atıf sayısını %7,2 (%95 GA: %5,8-%8,6) oranında artırmaktadır. Bu bulgular önceki çalışmaların bulgularıyla uyumludur (örneğin Didegah ve Thelwall, 2013a, 2013b; Fronzetti Colladon, D'Angelo ve Gloor, 2020; Leydesdorff, Bornmann ve Wagner, 2019). İlginçtir, işbirliği yapılan farklı örgüt/kurum sayısının artması makalelerin daha çok atıf almasını olumlu yönde etkilememektedir. Aksine, ortak yazar sayısı sıfır atıf alan makale oranını %7,8 oranında azaltırken, sıfır atıf engelini aşmış olan makalelerde farklı ülkelerden yazar sayısı arttıkça ortalama atıf oranı %4,5 düşmektedir. Bu durumun büyük ölçekli uluslararası projeler (örneğin ATLAS) sonucu yayımlanan ve yazar sayısı çok yüksek olan örnekteki az sayıdaki makaleden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. İşbirliği düzeyi değişkenlerin, henüz hiç atıf almamış olan makalelerin sıfır atıf engelini aşmasında istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi yoktur.

Pozitif atıf alan makalelerin dizinlendiği WoS konu kategorisi sayısı arttıkça ortalama atıf oranı da %8,3 (%95 GA: %3,6-%13,1) artmaktadır. Ancak konu kategorisi sayısının sıfır atıf alan makale oranını azaltmada anlamlı bir etkisi yoktur. Pozitif atıf alan makalelerin hangi dizinlerde listlendiği ortalama atıf sayısını etkilemektedir. SSCI'de dizinlenen makaleler (bütün makalelerin %5'i) referans alınan SCI'de dizinlenen makalelere oranla %19,1 daha az atıf almaktadır ama ikisi arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0,114$).

AHCI'de dizinlenen makaleler (bütün makalelerin %1'i) ise SCI'de dizinlenenlere oranla yaklaşık %90,7 (%95 GA: %2,91-%29,8) daha az atıf almaktadır. Pozitif atıf alan ve birden fazla dizinde listelenen makalelerin ise ortalama atıf sayıları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamaktadır.¹⁵ Gerek makalelerin dizinlendiği konu kategorisi sayısı gerekse hangi dizinlerde listelendiklerinin hiç atıf almamış olan makalelerin ilk atıflarını almasında istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi yoktur. Başka bir deyişle bu değişkenlerin hiç atıf almayan makale sayısının düşmesine katkısı bulunmamaktadır. Makalelerin hangi temel konu altında dizinlendiği ne pozitif atıf sayısını ne de hiç atıf almayan makalelerin ilk atıf alma görelilikler oranını artırmaktadır. Ancak bu analizde bir makalenin dizinlendiği temel (ilk) konu kategorisinin dikkate alındığını ($ortanca=1$; $\bar{x}=1,6$), konu kategorisi sayısı arttıkça atıf sayısının da yaklaşık %9 oranında arttığını göz önünde bulundurmakta yarar vardır. TR adresli makalelerin gerek sıfır atıf engelini aşmasında gerekse pozitif atıf almasında hangi konu(lar) altında dizinlendiklerinin daha ayrıntılı bir biçimde analiz edilmesi gerekmektedir.

Destek düzeyi değişkenler (makalenin TÜBİTAK UBYT desteği ya da başka bir kaynaktan araştırma desteği alıp almaması) ile açık erişim değişkeninin, makalelerin ortalama atıf sayısını artırmada ya da hiç atıf almayan makalelerin ilk atıflarını almasında istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi yoktur. (Hatta istatistiksel açıdan aradaki fark anlamlı olmasa da UBYT desteği almayan makalelerin atıf etkisi alanlarınkinden yaklaşık %6 daha yüksektir.) Ar-Ge ve proje destekleriyle UBYT desteğinin atıf sayısını artırmada bir etkisi olmadığı yönündeki bulgu daha önceki araştırmaların bulgularını desteklemektedir (Satoğlu, Balkış ve Damar, 2021; Tonta, 2017, 2018; Tonta ve Akbulut, 2020). Ancak bu bulgu UBYT Programı dışında kalan desteklerle yapılan araştırmaların atıf sayısını artırdığı yönündeki bulgularla çelişmektedir (Gök, Rigby ve Shapira, 2016; Yan, Wu ve Song, 2018). İlgili çalışmalardan ilkinde (Gök, Rigby ve Shapira, 2016, s. 719), genellikle uluslararası ortaklıklar aracılığıyla araştırmaların yürütüldüğü Belçika, Danimarka, Hollanda, Norveç, İsviçre ve İsveç'ten oluşan altı küçük Avrupa ülkesine ait veriler, ikincisinde (Yan, Wu ve Song, 2018) ise bilim, teknoloji, mühendislik, matematik ve tıp verileri kullanılmıştır. Türkiye'nin, yayınlarına daha çok atıf yapılan ABD ve diğer Avrupa ülkeleriyle ortak yürüttüğü araştırmalara dayanan makale sayısının toplam TR adresli makaleler içindeki payı oldukça düşük ve TR adresli makalelerin atıf etkisi dünya ortalamasının altındadır (Akçiğit ve Özcan-Tok, 2020, s. 58; Tonta, 2017).

Bu bulgulara dayanarak temel araştırma sorusunun yanıtı aşağıda özetlenmektedir.

Beş yıllık dergi etki faktörünün TR adresli makalelerin hem daha çok atıf almasında hem de hiç atıf almayan makale sayısının azalmasında pozitif etkisi vardır. Beş yıllık etki faktörü daha yüksek dergilerde yayımlanan makaleler ortalama %54 daha fazla atıf almaktadır. Bu makalelerin hiç atıf almama görelilikler oranı 2,64 kat daha düşüktür. Derginin iki yıllık etki faktörü ve makale etki puanı değişkenlerinin makalelerin daha çok atıf almasında ya da atıf almayan makale sayısının azalmasında pozitif bir etkisi yoktur. Q1 dergilerinde yayımlanan makaleler diğer çeyrekliklerde yayımlananlara oranla %3,4 ile %38,7 oranında daha fazla atıf almaktadır. Q1 dergilerinde yayımlanan ve hiç atıf almayan makale oranları Q2 ve Q3 dergilerindeki oranlardan sırasıyla ortalama %98 ve %126 daha düşüktür. Makalelerin

¹⁵ Birden fazla dizinde listelenen makale sayısı bütün makalelerin sadece %4'ünü oluşturmaktadır (SCI-SSCI: 135, SCI-AHCI: 6 ve SSCI-AHCI: 8 makale).

kaynakçasındaki referans sayısı da hem atıf sayısını artırmakta hem de hiç atıf almayan makale sayısını azaltmaktadır.

Makalelerin özlerindeki sözcük sayısı pozitif atıf sayısını artırmaktadır. Makalelerin yazar sayısı ile başlıklarındaki sözcük sayısının hiç atıf almayan makale sayısını azaltmadaki etkisi ihmal edilebilir düzeydedir.

Yabancı ülkelerle işbirliği yapılarak yayımlanan makaleler yaklaşık %25 daha fazla atıf almakta, işbirliği yapılan kurum sayısı arttıkça atıf sayısı da kurum başına ortalama %7 artmaktadır. Sanat ve insan bilimleri dergilerinde yayımlanan ve AHCI’de dizinlenen makaleler SCI’de dizinlenen fen bilimleri makalelerinden %91 oranında daha az atıf almaktadır. Makalelere verilen desteğin (UBYT ve diğer destekler) ve makalenin açık erişim olarak yayımlanmasının pozitif atıf sayısının artmasında ya da hiç atıf almayan makale sayılarının azalmasında herhangi bir etkisi yoktur. İşbirliği ve dizinleme düzeyi değişkenlerin hiç atıf almayan makale sayılarının azalmasında herhangi bir etkisi yoktur.

Bu çalışma çok sayıda değişkeni test ederek TR adresli makalelerin atıf sayısının artmasında ve hiç atıf almayan makale sayısının azalmasında rol oynayan ortak faktörleri saptamaya yönelik olarak yapılan ilk çalışmalardan birisidir. Ancak bu çalışmanın en önemli sınırlılığı test edilen atıf sayısı, dergi etki faktörü, ortak yazar sayısı, işbirliği örüntüleri gibi değişkenlerin bilimsel disiplinlere göre farklılıklar göstermesidir (Fronzetti Colladon, D’Angelo ve Gloor, 2020, s. 363; Liu ve Fang, 2020). Yukarıda da görüldüğü gibi belli disiplinlerde ya da daha spesifik alanlarda atıf sayısını etkileyen faktörler bu çalışmada elde edilen faktörlerle tam olarak örtüşmeyebilir. Bu bakımdan farklı disiplinlerde TR adresli makalelerin atıf sayısını artıran spesifik faktörleri saptamaya yönelik araştırmalar yapılması gerekmektedir. Daha da önemlisi, TR adresli makalelerin ilgili bilim disiplinlerinin entelektüel içeriğine ve kavramsal yapısına katkısı çeşitli teknikler (yapısal değişim yaklaşımı, sosyal ağ analizi, anlamsal analiz vd.) kullanılarak incelenmelidir.

Sonuç

Araştırma sonuçlarına göre 19 bağımsız değişkenden sadece birkaç tanesi Türkiye adresli makalelerin atıf sayısını önemli ölçüde etkilemektedir. Dergilerin beş yıllık etki faktörü ve çeyrekliği ile makalelerdeki referans sayısı bunlardan en önemlileridir. Beş yıllık etki faktörü yüksek ve Q1 dergilerinde yayımlanan Türkiye adresli makaleler daha fazla atıf almaktadır. Bu tür dergilerde yayımlanan makaleler hiç atıf almama (sıfır atıf) engelini de daha kolay aşmaktadır. Bunun yanı sıra, yabancı ülkelerle ve kurumlarla işbirliği yapılarak yayımlanan ortak yazarlı makalelerin ortalama atıf sayıları daha yüksektir. Birden fazla konu altında listelenen ve SCI’de dizinlenen fen bilimleri makaleleri daha fazla atıf almaktadır. Makalelerin ortak yazar sayısı hiç atıf almama engelini aşmayı biraz kolaylaştırmaktadır.

Kanımızca bu bulgular Türkiye’nin uluslararası dergilerde yayımlanan makalelerin atıf etkisini artırabilmesi açısından önemli ipuçları içermektedir. Türkiye’de akademik atama ve yükseltmelerde ve TÜBİTAK UBYT Programında uzun süredir uygulanan ve son beş yıldır akademik teşvik ödeneğini de içerecek şekilde genişletilen “indeksli” dergilerde yayımlanan her makaleyi ödüllendirme stratejisinin doğru olmadığı bir kez daha ortaya çıkmıştır. Türkiye

adresli makalelerin yaklaşık %60'ını oluşturan Q3 ve Q4 dergilerinde ve çeyreklik değeri hesaplanmayan dergilerde yayımlanan makalelerin atıf etkisi Q1 ve Q2 dergilerinde yayımlanan makalelerinkinin üçte birinden daha düşüktür. Uluslararası işbirliği ile yayımlanan ortak yazarlı makalelerin atıf etkisi diğer makalelerinkinden yaklaşık bir kat daha yüksektir. UBYT desteği verilen makalelerin atıf etkisi destek verilmeyenlerinkinden nispeten daha düşüktür.

Bu sonuçlar Türkiye'de atama-yükseltme ve akademik teşvik politikalarının ivedilikle gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu politikalar gözden geçirilirken ödüllendirilecek yayınların (ve dolayısıyla araştırmacıların) saptanmasında daha seçici davranılması yönünde değişiklikler yapılması gerekmektedir. Atıf etkisi nispeten sınırlı dergilerde yayın yapılmasını özendirmemek hatta bunun önüne geçmek için caydırıcı politikalar geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Türkiye'nin en öncelikli konularından birisi bir an önce nicelik yerine niteliği temel ölçüt olarak alan, sadece bu ölçütü sağlayan araştırmaları özendiren ve destekleyen bir araştırma değerlendirme politikası geliştirmek olmalıdır.

Teşekkür

UBYT Programı ödeme verilerini sağlayan TÜBİTAK ULAKBİM Müdürü M. Mirat Satoğlu'ya teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Akçigit, U. ve Özcan-Tok, E. (2020). *Türkiye bilim raporu*. TÜBA. <http://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/suresiz-yayinlar/raporlar/turkiye-bilim-raporu>
- Al, U. (2012). Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'nin yayın ve atıf performansı. *bilig*, 62, 1-20. <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1208-published.pdf>
- Albarrán, P., Perianes-Rodríguez, A. ve Ruiz-Castillo, J. (2015). Differences in citation impact across countries. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 66(3), 512-525.
- Allik, J., Lauk, K. ve Realo, A. (2020). Factors predicting the scientific wealth of nations. *Cross-Cultural Research*, 54(4), 364-397. <https://doi.org/10.1177/1069397120910982>
- Article Influence. (2021). *Clarivate: InCites help*. <https://incites.help.clarivate.com/Content/Indicators-Handbook/ih-article-influence.htm>
- Baydemir, M. B. (2014). *Lojistik regresyon analizi üzerine bir inceleme* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi. <http://abakus.inonu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11616/5650/Tez%20Dosyas%C4%B1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bornmann, L. ve Daniel, H. (2008). What do citation counts measure? A review of studies on citing behavior. *Journal of Documentation*, 64(1), 45-80. <https://doi.org/10.1108/00220410810844150>
- Bornmann, L., Wagner, C. ve Leydesdorff, L. (2018). The geography of references in elite articles: Which countries contribute to the archives of knowledge? *PLoS ONE*, 13(3), e0194805. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0194805>
- CiTO. (2018, 16 Şubat). *The citation typing ontology*. <https://sparontologies.github.io/cito/current/cito.html>
- Chen, C. (2012). Predictive effects of structural variation on citation counts. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 63(3), 431-449. <https://doi.org/10.1002/asi.21694>

- Confraria, H., Godinho, M. M. ve Wang, L. (2017). Determinants of citation impact: A comparative analysis of the Global South versus the Global North. *Research Evaluation*, 46(1), 265-279. <http://dx.doi.org/10.1016/j.respol.2016.11.004>
- Desjardins, C. D. (2016). Modeling zero-inflated and overdispersed count data: An empirical study of school suspensions, *The Journal of Experimental Education*, 84(3), 449-472. <https://doi.org/10.1080/00220973.2015.1054334>
- Didegah, F. ve Thelwall, M. (2013a). Which factors help authors produce the highest impact research? Collaboration, journal and document properties. *Journal of Informetrics*, 7(4), 861-873. <http://dx.doi.org/10.1016/j.joi.2013.08.006>
- Didegah, F. ve Thelwall, M. (2013b). Determinants of research citation impact in nanoscience and nanotechnology. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 64(5), 1055-1064. <https://doi.org/10.1002/asi.22806>
- Dinarcan, G. N. (2018). *Sayma verisi için regresyon modelleri ve bir uygulama* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi. <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/4613/10195911.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- Fischer, I. ve Steiger, H-J. (2018). Dynamics of Journal Impact Factors and limits to their inflation. *Journal of Scholarly Publishing*, 50(1), 26-36. <https://doi.org/10.3138/jsp.50.1.06>
- Fronzetti Colladon, A., D'Angelo, C. A. ve Gloor, P. A. (2020). Predicting the future success of scientific publications through social network and semantic analysis. *Scientometrics*, 124, 357-377. <https://doi.org/10.1007/s11192-020-03479-5>
- Good, B., Vermeulen, N., Tiefenthaler, B. ve Arnold, E. (2015). Counting quality? The Czech performance-based research funding system. *Research Evaluation*, 24(2), 91-105. <https://doi.org/10.1093/reseval/rvu035>
- Gök, A., Rigby, J. ve Shapira, P. (2016). The impact of research funding on scientific outputs: Evidence from six smaller European countries. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67(3), 715-730. <https://doi.org/10.1002/asi.23406>
- Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L., de Rijcke, S. ve Rafols, I. (2015). Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. *Nature*, 520(7548), 429-431. <https://doi.org/10.1038/520429a>
- Jackman, S., Tahk, A., Zeileis, A., Maimone, C., Fearon, J. ve Meers, Z. (2020). *Package 'pscl'*. <https://cran.r-project.org/web/packages/pscl/pscl.pdf>
- Kamalski, J., Huggett, S., Kalinaki, E., Lan, G., Lau, G., Pan, L. ve Scheerooren, S. (2017). *World of Research 2015: Revealing patterns and archetypes in scientific research*. <http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/docmetadata?id=26567&from=pubindex&dirids=12&lp=478>
- Kleiber, C. ve Zeileis, A. (2016). Visualizing count data regressions using rootograms, *The American Statistician*, 70(3), 296-303. <https://doi.org/10.1080/00031305.2016.1173590>
- Kostoff, R. N. (1998). The use and misuse of citation analysis in research evaluation. *Scientometrics*, 43(1), 27-43. <https://doi.org/10.1007/BF02458392>
- Kostoff, R. N. (2007). The difference between highly and poorly cited medical articles in the journal Lancet. *Scientometrics*, 72, 513-520. <https://doi.org/10.1007/s11192-007-1573-7>
- Larivière, V., Kiermer, V., MacCallum, C. J., McNutt, M., Patterson, M., Pulverer, B., Swaminarhan, S., Taylor, S. ve Curry, S. (2016). *A simple proposal for the publication of journal citation distributions*. <https://doi.org/10.1101/062109>
- Leydesdorff, L., Bornmann, L. ve Wagner, C. S. (2019). The relative influences of government funding and international collaboration on citation impact. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 70(2), 198-201. <https://doi.org/10.1002/asi.24109>

- Lindsey, D. (1989). Using citation counts as a measure of quality in science measuring what's measurable rather than what's valid. *Scientometrics*, 15(3-4), 189-203. <https://doi.org/10.1007/BF02017198>
- Liu, F., Guo, W. ve Zuo, C. (2018). High impact factor journals have more publications than expected. *Current Science*, 114(5), 955-956. <https://doi.org/10.18520/cs%2Fv114%2Fi05%2F955-956>
- Liu, X. Z. ve Fang, H. (2020). A comparison among citation-based journal indicators and their relative changes with time. *Journal of Informetrics*, 14(1), 1-17. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2020.101007>
- MacRoberts, M. H. ve MacRoberts, B. R. (1989). Problems of citation analysis: A critical review. *Journal of the American Society for Information Science*, 40(5), 342-349. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4571\(198909\)40:5<342::AID-ASI7>3.0.CO;2-U](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571(198909)40:5<342::AID-ASI7>3.0.CO;2-U)
- MacRoberts, M. H. ve MacRoberts, B. R. (1996). Problems of citation analysis. *Scientometrics*, 36(3), 435-444. <https://doi.org/10.1007/BF02129604>
- MacRoberts, M. H. ve MacRoberts, B. R. (2018). The mismeasure of science: Citation analysis. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 69(3), 474-482. <https://doi.org/10.1002/asi.23970>
- Merton, R. K. (1968). The Matthew effect in science. *Science*, 159(3810), 56-63. <https://doi.org/10.1126/science.159.3810.56>
- Miranda, R. ve Garcia-Carpintero, E. (2019). Comparison of the share of documents and citations from different quartile journals in 25 research areas. *Scientometrics*, 121(1), 479-501. <https://doi.org/10.1007/s11192-019-03210-z>
- Muller, J. Z. (2019). *Sayıların diktatörlüğü: Başarıyı rakamlarla ölçme saplantısı ve çözüm yolları* (A. Kamacıoğlu, Çev.). The Kitap.
- Nicolaisen, J. ve Frandsen, T. F. (2019). Zero impact: A large-scale study of uncitedness. *Scientometrics*, 119(2), 1227-1254. <https://doi.org/10.1007/s11192-019-03064-5>
- Onodera, N. ve Yoshikane, F. (2015). Factors affecting citation rates of research articles. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 66(4), 739-764. <https://doi.org/10.1002/asi.23209>
- Orbay, K., Miranda, R. ve Orbay, M. (2020). Building journal impact factor quartile into the assessment of academic performance: A case study. *Participatory Educational Research (PER)*, 7(2), 1-13. <https://doi.org/10.17275/per.20.26.7.2>
- Orbay, M., Karamustafaoğlu, O. ve Miranda, R. (2021). Analysis of the journal impact factor and related bibliometric indicators in education and educational research category. *Education for Information*, 37(3), 315-336. <https://doi.org/10.3233/EFI-200442>
- Pranckutė, R. (2021). Web of Science (WoS) and Scopus: The titans of bibliographic information in today's academic world. *Publications*, 9(1), 1-59. <https://doi.org/10.3390/publications9010012>
- San Francisco Declaration on Research Assessment. (2012, 16 Aralık). *What is DORA?* <http://ascb.org/dora>
- Satoğlu, E. B., Balkış, G. ve Damar, H. (2021). TÜBİTAK araştırma geliştirme ve proje desteklerinin akademik araştırma faaliyetlerine olan etkisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(1), 83-91. <https://doi.org/10.5961/jhes.2021.431>
- Seglen, P. O. (1997). Why the impact factor of journals should not be used for evaluating research. *British Medical Journal*, 314(7079), 498-502. <https://doi.org/10.1136/bmj.314.7079.497>
- Sivertsen, G. (2016). Patterns of internationalization and criteria for research assessment in social sciences and humanities. *Scientometrics*, 107(2), 357-368. <https://doi.org/10.1007/s11192-016-1845-1>

- Sivertsen, G. (2019). Understanding and evaluating research and scholarly publishing in the Social Sciences and Humanities (SSH). *Data and Information Management*, 3(2), 61-71. <https://doi.org/10.2478/dim-2019-0008>
- Tonta, Y. (2017). *TÜBİTAK Türkiye Adresli Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik (UBYT) programının değerlendirilmesi.* TÜBİTAK ULAKBİM. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-tubitak-ubyt-programinin-degerlendirilmesi.pdf>
- Tonta, Y. (2018). Does monetary support increase the number of scientific papers? An interrupted time series analysis. *Journal of Data and Information Science*, 3(1), 19-39. <https://doi.org/10.2478/jdis-2018-0002>
- Tonta, Y. ve Akbulut, M. (2020). Does monetary support increase citation impact of scholarly papers? *Scientometrics*, 125(2), 1617-1641. <https://doi.org/10.1007/s11192-020-03688-y>
- Traag, V. A. (2021). Inferring the causal effect of journals on citations. *Quantitative Science Studies*, 1-9. https://doi.org/10.1162/qss_a_00128
- Tüzen, M. F. ve Erbaş, S. (2017). A comparison of count data models with an application to daily cigarette consumption of young persons. *Communications in Statistics - Theory and Methods*, 47(23), 5825-5844. <https://doi.org/10.1080/03610926.2017.1402050>
- Yan, E., Wu, C. ve Song, M. (2018). The funding factor: A cross-disciplinary examination of the association between research funding and citation impact. *Scientometrics*, 115, 369-384. <https://doi.org/10.1007/s11192-017-2583-8>
- Yurtsever, E., Gülgöz, S., Yedekçioğlu, Ö. A. ve Tonta, M. (2001). *Sosyal Bilimler Atıf Dizini'nde (SSCI) Türkiye: 1970-1999.* Türkiye Bilimler Akademisi.
- Yurtsever, E., Gülgöz, S., Yedekçioğlu, Ö. A. ve Tonta, M. (2002). *Sağlık bilimleri, mühendislik ve temel bilimlerde Türkiye'nin uluslararası atıf dizinindeki yeri 1973-1999.* Türkiye Bilimler Akademisi.
- Zeileis, A., Kleiber, C. ve Jackman, S. (2008). Regression models for count data in R. *Journal of Statistical Software*, 27(8), 1-25. <https://doi.org/10.18637/jss.v027.i08>

Ankara'daki Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümleri ve Çocuk Kütüphanelerinin Bina, Güvenlik Donanımı ve Malzeme Niteliklerinin İncelenmesi

Investigation of Building, Security Equipment and Material Qualifications of Public Library Children's Departments and Children's Libraries in Ankara

Arif Yılmaz*^{ID}, Nilay Kaptan**^{ID} ve Aysenur Ulusoy Ünlü***^{ID}

Öz

Amaç: Kütüphane bilinci, çocukların kütüphanelere erken yaşta gelmesi ile kazanılabilir. Bu süreçte kütüphanelerin hizmetlerini okul öncesi dönem çocuklarına ve ailelerine yönelik gerçekleştirilmesinde sunulan hizmetler için gerekli mekânların varlığı ve niteliği büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı; Ankara'da bulunan çocuk kütüphaneleri ile il ve ilçe halk kütüphanelerinin çocuk bölümlerinin bina, güvenlik donanımı ve malzeme özelliklerini inceleyerek ne tür niteliğe sahip olduklarını ortaya çıkarmaktır. **Yöntem:** Bu çalışmanın örneklemini amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen ve Ankara ilinde bulunan bir il halk kütüphanesi, bir çocuk kütüphanesi ve beş ilçe halk kütüphanesi oluşturmaktadır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmış olup araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen "Çocuk Kütüphaneleri Fiziksel Durum Kontrol Listesi" aracılığı ile toplanmıştır. **Bulgular:** Yapılan bu araştırmanın sonuçlarına göre bina özellikleri bakımından 24 maddenin 19'una (%79) sahip olan Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi bina niteliği en yüksek kütüphane olurken, 24 maddenin 6'sına (%25) sahip olan Cebeci İlçe Halk Kütüphanesi ise bina niteliği en düşük kütüphane olarak saptanmıştır. Güvenlik donanım bakımından yine Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi 17 maddenin 11'inden (%65) "Evet" olarak seçilen kütüphaneler arasında en iyi güvenlik donanımına sahip durumdayken Cebeci, Mamak ve Sincan İlçe Halk Kütüphanelerinin ise maddelerin yalnızca 4'ünden (%24) "Evet" sonucu olarak güvenlik donanımı bakımından en alt sırada oldukları görülmüştür. Malzeme bakımından ise Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi ve Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi 19 maddenin 16'sından (%84) "Evet" sonucu olarak sahip olunan malzeme

* Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: arif@hacettepe.edu.tr

Hacettepe University, Department of Early Childhood Education, Ankara, Turkey. E-mail: arif@hacettepe.edu.tr

** Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, Eskişehir, Türkiye. E-posta: nilaykaptan@anadolu.edu.tr

Anadolu University, Department of Early Childhood Education, Eskişehir, Turkey. E-mail: nilaykaptan@anadolu.edu.tr

*** Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: aysenurulusoy@hacettepe.edu.tr

Hacettepe University, Department of Early Childhood Education, Ankara, Turkey. E-mail: aysenurulusoy@hacettepe.edu.tr

Geliş Tarihi - Received: 02.05.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.09.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

niteliği bakımından en üst, Altındağ İlçe Halk Kütüphanesi ise 9 maddeden (%47) "Evet" sonucu olarak seçilen kütüphaneler arasında en alt basamaktadır. **Sonuç:** Çalışmanın sonucunda ortaya çıkan bulgular genel fiziksel durum açısından değerlendirildiğinde, örneklem grubunda yer alan yedi kütüphanenin ikisinin iyi niteliklere sahip, üç kütüphanenin ortalama nitelikte ve iki kütüphanenin ise yetersiz niteliklere sahip olduğunu göstermektedir. **Özgünlük:** Bu çalışma araştırmacılar tarafından geliştirilen "Çocuk Kütüphaneleri Fiziksel Durum Kontrol Listesi" kullanılarak Ankara'da farklı kütüphanelerde gerçekleştirilmiş ve araştırmacılar rehber kişi eşliği olmadan objektif bir şekilde kütüphanelerin fiziksel durumlarını yerinde incelemiştir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk kütüphaneleri; çocuk bölümleri; fiziksel durum; bina özellikleri; güvenlik donanımı; malzeme; kontrol listesi.

Abstract

Objective: Library awareness can be gained by children when they come to the library at an early age. In this process, the existence and quality of the spaces required for the services provided has a great importance for libraries to realize their services for preschool children and their families. The aim of this study is to examine the children's libraries and children's departments in Ankara Province and to reveal their quality in context of their building, security equipment and material properties. **Method:** The sample of this study consists of 1 provincial public library, 1 children's library and 5 district public libraries in Ankara, which were selected by purposeful sampling method. The survey research, one of the quantitative research methods, was used in the study, and the data of the research were collected through the "Children's Libraries Physical Condition Checklist" developed by the researchers. **Findings:** According to the results of this research, Ankara Ali Dayı Children's Library, which has 19 (79%) of the 24 items in terms of building characteristics, is the library with the highest building quality, while Cebeci District Public Library, which has 6 of 24 items (25%), has been determined as the library with lowest building quality. In terms of security equipment, while Ankara Ali Dayı Children's Library has the best security equipment among the libraries selected with a "Yes" result from 11 (%65) of 17 items; Cebeci, Mamak and Sincan District Public Libraries, on the other hand, received only "Yes" from 4 (%24) of the items and they were in the lowest place in terms of security equipment. In terms of materials, Ankara Ali Dayı Children's Library and Keçiören Cemil Meriç District Public Library received a "Yes" result from 16 (%84) of the 19 items and has the highest material quality; Altındağ District Public Library is at the lowest level among libraries selected with a "Yes" result from 9 (%47) items. **Results:** According to the findings of the study, it was found that two of the seven libraries in the sample group were in good condition, three libraries were in average characteristics, and two libraries were in insufficient characteristics in terms of general physical condition. **Originality:** This study was carried out using the "Library Physical Condition Checklist" developed by the researchers, was carried out in different libraries in Ankara province, and the researchers objectively examined the physical conditions of the libraries without guidance.

Keywords: *Children's libraries; children's departments, physical condition; building features; security equipment; material; control list.*

Giriş

Kütüphaneler, toplumun bir araya gelmesini ve sosyalleşmesini sağlayan, kentin temel hafızalarıdır. Bir toplumun kalitesi, genellikle içerisinde bulunan çocukların yaşam kalitesine bağlıdır (Sullivan, 2005, s. 8). Çocukların yaşam kalitelerini artıran önemli unsurlardan biri ise çocuk kütüphaneleridir. Bir kütüphane türü olarak çocuk kütüphanesi, “çocuğun temel yaşam becerilerini elde etmede belirleyici bir rol oynayan, kütüphane kültürünü başlatan, doğru bilgiye erişimini sağlayan, okuma kültürünü, eğitimini, kültürel gelişimini, olumlu kişilik özellikleri geliştirme ve toplumsallaştırma sürecini destekleyen güvenilir bir kuruluştur” (Yılmaz, 2019, s. 11). Çocuklara yönelik nitelikli bir kütüphane için hem çocuk hem ebeveyn ve nihayetinde toplum açısından birçok faydadan söz etmek mümkündür (Shine Edizer ve Akçay Duff, 2019, s. 16).

Yapılan araştırmalar nitelikli çocuk kütüphanelerinin veya halk kütüphanelerinin çocuk bölümlerinin, çocukların erken okuryazarlık becerilerini desteklediğini (Cevher, 2015; Fasick ve Edmonds, 2013; Goulding, Dickie ve Shuker, 2017; International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA], 2007; Kipfer, 2019; Kupetz, 1993), onların zihinsel (Stevens, 1999) ve sosyal gelişimine katkı sağladığını (Ozanne ve Ozanne, 2011; Miller, Zickuhr, Rainie ve Purcell, 2013), ayrıca çocuklara kütüphane teknolojileri ve kaynaklarına ilişkin bilgi sağladığını ve onlara sorularını kütüphane vasıtasıyla cevaplandırmaları için gerekli olan bilinci kazandırdığını göstermektedir (IFLA, 2009). Kütüphaneler aynı zamanda çocukları topluma kazandırmanın güvenli yollarından biridir (IFLA, 2011). Bu yolda kütüphaneler, hem çocuklar ve ailelerine yönelik kaynak ve hizmet erişimi sağlamakta (Fasick ve Edmonds, 2013, s. 4) hem de ailelere çocukları ile etkileşim kurmasını sağlayacak yeni yollar sunmaktadır (Kipfer, 2019, s. 3). Bu bağlamda ailelere hem kendi kullanabileceği hem de çocuklarının eğlenip öğreneceği mekânlar sunan kütüphane binalarının toplumsal kültüre yapacağı katkı göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir (Küçükcan, 2010 s. 58).

Kütüphanelerin; bütçe, personel, bina, koleksiyon gibi yapısal öğelerini çevresel koşullarda incelemek ve uluslararası standartlar ile karşılaştırmak kütüphane hizmetlerinin başarılı olması için atılması gereken ilk adımdır (Çakın, Ersoy, Çelik ve Duman, 1993). Kütüphaneyi oluşturan unsurları bir araya getiren bir mekân (Küçükcan, 2010, s. 55) ve yapısal unsurlardan biri olan kaliteli bir kütüphane binası ise insanların ev ve iş yerlerinden sonra günlük hayatlarında kullanmaları beklenen “üçüncü mekân” olarak nitelendirilmektedir (Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü [KYGM], 2017b, s. 9). Bu üçüncü mekândan tasarım olarak beklenti; çocukların, gençlerin, yetişkinlerin ve yaşlıların kütüphane içerisinde öğrenme, eğlenme ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir sosyal iletişim mekânı olması (KYGM, 2017b, s. 5) ve bunun yanında yeni gelişen teknolojiler ile kitap arasında uyumu sağlamasıdır (Keseroğlu, 2010, s. 50). Ayrıca çocuklar için kütüphaneler, çocuğun aktif katılımına olanak veren, özgür deneyimi teşvik eden, yaparak/yaşayarak öğrenme fırsatı sunan, motivasyonu artıran, heyecanlı ve eğlenceli metodun kütüphane mekânına yansımaları sağlayan, statik ve durağan bir kurgudan dinamik ve etkileşimli bir yapıya dönüşen binalar

olarak tasarlanmalı (Potur, 2010, s. 75) ve tasarlanan kütüphane binalarının çocuklar için sıcak bir ortam olmasına özen gösterilmelidir (Bradfield, 2011, s. 17).

Nitelikli bir çocuk kütüphanesi binasının taşıması gereken bazı özellik ve ilkeler vardır. Çocuk kütüphanesi binasının dış mekân özelliklerine ilişkin çalışmalara göre kütüphaneler; merkezi konumda olmalı, çevrenin iklim özelliklerine uygun yalıtıma sahip olmalı, ısı kontrolü ve nem oranı standartlara uygun olmalı, yapı malzemesi estetik ve dayanıklı olmalı, eğer olanaklı ise binaya merdivensiz ulaşım sağlanmalı (Yılmaz, 2019, s. 21) ve eğer çok merdivenli bir bina ise asansörü olmalıdır (IFLA, 2007, s. 7). Ayrıca engelli kullanıcıların kütüphane hizmetlerine tam olarak ulaşmasını sağlayacak şekilde bina tasarımı gerçekleştirilmeli ve kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayacak kafeteryaya yer vermelidir (Yılmaz, 2019, ss. 22-23). Ayrıca çocuk kütüphanelerinin iç ve dış mekânlarında çocuklar için oyun alanları bulunmalıdır (KYGM, 2017b, s. 12).

Diğer taraftan çocuk kütüphanelerinin taşıması gereken bazı iç mekân özellikleri ve ilkeleri vardır. Ulusal ve uluslararası çalışmalara göre; çocuk kütüphanesi binasının zemini çocuklar için uygun olmalı (KYGM, 2017a, s. 40; KYGM, 2017b, s. 12; Yılmaz, 2019, s. 117), kütüphane; çocuk bakımı için ayrılmış bir yere sahip olmalı, doğal ve yapay olarak yeterli ışığa sahip olmalı, alan ve mobilyalar çocukların güvenlikleri dikkate alınarak yerleştirilmeli (IFLA, 2018, s. 18), mobilya ve rafların kenarları keskin olmamalı ve elektrik prizlerinin üzeri kapalı olmalıdır (IFLA, 2007, s. 8). Ayrıca Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayına (KYGM, 2017a) göre, çocuk kütüphanesinde iç mekâna ilişkin tasarım yapılırken çocukların psikolojisine uygun, dikkat çekici, eğlenceli mekânlar tasarlanmasına özen gösterilmeli, kullanılan malzeme ve materyalin çocuk sağlığına uygun olmasına dikkat edilmelidir.

Nitelikli çocuk kütüphanesinin taşıması gereken özellikler göz önünde bulundurulduğunda her kütüphanenin, elinde bulundurduğu malzemenin bakımını yapabilmek için kuruluşun ve koleksiyonların fiziki durumu ile onların korunma gereksinimlerinin kapsamlı ve güvenilir bir değerlendirmesini yapmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Adcock, 2011, s. 14). Toplumun kültürel/bilgisel lokomotif olan halk kütüphaneleri, kullanıcıların istek, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda kavramsal, düşünsel ve mekânsal olarak yeniden düzenlenmelidir (KYGM, 2017b). Bu düzenlemeler elbette ki alandaki bilimsel araştırmalar temel alınarak yapılmalı ve kütüphaneler diğer bilim dalları ve disiplinleriyle birlikte çalışmalıdır. Türkiye'de çocuk kütüphaneleri özellikle son yıllarda, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün (KYGM) öncelik verdiği çalışma konularından biri haline gelmiştir. Özellikle çocukların kütüphanelerden beklentilerini ifade ettikleri "Hayalindeki Kütüphane Araştırması" konunun tüm paydaşlarını bir araya getiren "Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı" çocuk ve gençlik yayıncılığının ve okuma kültürünün detaylandırıldığı "6. Ulusal Yayın Kongresi" ile konuya ilişkin akademik ve pratik farkındalığın artırılması ve çocuk kütüphaneciliğinin ülke gündemine taşınması amaçlanmıştır (Aldemir, 2018, s. 34).

Gerek erken çocukluk eğitiminin öneminin kavranması gerekse çocuk kütüphanelerinin çocukların eğitimi ve gelişimi için önemli bir role sahip olduğunun anlaşılması, çocuk kütüphanelerine yönelik akademik çalışmaları arttırmıştır (Cevher, 2015; Gönen, Temiz ve Akbaş, 2015; Delice Güller ve Bilbay, 2016; Kakırman Yıldız, Yalçınkaya ve Saydam, 2018;

Mills, Romeign Stout, Campbell ve Koester, 2015; Yılmaz, 2008). İstanbul'un farklı bölgesindeki 30 halk kütüphanesinin çocuk bölümünde okul öncesi dönem çocukları için ayrılmış olan alanların uygunluk durumunu değerlendiren Kakırman Yıldız, Yalçınkaya ve Saydam'a (2018, s. 1833) göre incelenen binaların mimari tasarımı kullanıcı ihtiyaç ve beklentisinden hayli uzaktır. Delice Güller ve Bilbay (2016, s. 411) ise kütüphane yapılarında okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik interaktif mekânları incelediği çalışmasında mekân tasarımı ve mekânın interaktif olmasının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca İstanbul'daki halk ve çocuk kütüphanelerini iç ve dış mekân açısından inceleyen Saydam ve Sağlık (2015, s. 73) çalışması sonunda yeni binaya sahip olması ve konumu değişmesi gereken kütüphaneler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Görülmektedir ki çocuk kütüphanelerine ilişkin alanda daha fazla analiz etme, değerlendirme ve iyileştirmeye yönelik çalışmalara ihtiyaç vardır.

Ayrıca çocuk kütüphaneleri ile ilgili çalışmaların çoğunlukla Kütüphanecilik / Bilgi ve Belge Yönetimi alanında yapıldığı görülmektedir. Çocuk kütüphaneleri mimarisi ve iç mekân tasarımı alanında yapılan akademik çalışmaların az olduğu; fakat son yıllarda çocuk odaklı mekân tasarımının ve çocuk kütüphaneleriyle ilgili çalışmaların artmaya başladığı görülmektedir (Bossaller, Oprean, Urban ve Riedel, 2020; Burkut, 2018; Pivik, 2010; Yavuz Öden, 2021). Örneğin, Yavuz Öden (2021, s. 101) çocuk kütüphanelerinin iç mekân tasarımında mobilya kullanımına ilişkin gerçekleştirdiği çalışmasında, kütüphanelerde kullanılan çok fonksiyonlu elemanların biçimsel ve fonksiyonel özelliklerinin önemine dikkat çekmiştir. Ancak çocuk kütüphanesine ilişkin çalışmaların çok alanlı tabanda yapılması, hem farklı disiplinlerin bakış açılarının bir araya gelmesine olanak tanıyacak, hem de daha kapsamlı bir değerlendirme yapma fırsatı sağlayacaktır. Bu nedenle yapılan çalışmanın kontrol listesi oluşturulurken; mimar, inşaat mühendisi, kütüphaneci ve okul öncesi uzmanı olmak üzere farklı alan uzmanlarından görüş alınmıştır. Ayrıca daha iyi bir kütüphane hizmeti için, kütüphanelerin ulusal ve uluslararası standartlarda değerlendirilmesi gerekmektedir (Çakın, Ersoy, Çelik ve Duman, 1993, s. 222). Bu çalışmada çocuk kütüphanelerine ilişkin ulusal (KYGM, 2017a; KYGM, 2017b) ve uluslararası (IFLA, 2003; IFLA, 2007; IFLA, 2018) ilke ve özellikler temel alınarak, Ankara'da hizmet veren halk kütüphanelerinin çocuk bölümleri ve çocuk kütüphanelerinin bina, güvenlik donanımı ve materyal özelliklerini analiz etmek ve bu kütüphanelere ulusal ve uluslararası standartlar doğrultusunda öneri sunmak amaçlanmaktadır.

Yöntem

Bir araştırma yönteminin seçilmesi; araştırmacının amacı, cevaplanacak araştırma soruları ve kaynakların kullanılabilirliği gibi birçok faktöre bağlı olarak gerçekleşir (Sezgin Selçuk, 2018, s. 140). Çalışmada araştırmacılar tarafından, incelenen çocuk kütüphanelerinin bina özelliği (asansör, lavabo, otopark vb.), güvenlik donanımı (ısıtıcılar, yangın tüpü, ilk yardım seti vb.) ve malzeme özellikleri (ödünc alma masası, raf, ilan panosu vb.) hakkında bilgi toplanmış ve toplanan bilgiler kullanılarak çocuk kütüphanelerinin mevcut durumunun betimlemesi yapılmıştır. Bu bağlamda araştırma sorusu; "Ankara'daki halk kütüphanelerinin çocuk bölümleri ve çocuk kütüphanelerinin bina, güvenlik donanımı ve malzeme özellikleri nasıldır?" olarak belirlenmiştir. Araştırmanın hipotezi ise "Ankara'daki halk kütüphanelerinin çocuk bölümleri ve çocuk kütüphanelerinin bina, güvenlik donanımı ve malzeme özellikleri yeterlidir." şeklinde belirlenmiştir.

Bu çalışma betimsel bir araştırma olup tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Betimsel araştırma, belirli olayları tipik olarak tek bir zamanda gözlemlemeyi (hakkında bilgi toplamayı) amaçlayan en temel araştırma türüdür (Kelley, Clark, Brown ve Sitzia, 2003, s. 261). Betimsel araştırmanın en yaygın türü tarama araştırmalarıdır (Koh ve Owen, 2000, s. 220). Tarama araştırmaları, önceden belirlenmiş bir popülasyondaki değişkenlerin sıklığı, dağılımı ve aralarındaki ilişkiler hakkında bilgi toplamak için kullanılan deneysel olmayan bir araştırma yaklaşımıdır (Coughlan, Cronin ve Ryan, 2009, s. 9). Bu yaklaşımın en önemli özelliklerinden biri örneklemin bazı yönlerini ve özelliklerini (yetenek, inanç, görüş, tutum ve/veya bilgi gibi) tanımlamak için bilgi toplanmasıdır (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012, s. 393).

Örneklem

Tarama araştırmalarında analiz birimleri (örneklem) genelde insanlar olsa da nesnelere, kulüpler, şirketler, sınıflar, okullar, devlet kurumları ve diğer şeyler olabilir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012, s. 395). Burada örnekleme karar verirken dikkat edilmesi gereken gerçekçi hedefler koymak olmalıdır. Cohen, Manion ve Morrison'a (2000, s. 92) göre maliyet, zaman ve erişilebilirlik faktörleri nedeniyle bir örneklemden ölçüm almak her zaman pratik ve mümkün değildir. Çalışmada kullanılan amaçlı örnekleme yöntemi maliyet, zaman ve erişilebilirlik faktörleri dikkate alınarak seçilmiştir. Amaçlı örnekleme araştırmacının önceki kişisel bilgilerinin yönlendirmesiyle evreni temsil edeceğini düşündüğü bir örneklem seçmesidir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012, s. 100). Bu şekilde araştırmacılar özel ihtiyaçları doğrultusunda tatmin edici bir örneklem oluşturabilir (Cohen, Manion ve Morrison, 2000, s. 103). Bu çalışmada Ankara İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne bağlı 43 halk kütüphanesi ve 1 çocuk kütüphanesi arasından 6 çocuk bölümü ve 1 çocuk kütüphanesi seçilmiştir. Bu kütüphaneler farklı merkez ilçelerde yer alması ve farklı sosyoekonomik düzeyden gelen çocuklara hizmet veriyor olması bakımından önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi, Altındağ İlçe Halk Kütüphanesi, Cebeci Halk Kütüphanesi, Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi, Mamak İlçe Halk Kütüphanesi ve Sincan İlçe Halk Kütüphanesi olmak üzere Ankara ilinde bulunan bir il halk kütüphanesi ile bir bağımsız çocuk kütüphanesi ve beş ilçe halk kütüphanesi çocuk bölümü çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Örneklem dâhilinde ele alınan kütüphanelerden biri olan Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesinin açılışı 26 Temmuz 1922 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde "Maarif Umumi Kütüphanesi" adı ile halka bildirilmiştir. 1939 yılında Ulus bölgesinde koleksiyonu büyümeye başlayan kütüphane, 1983 yılında Kumrular Caddesi'ndeki hizmet binasına taşınmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021a). Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi ise Ankara 100. Yıl Mahallesi Nene Hatun Caddesinde bulunan bahçe içerisindeki iki katlı bir binadan oluşmaktadır. Emekli vali merhum Hamdullah Şükrü Kenanoğlu tarafından 1985 yılında Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığına bağışlanmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021b). Çalışmanın örneklemini oluşturan bir diğer kütüphane ise Altındağ İlçe Halk Kütüphanesidir. Bu kütüphane 2017 tarihinde hizmet vermeye başlamış olup,

kütüphane bünyesinde farklı yaş gruplarına yönelik bölümler ve engelli bireylere hizmet veren bir bölüm yer almaktadır (Adnan Ötügen Halk Kütüphanesi, 2021).

Cebeci Halk Kütüphanesi, 1972 yılında Kütüphaneler Genel Müdürlüğüne bağlı olarak hizmete açılmıştır. 1978 yılında ise kütüphane bünyesinde çocuk bölümü hizmete girmiştir. (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021c). Çalışma kapsamında incelenen bir diğer kütüphane Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesidir. Bu kütüphane, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğüne bağlı olarak 2014'ten bu yana Keçiören Belediyesince yaptırılan Yunus Emre Kültür Merkezi içerisinde hizmet vermeye devam etmektedir. Kütüphane “Çocuk ve Halk Kütüphanelerini İyileştirme Projesi” kapsamında belirlenen ihtiyaç doğrultusunda kurulmuştur (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021d).

Mamak İlçe Halk Kütüphanesi, 1994 yılında kurulmuş olup, 2007 yılına kadar Mamak Kültür ve Sanat Evi adı altında hizmet sunmuştur. 2005 yılında yeri değiştirilen kütüphane Mamak Kültür Merkezi içinde hizmetine devam etmektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021e). Son olarak, çalışma kapsamında ele alınan Sincan İlçe Halk Kütüphanesi ise 1999 yılında kurulmuştur. 2018 yılında Yavuz Sultan Selim Kültür Merkezine taşınan kütüphane son olarak hizmet kalitesini ve ulaşılabilirliğini artırabilmek amacıyla günümüzde yeni taşındığı binada hizmetine devam etmektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021f).

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak “Çocuk Kütüphaneleri Fiziksel Durum Kontrol Listesi” (EK-1) kullanılmıştır. Bu kontrol listesi araştırmacılar tarafından çocuk kütüphanelerinin fiziksel durumunu değerlendirme amacı ile oluşturulmuştur.

Alanda, bu çalışma kapsamında oluşturulan “Çocuk Kütüphaneleri Fiziksel Durum Kontrol Listesi”ne benzer bir liste “Bina Değerlendirme ve Denetim” başlığı ile “Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri Kılavuzu” (Yılmaz, 2019) isimli kitapta basılmış olup bu kaynakta bina özellikleri iç mekân ve dış mekân olarak sınıflandırılmıştır. Bu çalışma kapsamında oluşturulan “Çocuk Kütüphaneleri Fiziksel Durum Kontrol Listesi” ise hem kapsamı (bina özellikleri, güvenlik donanımı ve malzeme özellikleri) hem de kontrol listesinin oluşturulması aşamasında uzman görüşünün kullanılması bakımından “Bina Değerlendirme ve Denetim” listesinden farklılaşmaktadır. Ayrıca her iki kontrol listesi de benzer zaman diliminde birbirinden bağımsız olarak literatüre kazandırılmıştır.

Çalışma kapsamında oluşturulan “Çocuk Kütüphaneleri Fiziksel Durum Kontrol Listesi” yapılan gerekli alan yazın taraması sonucu IFLA'nın yayınladığı rehberler ve standartlar göz önünde bulundurularak (Adcock, 2011; IFLA, 2003; IFLA, 2006; IFLA, 2007; IFLA, 2009; IFLA, 2015) 73 madde olarak hazırlanmıştır. Bu kontrol listesi bina, güvenlik donanımı ve malzeme özelliklerini değerlendirmek amacıyla üç alt bölümden oluşmaktadır. Kontrol listesi hazırlandıktan sonra geçerlik çalışması için meslek grupları mimar, iç mimar, inşaat mühendisi, okul öncesi öğretmeni ve kütüphane personeli olmak üzere toplam 12 uzmanın görüşüne gönderilmiştir. Kontrol listesindeki maddelerin uygunluk durumları “Gerekli”, “Yetersiz” ve “Gereksiz” ifadeleriyle sorularak belirlenmiştir. Kapsam geçerliliği için gelen uzman görüşleri Lawshe (1975, s. 566) tekniği ile değerlendirilmiştir. Buna göre, öncelikle her bir madde için Kapsam Geçerlik Oranları (KGO) bulunmuştur.

Kapsam Geçerlik Oranları, maddelere “Gerekli” yanıtını veren uzman sayısının toplam uzman sayısına bölünmesi sonucunda çıkan değer 1’den çıkarılmasıyla elde edilir (Yurdugül, 2005, s. 2). 12 uzman görüşünün alındığı bir değerlendirme için her bir maddenin $p=0,005$ anlamlılık düzeyinde KGO’ların minimum değerleri 0,56 olması gerekmektedir (Veneziano ve Hooper, 1997, aktaran Yurdugül 2005, s. 2). Çıkan sonuçlara göre eksi değer alan 13 madde çıkarılmış, 0’dan büyük olan ama 0,56’nın altında kalan 7 maddede düzenleme yapılmış, 60 maddelik kontrol listesi oluşturulmuştur. Daha sonra alt boyutlar (bina, güvenlik donanımı ve malzeme özellikleri) ve toplam liste için ayrı ayrı Kapsam Geçerlik İndeksi (KGİ) hesaplanmıştır. KGİ hesaplaması için KGO değerleri anlamlı olan maddelerin ortalamaları alınmış ve KGİ bina özellikleri için 0,795; güvenlik donanımı için 0,87; malzeme için 0,761 ve toplam liste için 0,805 olarak belirlenmiştir (Ayr. bkz. EK-1). Yurdugül’e (2005, s. 2) göre KGO değerlerin referans değerinin üzerinde olması durumunda kontrol listesi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilir. Elde edilen KGO değerlerinin referans değerinin üzerinde olduğu için kontrol listesi istatistiksel olarak geçerli kabul edilmiştir. Ayrıca üç Türkçe uzmanından kontrol listesinin dil ve ifade yeterliliğine ilişkin görüş alınmış ve çocuk kütüphanelerinin taşınması gereken fiziksel özellikleriyle ilgili kontrol listesine son şekli verilmiştir.

Kontrol listesinde bulunan 60 maddenin gözlem sonucuna göre varlığını veya yokluğunu belirtmek için “Evet” ve “Hayır” ifadeleri kullanılmıştır. Ancak kontrol listesindeki bazı maddelerde “Evet” cevabını işaretlemek için aşağıdaki koşulların sağlanması beklenmiştir:

- Uygun oda sıcaklığının 20 ile 25 santigrat derece arasında (Madde 14),
- Minder sayısının en az 15 adet (Madde 43),
- Masa sayısının en az 4 adet (Madde 44),
- Sandalye sayısının en az 15 adet (Madde 45),
- Boya çeşidinin en az 3 farklı renk (Madde 46),
- Bilgisayar sayısının en az 2 adet (Madde 49),
- Oyuncak sayısının en az 15 tür/çeşit/adet (Madde 52),
- İlan panosunun en az 1 adet (Madde 57),
- Güvenlik kamerasının en az 3 adet (Madde 59) olması.

Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Çalışmanın örneklemini oluşturan her bir kütüphane, 2019 yılı 25 Ocak - 5 Şubat tarihleri arasında ziyaret edilmiştir. Veri toplama sürecinin başında kütüphaneleri araştırmanın amacına uygun gözlemleyebilmek için Ankara İl Halk Kütüphanesinden gerekli izin alınmıştır. Alınan izin sonrasında çalışmanın yazarları tarafından belirlenen Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi çocuk bölümünde, Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesinde, Altındağ İlçe Halk Kütüphanesi, Cebeci Halk Kütüphanesi, Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi, Mamak İlçe Halk Kütüphanesi ve Sincan İlçe Halk Kütüphanesi çocuk bölümünde herhangi bir etkinlik, atölye çalışması vb. durumların olmadığı süre diliminde, iki araştırmacı tarafından gezilerek yerinde inceleme yapılmıştır. Kütüphanelere gidildiğinde ilgili personel bilgilendirilmiş ve her bir kütüphanede 15 ile 45 dakika arası gözlem yapılmıştır. Araştırmacıların kütüphane gözlemleri sırasında objektifliği sağlayabilmek amacıyla herhangi bir kütüphane personelinin

eşlik etmesi istenmemiştir. Bu sebeple kontrol listeleri, sadece çalışma araştırmacılarının gözlemlerine dayanarak doldurulmuştur. Ayrıca her bir kütüphane 2 araştırmacı tarafından birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Puanlayıcılar arası tutarlılık için bir deneme yapılmış ve sonuçlar Cohen Kappa (κ) (1960) kullanılarak hesaplanmıştır. κ 'nın aldığı pozitif değerler puanlayıcılar arasındaki uyumun şansla beklenen uyumdan daha fazla olduğunu, κ 'nın aldığı negatif değerler ise puanlayıcılar arasındaki uyumun şansla beklenenden daha az olduğunu göstermektedir (Von Eye ve Mun, 2005, s. 3). Bu bağlamda negatif değerler şansla beklenenin altında bir uyum düzeyi gösterdiği için dikkate alınmamaktadır (Goodwin, 2001, s. 17). κ istatistiğinin yorumlanmasında 0'dan küçük değerler "Zayıf", 0,00 - 0,20 arası değerler "Önemsiz", 0,21 - 0,40 arası değerler "Düşük", 0,41 - 0,60 arası değerler "Orta", 0,61 - 0,80 arası değerler "Önemli" ve 0,81 - 1,00 arası değerler "Çok Yüksek" olarak ifade edilmiştir (Landis ve Koch, 1977, s. 165). Çalışma kapsamında gerçekleştirilen gözlemlerin güvenilirlik değerleri Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1

Analitik puanlama anahtarı ile yapılan puanlamaların Kappa istatistiği ile hesaplanan güvenilirlik değerleri

Puanlayıcı Sayısı	Kütüphaneler	Kappa Değeri (κ)	p
2	Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	1,000	,000*
2	Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi	1,000	,000*
2	Altındağ İlçe Halk Kütüphanesi	1,000	,000*
2	Cebeci İlçe Halk Kütüphanesi	0,918	,000*
2	Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi	1,000	,000*
2	Mamak İlçe Halk Kütüphanesi	0,899	,000*
2	Sincan İlçe Halk Kütüphanesi	0,893	,000*

*p<0,05

Tablo 1'e göre yapılan analizler sonucunda araştırmacılar arasındaki tutarlılık katsayısının 0,893 ile 1,00 arasında değiştiği görülmektedir. Bu sonuçlar araştırmacılar arasında yüksek bir uyum olduğu, bu uyumun da istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05) olduğunu işaret etmektedir. Çalışma sonucunda "Çocuk Kütüphanelerinin Fiziksel Durum Kontrol Listesi"nden elde edilen veriler için her bir "Evet" cevabı 1, "Hayır" cevabı 0 olarak kodlanmıştır. Veriler Microsoft Excel programına aktarılmış ve tanımlayıcı istatistiklerden frekans ve yüzde analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçlar, bulgular kısmında tablolar ile gösterilmiştir.

Bulgular

Ankara ilinde bulunan bir il halk kütüphanesi, bir bağımsız çocuk kütüphanesi, beş ilçe halk kütüphanesinin çocuk bölümlerinin bina, güvenlik donanımı ve malzeme niteliğini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen çalışmanın bu bölümünde, yapılan analizler sonucunda ortaya çıkan bulgular paylaşılmıştır.

Kütüphanelerin bina özelliklerine dair değerler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Kütüphanelerin bina özelliklerine göre durumları

Bina Özellikleri	Ankara Adnan Ötüken İl Halk K.	Ankara Ali Dayı Çocuk K.	Altındağ İlçe Halk K.	Cebeci İlçe Halk K.	Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk K.	Mamak İlçe Halk K.	Sincan İlçe Halk K.	Toplam
Ulaşım ağlarına yakın yerdedir.	1	1	1	1	1	1	1	7
Yeterli ve doğru ışık almaktadır.	1	1	1	1	1	1	1	7
Uygun oda sıcaklığı sağlanmıştır.	1	1	1	1	1	1	1	7
Acil durumlar için gerekli kurumlara yakındır.	1	1	1	1	1	1	1	7
Kütüphanede kullanılmayan malzemeler için depo vardır.	1	1	1	1	1	1	1	7
Binada nem, küf, böcek vb. yoktur.	1	1	1	1	1	1	1	7
Kütüphane binasında özel gereksinimli bireyler için rampa/asansör vardır.	1	1	1	0	1	0	1	5
Bebek arabasının kullanılabileceği rampa ya da asansör vardır.	1	1	1	0	1	0	1	5
Binada birbirinden bağımsız alanlar arası ulaşım kolaydır.	0	1	1	0	1	1	1	5
Mobilyalar ve dekorasyon çocukların yaş grubuna uygundur.	0	1	1	0	1	1	0	4
Yerler kaygan değildir.	1	1	0	0	0	1	0	3
Sessiz alanlar kadar sesli alanlar vardır.	1	1	0	0	1	0	0	3
Belirli alanlarda kolay temizlenebilir zemin vardır.	0	1	0	0	1	1	0	3
Sesli ve sessiz alanlar birbirini etkilemeyecek şekilde konumlandırılmıştır.	1	1	0	0	1	0	0	3
Görevli araç otoparkı vardır.	1	0	0	0	1	1	0	3
Yerler yumuşak zemindir.	0	1	0	0	0	1	0	2
Renklerin tanımlayıcı ve yönlendirici özellikleri göz önünde	0	1	0	0	0	1	0	2

bulundurularak dekore edilmiştir.								
Ebeveynlerin vakit geçirebileceği açık veya kapalı alanlar vardır.	0	0	1	0	0	0	1	2
Nitelikli vakit geçirilebilecek açık alanlar vardır.	0	1	1	0	0	0	0	2
Lavabolar çocukların boylarına uygundur.	0	1	0	0	0	0	0	1
Lavabo zeminleri çocukların kaymayacağı şekildedir.	0	1	0	0	0	0	0	1
Kullanıcılar ve misafirler için araç otoparkı vardır.	0	0	0	0	1	0	0	1
Kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir kafeterya vardır.	0	0	0	0	1	0	0	1
Bebek bakım odası vardır.	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	12	19	12	6	16	13	10	88

Tablo 2 incelendiğinde, bina niteliği bakımından araştırma kapsamında gözlemlenen kütüphanelerin tamamının ulaşım ağlarına yakın yerde olduğu, yeterli ve doğru ışık almakta olduğu, uygun oda sıcaklığına sahip olduğu, acil durumlar için gerekli kurumlara yakın olduğu, binalarda nem, küf, böcek vb. bulunmadığı ve kütüphanede kullanılmayan malzemeler için depo bulunduğu görülmektedir. Diğer yandan kütüphane binalarının hiçbirinde bebek bakım odası bulunmamaktadır. Ayrıca kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir kafeterya, kullanıcılar ve misafirler için araç otoparkı, çocukların boylarına uygun, çocukların kaymayacağı şekilde zemine sahip olan lavabolar incelenen kütüphanelerden yalnızca birinde bulunmaktadır.

Tablo 2'ye göre Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi incelendiğinde bina özelliklerine ilişkin maddelerin yarısından olumlu puan aldığı görülmektedir. Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi ise diğer kütüphaneler ile karşılaştırıldığında en fazla olumlu puan alan kütüphanedir. Ayrıca Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesinde lavabolar çocukların boylarına uygun ve lavabo zeminleri çocukların kaymayacağı şekildeyken geriye kalan hiçbir kütüphanede bu özellikler bulunmamaktadır.

Altındağ İlçe Halk Kütüphanesinin ise bina özelliklerine ilişkin bulguları incelendiğinde bina özellikleri ile ilgili maddelerin yarısından olumlu puan aldığı görülmektedir. Cebeci İlçe Halk Kütüphane binası özellikleri bakımından en az olumlu puan alan kütüphanedir. Kütüphane binalarında olması gereken 24 özelliğin yalnızca altısından olumlu puan alan kütüphane, incelenen kütüphaneler arasında en düşük puana sahip olan kütüphanedir.

Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi incelendiğinde bina özelliklerine ilişkin maddelerin yarısından fazlasının olumlu olarak işaretlendiği görülmektedir. Ayrıca Keçiören

Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesinde diğer kütüphanelerde olmayan araç otoparkı ve kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilecek kafeterya bulunmaktadır. Mamak İlçe Halk Kütüphanesi ve Sincan İlçe Halk Kütüphanesi, bina özellikleri bakımından incelendiğinde kontrol listesindeki maddelerin yarısına yakınından olumlu puan aldıkları görülmektedir (Ayr. bkz. EK-1 Çocuk Kütüphaneleri Fiziksel Durum Kontrol Listesi).

Kütüphanelerin güvenlik donanımına ilişkin bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Kütüphanelerin güvenlik donanımına göre durumları

Güvenlik Donanımı	Ankara Adnan Ötüken İl Halk K.	Ankara Ali Dayı Çocuk K.	Altındağ İlçe Halk K.	Cebeci İlçe Halk K.	Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk K.	Mamak İlçe Halk K.	Sincan İlçe Halk K.	Toplam
Yangın tüpü vardır.	1	1	1	1	1	1	1	7
İlk yardım seti vardır.	1	1	1	1	1	1	0	6
Merdiven boşlukları çocukların güvenliğini tehdit etmeyecek şekildedir.	1	1	1	1	1	0	0	5
Merdiven tırabzanları çocuklar için uygundur.	1	1	1	1	1	0	0	5
Olası kazaları önlemek için kapı ve cam pervazlarına yönelik gerekli tedbirler alınmıştır.	0	1	1	0	1	1	0	4
Duman, yangın ve su algılama sistemi vardır.	1	1	0	0	1	0	1	4
Malzeme kenarları keskin değildir.	0	1	0	0	0	1	1	3
Olağanüstü herhangi bir durum için yönlendirici işaret ve gerekli malzemeler yerleştirilmiştir.	0	1	1	0	1	0	0	3
Acil toplanma merkezi vardır.	1	0	0	0	0	0	1	2
Isıtıcılar çocukların ulaşamayacağı alandadır.	0	0	1	0	1	0	0	2
Merdiven basamakları kaygan değildir.	0	1	0	0	0	0	0	1
Mobilyalar çocuklar için tehlike arz etmemektedir.	0	1	0	0	0	0	0	1
Acil durum bilgi kitapçığı mevcut ve ulaşılabilir durumdadır.	0	1	0	0	0	0	0	1
Binada yıldırımsavar vardır.	1	0	0	0	0	0	0	1
Elektrik prizleri kapalıdır.	0	0	0	0	0	0	0	0
Bakım odasında gerekli hijyenik malzemeler vardır.	0	0	0	0	0	0	0	0
Otomatik yangın söndürme sistemi vardır.	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	7	11	7	4	8	4	4	45

Çocukların fiziksel gelişim düzeylerine uygun masalar vardır.	1	1	1	0	1	1	1	6
Çocukların güvenli bir şekilde kullanabileceği sandalyeler vardır.	1	1	1	0	1	1	1	6
İlan panosu vardır.	1	1	1	1	1	1	0	6
Uygun noktalarda güvenlik kameraları vardır.	1	0	1	1	1	1	1	6
Hoparlör vardır.	0	1	1	1	1	1	0	5
Raflar çocukların göz hizasındadır.	1	1	0	0	1	1	0	4
Projeksiyon aleti vardır.	0	1	0	1	1	0	0	3
Çocukların yaş gruplarına uygun olarak kullanabileceği çeşitli ve yeterli sayıda boyalar vardır.	0	1	0	0	1	0	0	2
Çocukların kullanımı için bilgisayarlar vardır.	0	1	0	0	1	0	0	2
Çok dilli çocuklara uygun görsel-işitsel materyal vardır.	0	1	0	0	1	0	0	2
Çocukların gelişim düzeylerine uygun oyuncaklar vardır.	0	1	0	0	1	0	0	2
Kitapların yerini ya da özel alanları gösteren semboller vardır.	1	1	0	0	0	0	0	2
Çocuk sayısı ile orantılı sayıda kullanılacak hijyenik minderler vardır.	0	1	0	0	0	0	0	1
Toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici materyal (kitap, oyuncak, CD vb.) vardır.	0	0	0	0	1	0	0	1
Ebeveyn odasında ebeveynlere yönelik kitaplar vardır.	0	0	0	0	0	0	1	1
Toplam	10	16	9	8	16	10	8	77

Tablo 4'te verilen bulgulara bakıldığında, incelenen kütüphanelerinin tamamının çocuklar için ödünç alma masasına sahip olduğu, personel masasının çocukların görebileceği bir noktada olduğu, fotokopi ve tarayıcı makinelerinin bulunduğu görülmektedir. Ayrıca kütüphanelerin hiçbirinde yutulabilecek ve tehlikeli olabilecek küçük malzemeler kullanıcıların erişebileceği bir yerde bulundurulmamaktadır. Sadece bir kütüphanede çocuk sayısı ile orantılı sayıda kullanılacak hijyenik minderler, toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici materyaller (kitap, oyuncak, CD vb.) ve ebeveyn odasında ebeveynlere yönelik kitaplar görülmüştür.

Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesinin incelenen özelliklerin yarısından fazlasından olumlu puan aldığı görülmektedir. Ayrıca yalnızca Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi ve Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesinde kitapların yerini ya da özel alanlarını gösteren sembollerin bulunduğu çalışmanın bulguları arasındadır.

Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi diğer kütüphaneler ile karşılaştırıldığında en fazla olumlu puan alan kütüphaneler arasında bulunmaktadır. Kütüphanede diğer kütüphanelerden farklı olarak çocuk sayısı ile orantılı sayıda kullanılabilir hijyenik minderler bulunmaktadır. Ayrıca yalnızca Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi ve Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesinde çocukların yaş gruplarına uygun olarak kullanılabileceği çeşitli ve yeterli sayıda boyalar, çocukların kullanımı için bilgisayarlar ve çocukların gelişim düzeylerine uygun oyuncaklar bulunmaktadır. Geriye kalan diğer kütüphanelerde bu özelliklere rastlanılmamıştır.

Altındağ İlçe Halk Kütüphanesi ile Cebeci İlçe Halk Kütüphanesi incelenen özelliklerin yarısından olumlu puan almıştır. Bunun yanında diğer tüm kütüphanelerde gözlemlenen çocukların fiziksel gelişim düzeylerine uygun masalar ve çocukların güvenli bir şekilde kullanılabileceği sandalyeler yalnızca Cebeci İlçe Halk Kütüphanesinde bulunmamaktadır.

Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi diğer kütüphaneler ile karşılaştırıldığında en fazla olumlu puan alan iki kütüphaneden biridir. Ayrıca Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesinde diğer kütüphanelerde olmayan, farklı dil, din ve ırkları içeren, “toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici materyaller (kitap, oyuncak, CD vb.)” maddesinden de olumlu puan aldığı çalışmanın bulguları arasındadır.

Mamak İlçe Halk Kütüphanesi malzeme niteliğine ilişkin değerlendirilen özelliklerin yarısından fazlasından olumlu puan almıştır. İncelenen Sincan İlçe Halk Kütüphanesi ise malzeme özelliklerine göre değerlendirildiğinde incelenen özelliklerin yarısına yakınından olumlu puan aldığı görülmektedir. Ayrıca diğer kütüphanelerin tamamında var olan ilan panosunun Sincan İlçe Halk Kütüphanesinde bulunmadığı görülmektedir (Ayr. bkz. EK-1 Çocuk Kütüphaneleri Fiziksel Durum Kontrol Listesi).

Kütüphanelerin bina, güvenlik donanımı ve malzeme özelliklerine ilişkin genel bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5

Kütüphanelerin bina, güvenlik donanımı ve malzeme özelliklerine göre durumu

Kütüphaneler	Evet		Hayır	
	f	%	f	%
Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	29	48	31	52
Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi	46	77	14	23
Altındağ İlçe Halk Kütüphanesi	28	47	32	53
Cebeci İlçe Halk Kütüphanesi	18	30	42	70
Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi	40	67	20	33
Mamak İlçe Halk Kütüphanesi	27	45	33	55
Sincan İlçe Halk Kütüphanesi	22	37	38	63

Tablo 5’te çalışma kapsamında incelenen kütüphanelerin bina, güvenlik donanımı ve malzeme özelliklerine göre durumları gösterilmektedir. Bina, güvenlik donanımı ve malzeme özellikleri bakımından ortalamanın üstünde puan alan kütüphaneler Ankara Ali Dayı Çocuk

Kütüphanesi ve Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesidir. Geriye kalan beş kütüphaneden üçü (Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümü, Mamak İlçe Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümü ve Altındağ İlçe Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümü) incelenen özellikler bakımından ortalama puana sahipken, Cebeci Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümünün ve Sincan İlçe Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümünün bina, güvenlik donanımı ve malzeme özellikleri bakımından ortalamanın altında puan aldığı görülmektedir.

Tartışma

Çalışmanın bulguları incelendiğinde bina nitelikleri bakımından değerlendirilen kütüphanelerin tamamının ulaşım ağlarına yakın yerde olduğu, yeterli ve doğru ışık almakta olduğu, uygun oda sıcaklığına sahip olduğu, acil durumlar için gerekli kurumlara yakın olduğu, binalarda nem, küf, böcek vb. bulunmadığı ve kütüphanede kullanılmayan malzemeler için depo bulunduğu görülmektedir. Bu özellikler iyi kütüphane binalarında bulunması gereken temel özelliklerdendir. Örneğin Valente Library ve Sunset Park Library kütüphane binaları merkezi ve kolay ulaşılabilir konumu, yeterli ve doğru ışık alan, adeta insanları içeri davet eden şeffaf yapısı, çocukların güvenliğini gözeten, aktif mekânlarının olması gibi özelliklerinin varlığından dolayı iyi kütüphane binası olarak ifade edilmektedir ve 2021 yılında American Library Association (ALA) tarafından kütüphane yapılarının ve tasarımlarının her yönden incelenmesi sonucu verilen tek ödül olan “AIA / ALA En İyi Kütüphane Binası Ödülünü” almışlardır (AIA, 2021). Diğer yandan incelenen hiçbir kütüphane binasında bebek bakım odası gözlemlenmemiştir. Ayrıca bir kütüphane binası hariç diğer hiçbir kütüphanede araç otoparkı ve kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayacak kafeterya gözlemlenmemiştir. Bu noktada Ankara'daki kütüphanelerin bebek bakım odası, araç otoparkı ve kafeterya yönünde eksikliği olduğu ortaya çıkmaktadır. İstanbul'daki halk ve çocuk kütüphanelerinde yapılan bir çalışmada bu çalışmanın bulguları ile tutarlı olarak; kullanıcının ihtiyaç ve beklentisine göre düzenlenmiş, tasarlanmış olması gereken halk kütüphanelerinin bu gereklilikten son derece uzak olduğu tespit edilmiştir (Kakırman Yıldız, Yalçınkaya ve Saydam, 2018, s. 1833). Oysa alan yazında iyi tasarlanmış kütüphane binalarının bebek bakım odası (IFLA, 2007), araç otoparkı ve kafeterya (KYGM, 2017a) gibi alanları kapsayacak ve kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde çok işlevli bir yapıya sahip olması gerekliliğine değinilmiştir. Ayrıca kütüphane binaları bebekler, bakıcılar, ebeveynler için erişilebilir, güvenli ve çekici mekânlar olmalıdır (Yılmaz, 2019, s. 21). Fakat kütüphanede araç otoparkı, bebek bakım odası ve/veya kafeteryanın olmaması hem bebekler hem de bakıcı ve ebeveynler için çocuk kütüphanelerinin herkes tarafından erişilebilir ve çekici olma misyonunu desteklememektedir.

Çalışmanın bir diğer bulgusu, güvenlik donanımı bakımından incelenen çocuk kütüphanelerinin tamamında yangın tüpü bulunmasına rağmen kütüphanelerin hiçbirinde otomatik yangın söndürme sistemlerinin bulunmadığı, elektrik prizlerinin kapalı olmadığı, bakım odasında ihtiyaç olabilecek hijyenik malzemeler bulunmadığını göstermesidir. Oysaki kütüphane tasarlarken; otomatik yangın söndürme sisteminin getireceği faydalar göz önünde bulundurulmalı (Adcock, 2011, s. 21), farklı yaş grubundaki çocukların bakımı için uygun tuvalet ve bebek bezi değiştirme olanaklarını içeren sıhhi alanlara sahip olmaya dikkat edilmeli (IFLA, 2007) ve lamba düğmeleri, prizler gibi teknolojik gereçlerin çocuk güvenliği açısından

risk teşkil etmemesi (KYGM, 2017b) sağlanmalıdır. Bunun yanında gerçekleştirilen bu çalışma kapsamında güvenlik donanımı bakımından incelenen yedi kütüphanenin yalnızca birinde mobilyaların çocuklar için tehlike arz etmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Yapılan bu çalışmanın bulgusuyla paralel olarak Saydam ve Sağlık (2015, s. 68) incelediği halk ve çocuk kütüphaneleri mobilyalarının %47'sinin kullanıcı için olumsuz ortam oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır. Fakat iyi mobilyalar, zihinde o yapıya ilişkin olumlu bir algı yaratıp bulunulan ortamdaki hazzı artırır. Bu nedenle çocuk kütüphaneleri için seçilecek mobilyaların çocuk merkezli olması şarttır (Yılmaz, 2019, s. 29). Ayrıca çocuk kütüphaneleri için elzem özelliklerden olan yıldırımsavar (KYGM, 2017b), acil durum bilgi kitapçığı ve kaygan olmayan merdiven basamakları (KYGM, 2017b; Yılmaz, 2019) incelenen yedi kütüphanenin yalnızca birinde gözlemlenmiştir. Bu noktada Ankara'daki çocuk kütüphanelerinin güvenlik donanımı bakımından çoğunlukla yetersiz durumda olduğu ortaya çıkmaktadır. Alan yazında bu çalışmanın bulgularını destekleyecek şekilde Ankara'da (Yılmaz, 2014, s. 128) ve İstanbul'daki (Kakırman Yıldız, Yalçınkaya ve Saydam, 2018; Saydam ve Sağlık, 2015, s. 73) kütüphanelerin bina özellikleri bakımından yetersiz ve uluslararası standartlardan hayli uzak olduğu bulgusuna ulaşan çalışmalar mevcuttur.

Bu çalışma kapsamında çocuk kütüphanelerinde değerlendirilen bir diğer unsur ise kütüphanelerin malzeme özellikleridir. IFLA 0-18 yaş grubundaki çocuklar için kütüphane hizmetleri rehberine (2018) göre çocuk kütüphaneleri din, ırk, kültür, cinsiyet, fiziksel veya zihinsel beceri ayırt etmeksizin tüm çocuklar için hizmet sağlamalıdır. Kütüphanelerin bu misyonunun malzeme özelliklerine yansması istenen bir durumdur. Fakat bu çalışma kapsamında incelenen yedi kütüphanenin yalnızca birinin kullanıcıları için toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici materyale erişim sağladığı gözlemlenmiştir. Benzer şekilde Kakırman Yıldız, Yalçınkaya ve Saydam'ın (2018, s. 1830) incelediği otuz çocuk kütüphanesinin yalnızca üçünün kültürel faaliyetler sunduğu bulgusuna ulaşmıştır. Oysa kütüphaneler toplumdaki kültürel çeşitliliği sunan materyalleri bulundurulmalıdır (KYGM, 2017a; KYGM, 2017b). Ayrıca bu araştırma sonucunda incelenen tüm kütüphanelerin ödünç alma masası, personel masası, fotokopi ve tarayıcı makinelerinin bulunduğu gözlemlenmiştir. KYGM'ye (2017b) göre kütüphanelerde tarayıcı ve fotokopi makinesi, çocukların boyuna uygun olarak tasarlanmalı ve kullanıcılara danışma, ödünç alma/ iade etme hizmetleri sunacak bir servis bankosu bulunmalıdır. Dolayısıyla bu özelliklerin Ankara'da incelenen kütüphanelerin tamamında bulunması olumlu bir durumdur. Fakat içinde yaşadığımız bilgi toplumunda kütüphanelerin; dijital, akıllı, bilgili ve yaratıcı alt yapılarıyla önemli bir rol oynadığı (Mainka, Hartmann, Orszulok, Peters, Stallmann ve Stock, 2013, s. 295) gerçeği göz önünde bulundurulduğunda ödünç alma masası, personel masası, tarayıcı ve fotokopi makinesi gibi malzemeler gerekli olmakla beraber yeterli olmayabilir. Çalışmanın kütüphanelerin malzeme özelliklerine dair ulaştığı bir diğer bulgu ise kütüphanelerin yalnızca ikisinin çocukların kullanımı için uygun bilgisayara ve çok dilli görsel-işitsel materyale sahip olduğudur. Bu noktada Ankara'daki kütüphanelerin toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici materyal, çocukların kullanımı için uygun bilgisayar ve çok dilli görsel-işitsel materyal yönünde eksikliği olduğu ortaya çıkmaktadır. Oysa alan yazın; kütüphanelerin çocukların istediği ve ihtiyaç duyduğu materyallere, bilgisayar ve internete eşit şekilde ulaşmasını garanti altına almak zorunda olduğunu göstermektedir (Frostick, 2009, s. 37).

Nihayetinde çalışmada yer alan halk kütüphanelerinin çocuk bölümleri ve çocuk kütüphaneleri tüm özellikler dikkate alınarak (bina, güvenlik donanımı, malzeme özellikleri) değerlendirildiğinde gözlemlenen kütüphanelerin çoğunun ortalamanın altında niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgunun birden fazla nedeni olabilir. Birincisi kütüphane binalarının başka bir amaç için yapılmış ve sonradan çocuk kütüphanesine veya çocuk bölümüne dönüştürülmüş olmasıdır. Aslında kütüphaneler planlanırken, yörenin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, estetik ve çevre ile bütünleşen projeler geliştirilmeli (KYGM, 2017b) ve çocuklara hizmet verecek kütüphaneler tarafından mutlaka çocukların gelişim özellikleri, yaşı ve içinde buldukları toplumun özellikleri dikkate alınmalıdır (Yılmaz, 2019). Yapılan bir çalışmada çocuklar tarafından kütüphanelerin kolay ulaşılabilir, grup çalışmalarına ve oyun oynamaya imkân sağlayan mekânlar olarak algılandığı ortaya çıkarılmıştır (Önal, 2009). Bu çalışma kapsamında değerlendirilen kütüphaneler arasında en az yeterli özellik gösteren Cebeci Halk Kütüphanesinin çocuk bölümünün sonradan açılmış olduğu görülmektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021c). Genel olarak değerlendirildiğinde kütüphanelerin çoğunun ortalamanın altında niteliğe sahip olmasındaki bir diğer neden ise kütüphanelere ayrılan bütçe miktarı olabilir. Kütüphanelere ayrılan bütçe miktarı oldukça önemlidir. Çünkü alan yazında kütüphane bütçesinin kesilmesinin uzun vadede ülkelerin ekonomik üretkenliğini olumsuz etkileyeceği iddia edilmektedir (Liu, 2004, s. 435). Ayrıca Çek Cumhuriyeti'nde yapılan bir çalışma, çocuk kütüphane hizmetlerinin etkililiğinin yatırılan her bir birim için 11.2 birim olduğu bulgusuna dikkat çekmiştir (Stejskal, Hájek ve Řehák, 2019). Diğer yandan kütüphanelerin niteliğini etkileyebilecek olduğu düşünülen üçüncü unsur ise kütüphane personelidir. Kütüphaneciler, çocuk gelişimi ve eğitimi hakkında bilgiye ve bu gruptaki çocuklara, ailelerine ve bakıcılarına yönelik en iyi ortamın oluşturulması için planlama becerilerine sahip olmalıdırlar (IFLA, 2007). Ayrıca kütüphaneciler, kütüphane mekânlarının organizasyonuna ilişkin gerekli bilgiler ile donanmalı ve kütüphane organizasyonundaki yadsınamaz rollerini üstlenmelidirler (Öz, 1996, s. 119).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, Ankara İl Halk Kütüphanesi ve ilçe halk kütüphanelerine bağlı çocuk bölümlerinin ve Ali Dayı Çocuk Kütüphanesinin bina özelliği, güvenlik donanımı ve malzeme özellikleri incelenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın hipotezinin desteklenmesi bakımından genel olarak bakıldığında çalışma kapsamında incelenen kütüphanelerin malzeme özelliği bakımından daha iyi durumdayken bina özelliği bakımından ortalama seviyede bulunduğu ve güvenlik donanımı bakımından çoğunlukla yetersiz durumda olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Çalışmada yer alan tüm kütüphanelerin; ulaşım ağlarına yakın yerde olması, yeterli ve doğru ışık alması, uygun oda sıcaklığına sahip olması, acil durumlar için gerekli kurumlara yakın olması, binalarda nem, küf, böcek vb. bulunmaması ve kütüphanede kullanılmayan malzemeler için depo bulunması, yangın tüpü bulunması, çocuklar için ödünç alma masasının bulunması, personel masasının çocukların görebileceği bir noktada olması ve fotokopi ve tarayıcı makinelerinin bulunması olumlu özellikleridir. Fakat incelenen kütüphanelerin tamamının; bebek bakım odasına sahip olma, yangın söndürme sistemi bulundurma, elektrik prizlerinin kapalı olması ve bakım odasında gerekli hijyenik malzemeler bulundurma özellikleri

açısından yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Çalışmada yer alan her kütüphane için öneriler aşağıda sunulmaktadır.

Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümü; kitapların yerini ya da özel alanlarını gösteren sembollerin bulunduğu ve acil toplanma merkezi olan iki kütüphaneden biri olmasının yanı sıra diğer kütüphanelerden farklı olarak yıldırımsavar bulundurması açısından ayırt edici olumlu yönleri sahiptir. Fakat bu kütüphanenin özellikle misafirler için araç otoparkı, lavabo zeminleri ve kafeterya özelliklerini içeren bina özellikleri boyutunda çocuk sayısı ile orantılı sayıda kullanılacak hijyenik minderler, toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici materyaller (kitap, oyuncak, CD vb.) ve ebeveyn odasında ebeveynlere yönelik kitapları içeren malzeme özellikleri boyutunda; kaygan olmayan merdiven basamakları ve çocuklar için tehlike arz etmeyen mobilyaları içeren güvenlik donanımı boyutunda yeniden elden geçirilmesi önerilir.

Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi, diğer hiçbir kütüphanede gözlemlenmeyen özelliklerden; çocukların boylarına uygun ve çocukların kaymayacağı şekilde zemine, kaygan olmayan merdiven basamaklarına, çocuklar için tehlike arz etmeyen mobilyalara, çocuk sayısı ile orantılı sayıda kullanılacak hijyenik minderlere ve mevcut ve ulaşılabilir durumda olan acil durum bilgi kitapçığına sahip olması açısından olumlu yönleri sahiptir. Diğer yandan bu kütüphanenin geliştirmesi gereken kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir kafeterya, kullanıcılar ve misafirler için araç otoparkı özelliklerini içeren bina özellikleri boyutu; yıldırımsavar, acil durum bilgi kitapçığı özelliklerini içeren güvenlik donanımı boyutu; toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici materyaller (kitap, oyuncak, CD vb.) ve ebeveyn odasında ebeveynlere yönelik kitapları içeren malzeme özellikleri boyutu vardır.

Altındağ İlçe Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümü, tüm boyutlarda (bina özellikleri, güvenlik donanımı ve malzeme özellikleri) ortalama puana sahiptir. Fakat kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir kafeterya, kullanıcılar ve misafirler için araç otoparkı, çocukların boylarına uygun ve çocukların kaymayacağı şekilde zemine sahip olan lavabolar açısından bina özellikleri boyutunda; yıldırımsavar, acil durum bilgi kitapçığı, kaygan olmayan merdiven basamakları ve çocuklar için tehlike arz etmeyen mobilyalar açısından güvenlik donanımı boyutunda; çocuk sayısı ile orantılı sayıda kullanılacak hijyenik minderler, toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici materyaller (kitap, oyuncak, CD vb.) ve ebeveyn odasında ebeveynlere yönelik kitaplar açısından malzeme özellikleri boyutunda geliştirilmesi gerekmektedir.

Cebeci Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümünün tüm boyutlarda (bina özellikleri, malzeme özellikleri ve güvenlik donanımı) yetersiz puanı vardır ve geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle diğer kütüphaneler ile karşılaştırıldığında yalnızca Cebeci Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümünde bulunmadığı gözlemlenen; çocukların fiziksel gelişim düzeylerine uygun masalar, çocukların güvenli bir şekilde kullanabileceği sandalyeler açısından bu kütüphanenin yeniden düzenlenmesi önerilmektedir. Ayrıca kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir kafeterya, kullanıcılar ve misafirler için araç otoparkı, çocukların boylarına uygun ve çocukların kaymayacağı şekilde zemine sahip olan lavabolar açısından bina özellikleri boyutu; yıldırımsavar, acil durum bilgi kitapçığı, kaygan olmayan merdiven basamakları ve çocuklar için tehlike arz etmeyen mobilyalar açısından güvenlik donanımı boyutu; çocuk sayısı ile orantılı sayıda kullanılacak hijyenik minderler, toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici

materyaller (kitap, oyuncak, CD vb.) ve ebeveyn odasında ebeveynlere yönelik kitaplar açısından malzeme özellikleri boyutu kütüphanenin geliştirmesi gereken özelliklerindedir.

Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi diğer kütüphanelerde bulunmayan özelliklerden olan misafirler için araç otoparkı, kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilecek kafeterya ve toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici materyalleri (kitap, oyuncak, CD vb.) bulundurma açısından ayırt edici olumlu yönleri sahiptir. Fakat çocukların boylarına uygun ve çocukların kaymayacağı şekilde zemine sahip olan lavaboları içeren bina özellikleri boyutunda; yıldırımsavar, acil durum bilgi kitapçığı, kaygan olmayan merdiven basamakları ve çocuklar için tehlike arz etmeyen mobilyaları içeren güvenlik donanımı boyutunda; çocuk sayısı ile orantılı sayıda kullanılacak hijyenik minderler ve ebeveyn odasında ebeveynlere yönelik kitapları içeren malzeme özellikleri boyutunda bu kütüphanenin yeniden elden geçirilmesi önerilir.

Mamak İlçe Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümünün tüm boyutlarda (bina özellikleri, güvenlik donanımı ve malzeme özellikleri) ortalama puanları vardır. Fakat bu kütüphanenin, kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir kafeterya, kullanıcılar ve misafirler için araç otoparkı, çocukların boylarına uygun ve çocukların kaymayacağı şekilde zemine sahip olan lavabolar açısından bina özellikleri boyutunda; yıldırımsavar, acil durum bilgi kitapçığı, kaygan olmayan merdiven basamakları ve çocuklar için tehlike arz etmeyen mobilyalar açısından güvenlik donanımı boyutunda; çocuk sayısı ile orantılı sayıda kullanılacak hijyenik minderler, toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici materyaller (kitap, oyuncak, CD vb.) ve ebeveyn odasında ebeveynlere yönelik kitaplar açısından malzeme özellikleri boyutunda geliştirilmesi gerekmektedir.

Sincan İlçe Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümünün bina özellikleri güvenlik donanımı ve malzeme özellikleri bakımından ortalamanın altında puanı vardır. Özellikle diğer kütüphaneler ile karşılaştırıldığında yalnızca Sincan İlçe Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümünde bulunmadığı gözlemlenen; ilk yardım seti ve ilan panosu özellikleri açısından bu kütüphanenin önlem alması ve yeniden düzenlenmesi önerilmektedir. Bunun yanında kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir kafeterya, kullanıcılar ve misafirler için araç otoparkı, çocukların boylarına uygun ve çocukların kaymayacağı şekilde zemine sahip olan lavabolar açısından bina özellikleri boyutu; yıldırımsavar, acil durum bilgi kitapçığı, kaygan olmayan merdiven basamakları ve çocuklar için tehlike arz etmeyen mobilyalar açısından güvenlik donanımı boyutu; çocuk sayısı ile orantılı sayıda kullanılacak hijyenik minderler, toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici materyaller (kitap, oyuncak, CD vb.) ve ebeveyn odasında ebeveynlere yönelik kitaplar açısından malzeme özellikleri boyutu kütüphanenin geliştirmesi önerilen özelliklerindedir.

Her bilimsel çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da çeşitli sınırlılıklar mevcuttur. Ankara İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne bağlı 43 halk ve 1 çocuk kütüphanesinden sadece 6 halk kütüphanesi ve 1 çocuk kütüphanesi bu çalışmada yer almış ve dolayısı ile bu sayı ile Ankara'da bulunan halk kütüphanelerine yönelik bir genelleme yapılmamış olup çalışmada yer alan kütüphaneler özelinde çıkarımlar yapılmıştır. Diğer taraftan halk kütüphanelerinin fiziksel özelliklerine yönelik yapılacak çalışmalarda Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Kütüphane Planlama Şube Müdürlüğü'nün yaptığı çalışmalar ve yöneticilerin görüşlerinin

alınması çalışmaların kapsayıcılığını artırarak farklı görüş ve öneriler içermesi bakımından önerilmektedir.

Sonuç olarak kütüphaneler; bina özellikleri, güvenlik donanımı ve malzeme özellikleri bakımından bir bütün olarak ele alınmalı ve bu üç özellik dikkate alınarak kütüphanenin fiziki ve teknolojik alt yapı desteğiyle toplumun günlük ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde tasarlanmasını destekleyecek niteliklerle bütünleştirilmelidir. Ayrıca kütüphaneler ulusal ve uluslararası standartlar göz önünde bulundurularak ve çağın gereksinimlerini dikkate alarak tasarlanmalıdır. Böylece çocuklar için bilgiye kolayca erişebilecekleri, bilgi okuryazarlığı geliştirebilecekleri ve yaşam boyu öğrenmeye motive olabilecekleri güvenli bir ortam sağlanacaktır.

Teşekkür

Bu çalışma kapsamında oluşturulan kontrol listesine ilişkin bizimle görüşlerini paylaşarak çalışmamıza katkıda bulunan değerli alan uzmanlarına sonsuz teşekkür ederiz. Bunun yanında çalışmanın başlangıç aşamasında izin alma sürecinde verdiği destekler için Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Müdürü Ahmet Çakmak'a ve kütüphaneci Eren Cem Koç'a teşekkür ederiz. Ayrıca gittiğimiz her kütüphanede bize hoşgörü ve saygı ile yaklaşan, çalışmamızı gerçekleştirebilmemiz için elinden gelen desteği sağlayan değerli kütüphanecilere ve diğer kütüphane personeline teşekkürü borç biliriz.

Kaynakça

- Adcock, E. P. (2011). *Kütüphane malzemesinin bakım ve kullanımında IFLA ilkeleri* (Ş. N. Somer, Çev.). <https://www.ifla.org/files/assets/pac/ipi/ipi1-tr.pdf>
- Adnan Ötügen Halk Kütüphanesi. (2021). *Beşikkaya Mahallesi'ndeki kütüphanenin açılışına çok sayıda davetli katıldı*. <http://www.adnanotukenkutup.gov.tr/yazdir?5D3A6FF4BDC8BE988BF0BD072355EF7B>
- AIA. (2021). *2021 AIA/ALA library building awards*. <https://www.aia.org/resources/6392704-2021-aiaala-library-building-awards>
- Aldemir, A. (2018). Türkiye'de çocuk odaklı halk kütüphaneciliği hizmetleri [Bildiri]. *1. Uluslararası Çocuk Kütüphaneleri Sempozyumu Bildirileri, 14-17 Kasım 2018, Nevşehir, Türkiye* (ss. 33-41) içinde. <https://kygm.ktb.gov.tr/Eklenti/63324,1-uluslararasi-cocuk-kutuphaneleri-sempozyumupdf.pdf?0>
- Bossaller, J., Oprean, D., Urban, A. ve Riedel, N. (2020). A happy ambience: Incorporating ba and flow in library design. *The Journal of Academic Librarianship*, 46(6), 102228.
- Bradfield, N. (2011). *Early childhood education and child development for elementary school librarians*. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1030.534&rep=rep1&type=pdf>
- Burkut, E. B. (2018). Çocuk (lar) ve mekân (lar): Çocuk kütüphanelerinin mekânsal tasarım süreci ve analizi [Bildiri]. *1. Uluslararası Çocuk Kütüphaneleri Sempozyumu Bildirileri, 14-17 Kasım 2018, Nevşehir, Türkiye* (ss. 163-186) içinde. <https://kygm.ktb.gov.tr/Eklenti/63324,1-uluslararasi-cocuk-kutuphaneleri-sempozyumupdf.pdf?0>
- Cevher, N. (2015). *Ankara'daki halk kütüphanesi çocuk bölümlerinin çocukların okuma alışkanlığındaki rolü* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2000). *Research methods in education* (5. bs.). Routledge Falmer.

- Coughlan, M., Cronin, P. ve Ryan, F. (2009). Survey research: Process and limitations. *International Journal of Therapy and Rehabilitation*, 16(1), 9-15. <https://doi.org/10.12968/ijtr.2009.16.1.37935>
- Çakın, İ., Ersoy, O., Çelik, H. ve Duman, H. (1993). Türk kütüphaneciliğinin sorunları ve çözüm önerileri. *Türk Kütüphaneciliği*, 7(3), 220-226.
- Delice Güller, E. ve Bilbay, P. (2016). Kütüphane yapılarında okul öncesi çocuklara yönelik interaktif mekânların irdelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 30(3), 398-414.
- Fasick, A. M. ve Edmonds, L. (2013). *Managing children's services in libraries* (4. bs.). Libraries Unlimited.
- Fraenkel, R., Wallen, E. ve Hyun, H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8. bs.). The McGraw-Hill Companies.
- Frostick, C. M. (2009). The myth of equal access. *Children & Libraries*, 7(3), 32-41.
- Goodwin, L. D. (2001). Interrater agreement and reliability. *Measurement in Psychological Education and Exercises Science*, 5(1), 13-34.
- Goulding, A., Dickie, J. ve Shuker, M. J. (2017). Observing preschool storytime practices in Aotearoa New Zealand's urban public libraries. *Library & Information Science Research*, 39(3), 199-212.
- Gönen, M., Temiz, N. ve Akbaş, S. C. (2015). Erken çocukluk döneminde çocuk kütüphanelerinin rolü ve önemi: Bir kütüphane programı örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(208), 76-89.
- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2003). *Çocuk kütüphanesi hizmetleri için ilkeler* (B. Yılmaz ve S. Ekici, Çev.). <https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/guidelines-for-childrens-libraries-services-tr.pdf>
- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2006). *Guidelines for children's library services*. <https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/guidelines-for-childrens-libraries-services-en.pdf>
- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2007). *Guidelines for library services to babies and toddlers*. <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/100.pdf>
- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2009). *Çok-kültürlü topluluklar: Kütüphane hizmetleri kılavuzu* (G. Demir, Çev.). <https://www.ifla.org/files/assets/library-services-to-multicultural-populations/publications/multicultural-communities-tr.pdf>
- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2015). *IFLA okul kütüphaneleri rehberi* (S. Arnoğlu ve A. Yüksel Durukan, Çev.). <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines-tr.pdf>
- International Federation of Library Associations and Institutions [IFLA]. (2018). *IFLA 0-18 yaş grubundaki çocuklar için kütüphane hizmetleri rehberi* (C. Polat, E. B. Eroğlu, S. Çuhadar, A. Kavak ve B. Tan, Çev.). https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18-tr.pdf
- Kakırman Yıldız, A., Yalçınkaya, B. ve Saydam, V. (2018). İstanbul'daki halk kütüphanelerinin okul öncesi dönem çocuklara uygunluğunun değerlendirilmesi. *DTCF Dergisi*, 58(2), 1811-1836.
- Kelley, K., Clark, B., Brown, V. ve Sitzia, J. (2003). Good practice in the conduct and reporting of survey research. *International Journal for Quality in Health Care*, 15(3), 261-266. <https://doi.org/10.1093/intqhc/mzg031>
- Keseroğlu, H. S. (2010). Kütüphanenin değişen mimarisi. *Mimar.ist: 3 Aylık Mimarlık Kültürü Dergisi*, 10(37), 46-54.

- Kipfer, K. (2019). Starting early: A revised early literacy strategy. *ALSC: Association for Library Service to Children*, 17(1), 3-4. <https://dx.doi.org/10.5860/cal.17.1.3>
- Koh, E. T. ve Owen, W. L. (2000). Descriptive research and qualitative research. *Introduction to Nutrition and Health research* (ss. 219-248) içinde. Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-1401-5_12
- Kupetz, B. N. (1993). A shared responsibility: Nurturing literacy in the very young. *School Library Journal*, 39(7), 28-31.
- Küçükcan, B. (2010). Bilgiyi toplama mekânı: Kütüphane binaları. *Mimar.ist: 3 Aylık Mimarlık Kültürü Dergisi*, 10(37), 55-59.
- Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü [KGYM]. (2017a). *Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı*. C. Polat, E. Yılmaz ve A. Kakırman Yıldız (Yay. Hazl.). Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü [KGYM]. (2017b). *Halk Kütüphanelerinde Mimari Uygulamalar Çalıştayı*. A. H. Kuzucuoğlu, B. B. Yılmaz ve M. Yavuzdemir (Yay. Hazl.). Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Landis, J. R. ve Koch, G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 33, 159-174.
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology*, 28, 563-575.
- Liu, L. G. (2004). The contribution of public libraries to countries' economic productivity: A path analysis. *Library Review*, 53(9), 435-441.
- Mainka, A., Hartmann, S., Orszulok, L., Peters, I., Stallmann, A. ve Stock, W. G. (2013). Public libraries in the knowledge society: Core services of libraries in informational world cities. *Libri*, 63(4), 295-319.
- Miller, C., Zickuhr, K., Rainie, H. ve Purcell, K. (2013). *Parents, children, libraries, and reading*. <https://core.ac.uk/download/pdf/30676931.pdf>
- Mills, J. E., Romeign Stout, E., Campbell, C. ve Koester, A. (2015). Results from the young children, new media, and libraries survey: What did we learn? *Children and Libraries*, 13(2), 26-32.
- Ozanne, L. K. ve Ozanne, J. L. (2011). A child's right to play: The social construction of civic virtues in toy libraries. *Journal of Public Policy & Marketing*, 30(2), 264-278.
- Önal, İ. (2009). Designing tomorrow's libraries with children's views. *World Library and Information Congress: 75th IFLA General Conference and Council, 23-27 August 2009, Milan, Italy*. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.150.8885&rep=rep1&type=pdf>
- Öz, Z. O. (1996). Kütüphanelerin mekânsal organizasyonunda kütüphanecinin rolü. *Türk Kütüphaneciliği*, 10(2), 119-136.
- Pivik, J. R. (2010). The perspective of children and youth: How different stakeholders identify architectural barriers for inclusion in schools. *Journal of Environmental Psychology*, 30(4), 510-517.
- Potur, A. A. (2010). Sessizlikten oyunlaşan mekânlara: Özgürleştiren öğrenme ortamları olarak çocuk kütüphaneleri. *Mimar.ist: 3 Aylık Mimarlık Kültürü Dergisi*, 10(37), 74-79.
- Saydam, V. ve Sağlık, Ö. (2015). İstanbul'daki Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı halk ve çocuk kütüphanelerinin iç ve dış mekân açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 208(44), 61-75.
- Sezgin Selçuk, G. (2018). Tarama yöntemi. H. Özmen ve O. Karamustafaoğlu (Yay. Hazl.). *Eğitimde araştırma yöntemleri* (2. bs.) (ss. 140-161) içinde. Pegem Akademi.
- Shine Edizer, F. ve Akçay Duff, E. R. (2019). How an intentionally inviting play library benefits young children and the community. *Journal of Invitational Theory and Practice*, 25, 14-24.

- Stejskal, J., Hájek, P. ve Řehák, T. (2019). The economic value of library services for children: The case of the Czech public libraries. *Library & Information Science Research*, 41(3), 100963.
- Stevens, N. D. (1999). Librarians and Libraries for Children. *The Library Quarterly*, 69(1), 90-93.
- Sullivan, M. (2005). *Fundamentals of children's services*. American Library Association.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021a). *Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi: Kütüphanemiz*. <https://adnanotuken.kutuphane.gov.tr/TR-197301/-kutuphanemiz.html>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021b). *Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi*. <https://alidayicocuk.kutuphane.gov.tr/>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021c). *Ankara Cebeci Halk Kütüphanesi*. <https://cebeci.kutuphane.gov.tr/>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021d). *Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü*. Keçiören Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi açılışı basın duyurusu. <https://kygm.ktb.gov.tr/TR-91950/kecioren-cemil-meric-ilce-halk-kutuphanesi-acilisi-basi-.html>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021e). *Mamak İlçe Halk Kütüphanesi*. <https://mamak.kutuphane.gov.tr/>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021f). *Sincan İlçe Halk Kütüphanesi*. <https://sincan.kutuphane.gov.tr/TR-155362/kutuphanemiz-hakkinda.html>
- Veneziano L. ve Hooper, J. (1997) A method for quantifying content validity of health-related questionnaires. *American Journal of Health Behavior*, 21(1), 67-70.
- Von Eye, A. ve Mun, E. Y. (2005). *Analyzing rater agreement: Manifest variable methods*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Yavuz Öden, H. (2021). Çocuk kütüphanesi iç mekân tasarımında çok fonksiyonlu mobilyaların kullanımı. *Online Journal of Art and Design*, 9(3), 92-103.
- Yılmaz, A. (2008). Okul öncesi çocuklara yönelik kütüphane hizmetlerinin önemi ve başarılı bir kütüphane örneği. *Türk kütüphaneciliği*, 22(2), 169-186.
- Yılmaz, B. (2014). Ankara'da halk kütüphanesi sistemi: Niceliksel bir değerlendirme. *Ankara Araştırma Dergisi*, 2(2), 115-130.
- Yılmaz, B. (2019). *Çocuk kütüphanesi hizmetleri kılavuzu*. Hiperlink.
- Yurduğül, H. (2005). Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması. [Bildiri]. *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 28-30 Eylül 2005, Denizli* (ss. 1-6) içinde. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~yurdugul/3/indir/PamukkaleBildiri.pdf>

EK-1 Çocuk Kütüphaneleri Fiziksel Durum Kontrol Listesi KG Oranları

Bina Özellikleri	Gerekli	KGO oranları
1. Bebek bakım odası vardır.	10	0.66
2. Yerler yumuşak zemindir.	12	1
3. Yerler kaygan değildir.	11	0.83
4. Kütüphane binasında özel gereksinimli bireyler için rampa/asansör vardır.	12	1
5. Lavabolar çocukların boylarına uygundur.	12	1

6. Lavabo zeminleri çocukların kaymayacağı şekildedir.	12	1	
7. Mobilyalar ve dekorasyon çocukların yaş grubuna uygundur.	11	0.83	
8. Sessiz alanlar kadar sesli alanlar vardır.	9	0.5	
9. Ulaşım ağlarına yakın yerdedir.	11	0.83	
10. Bebek arabasının kullanılabilceği rampa ya da asansör vardır.	11	0.83	
11. Belirli alanlarda kolay temizlenebilir zemin vardır.	10	0.66	
12. Yeterli ve doğru ışık almaktadır.	10	0.66	
13. Sesli ve sessiz alanlar birbirini etkilemeyecek şekilde konumlandırılmıştır.	12	1	
14. Uygun oda sıcaklığı sağlanmıştır.	11	0.83	
15. Binada birbirinden bağımsız alanlar arası ulaşım kolaydır.	12	1	
16. Renklerin tanımlayıcı ve yönlendirici özellikleri göz önünde bulundurularak dekore edilmiştir.	11	0.83	
17. Kullanıcılar ve misafirler için araç otoparkı vardır.	11	0.83	
18. Görevli araç otoparkı vardır.	10	0.66	
19. Acil durumlar için gerekli kurumlara yakındır.	12	1	
20. Ebeveynlerin vakit geçirebileceği açık veya kapalı alanlar vardır.	11	0.83	
21. Kütüphanede kullanılmayan malzemeler için depo vardır.	9	0.5	
22. Binada nem, küf, böcek vb. yoktur.	11	0.83	
23. Nitelikli vakit geçirilebilecek açık alanlar vardır.	8	0.33	
24. Kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir kafeterya vardır.	10	0.66	
	KGİ	19.1	0.795
Güvenlik Donanımı			
25. Olası kazaları önlemek için kapı ve cam pervazlarına yönelik gerekli tedbirler alınmıştır.	12	1	
26. Merdiven boşlukları çocukların güvenliğini tehdit etmeyecek şekildedir.	12	1	
27. Merdiven tırabzanları çocuklar için uygundur.	12	1	
28. Merdiven basamakları kaygan değildir.	12	1	
29. Mobilyalar çocuklar için tehlike arz etmemektedir.	12	1	
30. İlk yardım seti vardır.	12	1	
31. Elektrik prizleri kapalıdır.	11	0.83	
32. Malzeme kenarları keskin değildir.	10	0.66	
33. Olağanüstü herhangi bir durum için yönlendirici işaret ve gerekli malzemeler yerleştirilmiştir.	11	0.83	
34. Acil toplanma merkezi vardır.	12	1	
35. Isıtıcılar çocukların ulaşamayacağı alandadır.	12	1	
36. Bakım odasında gerekli hijyenik malzemeler vardır.	10	0.66	
37. Acil durum bilgi kitapçığı mevcut ve ulaşılabilir durumdadır.	10	0.66	

38. Duman, yangın ve su algılama sistemi vardır.	12	1	
39. Otomatik yangın söndürme sistemi vardır.	10	0.66	
40. Binada yıldırımsavar vardır.	10	0.66	
41. Yangın tüpü vardır.	11	0.83	
	KGİ	14.79	0.87
Malzeme	11	0.83	
42. Raflar çocukların göz hizasındadır.	10	0.66	
43. Çocuk sayısı ile orantılı sayıda kullanılabilir hijyenik minderler vardır.	12	1	
44. Çocukların fiziksel gelişim düzeylerine uygun masalar vardır.	12	1	
45. Çocukların güvenli bir şekilde kullanabileceği sandalyeler vardır.	11	0.83	
46. Çocukların yaş gruplarına uygun olarak kullanabileceği çeşitli ve yeterli sayıda boyalar vardır.	10	0.66	
47. Çocuklar için ödünç alma masası vardır.	12	1	
48. Yutulabilecek ve tehlikeli olabilecek küçük malzemeler yoktur.	11	0.83	
49. Çocukların kullanımı için bilgisayarlar vardır.	12	1	
50. Çok dilli çocuklara uygun görsel-işitsel materyal vardır.	11	0.83	
51. Toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici materyal (kitap, oyuncak, CD vb.) vardır.	11	0.83	
52. Çocukların gelişim düzeylerine uygun oyuncaklar vardır.	9	0.5	
53. Personel masası çocukların görebileceği bir noktadadır.	9	0.5	
54. Projeksiyon aleti vardır.	9	0.5	
55. Hoparlör vardır.	11	0.83	
56. Fotokopi ve tarayıcı makinesi vardır.	7	0.16	
57. İlan panosu vardır.	9	0.5	
58. Ebeveyn odasında ebeveynlere yönelik kitaplar vardır.	12	1	
59. Uygun noktalarda güvenlik kameraları vardır.	12	1	
60. Kitapların yerini ya da özel alanları gösteren semboller vardır.	11	0.83	
		14.46	0.761
	KGİ		0.805

İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Eleştirel Okuma Becerisi Açısından İncelenmesi*

An Analysis of Primary School Turkish Textbooks in Terms of Critical Reading Skills

Anıl Esemem** ve Ömür Sadioğlu***

Öz

Amaç: Bu araştırmanın amacı ilkokul (1., 2., 3. ve 4. sınıf) Türkçe ders kitaplarında bulunan okuma metinlerine ait etkinlikleri eleştirel okuma becerisi açısından incelemektir. **Yöntem:** Analitik araştırma deseniyle gerçekleştirilen bu çalışmada ilkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerine ait etkinliklerde eleştirel okuma becerilerini kazandırmaya yönelik etkinlikleri derinlemesine bir çözümlene yaparak belirlemek için doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak İpek Eğilmez ve Sadioğlu'nun (2010) belirlediği 50 maddelik “Eleştirel Okuma Ölçütleri” kullanılmıştır. **Bulgular:** Araştırma bulguları; ilkokul Türkçe ders kitabı okuma metinlerine ait etkinliklerde TDK1A kodlu kitapta sekiz, TDK1B kodlu kitapta 12, TDK2 kodlu kitapta 15, TDK3A kodlu kitapta 13, TDK3B kodlu kitapta 23 ve son olarak TDK4 kodlu kitapta 24 ölçüte karşılık gelen etkinliklere rastlandığını göstermektedir. Dört sınıf düzeyinde incelenen altı ders kitabında 35 eleştirel okuma ölçütüne yer verildiği tespit edilmiş ancak bu sayının 1. ve 2. sınıfta tercih edilecek ders kitabına göre değişebileceği belirlenmiştir. **Sonuç:** Sonuç olarak sınıf düzeyi baz alındığında ilkokul Türkçe ders kitabı okuma metinlerinde eleştirel okuma becerisini destekleyecek etkinliklerin en çok ölçütün yer aldığı 4. sınıf ders kitabında bile “Eleştirel Okuma Ölçütleri”nin yarısından azını karşıladığı belirlenmiştir. Bu bağlamda kitaplarda eleştirel okuma becerisini geliştirecek etkinliklerin uzman görüşleri doğrultusunda artırılması önerilmektedir. **Özgünlük:** Ülkemizde yapılan çalışmaların 2019'dan önce hazırlanan programlar ve ders kitaplarını kapsadığı düşünüldüğünde 2019'da güncellenen Türkçe Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan ilkokul Türkçe ders kitaplarının eleştirel okuma becerisi açısından incelenmesi ve ders kitaplarında eleştirel okuma becerilerini kazandıran etkinliklerin dağılımına dikkat çekmesi araştırmanın alana katkı sağlayan özgün kısmını oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Eleştirel okuma; Türkçe dersi; okuma metinleri; ders kitabı; ilkokul.

* Bu makale, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Ana Bilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı bünyesinde hazırlanan “2019 Türkçe Öğretim Programı ve İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Eleştirel Okuma Becerisi Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Dağkadı İlkokulu, Bursa, Türkiye. E-posta: anadolu2616@gmail.com

Dağkadı Primary School, Bursa, Turkey. E-mail: anadolu2616@gmail.com

*** Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Ana Bilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı, Bursa, Türkiye. E-posta: osadioglu@uludag.edu.tr

Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Department of Elementary Education, Division of Classroom Education, Bursa, Turkey. E-mail: osadioglu@uludag.edu.tr

Geliş Tarihi – Received: 15.05.2021

Kabul Tarihi – Accepted: 29.09.2021

Yayımlanma Tarihi – Published: 30.09.2021

Abstract

Objective: The purpose of this research is to determine the activities related to gaining critical reading skills included in the activities of reading texts of primary school (1st, 2nd, 3rd and 4th class) Turkish textbooks. **Method:** In this study, which was carried out with an analytical research design, document analysis technique was used to determine the activities aimed at gaining critical reading skills in the activities of reading texts in primary school Turkish textbooks by making an in-depth analysis. "Critical Reading Criteria" consisting of 50 items determined by İpek Eğilmez and Sadioğlu (2010) was used as a data collection tool in this study. **Findings:** Research findings showed that there are eight activities in TDK1A coded book, 12 in TDK1B coded book, 15 in TDK2 coded book, 13 in TDK3A coded book, 23 in TDK3B coded book and finally 24 activities in TDK4 coded book in the activities of primary school Turkish textbook reading texts. It was determined that 35 critical reading criteria were included in six textbooks examined at four grade levels. **Implications:** However, it was determined that these activities met less than half of the criteria in the "Critical Reading Criteria" even in the 4th grade where the criteria were met most. In this context, it is recommended to increase the activities that will develop critical reading skills in the books in line with expert opinions. **Originality:** Considering that the studies conducted in our country include the textbooks prepared before 2019, the examination of the primary school Turkish textbooks prepared in line with the Turkish Teaching Program updated in 2019 in terms of critical reading skills and drawing attention to the distribution of activities that provide critical reading skills in the textbooks, constitutes the original part of the research that contributes to the field.

Keywords: Critical reading; Turkish course; reading texts; textbook, primary school.

Giriş

21. yy bilim ve teknoloji alanında döneme damgasını vuran değişim ve gelişmelere tanık olmaktadır. Bu nedenle bireylerden beklenen bilgi ve beceriler günün gerektirdiği şartlar çerçevesinde farklı bir hâl almıştır. Bireyin bilgiyi elde etmesi yeterli olmamakta; bilginin nasıl öğrenildiği, gerçek hayatta nasıl uygulanması gerektiği (Kayhan, Altun ve Gürol, 2019, s. 21) ve güvenilirliği de önem taşımaktadır. Dijital dergiler, dijital gazeteler, dijital video kanalları, dijital sosyal medya vb. ortamlar gelişmiş teknolojik araçlar sayesinde her an ulaşılabilir hâle gelmiştir. İnsanların her an ulaşabildiği dijital içerikleri olumlu yönde değerlendirilebilmesi ve bilgi kirliliğine karşı bilinçli davranabilmesi için çağımız eğitim öğretim ortamlarında çocuklara bazı yeni becerilerin kazandırılması daha da önemli hâle gelmiştir. Bu becerilerden biri de Ciardiello'nun (2004, s. 143) da ifade ettiği gibi 21. yy insanların sahip olması gereken vatandaşlık bilincini temsil eden eleştirel okuma becerisidir. Eleştirel okuma kavramını, "ideal okuma" diye nitelendiren Arıcı (2017, s. 89) okunan metnin sorgulanarak olumlu ya da olumsuz taraflarının ortaya çıkartılması olarak ifade etmiştir. Şahin (2011, s. 44) ise eleştirel okumayı okuyucunun okuduğu metni tarafsız bir şekilde sorgulayarak okuması ve değerlendirmede bulunması olarak tanımlamıştır. Eleştirel okuma becerisine sahip bireyler okuduklarını tarafsız bir şekilde sorgulayarak okuduklarıyla ilgili çıkarımda bulunurlar (Arıcı, 2017, s. 53; Belet, 2011, s. 68; Özdemir, 2007, s. 18; Ünal, 2006, s. 95). Eleştirel okuyazarlar, okudukları metindeki bilgilerin doğruluğunu da sorgularlar (Aytan, 2016, s. 300; Demir ve Kan, 2017, s. 666).

Çağımızda öğrencilerin karşılaştıkları bilgiyi doğrudan doğru kabul etmemeleri, bilgiyi bilişsel süzgeçlerinden geçirerek, bilginin doğruluğunu anlamaları, bilgiyi yorumlamaları, sorgulamaları ve yeniden inşa etmeleri önemli beceriler olarak görülmektedir (Sadioğlu ve Bilgin, 2008, s. 815). Kitap basım teknolojisinin gelişmesiyle kitap ya da yazılı materyallerin basımı ve dağıtımı kolaylaşmış, bu da gerekli yazarlık yeterliğine sahip olmayanlar için de basım yayın imkânını kolaylaştırmıştır (Koçak, 2020, s. 21). Gerek basılı gerekse elektronik ortamlarda gerçekleşen alternatif bilgi paylaşım platformlarında bilgi çok fazla ve çeşitlidir (Walz, 2001, s. 1202). İnternet aracılığı ile e-kitap, e-dergi, e-gazete, bloglar ve sosyal medya hesaplarında yoğun bir bilgi paylaşımı yapılmakta bu da bilgi kirliliğine neden olabilmektedir (Koçak, 2020, s. 21). Bu noktada da eleştirel okuryazarlık becerisi öğrencilerin kazanması gereken önemli bir kazanım olarak ortaya çıkmaktadır. Çeşitli ve fazla olan bilgiyle karşılaşan okuyucuların bu bilgileri sorgulamadan doğru kabul etmemesi, okurken eleştirel bir tavır takınması; okuyucuların doğru ve tarafsız bilgiye ulaşmalarını sağlayacaktır. Nitekim Zintz ve Maggart (1984, s. 384) eleştirel okumanın bireyleri radyo, televizyon, gazete gibi iletişim araçlarında yer alan çeşitli bilgi ve reklam tekniklerinin yıkıcı ve olumsuz etkilerine karşı koruduğunu, onların iyiyi ve doğruyu ayırt eden vatandaşlar olmalarını sağladığını belirtmektedirler.

Şahin, Dilidüzgün ve Leana Taşçılar (2020, ss. 377-378) eleştirel okuma sürecinde okurun metni okurken önceki yaşantılarıyla bağ kurmasının ve karşılaştırmalar yapmasının oldukça önemli olduğunu, metinler arasında kurulan bağlantı ve karşılaştırmaların, okurun ürettiği çözüm önerileri ile sağlıklı bir değerlendirme yapmasına destek olacağını, merak, düşünme, eleştirme, sorgulama, değerlendirme ve çıkarımda bulunma becerileri ile edindiği birikimleri yaşamına aktarmasına katkı sağlayabileceğini ifade etmektedirler. Dolayısıyla eleştirel okuma becerisinin eğitim öğretimin ilk yıllarında temelini atılması ve gelişiminin düzenli olarak takip edilmesi oldukça önemlidir.

Eleştirel okuma, ilkokul düzeyindeki öğrencilerin sahip olması gereken bir beceridir (Utami, Amalia, Prayitno ve Qurotul'Ain, 2020, s. 126). Hajare, Surve ve Patankar (2016, s. 49) yapılandırmacı öğrenme yaklaşımında öğrencilerin gelecekte başarılı olmalarını sağlayacak dört epistemolojik varsayımdan bahsetmektedir. Bu varsayımlardan birincisine göre bilgi fiziksel olarak öğrenmeye aktif bir şekilde katılan öğrenciler tarafından oluşturulur. İkinci varsayıma göre bilgi sembolik olarak kendi çalışmalarını aktaran öğrenciler tarafından oluşturulur. Üçüncü varsayıma göre bilgi anladıklarını başkalarına aktaran öğrenciler tarafından sosyal olarak inşa edilir. Son varsayıma göre ise bilgi teorik olarak, tam olarak anlamadıkları şeyleri açıklamaya çalışan öğrenciler tarafından oluşturulur. Öğrencilere dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma öğrenme alanlarında yaşamları boyunca kullanabilecekleri beceriler kazandırmayı amaçlayan ilkokul Türkçe dersi öğretim programı özel amaçlarında da öğrencilerin bilgiyi araştırması, sorgulaması, keşfetmesi, zihinde yapılandırması ve okuduklarını anlamada eleştirel bir tutum sergilemesi istenmiştir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2019, s. 8). Bu doğrultuda Türkçe dersinin, çağın ve bilgi okuryazarlığının gerektirdiği becerilerden olan eleştirel düşünme ve eleştirel okuma becerisini öğrencilere kazandırmayı amaçlayan ana derslerden biri olduğu söylenebilir. Yalınkılıç (2010, s. 5), ders kitaplarının, öğretim programları hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi, hedef kitlelerin duyuşsal, bilişsel ve devinişsel gelişimlerinin sağlanabilmesi; bilgi, beceri ve değerlerin tek tek bireylere

taşınabilmesinin en kolay ve en ekonomik aracı olduğunu belirtmektedir. Ders kitapları içerisinde yer alan teorik bilgiler kadar bu bilgilerin öğrenilmesini destekleyen etkinliklerin niteliği de üzerine durulması gereken bir konudur. Çevik ve Güneş (2017, s. 273) etkinliklerin dinleme, okuma, anlama, yazma, konuşma gibi dilin bütün becerilerini aynı anda kullanma ve geliştirme fırsatı verdiğini bu yönüyle de zihinsel süreç becerilerinin gelişimine katkı sağladığını ifade etmektedirler. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin uygulama temelli olması dersi soyut bilgiler yığını olmaktan uzaklaştırıp (Şimşek, 2017, s. 302) öğrenilenlerin yaşama aktarılabilmesi açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla çocukların eleştirel okuma becerilerini kazanabilmeleri için de Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin önemli bir rolü olduğunu söylemek mümkündür.

Alan yazında eleştirel okuma ile ilgili yapılan çok sayıda araştırma vardır (Al-Husban, 2019; Akar, Başaran ve Kara, 2016; Altunsöz, 2016; Çam, 2006; Dalton, 2009; Duran, 2013; Huijie, 2010; İpek Eğilmez ve Sadioğlu 2010; Kahu ve Gerrard, 2018; Kannan, 2018; Karadedeli, 2018; Karasakaloğlu ve Bulut, 2012; Sadioğlu ve Bilgin, 2008; Silalahi, 2018; Sullivan, 1998; Wolf, 1967; Yalçıntaş, 2014; Zabihi ve Pordel, 2011). Uluslararası literatür incelendiğinde eleştirel okuma araştırmalarının yurt dışında Türkiye'ye göre daha önceki yıllarda başladığı görülmektedir. Al-Husban (2019) Ürdün'de genel olarak dil becerilerinin öğretildiği 12 seviyeden oluşan Action Pack adlı ders kitabının dokuzuncu seviyesini eleştirel okuma stratejilerine yer verme bakımından incelemiş ve söz konusu ders kitabında eleştirel okuma stratejilerinin dengeli bir dağılım göstermediği ve bu becerilere gereken önemin verilmediğini tespit etmiştir. Zabihi ve Pordel (2011) bir okuma materyalinin öğrencilerde eleştirel okuma becerisini geliştirmeye yardımcı olup olmadığını tespit etmek amacıyla, okuma becerisini geliştirmek için tasarlanmış lise düzeyinde iyi bilinen üç ders kitabını eleştirel okuma becerisi kazandırmaya yönelik etkililiğini araştırdıkları araştırmada, metinden önce ve sonra gelen farklı araştırmaların ve metinlerin kendilerinin eleştirel okumayı ne ölçüde desteklediğine odaklanmışlardır. Araştırmacılar inceledikleri kitapların eleştirel düşünme becerilerinin gelişimini belli bir düzeye kadar desteklediğini ancak eleştirel okuma becerisinin gelişimi için önemli görülen etkinlik temelli öğretim stratejilerine yeterince yer verilmediğini tespit etmişlerdir. Wolf (1967) eleştirel okuma becerisini öğrencilere kazandırabilecek bir program hazırlamış ve araştırma sonucunda eleştirel okuma becerisini kazandırmaya yönelik hazırlanan programın ilkökul öğrencilerinin eleştirel okuma becerilerini kazanmasında etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca araştırma sonucunda eleştirel okuma becerisinin ilkökul çağları itibarıyla öğrencilere kazandırılabilceği sonucuna da ulaşılmıştır. Duran (2013) Türkçe Dersi (1-5 ve 6-8. sınıflar) Öğretim Programlarında eleştirel okuma eğitime yönelik ne tür açıklama ve kazanımlar olduğunu incelediği araştırmasında hem ilkökul hem de ortaokul düzeyindeki programlarda eleştirel okuma becerisini kazandıracak yeterli sayıda ve nitelikte kazanım olduğunu tespit etmiştir. İpek Eğilmez ve Sadioğlu (2010), 2005 yılı Türkçe Öğretim Programı ve 2008-2009 eğitim-öğretim yılında okutulan 4. ve 5. sınıf Türkçe çalışma kitaplarını eleştirel okuma becerisi açısından incelemişlerdir. Araştırma sonucunda eleştirel okuma becerisini öğrencilere kazandırmayı amaçlayan kazanımların ve etkinliklerin kitaplarda çoğunlukla var olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Buna karşın Altunsöz (2016), 2005 yılı Türkçe Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan ilkökul 4. sınıf Türkçe ders kitabı ve çalışma kitabının öğrencilere eleştirel okuma becerisini kazandırma düzeyini araştırmış ve araştırma sonucunda

eleştirel okuma becerisini öğrencilere kazandırmayı amaçlayan etkinliklerin yeterli düzeyde olmadığını belirtmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Soruları

Görüldüğü üzere literatürde eleştirel okuma becerisinin ve bu becerinin öğrencilere kazandırılmasında Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerin önemine değinilmiştir. Bu bağlamda yapılan araştırmaların 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı öncesindeki öğretim programları ve Türkçe ders kitapları üzerinde yapıldığı tespit edilmiştir. Tüm bu bilgiler dikkate alındığında çağımızın gerekliliklerinden biri olan bu becerinin öğretimine 2019 yılında yenilenen Türkçe Dersi Öğretim Programı kapsamında hazırlanan Türkçe ders kitapları içerisinde nasıl yer verildiğinin araştırılmasının eleştirel okuma becerisini kazandıracak etkinliklere dikkat çekmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu yönüyle araştırmanın hem program boyutunda hem de uygulama boyutunda yapılan diğer araştırmalarla birlikte alana katkı sağlaması beklenmektedir. Bu düşünceden hareketle bu araştırmada 2019 yılında değişen Türkçe Dersi Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan ders kitapları okuma metinleri etkinliklerinin eleştirel okuma becerisine yer verme açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlkokul 1., 2., 3. ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarında eleştirel okuma becerisini kazandırmaya yönelik etkinlikler nelerdir?
2. Eleştirel okuma becerisini kazandırmaya yönelik etkinlikler ilkokul 1., 2., 3. ve 4. sınıf Türkçe ders kitapları içerisinde yer alan temalar düzeyinde nasıl bir dağılım göstermektedir?
3. İlkokul 1., 2., 3. ve 4. sınıf Türkçe ders kitapları içerisinde yer alan okuma metinlerine ait etkinlikler ile ilişkili eleştirel okuma becerisi ölçütleri sınıflar düzeyinde nasıl bir dağılım göstermiştir?

Yöntem

Bu araştırma analitik araştırma deseni ile gerçekleştirilmiştir. McMillan (2004; aktaran Ersoy, 2015, s. 552) analitik araştırmaları belge, kayıt ve dokümanların olay, kavram, düşünce, görüş ve eserler açısından analizi olarak tanımlamıştır. Araştırmanın dokümanlarını Eğitim Bilişim Ağı'nda (EBA) bulunan ilkokul Türkçe ders kitapları oluşturmuştur. 2019 ilkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerine ait etkinliklerde eleştirel okuma becerilerini kazandırmaya yönelik etkinliklere nasıl yer verildiğini derinlemesine bir çözümleme yaparak belirlemek için doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman analizi araştırılmak istenen olgu ve/veya olgular ile ilgili bilgi içeren yazılı ve görsel materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 190). Yazılı materyaller; kitaplar, dergiler, şiirler, romanlar, günlükler, makaleler, gazeteler vb. görsel materyaller ise; resimler, filmler, anıtlar, araç-gereçler vb. olabilir (Sönmez ve Alacapınar, 2013, s. 84). Eğitim alanında üretilen araştırmalarda ders kitapları doküman olarak kullanılabilir kaynaklar arasındadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 190).

Veri Kaynakları ve Verilerin Toplanması

İpek Eğilmez ve Sadioğlu (2010) tarafından belirlenen ve toplam 50 ölçütten oluşan “Eleştirel Okuma Ölçütleri” (Ek 1) araştırmanın veri toplama aracıdır. “Eleştirel Okuma Ölçütleri”nin araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılabilmesi için ölçütü geliştiren yazarlardan izin alınmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda verilerinin toplanması için 2019 İlkokul Türkçe Ders Kitaplarına ise Eğitim Bilişim Ağı (EBA) internet adresinden (<http://www.eba.gov.tr/>) ulaşılmıştır. EBA’da 1. sınıflar için iki, 2. sınıflar için bir, 3. sınıflar için iki ve son olarak 4. sınıflar için bir kitap olmak üzere toplam altı kitap yer aldığı görülmüştür. Söz konusu kitaplar doküman incelemesi öncesinde sınıf düzeylerine göre kodlanmıştır. İki kitabın okutulduğu sınıf düzeylerinde birinci kitap için A ikinci kitap için B kodu kullanılmıştır. Örneğin birinci sınıftaki kitaplar 1A ve 1B olarak kodlanmıştır. Tüm sınıf düzeylerinde kitaplara verilen kodlar; birinci sınıf kitapları için TDK1A (Türkçe Ders Kitabı 1A) ve TDK1B, ikinci sınıf kitabı için TDK2, üçüncü sınıf kitapları için TDK3A ve TDK3B, son olarak dördüncü sınıf kitabı için TDK4 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Yukarıda adı geçen veri toplama aracında yer alan ölçütler, araştırmanın bulgular kısmında yer alan tablolarda okuyucunun, hangi ölçütün hangi tema ve hangi okuma metninde kaç etkinlikle yer aldığını daha rahat okuyabilmesi amacıyla sıralanarak kodlanmıştır. Örneğin; ilk ölçüt olan “Eserin okuma amacını belirleme” ölçütü “EOÖ1” olarak kodlanmıştır. “Eleştirel Okuma Ölçütleri” kodlarıyla birlikte Ek 1’de verilmiştir.

Her iki araştırmacı birbirinden bağımsız olarak 2019 İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan eleştirel okumaya yönelik etkinlikleri “Eleştirel Okuma Ölçütleri” doğrultusunda analiz etmiştir. İki araştırmacının analizleri doğrultusunda oluşturdukları kodlar Miles ve Huberman’ın (1994, s. 64) güvenilirlik formülü ile hesaplanarak araştırmanın güvenilirliği %94 olarak belirlenmiştir. Ayrıca eleştirel okuma becerisi kazandırmaya yönelik etkinliklerin bazıları sayfa numaraları belirtilerek doğrudan alıntılarla bulgularda yer almıştır. Bununla birlikte bazı etkinliklerin görsellerine de yer verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırma soruları doğrultusunda 2019 yılı ilkokul Türkçe ders kitapları okuma metinlerinde eleştirel okuma ölçütlerini kazandırmaya yönelik etkinliklere, bu etkinliklerin sınıf düzeyine ve temalara göre nasıl bir dağılım gösterdiğine yer verilmiştir. Araştırma bulguları araştırma sorularını yanıtlayacak şekilde sınıf düzeyinde oluşturulan dört ana tema çerçevesinde ele alınmış, belirlenen eleştirel okuma ölçütünün numarası, hangi temanın hangi okuma metnine ait kaç etkinlikte yer aldığı tablolarla gösterilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın bulguları; “1. sınıf Türkçe ders kitaplarında eleştirel okuma”, “2. sınıf Türkçe ders kitaplarında eleştirel okuma”, “3. sınıf Türkçe ders kitaplarında eleştirel okuma” ve “4. sınıf Türkçe ders kitaplarında eleştirel okuma” olmak üzere dört ana tema altında toplanarak incelenmiştir.

1. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Eleştirel Okuma

İlkokul Türkçe dersi 1. sınıf ders kitaplarında ilk dört tema okuma ve yazma öğretimi için kullanılan “İlk Okuma Yazma Öğreniyorum” kitabında yer almaktadır. Bu kitapta ses, hece, sözcük ve cümle çalışmaları olduğundan TDK1A ve TDK1B kitaplarına ilişkin bulgular 5. tema ile başlamıştır. Bu tema altındaki bulgular; “TDK1A kodlu kitaba yönelik bulgular” ve “TDK1B kodlu kitaba yönelik bulgular” olmak üzere iki alt temada ele alınmıştır.

TDK1A kodlu kitaba yönelik bulgular

TDK1A kodlu kitabın okuma metinlerine ait etkinlikler incelendiğinde eleştirel okuma ölçütlerinden sekizini karşılayan 27 etkinlik tespit edilmiştir. Bu etkinliklerin yer aldığı temalar ve okuma metinlerinin adları/başlıkları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

TDK1A kodlu kitapta yer alan “Eleştirel Okuma Ölçütleri” ile ilgili etkinliklerin tema ve okuma metinlerine dağılımı

EOÖ	Temalar	Okuma metinleri	EOÖ ile ilgili etkinlik sayısı
EOÖ 50	Çocuk Dünyası, Doğa ve Evren, Millî Mücadele ve Atatürk	Odam Lokanta, Karakulak ile Tomurcuk, Kurbağa ile Kaydırak, Uzay, Bir Okul Gezisi, 23 Nisan Kutlu Olsun, Dedemin Madalyası	7
EOÖ 44	Çocuk Dünyası, Doğa ve Evren, Millî Mücadele ve Atatürk, Bilim ve Teknoloji	Odam Lokanta, Bay Yavaş, Bir Okul Gezisi, Dedemin Madalyası, İbni Sina	5
EOÖ 19	Çocuk Dünyası, Doğa ve Evren, Bilim ve Teknoloji	Kurbağa ile Kaydırak, Bay Yavaş, Bir Okul Gezisi, Ekranza, Başıma İcat Çıkarma	5
EOÖ 22	Çocuk Dünyası, Millî Mücadele ve Atatürk	Odam Lokanta, Atatürk	2
EOÖ 23	Çocuk Dünyası, Doğa ve Evren	Odam Lokanta, Bay Yavaş	2
EOÖ 30	Doğa ve Evren, Millî Mücadele ve Atatürk	Bir Okul Gezisi, Atatürk	2
EOÖ 36	Çocuk Dünyası, Millî Mücadele ve Atatürk	Odam Lokanta, Dedemin Madalyası	2
EOÖ 47	Bilim ve Teknoloji, Millî Mücadele ve Atatürk	Ekranza, Atatürk	2

Kitapta yer verilen ölçütler etkinlik sayılarına göre sıralanacak olursa; “Neden-sonuç ilişkisi kurabilme” ölçütü ile ilgili yedi, “Okuduğu eseri özetleyebilme” ile ilgili beş, “Esere ve eserin bölümlerine başlık verebilme” ile ilgili beş, “Eserde geçen kahramanları ve onların fiziksel özelliklerini (yaş, cinsiyet, dış görünüşü) ruhsal özelliklerini ve düşünce yapısını (ilgi, değer, tutum) belirleyebilme”, “Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirleyebilme”, “Eserin konusunu belirleyebilme”, “Eserle yaşadığı çevre arasında ilişki kurabilme” ve “Çıkarımda bulunma” ölçütleri ile ilgili ikişer etkinlik yer verildiği görülmektedir.

Kitapta “Neden-sonuç ilişkisi kurabilme” ölçütü ile ilgili etkinliklere “Doğa ve Evren” teması “Uzay” okuma metnine ait sayfa 58’deki etkinlikte “Gökyüzünde yıldızlar neden küçük görünür?” sorusu örnek olarak gösterilebilir. “Okuduğu eseri özetleyebilme” ölçütüne hizmet eden etkinlik “Doğa ve Evren” teması “Bay Yavaş” okuma metnine ait 68. sayfada yer alan “Bu metinde ne anlatılıyor?” sorusudur. “Esere ve eserin bölümlerine başlık verebilme”

eleştirel okuma ölçütü ile ilgili etkinlik örneği ise “Bilim ve Teknoloji” teması, “Başıma İcat Çıkartma” okuma metnine ait 134. sayfada yer alan “Metne farklı bir başlık yazalım.” şeklindedir.

Görsel 1

TDK1A kodlu kitap “Doğa ve Evren” teması “Bay Yavaş” okuma metnine ait “Okuduğu eseri özetleyebilme” eleştirel okuma ölçütü ile ilgili etkinlik görseli

Görsel 1’de “Doğa ve Evren” teması “Bay Yavaş” adlı okuma metnine ait 68. sayfadaki etkinliğin görseli verilmiştir. Etkinlikte “Bu metinde ne anlatılıyor?” sorusu sorularak, boşluk bırakılarak metnin özetlenmesi istenmiştir.

TDK1B kodlu kitaba yönelik bulgular

TDK1B kodlu kitapta eleştirel okuma ölçütüyle ilişkili etkinliklerin yer aldığı temalar ve okuma metinlerine Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2

TDK1B kodlu kitapta yer alan “Eleştirel Okuma Ölçütleri” ile ilgili etkinliklerin tema ve okuma metinlerine dağılımı

EOÖ	Temalar	Okuma metinleri	EOÖ ile ilgili etkinlik sayısı
EOÖ36	Sağlık ve Spor, Vatandaşlık, Doğa ve Evren, Bilim ve Teknoloji	Sporcu, Büyüklerle Televizyon, Güle Güle! Nereye, Mevsimler, Uzay, Nil Soru Soruyor, Robotlar	8
EOÖ19	Sağlık ve Spor, Vatandaşlık, Doğa ve Evren, Bilim ve Teknoloji	Vitaminlerin Ziyareti, Sporcu, Zuzu Çöplükte, Mevsimler, Nil Soru Soruyor, Bilgin Amca, Robotlar	7
EOÖ50	Sağlık ve Spor, Vatandaşlık, Doğa ve Evren, Bilim ve Teknoloji	Selim’in Çürük Dişi, Sporcu, Güle Güle! Nereye, Küçük Yağmur Bulutu, Mevsimler, Nil Soru Soruyor	6
EOÖ44	Sağlık ve Spor, Doğa ve Evren	Selim’in Çürük Dişi, Vitaminlerin Ziyareti, Küçük Yağmur Bulutu, Mevsimler	4
EOÖ30	Sağlık ve Spor, Vatandaşlık, Doğa ve Evren,	Selim’in Çürük Dişi, Büyüklerle Televizyon, Küçük Yağmur Bulutu	3
EOÖ33	Vatandaşlık, Doğa ve Evren	Zuzu Çöplükte, Küçük Yağmur Bulutu, Mevsimler	3
EOÖ22	Bilim ve Teknoloji	Bilgin Amca, Nil Soru Soruyor	2
EOÖ6	Sağlık ve Spor	Selim’in Çürük Dişi	1
EOÖ25	Bilim ve Teknoloji	Nil Soru Soruyor	1
EOÖ42	Sağlık ve Spor	Sporcu	1
EOÖ5	Sağlık ve Spor	Selim’in Çürük Dişi	1
EOÖ47	Bilim ve Teknoloji	Bilgin Amca	1

TDK1B kodlu kitabın okuma metinlerine ait etkinliklerde 12 eleştirel okuma ölçütüyle ilişkili 38 etkinlik yer almaktadır. Kitapta yer verilen ölçütler etkinlik sayılarına göre

sıralanacak olursa; “Eserle yaşadığı çevre arasında ilişki kurabilme” ölçütü ile ilgili sekiz, “Esere ve eserin bölümlerine başlık verebilme” ölçütü ile ilgili yedi, “Neden-sonuç ilişkisi kurabilme” ölçütü ile ilgili altı etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Tablo 2’de de görüldüğü gibi “Okuduğu eseri özetleyebilme” ölçütü ile ilgili dört, “Eserin konusunu belirleyebilme” ölçütü ile ilgili üç, “Okunan eserle ilgili kendi duygu ve düşüncelerini belirleme” ölçütü ile ilgili üç etkinlik yer almaktadır. Bu ölçütleri iki etkinlikle “Eserde geçen kahramanları ve onların fiziksel özelliklerini (yaş, cinsiyet, dış görünüşü) ruhsal özelliklerini ve düşünce yapısını (ilgi, değer, tutum) belirleyebilme” ölçütü takip etmektedir. TDK1B kodlu kitapta sadece birer etkinlikle yer alan ölçütler ise şunlardır: “Okumaya başlamadan önce okunacak eserin başlıklarını inceleyerek esere göz gezdirme”, “Konuyla ilgili olanla olmayana ayırt eme”, “Ön bilgilerle yeni öğrenilenleri birleştirme”, “Eserde kullanılan bilgi kaynaklarını inceleme” ve “Çıkarımda bulunma”.

Kitapta “Eserle yaşadığı çevre arasında ilişki kurabilme” ölçütü ile ilgili etkinliklere “Vatandaşlık” teması “Büyüklerle Televizyon İzlemek” okuma metnine ait sayfa 56’daki etkinlikte “*Evde kimlerle televizyon izliyorsun?*” sorusu örnek olarak gösterilebilir. “Esere ve eserin bölümlerine başlık verebilme” ölçütüne hizmet eden etkinlik “Sağlık ve Spor” temasında “Vitaminlerin Ziyareti” okuma metnine ait 31. sayfada yer alan “*Metne yeni bir başlık yazalım*” ifadesidir. “Neden-sonuç ilişkisi kurabilme” eleştirel okuma ölçütü ile ilgili etkinlik örneği ise “Bilim ve Teknoloji” teması, “Nil Soru Soruyor” okuma metnine ait sayfa 137’de yer alan “*Annesi soru sormanın neden önemli olduğunu söylüyor?*” şeklindedir.

Görsel 2

TDK1B kodlu kitap “Bilim ve Teknoloji” teması “Nil Soru Soruyor” okuma metnine ait “Neden-sonuç ilişkisi kurabilme” eleştirel okuma ölçütü ile ilgili etkinlik görseli

Soruları metne göre cevaplayalım.

1. Nil neyi çok seviyor?

2. Nil ilk önce hangi soruyu soruyor?

3. Annesi soru sormanın neden önemli olduğunu söylüyor?

Görsel 2’de “Nil Soru Soruyor” metnine ait 137. sayfadaki etkinlik görseli yer almaktadır. Görüldüğü gibi bu etkinlikte “Annesi soru sormanın neden önemli olduğunu söylüyor?” sorusu ile öğrencinin neden-sonuç ilişkisini kurması sağlanmaktadır. Bununla beraber “Nil neyi çok seviyor?” sorusunun öğrencinin metindeki kahramanın özelliklerini de bulmasını sağladığı ve “Eleştirel Okuma Ölçütleri”nden “Eserde geçen kahramanları ve onların fiziksel özelliklerini (yaş, cinsiyet, dış görünüşü) ruhsal özelliklerini ve düşünce yapısını (ilgi, değer, tutum) belirleyebilme” ölçütüne de hizmet ettiği görülmektedir.

TDK1A ve TDK1B kodlu kitaplar incelendiğinde; TDK1B kodlu kitapta okuma metinlerine ait etkinliklerin hem daha çok sayıda eleştirel okuma ölçütünü karşıladığı hem de eleştirel okuma becerisini kazandıracak daha çok etkinlik içerdiği belirlenmiştir.

2. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Eleştirel Okuma

Çalışmanın yöntem bölümünde değinildiği üzere EBA’da ilkokul Türkçe dersi için 2. sınıfa ait tek bir kitap bulunmaktadır. TDK2 olarak kodlanan bu kitaba ilişkin bulgulara “TDK2 kodlu kitaba yönelik bulgular” alt teması altında yer verilmiştir.

TDK2 kodlu kitaba yönelik bulgular

TDK2 olarak kodlanan bu kitabın okuma metinlerine ait etkinliklerde 15 eleştirel okuma ölçütüyle ilişkili 97 etkinlik yer almaktadır. Bu etkinliklerin yer aldığı temalar ve okuma metinlerinin adları Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3

TDK2 kodlu kitapta yer alan “Eleştirel Okuma Ölçütleri” ile ilgili etkinliklerin tema ve okuma metinlerine dağılımı

EOÖ	Temalar	Okuma metinleri	EOÖ ile ilgili etkinlik sayısı
EOÖ30	Çocuk Dünyası, Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Milli Kültürümüz, Doğa ve Evren, Vatandaşlık, Sağlık ve Spor	Arkadaşım Papi, Paraşütle Oynamak Çok Eğlenceli, Uçurtma Tekerlemesi, Önce Atatürk, Çanakkale’den Sonra, Cimrinin Kedileri, Dostlarımız, Yaşlı Kadın, Biri Var ki..., Papatya ve Gelincik, Muhteşem Güneş, Küçük Penguen, Sepetimdeki Domatesler, Trafik, Çiftçiyle Oğulları, Selim ve Pelin, Gerçek Bir Meslek, Sporcu	18
EOÖ36	Çocuk Dünyası, Erdemler, Milli Kültürümüz, Doğa ve Evren, Vatandaşlık, Sağlık ve Spor, Bilim ve Teknoloji	Arkadaşım Papi, Paraşütle Oynamak Çok Eğlenceli, Cimrinin Kedileri, Yaşlı Kadın, Yerli Malları Tutum Haftası, Biri Var ki..., Papatya ve Gelincik, Küçük Penguen, Trafik, Selim ve Pelin, Gerçek Bir Meslek, Atakan Televizyon İzlemek İstiyor, Bardaktan Telefon Yapma, Teknoloji	16
EOÖ50	Çocuk Dünyası, Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Doğa ve Evren, Vatandaşlık, Sağlık ve Spor, Bilim ve Teknoloji	Arkadaşım Papi, Şehit Mehmet Kamil, Önce Atatürk, Çanakkale’den Sonra, Yaşlı Kadın, Papatya ve Gelincik, Küçük Penguen, Sepetimdeki Domatesler, Trafik, Selim ve Pelin, Gerçek Bir Meslek, Atakan Televizyon İzlemek İstiyor, Bardaktan Telefon Yapma	14
EOÖ14	Çocuk Dünyası, Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Milli Kültürümüz, Vatandaşlık, Sağlık ve Spor, Bilim ve Teknoloji	Arkadaşım Papi, Önce Atatürk, Çanakkale’den Sonra, Dostlarımız, Yerli Malları Tutum Haftası, Kız Kulesi, Biri Var ki..., Trafik, Sporcu, Atakan Televizyon İzlemek İstiyor, Bardaktan Telefon Yapmak	11
EOÖ19	Erdemler, Doğa ve Evren, Vatandaşlık, Sağlık ve Spor	Cimrinin Kedileri, Yaşlı Kadın, Papatya ve Gelincik, Muhteşem Güneş, Küçük Penguen, Çiftçi ve Oğulları, Selim ve Pelin, Sporcu	8
EOÖ2	Milli Kültürümüz, Doğa ve Evren, Vatandaşlık, Sağlık ve Spor	Yerli Malları Tutum Haftası, Muhteşem Güneş, Küçük Penguen, Çiftçi ve Oğulları, Trafik, Gerçek Bir Meslek, Sporcu	7
EOÖ23	Erdemler, Milli Kültürümüz, Doğa ve Evren, Vatandaşlık	Yaşlı Kadın, Kız Kulesi, Papatya ve Gelincik, Küçük Penguen, Sepetimdeki Domatesler	6
EOÖ11	Milli Kültürümüz, Sağlık ve Spor	Kız Kulesi, Gerçek Bir Meslek, Sporcu	4
EOÖ44	Erdemler, Doğa ve Evren, Sağlık ve Spor	Cimrinin Kedileri, Muhteşem Güneş, Selim ve Pelin	3
EOÖ3	Çocuk Dünyası, Erdemler, Milli Mücadele ve Atatürk	Paraşütle Oynamak Çok Eğlenceli, Dostlarımız, Çanakkale’den Sonra	3

EOÖ38	Vatandaşlık, Milli Kültürümüz	Sepetimdeki Domatesler, Biri Var ki...	2
EOÖ47	Milli Mücadele ve Atatürk, Bilim ve Teknoloji	Önce Atatürk, Teknoloji	2
EOÖ22	Çocuk Dünyası	Uçurtma Tekerlemesi	1
EOÖ35	Milli Kültürümüz	Biri var ki...	1
EOÖ29	Erdemler	Yaşlı Kadın	1

Kitapta yer verilen ölçütler incelendiğinde Tablo 3'te de görüldüğü gibi en fazla "Eserin konusunu belirleyebilme" ölçütü ile ilgili etkinlik (18 etkinlik) olduğu görülmüştür. Bu ölçütü 16 etkinlikle "Eserle yaşadığı çevre arasında ilişki kurabilme", 14 etkinlikle "Neden-sonuç ilişkisi kurabilme" ve 11 etkinlikle "Eserde geçen bir sözcüğün anlamını tahmin edebilme" ölçütü takip etmektedir. Diğer ölçütler ise "Esere ve eserin bölümlerine başlık verebilme" (sekiz etkinlik), "Eseri okumadan önce konuyla ilgili ön araştırma (ön öğrenmeler) yapma" (yedi etkinlik), "Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirleyebilme" (altı etkinlik), "Başlık ve/veya resimlerle metin arasındaki uyum ve uyumsuzluğu fark edebilme" (dört etkinlik), "Okuduğu eseri özetleyebilme" (üç etkinlik), "Başlık ve/veya resimden eserin konusunu tahmin edebilme" (üç etkinlik) ölçütleridir. Kitapta "Okuduğu metinlerin benzer ve farklı yanlarını görebilme" ve "Çıkarımda bulunma" ölçütü ile ilgili ikişer etkinlik yer almaktadır, "Eserde geçen kahramanları ve onların fiziksel özelliklerini (yaş, cinsiyet, dış görünüş) ruhsal özelliklerini ve düşünce yapısını (ilgi, değer, tutum) belirleyebilme", "Okunan eseri daha önce okuduğu eserle karşılaştırma" ve son olarak "Farklı kaynaklardan yararlanma" ölçütü ile ilgili de birer etkinlik yer almaktadır.

Kitapta "Eserin konusunu belirleyebilme" ölçütü ile ilgili etkinliklere "Sağlık ve Spor" teması "Selim ile Pelin" okuma metnine ait sayfa 238'deki etkinlikte "*Metnin konusu olan ifadeyi işaretleyin.*" ifadesi örnek olarak gösterilebilir. "Eserle yaşadığı çevre arasında ilişki kurabilme" ölçütüne hizmet eden etkinlik "Bilim ve Teknoloji" temasında "Atakan Televizyon İzlemek İstiyor." okuma metnine ait 279. sayfada yer alan "*Atakan'ın zamanını nasıl değerlendirdiğini söyleyiniz. Siz bir gününüzü nasıl değerlendirdiğinizi aşağıdaki yazma alanına yazınız.*" ifadesidir. "Neden-sonuç ilişkisi kurabilme" eleştirel okuma ölçütü ile ilgili etkinlik örneği ise "Doğa ve Evren" teması, "Küçük Penguen" okuma metnine ait sayfa 184'te yer alan "*Küçük Penguen neden ülkesine dönmeye karar veriyor?*" şeklindedir.

Görsel 3

TDK2 kodlu kitap "Doğa ve Evren" teması "Küçük Penguen" okuma metnine ait "Neden-sonuç ilişkisi kurabilme" eleştirel okuma ölçütü ile ilgili etkinlik görseli

♥ Küçük Penguen neden ülkesine dönmeye karar veriyor?

Görsel 3'te "Doğa ve Evren" temasında yer alan "Küçük Penguen" adlı okuma metninin 184. sayfasındaki etkinlik görseline yer verilmiştir. Etkinliğe ait görselde görüldüğü gibi metindeki kahramanın neden o davranışta bulunduğu sorusu ile öğrencilerin neden-sonuç ilişkisi kurlmaları beklenmektedir.

3. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Eleştirel Okuma

İlkokul 3. sınıf düzeyinde Türkçe dersi için EBA’da yer alan iki kitaba ilişkin bulgulara “TDK3A kodlu kitaba yönelik bulgular” ve “TDK3B kodlu kitaba yönelik bulgular” adlı alt temalarda yer verilmiştir.

TDK3A kodlu kitaba yönelik bulgular

TDK3A kodlu kitabın okuma metinleri etkinliklerinde 13 eleştirel okuma ölçütü ile ilgili 88 etkinlik tespit edilmiştir. Bu etkinliklerin hangi temalarda ve hangi okuma metinleri kapsamında olduğu Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4

TDK3A kodlu kitapta yer alan “Eleştirel Okuma Ölçütleri” ile ilgili etkinliklerin tema ve okuma metinlerine dağılımı

EOÖ	Temalar	Okuma metinleri	EOÖ ile ilgili etkinlik sayısı
EOÖ14	Birey ve Toplum, Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Milli Kültürümüz, İletişim, Bilim ve Teknoloji, Çocuk Dünyası, Sağlık ve Spor	Okula Dönüş, Son Pişmanlık, Kralın Tohumu, Milli Marşımız, Şahin Bey, Sana Borçluyuz, Ormanlar Kralı, Her Şeye Rağmen, Hayat Tamircisi, Timur’un Filleri, Çayda Çıra, Cirit Oyunu, Gazete, Sözcükler Olmadan, İnternet Sayesinde İletişim Kuruyorum, İhsan Ketin, Buluşlar, Uzaya İlk Yolculuk, Dünya Çocuk Bayramı, Tüm Dünya Oyunda, Geceyi Sevmeyen Çocuk, Yemek Seçimi, 19 Mayıs, İzcilik	24
EOÖ30	Birey ve Toplum, Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Milli Kültürümüz, İletişim, Çocuk Dünyası, Sağlık ve Spor	Okula Dönüş, Son Pişmanlık, Kralın Tohumu, Şahin Bey, Ormanlar Kralı, Timur’un Filleri, Çayda Çıra, Gazete, Sözcükler Olmadan, Dünya Çocuk Bayramı, 19 Mayıs	11
EOÖ31	Birey ve Toplum, Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Milli Kültürümüz, İletişim, Çocuk Dünyası, Sağlık ve Spor	Okula Dönüş, Son Pişmanlık, Kralın Tohumu, Şahin Bey, Ormanlar Kralı, Timur’un Filleri, Çayda Çıra, Gazete, Sözcükler Olmadan, Dünya Çocuk Bayramı, 19 Mayıs	11
EOÖ50	Birey ve Toplum, Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Milli Kültürümüz, Sağlık ve Spor	Son Pişmanlık, Kralın Tohumu, Milli Marşımız, Sana Borçluyuz, Her Şeye Rağmen, Hayat Tamircisi, Timur’un Filleri, Yemek Seçimi	9
EOÖ36	Birey ve Toplum, Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Milli Kültürümüz, İletişim, Bilim ve Teknoloji, Çocuk Dünyası	Okula Dönüş, Sana Borçluyuz, Ormanlar Kralı, Çayda Çıra, İnternet Sayesinde İletişim Kuruyorum, Uzaya İlk Yolculuk, Dünya Çocuk Bayramı	8
EOÖ19	Birey ve Toplum, Milli Kültürümüz, İletişim, Bilim ve Teknoloji, Çocuk Dünyası, Sağlık ve Spor	Okula Dönüş, Son Pişmanlık, Kralın Tohumu, Timur’un Filleri, Sözcükler Olmadan, Buluşlar, Dünya Çocuk Bayramı, 19 Mayıs	8
EOÖ23	Erdemler, Milli Kültürümüz, Bilim ve Teknoloji, Çocuk Dünyası	Ormanlar Kralı, Her Şeye Rağmen, Hayat Tamircisi, Çayda Çıra, İhsan Ketin, Dünya Çocuk Bayramı	6

EOÖ47	Milli Mücadele ve Atatürk, Bilim ve Teknoloji, Sağlık ve Spor	Şahin Bey, Buluşlar, İzcilik	3
EOÖ49	Milli Kültürümüz, Bilim ve Teknoloji	Timur'un Filleri, İhsan Ketin	2
EOÖ21	Birey ve Toplum, Milli Kültürümüz	Kralın Tohumu, Timur'un Filleri	2
EOÖ7	Birey ve Toplum	Son Pişmanlık, Kralın Tohumları	2
EOÖ11	Erdemler	Ormanlar Kralı	1
EOÖ46	İletişim	İnternet Sayesinde İletişim Kuruyorum	1

Kitapta yer verilen ölçütler etkinlik sayılarına göre sıralanacak olursa; “Eserde geçen bir sözcüğün anlamını tahmin edebilme” ölçütü ile ilgili 24, “Eserin konusunu belirleyebilme” ölçütü ve “Eserin ana fikrini belirleyebilme” ölçütü ile ilgili 11, “Neden-sonuç ilişkisi kurabilme” ölçütü ile ilgili dokuz, “Eserle yaşadığı çevre arasında ilişki kurabilme” ve “Esere ve eserin bölümlerine başlık verebilme” ölçütleri ile ilgili sekiz, “Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirleyebilme” ölçütü ile ilgili altı, “Çıkarımda bulunma” ölçütü ile ilgili üç, “Çözüm önerisi sunma”, “Eserde geçen kahramanlarla empati kurma” ve “Okurken eserle ilgili sorular sorma” ölçütleri ile ilgili iki ve son olarak “Başlık ve/veya resimlerle metin arasındaki uyum ve uyumsuzluğu fark edebilme” ve “Eserle ilgili başkaları ile tartışabilme” ölçütleri ile ilgili birer etkinlik tespit edilmiştir.

Kitapta “Eserde geçen bir sözcüğün anlamını tahmin edebilme” ölçütü ile ilgili etkinliklere “Milli Kültürümüz” teması “Timur’un Filleri” okuma metnine ait sayfa 111’deki etkinlikte “*Kelimelerin anlamlarını tahmin edip yazınız*” ifadesi örnek olarak gösterilebilir. “Eserin konusunu belirleyebilme” ölçütüne hizmet eden etkinlik “Milli Kültürümüz” temasında “Timur’un Filleri” okuma metnine ait 111. sayfada yer alan “*Fıkranın konusunu ve ana fikrini belirleyiniz.*” ifadesidir. “Eserin ana fikrini belirleyebilme” eleştirel okuma ölçütü ile ilgili etkinlik örneği ise “Birey ve Toplum” teması, “Kralın Tohumu” okuma metnine ait sayfa 29’da yer alan “*Metnin konusunu ve ana fikrini belirleyiniz*” şeklindedir.

Görsel 4

TDK3A kodlu kitap “Milli Kültürümüz” teması “Timur’un Filleri” okuma metnine ait “Eserin konusunu belirleyebilme” eleştirel okuma ölçütü ile ilgili etkinlik görseli

2. ETKİNLİK: Fıkranın konusunu ve ana fikrini belirleyiniz.

Görsel 4’te “Timur’un Filleri” metninin 111. sayfadaki 2. etkinliğinde “Fıkranın konusunu ve ana fikrini belirleyiniz.” yönergesi ile öğrenciden metnin ana fikrini bulmasını istendiği, bu etkinliğin “Eserin ana fikrini belirleyebilme” ölçütüne de hizmet ettiği görülmektedir.

TDK3B kodlu kitaba yönelik bulgular

TDK3B kodlu kitabın okuma metinleri etkinliklerinde 23 eleştirel okuma ölçütü ile ilgili 75 etkinlik tespit edilmiştir. Bu etkinliklerin hangi temalarda ve hangi okuma metinleri kapsamında olduğu Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5

TDK3B kodlu kitapta yer alan “Eleştirel Okuma Ölçütleri” ile ilgili etkinliklerin tema ve okuma metinlerine dağılımı

EOÖ	Temalar	Okuma metinleri	EOÖ ile ilgili etkinlik sayısı
EOÖ23	Erdemler, Doğa ve Evren, Çocuk Dünyası, Vatandaşlık, Milli Mücadele ve Atatürk, Sağlık ve Spor, Bilim ve Teknoloji	İnci, Haylaz Karpuz ile Kavun Teyze, Suna Sirkte, Not Defteri, Kim Haklı, Türk Ulusunu Kim Kurtardı, Bayrak Hasreti, Bisiklet, Geçmiş Olsun Ecenur, Beyaz Kuş	10
EOÖ36	Erdemler, Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz, Vatandaşlık, Milli Mücadele ve Atatürk, Sağlık ve Spor	Selam, Uzaya Yolculuk, Güzel Yurdum, Karagöz ile Hacivat, Kim Haklı, Atasözü, Bayrak Hasreti, Geçmiş Olsun Ecenur, Beslenme Kuralları	9
EOÖ30	Erdemler, Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz, Milli Mücadele ve Atatürk, Bilim ve Teknoloji	İnci, Özlü Söz, Merve’nin Günlüğü, Karagöz ile Hacivat, Keloğlan, Türk Ulusunu Kim Kurtardı, Kitaplarım, Yeşilcan’la Zararsız Teknoloji	8
EOÖ31	Erdemler, Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz, Çocuk Dünyası, Bilim ve Teknoloji	Selam, Merve’nin Günlüğü, Karagöz ile Hacivat, Keloğlan, Masal Kuşu, Yeşilcan’la Zararsız Teknoloji	7
EOÖ33	Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz, Vatandaşlık, Sağlık ve Spor, Bilim ve Teknoloji	Haylaz Karpuz ile Kavun Teyze, Güzel Yurdum, Not Defteri, Bisiklet, Yeşilcan’la Zararsız Teknoloji	6
EOÖ37	Milli Kültürümüz, Milli Mücadele ve Atatürk, Sağlık ve Spor, Bilim ve Teknoloji	Karagöz ile Hacivat, Keloğlan, Özgürlük Savaşında, Geçmiş Olsun Ecenur, Yeşilcan’la Zararsız Teknoloji	5
EOÖ14	Erdemler, Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz, Çocuk Dünyası, Milli Mücadele ve Atatürk	İnci, Haylaz Karpuz ile Kavun Teyze, Keloğlan, Tahta Kaşıktan Kukla Yapalım, Masal Kuşu, Özgürlük Savaşında	5
EOÖ47	Erdemler, Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz, Vatandaşlık, Bilim ve Teknoloji	İnci, Uzaya Yolculuk, Güzel Yurdum, Atasözü, Kitaplarım	5
EOÖ4	Milli Kültürümüz, Sağlık ve Spor	Güzel Yurdum, Keloğlan, Bisiklet	3
EOÖ44	Doğa ve Evren, Vatandaşlık, Bilim ve Teknoloji	Haylaz Karpuz ile Kavun Teyze, Kim Haklı, Beyaz Kuş	3
EOÖ32	Vatandaşlık, Milli Mücadele ve Atatürk	Kim Haklı, Türk Ulusunu Kim Kurtardı	2
EOÖ21	Erdemler, Doğa ve Evren	İnci, Merve’nin Günlüğü	2
EOÖ22	Milli Kültürümüz, Bilim ve Teknoloji	Keloğlan, Beyaz Kuş	2
EOÖ49	Doğa ve Evren, Vatandaşlık	Uzaya Yolculuk, Not Defteri	2
EOÖ50	Milli Mücadele ve Atatürk, Sağlık ve Spor	Türk Ulusunu Kim Kurtardı, Beslenme Kuralları	2
EOÖ2	Milli Kültürümüz	Hacivat ile Karagöz	1
EOÖ7	Milli Kültürümüz	Hacivat ile Karagöz	1
EOÖ10	Vatandaşlık	Not Defteri	1
EOÖ11	Milli Mücadele ve Atatürk	Türk Ulusunu Kim Kurtardı	1

EOÖ12	Erdemler	İnci	1
EOÖ13	Vatandaşlık	Not Defteri	1
EOÖ26	Milli Kültürümüz	Güzel Yurdum	1
EOÖ19	Doğa ve Evren	Haylaz Karpuz ile Kavun Teyze	1

TDK3B kodlu kitabın okuma metinlerine ait etkinliklerde 23 eleştirel okuma ölçütüyle ilişkili 79 etkinlik yer almaktadır. Kitapta yer verilen ölçütler etkinlik sayılarına göre sıralanacak olursa; “Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirleyebilme” ölçütü ile ilişkili 10, “Eserle yaşadığı çevre arasında ilişki kurabilme” ölçütü ile ilişkili dokuz, “Eserin konusunu belirleyebilme” ölçütü ile ilişkili sekiz, “Eserin ana fikrini belirleyebilme” ölçütü ile ilişkili yedi, “Okunan eserle ilgili kendi duygu ve düşüncelerini belirleme” ölçütü ile ilişkili altı, “Eserde geçen yeni bilgileri araştırma”, “Eserde geçen bir sözcüğün anlamını tahmin edebilme” ve “Çıkarımda bulunma” ölçütü ile ilişkili beş etkinlik bulunmaktadır. Bununla birlikte “Eserin ne zaman ve kim tarafından yazıldığını belirleme” ve “Okuduğu eseri özetleyebilme” ölçütleri ile ilişkili üç, “Eserde verilen düşünceleri belirleyebilme”, “Eserde geçen kahramanlarla empati kurabilme”, “Eserde geçen kahramanları ve onların fiziksel özelliklerini (yaş, cinsiyet, dış görünüş), ruhsal özelliklerini ve düşünce yapısını (ilgi, değer, tutum) belirleyebilme”, “Çözüm önerisi sunma” ve “Neden-sonuç ilişkisi kurabilme” ölçütleri ile ilişkili iki, “Eseri okumadan önce konuyla ilgili ön araştırma (ön öğrenmeler) yapma”, “Okurken eserle ilgili sorular sorma”, “Eserin sonunu tahmin edebilme”, “Başlık ve/veya resimlerle metin arasındaki uyum ve uyumsuzluğu fark edebilme”, “Yazarın amacını fark edebilme”, “Yazarın bakış açısını, eğilimini, kime hitap ettiğini belirleyebilme”, “Eserden yazarla ilgili çıkarımda bulunma” ve son olarak “Esere ve eserin bölümlerine başlık verebilme” ölçütleri ile ilişkili birer etkinlik bulunmaktadır.

Kitapta “Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirleyebilme” ölçütü ile ilgili etkinliklere “Doğa ve Evren” teması “Haylaz Karpuz ile Kavun Teyze” okuma metnine ait sayfa 59’daki etkinlikte “*Defterinize metnin hikâye unsurlarını (yer, olay, şahıs ve varlıklar) yazınız.*” ifadesi örnek olarak gösterilebilir. “Eserle yaşadığı çevre arasında ilişki kurabilme” ölçütüne hizmet eden etkinlik “Millî Mücadele ve Atatürk” temasında “Bayrak Hasreti” okuma metnine ait 210. sayfada yer alan “*Katıldığınız bayrak törenini anlatınız.*” ifadesidir. “Eserin konusunu belirleyebilme” eleştirel okuma ölçütü ile ilgili etkinlik örneği ise “Erdemler” teması, “İnci” okuma metnine ait sayfa 21’de yer alan “*Metnin konusunu belirleyerek aşağıya yazınız.*” şeklindedir.

Görsel 5

TDK3B kodlu kitap “Doğa ve Evren” teması “Haylaz Karpuz ile Kavun Teyze” okuma metnine ait “Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirleyebilme” eleştirel okuma ölçütü ile ilgili etkinlik örneği

8. Etkinlik

Defterinize metnin hikâye unsurlarını (yer, olay, şahıs ve varlıklar) yazınız.

Görsel 5’te “Doğa ve Evren” teması “Haylaz Karpuz ile Kavun Teyze” okuma metni sayfa 59’da yer alan etkinlik görseli bulunmaktadır. Bu etkinlikte öğrencilerden yer, olay, şahıs ve varlıklar gibi hikâye unsurlarını yazmaları beklenmektedir.

TDK3B kodlu kitapta TDK3A'a kodlu kitaba kıyasla eleştirel okuma becerisini kazandıracak etkinlik sayısı az olsa da bu etkinliklerin karşılık geldiği eleştirel okuma ölçütlerinin daha fazla olduğu görülmüştür.

4. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Eleştirel Okuma

EBA'da ilkokul Türkçe dersi 4. sınıf için bulunan tek kitaba ait bulgulara “TDK4 kodlu kitaba yönelik bulgular” alt teması altında yer verilmiştir.

TDK4 kodlu kitaba yönelik bulgular

TDK4 kodlu kitabın okuma metinlerine ait etkinliklerde 24 farklı eleştirel okuma ölçütüyle ilişkili 146 etkinlik yer almaktadır. Bu etkinliklerin tema ve okuma metinlerine göre dağılımı Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6

TDK4 kodlu kitapta yer alan “Eleştirel Okuma Ölçütleri” ile ilgili etkinliklerin tema ve okuma metinlerine dağılımı

EOÖ	Temalar	Okuma metinleri	EOÖ ile ilgili etkinlik sayısı
EOÖ14	Okuma Kültürü, Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Bilim ve Teknoloji, Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz, Sağlık ve Spor, Sanat	Kitabın Büyüsü, Asımın Nesli Kitap Dostudur, Konuşan Kitap, Çok Kitap Okurdu, Atatürk Aralarındaydı, Efelerin Efesi Hey, Gidinin Efesi!, Güneşi Bile Tamir Eden Adam, Ben Engelli Değilim Anne, Sevmek Mutluluktur, Küçük Mucitler, İcat Nasıl Yapılır, Robotların Efendisi: Cezeri, Kaybolan Cennet, Dağdaki Kaynak, Evini Arayan Ardiç Tohumu, Hep Büyük Efsanesi, Kanlı Kavak, Bir Fincan Kahve, Gizemli Canlılar, İlk Güreşçimiz Koca Yusuf ve Başarısının Sırrı, Şifa Niyetine, Nedir Bu Sanat, El Sanatlarını Yaşatalım	23
EOÖ31	Okuma Kültürü, Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Bilim ve Teknoloji, Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz, Sağlık ve Spor, Sanat	Kitabın Büyüsü, Konuşan Kitap, Çok Kitap Okurdu, Atatürk Aralarındaydı, Efelerin Efesi Hey, Gidinin Efesi!, Güneşi Bile Tamir Eden Adam, Ben Engelli Değilim Anne, Küçük Mucitler, İcat Nasıl Yapılır, Robotların Efendisi: Cezeri, Kaybolan Cennet, Dağdaki Kaynak, Hep Büyük Efsanesi, Bir Fincan Kahve, Gizemli Canlılar, İlk Güreşçimiz Koca Yusuf ve Başarısının Sırrı, Şifa Niyetine, Nedir Bu Sanat, El Sanatlarını Yaşatalım	20
EOÖ30	Okuma Kültürü, Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Bilim ve Teknoloji, Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz, Sağlık ve Spor, Sanat	Kitabın Büyüsü, Konuşan Kitap, Çok Kitap Okurdu, Atatürk Aralarındaydı, Efelerin Efesi Hey, Gidinin Efesi!, Güneşi Bile Tamir Eden Adam, Ben Engelli Değilim Anne, Küçük Mucitler, İcat Nasıl Yapılır, Robotların Efendisi: Cezeri, Kaybolan Cennet, Dağdaki Kaynak, Hep Büyük Efsanesi, Bir Fincan Kahve, Gizemli Canlılar, İlk Güreşçimiz Koca Yusuf ve Başarısının Sırrı, Şifa Niyetine, Nedir Bu Sanat, El Sanatlarını Yaşatalım	20
EOÖ23	Okuma Kültürü, Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Doğa ve	Konuşan Kitap, Çok Kitap Okurdu, Güneşi Bile Tamir Eden Adam, Dağdaki Kaynak, Evini	8

	Evren, Milli Kültürümüz	Arayan Ardıç Tohumu, Hep Büyük Efsanesi, Kanlı Kavak, Bir Fincan Kahve	
EOÖ37	Erdemler, Bilim ve Teknoloji, Doğa ve Evren, Sağlık ve Spor	Ben Engelli Değilim Anne, Sevmek Mutluluktur, İcat Nasıl Yapılır, Robotların Efendisi: Cezeri, Dağdaki Kaynak, Şifa Niyetine	8
EOÖ50	Erdemler, Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz, Sağlık ve Spor, Sanat	Güneşi Bile Tamir Eden Adam, Kaybolan Cennet, Hep Büyük Efsanesi, Gizemli Canlılar, Nedir Bu Sanat?, El Sanatlarını Yaşatalım	7
EOÖ19	Okuma Kültürü, Erdemler, Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz, Sağlık ve Spor, Sanat	Konuşan Kitap, Ben Engelli Değilim Anne, Evini Arayan Ardıç Tohumu, Hep Büyük Efsanesi, Şifa Niyetine, Aras'ın Özdemir Asaf'la Tanışması	6
EOÖ33	Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz	Çok Kitap Okurdu, Atatürk Aralarındaydı, Sevmek Mutluluktur, Kaybolan Cennet, Bir Fincan Kahve	6
EOÖ49	Okuma Kültürü, Erdemler, Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz, Sağlık ve Spor	Konuşan Kitap, Ben Engelli Değilim Anne, Kaybolan Cennet, Hep Büyük Efsanesi, Kanlı Kavak, Şifa Niyetine	6
EOÖ36	Okuma Kültürü, Erdemler, Bilim ve Teknoloji, Milli Kültürümüz	Asımın Nesli Kitap Dostudur, Güneşi Bile Tamir Eden Adam, Ben Engelli Değilim Anne, İcat Nasıl Yapılır, Hep Büyük Efsanesi, Bir Fincan Kahve	6
EOÖ7	Okuma Kültürü, Bilim ve Teknoloji, Sanat	Konuşan Kitap, İcat Nasıl Yapılır, Robotların Efendisi: Cezeri, El Sanatlarını Yaşatalım, Aras'ın Özdemir Asaf'la Tanışması	6
EOÖ16	Milli Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Sanat	Efelerin Efesi Hey, Gidinin Efesi!, Güneşi Bile Tamir Eden Adam, Sevmek Mutluluktur, Aras'ın Özdemir Asaf'la Tanışması	5
EOÖ22	Erdemler, Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz	Güneşi Bile Tamir Eden Adam, Ben Engelli Değilim Anne, Evini Arayan Ardıç Tohumu, Kanlı Kavak	4
EOÖ3	Doğa ve Evren, Sağlık ve Spor	Kaybolan Cennet, Evini Arayan Ardıç Tohumu, İlk Güreşçimiz Koca Yusuf ve Başarısının Sırrı	4
EOÖ13	Okuma Kültürü, Erdemler	Asımın Nesli Kitap Dostudur, Ben Engelli Değilim Anne, Sevmek Mutluluktur	3
EOÖ35	Okuma Kültürü, Milli Kültürümüz	Asımın Nesli Kitap Dostudur, Konuşan Kitap, Kanlı Kavak	3
EOÖ44	Milli Mücadele ve Atatürk, Bilim ve Teknoloji	Efelerin Efesi Hey, Hey Gidinin Efesi!, İcat Nasıl Yapılır?	2
EOÖ15	Okuma Kültürü	Asımın Nesli Kitap Dostudur, Kitabın Büyüsü	2
EOÖ47	Okuma Kültürü, Erdemler	Kitabın Büyüsü, Sevmek Mutluluktur	2
EOÖ10	Milli Kültürümüz	Hep Büyük Efsanesi	1
EOÖ21	Doğa ve Evren	Evini Arayan Ardıç Tohumu	1
EOÖ38	Milli Kültürümüz	Kanlı Kavak	1
EOÖ12	Okuma Kültürü	Asımın Nesli Kitap Dostudur	1
EOÖ48	Erdemler	Ben Engelli Değilim Anne	1

Tablo 6'da görüldüğü gibi kitapta en çok etkinliğe (23 etkinlik) sahip ölçütün; "Eserde geçen bir sözcüğün anlamını tahmin edebilme" olduğu, bunu 20 etkinlikle "Eserin konusunu belirleyebilme" ve "Eserin ana fikrini belirleyebilme" ölçütünün takip ettiği belirlenmiştir. "Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirleyebilme" ve "Eserde geçen yeni bilgileri araştırma" ölçütü

ile ilişkili sekiz, “Neden-sonuç ilişkisi kurabilme” ölçütü ile ilişkili yedi, “Esere ve eserin bölümlerine başlık verebilme”, “Okunan eserle ilgili kendi duygu ve düşüncelerini belirleme”, “Çözüm önerisi sunma” ve “Eserle yaşadığı çevre arasında ilişki kurabilme” ölçütleri ile ilişkili altı, “Metinde geçen mecaz anlamlı sözcüklerin anlamını fark edebilme” ölçütü ile ilişkili beş etkinlik bulunmuştur. “Eserde geçen kahramanları ve onların fiziksel özelliklerini (yaş, cinsiyet, dış görünüş), ruhsal özelliklerini ve düşünce yapısını (ilgi, değer, tutum) belirleyebilme” ölçütü ile ilişkili dört, “Başlık ve/veya resimden eserin konusunu tahmin edebilme”, “Yazarın bakış açısını, eğilimini, kime hitap ettiğini belirleyebilme” ve “Okunan eseri daha önce okuduğu eserle karşılaştırma” ölçütleri ile ilişkili üç, “Okuduğu eseri özetleyebilme”, “Birden fazla anlamı olan sözcüğün cümlede geçen anlamını seçebilme” ve “Çıkarımda bulunma” ölçütü ile ilişkili ikişer etkinlik tespit edilmiştir. Sadece birer etkinliğin olduğu ölçütler ise; “Eserin sonunu tahmin edebilme”, “Eserde geçen kahramanlarla empati kurabilme”, “Okuduğu metinlerin benzer ve farklı yanlarını görebilme”, “Verilen bilgileri karşılaştırma” ve son olarak “Yazarın amacını fark edebilme” ölçütleridir.

Kitapta “Eserde geçen bir sözcüğün anlamını tahmin edebilme” ölçütü ile ilgili etkinliklere “Erdemler” teması “Güneşi Bile Tamir Eden Adam” okuma metnine ait sayfa 76’daki etkinlikte “*Kelimelerin anlamlarını tahmin edip tahminlerinizin doğruluğunu sözlükten kontrol ediniz.*” ifadesi örnek olarak gösterilebilir. “Eserin konusunu belirleyebilme” ölçütüne hizmet eden etkinlik “Sağlık ve Spor” temasında “İlk Güreşçimiz Koca Yusuf ve Başarısının Sırrı” okuma metnine ait 212. sayfada yer alan “*Metnin konusunu ve ana fikrini belirleyiniz.*” ifadesidir. “Eserin ana fikrini belirleyebilme” eleştirel okuma ölçütü ile ilgili etkinlik örneği ise “Sağlık ve Spor” teması, “Şifa Niyetine” okuma metnine ait sayfa 216’da yer alan “*Metnin konusunu ve ana fikrini belirleyiniz.*” şeklindedir.

Görsel 6

TDK4 kodlu kitap “Erdemler” teması “Güneşi Bile Tamir Eden Adam” okuma metnine ait “Eserde geçen bir sözcüğün anlamını tahmin edebilme” eleştirel okuma ölçütü ile ilgili etkinlik görseli

1. ETKİNLİK: Kelimelerin anlamlarını tahmin edip tahminlerinizin doğruluğunu sözlükten kontrol ediniz. Kelimelerle birer cümle kurunuz. Kelimeleri sözlük defterinize ekleyiniz.

böbürlenmek	Tahminim : Anlamı : Cümlem :
açgözlü	Tahminim : Anlamı : Cümlem :
hırs	Tahminim : Anlamı : Cümlem :

Görsel 6’da “Erdemler” temasına ait “Güneşi Bile Tamir Eden Adam” okuma metni 76. sayfada yer alan etkinlik görseli bulunmaktadır. Etkinlik incelendiğinde metinde geçen “böbürlenmek”, “açgözlü” ve “hırs” sözcüklerinin anlamlarının öğrenciler tarafından tahmin edilmesi ve cümle içinde kullanılması istenmektedir.

Tartışma

İlkokul Türkçe ders kitabı okuma metinlerine ait etkinliklerde eleştirel okuma becerisi kazandırmaya yönelik etkinliklerin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada ders kitaplarından TDK1A kodlu kitapta sekiz ölçütü karşılayan 27 etkinlik; TDK1B kodlu kitapta 12 ölçütü karşılayan 38 etkinlik, TDK2 kodlu kitapta ise 15 ölçütü karşılayan 97 etkinlik tespit edilmiştir. Bunun yanında TDK3A kodlu kitapta 13 ölçütü karşılayan 88 etkinlik, TDK3B kodlu kitapta 23 ölçütü karşılayan 75 etkinlik ve son olarak TDK4 kodlu kitapta 24 ölçüte hizmet eden 146 etkinlik olduğu belirlenmiştir. En az ölçüte hizmet eden etkinlik sayısı TDK1A kodlu kitapta, en çok ölçüte hizmet eden etkinlik sayısının ise TDK4 kodlu kitaptır. Sınıf düzeyleri dikkate alındığında bu durum olağan olarak karşılanmaktadır. Duran (2013) yaptığı çalışmada eleştirel okuma kazanımlarının ilkökul 3. sınıftan itibaren yoğunlaştığını belirlemiş, bu durumun ilkökulun ilk iki sınıfında öğrencilerin sesli ve akıcı okuma becerilerinin geliştirilmesine öncelik verilmesi nedeniyle olağan olduğunu ve bu kazanımların en erken ilkökul 3. sınıfta verilmesinin daha uygun olacağını ifade etmiştir.

Araştırmada aynı sınıf düzeyindeki kitaplarda eleştirel okuma becerisini kazandırmaya yönelik etkinlik sayılarının farklılaştığı görülmektedir. Örneğin; TDK1B kodlu kitapta TDK1A'tan daha fazla ölçüte yönelik etkinlik bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum 1. sınıflarda TDK1B kodlu kitabın eleştirel okuma becerilerini kazandırmaya daha uygun olduğu söylenebilir. Benzer bir biçimde TDK3B kodlu kitapta, TDK3A kodlu kitaba göre 10 ölçüte daha yer verilmesi TDK3B kodlu kitabı eleştirel okuma becerilerini kazandırmak açısından tercih edilebilir kılmaktadır.

Araştırmanın 4. sınıf ders kitabına yönelik bulguları İpek Eğilmez ve Sadioğlu'nun (2010) yapmış olduğu araştırmadaki 4. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer verilen ölçüt sayısı ile karşılaştırıldığında programlar ve bu programlar doğrultusunda hazırlanan kitapların farklılığı nedeniyle yer verilen ölçüt sayısında da farklılık olduğu görülmüştür. Söz konusu araştırmacılar araştırma kapsamındaki 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde 30 ölçüte yer verildiğini tespit etmişken bu çalışmada 4. sınıf Türkçe kitabında bu sayının 24 ölçüte düştüğü belirlenmiştir. Altunsöz (2016) ise araştırmasında 2005 Türkçe 4. sınıf ders ve çalışma kitaplarının eleştirel okuma becerisini kazandıracak düzeyde olmadığı sonucuna varmıştır.

Birinci ve üçüncü sınıfta basılan iki farklı kitapla birlikte tüm sınıf düzeylerindeki ders kitaplarında toplam 35 eleştirel okuma ölçütüne yer verildiği tespit edilmiştir. Bu ölçütlerin sayısı birinci sınıfta ve üçüncü sınıfta okutulması tercih edilen kitaplara göre farklılık göstermektedir. Bununla birlikte bu ders kitaplarında hiç yer almayan eleştirel okuma ölçütleri de bulunmaktadır. Bunlar; “Eseri okuma amacını belirleme”, “Okurken küçük notlar alma”, “Okurken önemli gördüğü yerlerin altını çizme”, “Mizah, hiciv, alay gibi söz sanatlarını fark edebilme ve metnin ruhunu hissedebilme”, “Her bölümde yardımcı fikirleri belirleyebilme”, “Eserde açıkça yer almayan, üstü kapalı ifade edilen düşünceleri çıkarabilme”, “Eserin bölümlerinin kendi arasında ve metnin tümüyle olan ilişkisini görebilme”, “Eserde verilen bilgilerin güncelliğini değerlendirebilme”, “Eserde verilen düşünceleri değerlendirme”, “Eserde yer verilmeyen düşünceleri saptayabilme”, “Eserin kendisini en çok ikna eden/etkileyen bölümünü tespit etme”, “Eseri okuduktan sonra zihninde oluşan çelişkilerin farkında olma”, “Eseri okumadan önceki ve sonraki düşüncelerini karşılaştırabilme”, “Eserde yer alan düşüncelerin, gerçek ya da yazarın yorumu olup olmadığını ayırt edebilme” ve “Eserin

okuma amacına ulaşmış ve ulaşmadığını belirleyebilme” olmak üzere 15 tanedir. Bu ölçütler incelendiğinde bunların önemli bir kısmının farklı sınıf düzeylerindeki Türkçe ders kitaplarında etkinlik olarak yer alabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu ölçütlerden bazıları öğrencilerin metnin satır aralarını okuyarak metni derinlemesine incelemelerini sağlamaktadır. Kadir, Subki, Jamal ve İsmail (2014, s. 209) satır aralarını okumanın ve metni derinlemesine okumanın öğrencilerin okuduklarını anlama becerilerini geliştireceğini ve ders başarılarını artıracak olduğunu belirtmektedir. Eleştirel okumanın bilgi edinmek için derinlemesine gerçekleştirilen ve elde edilen bilgileri analiz edebilen, değerlendirebilen ve filtreleyebilen bir okuma etkinliği olduğu (Utami vd., 2020, s. 134) dikkate alındığında bu beceriyi kazanmanın öğrencinin sadece akademik başarısını değil üst düzey düşünme becerilerini de geliştireceğini söylemek mümkündür. Hajare ve arkadaşlarının (2016, s. 49) yukarıda değinilen yapılandırmacı öğrenmede başarı için ifade ettikleri epistemolojik varsayımlar dikkate alındığında ilkökul Türkçe ders kitabı okuma metinlerinin hiçbirinde yer verilmeyen eleştirel okuma ölçütlerinin öğrencilerin bilgiyi yapılandırmalarını sağlayacak becerileri içerdiği görülmektedir. Özdemir (2017, ss. 48-49), programın bir taşıyıcısı olarak değerlendirdiği ders kitaplarının, öğrencileri eleştirel okumaya yönlendirmesinin öğrencilerin eleştirel okuma becerileri ve eleştirel okuma özyeterliklerinin artmasını sağlayacak önemli unsurlardan biri olarak görmekte, programdan başlayarak ders kitaplarının, öğretmenlerin ve ailelerin öğrencilerin eleştirel okuma becerisini gelişimini desteklemeleri gerektiğini belirtmektedir. Zabihi ve Pordel (2011, s. 80) eleştirel okumanın geliştirilmesi için öğrenci katılımının ön koşul olduğunu ve bunun için de öğretim sürecinin öğrencilerin etkin bir şekilde iletişim kurabilecekleri görev temelli öğretim yoluyla zenginleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Tüm bu araştırmalar ışığında Türkçe ders kitapları okuma metinleri etkinliklerinde yer almadığı belirtilen eleştirel okuma ölçütlerine de yer verilmesinin, öğrencinin bilgiyi yapılandırarak etkin ve kalıcı bir şekilde öğrenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde sınıf düzeylerine göre Türkçe ders kitapları okuma metinlerine ait etkinliklerde en fazla ölçütün yer aldığı 4. sınıfta bile bu ölçütlerin “Eleştirel Okuma Ölçütleri”nin yarısından az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle ilkökul Türkçe ders kitabı okuma metinlerinde eleştirel okuma becerilerini kazandıracak etkinliklerin sayıca az olduğu düşünülmektedir. Günümüzde bilgiye ulaşmanın ötesinde bilginin doğruluğunu sorgulama, amacını anlama, bilgiyi kullanma ve hatta bilgi üretmenin önemli zihinsel beceriler gerektirdiği dikkate alındığında bu becerilere erken yaşta sahip olmanın önemli kazanımlar sağlayacağı bilinmektedir. Bu nedenle eleştirel okuma becerilerini geliştirecek eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, çıkarımda bulunma, sorgulama vb. becerilerin edinilmesine yardımcı olacak etkinliklerin artırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda ilkökul Türkçe ders kitapları okuma metinlerinde eleştirel okuma becerisini kazandırmaya yönelik etkinlik sayılarının artırılması ve bu araştırmada yer verilmediği belirlenen “Eleştirel Okuma Ölçütleri”ne yönelik etkinliklere yer verilmesi önerilebilir. Ayrıca ileri araştırmalarda Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerine ait etkinliklerin eleştirel okuma becerisini öğrencilere kazandırma durumunun inceleneceği çalışmaların ve sınıf öğretmenlerinin Türkçe

ders kitaplarının eleştirel okuma becerisi kazandırmasına yönelik görüşlerini belirlemeye yönelik çalışmaların alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akar, C., Başaran, M. ve Kara, M. (2016). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin eleştirel okuma becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 11(3), 1-14. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9306>
- Al-Husban, N. A. (2019). An investigation of the inclusion of critical reading strategies in Jordanian EFL textbooks: A content analysis. *Dirasat: Educational Sciences*, 46(1), 779-789. <http://dirasat.ju.edu.jo/ES/Article/FullText/14291?issue=1&volume=46>
- Altunsöz, D. (2016). *Türkçe dersi öğretim programının öğrencilerin eleştirel okuma becerisini geliştirme açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arıcı, A. F. (2017). *Okuma eğitimi*. Pegem Akademi.
- Aytan, N. (2016). Eğitimde yaratıcı okuma. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(209), 295-313. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/441331>
- Belet, Ş. D. (2011). Eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesinde hikâye anlatma yönteminin kullanımı: öğretim deneyi uygulaması. *Bilig*, (59), 67-96.
- Ciardiello, A. V. (2004). Democracy's young heroes: An instructional model of critical literacy practices. *The Reading Teacher*, 58(2), 138-147. <http://www.jstor.org/stable/20205459>
- Çam, B. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin görsel okuma düzeyleri ile okuduğunu anlama, eleştirel okuma ve Türkçe dersi akademik başarıları arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çevik, A. ve Güneş, F. (2017). Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 272-286. <https://doi.org/10.16916/aded.288848>
- Dalton, D. F. (2009, 18-21 Ekim). Critical reading an evaluation of a teaching approach [Bildiri]. *Proceedings of the 39th IEEE International Conference on Frontiers in Education conference. San Antonio, Texas, USA*. <http://portal.acm.org/citation.cfm?id=1733818>
- Demir, R. ve Kan, M. O. (2017). 7. Sınıf öğrencilerinin eleştirel okuma becerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 666-682. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.324205>
- Duran, E. (2013). Türkçe dersi öğretim programlarında eleştirel okuma. *International Journal of Social Science*, 6(2), 351-365. http://dx.doi.org/10.9761/JASSS_571
- Ersoy, A. (2015). Doktora öğrencilerinin ilk nitel araştırma deneyimlerinin günlükler aracılığıyla incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(5), 549-568. <http://dx.doi.org/10.14527/pegegog.2015.030>
- Hajare, A., Surve, M. ve Patankar, P. S. (2016). Developing critical reading skills for active citizenship through constructivist approach. *Aayushi International Interdisciplinary Research Journal*, (Special Issue), 46-50.
- Huijie, L. (2010). Developing a hierarchical framework of critical reading proficiency. *Chinese Journal of Applied Linguistics*, 33(6), 40-54.
- İpek Eğilmez, N. ve Sadioğlu, Ö. (2010). İlköğretim Türkçe programında yer alan kazanımların ve Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin "eleştirel okuma" becerisi açısından incelenmesi. L. Subaşı Uzun ve Ü. Bozkurt (Yay. Hazl.), *Türkçe öğretiminde güncel tartışmalar* (ss. 26-38) içinde. Ankara Üniversitesi TÖMER.

- Kadir, N. A., Subki, R. N. S., Jamal, F. H. A. ve Ismail, J. (2014, 18-21 Mayıs). The importance of teaching critical reading skills in a Malaysian reading classroom [Bildiri]. *The 2014 WEI International Academic Conference Proceedings, 208-219, Bali, Indonesia*. <http://www.westeastinstitute.com/wp-content/uploads/2014/06/Norbaiyah-Abd-Kadir-Full-Paper.pdf>
- Kahu, E. R. ve Gerrard, H. (2018). The use of personal experience as a strategy for critical reading and writing. A Practice Report. *Student Success, 9(3), 71-77*. <https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.598658752181160>
- Kannan, J. (2018). Promoting critical reading using Google Tools – a community of inquiry approach. *Irish Journal of Technology Enhanced Learning, 4(1), 16-35*. <https://doi.org/10.22554/ijtel.v4i1.30>
- Karadedeli, İ. (2018). *İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin eleştirel okuma ve problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi: Uşak ili örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasakaloğlu, N. ve Bulut, B. (2012). Kurmaca metinlerin eleştirel okuma becerisini geliştirme aracı olarak kullanılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, (33), 95-106*. <https://dergipark.org.tr/en/pub/deubefd/issue/25117/265208>
- Kayhan, E., Altun, S. ve Gürol, M. (2019). Sekizinci sınıf Türkçe öğretim programı (2018)'nin 21. yüzyıl becerileri açısından değerlendirilmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 10(2), 20-35*.
- Koçak, E. (2020). Eğitim fakültesi öğrencilerinin eleştirel okuma becerilerinin ncelenmesi. *Türk Akademik Yayınlar Dergisi (TAY Journal), 4(1), 17-30*. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tayjournal/issue/56056/770196>
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage Publications. <https://vivauniversity.files.wordpress.com/2013/11/milesandhuberman1994.pdf>
- Özdemir, E. (2007). *Eleştirel okuma*. Bilgi Yayınevi.
- Özdemir, S. (2017). Ortaokul öğrencilerinin eleştirel okuma özyeterlikleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 5(7), 40-55*. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ebed/issue/33633/342324>
- Sadioğlu, Ö. ve Bilgin, A. (2008). İlköğretim öğrencilerinin eleştirel okuma becerileri ile cinsiyet ve anne-baba eğitim durumu arasındaki ilişki. *İlköğretim Online, 7(3), 814-822*.
- Silalahi, R. M. (2018). Assessing students' understanding towards critical reading and its impacts towards their lives. *Indonesian Journal of English Education, 5(2), 191-203*. <http://dx.doi.org/10.15408/ijee.v5i2.9532>
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F.G. (2013). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri* (2. bs.). Anı Yayıncılık.
- Sullivan, N. (1998). Developing critical reading and writing skills: empowering minority students in a networked computer classroom. J. Swaffar, S. Romano, P. Markley ve K. Arens (Yay. Hazl.), *Language learning online: Theory and practice in the ESL and L2 computer classroom* (ss. 41-55) içinde. Labyrinth Publications.
- Şahin, G., Dilidüzgün, S. ve Leana Taşçılar, M. (2020). 8-10 yaş çocukları için eleştirel okuma ölçeği geçerlik güvenirlik çalışması. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi, 14(1), 372-386*. <https://doi.org/10.17522/balikesirnef.657527>
- Şahin, Y. (2011). *Okuma eğitimi*. Eğitim Akademi.
- Şimşek, Ş. (2017). 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin olumlu mesajlar yönünden incelenmesi. *International Journal of Language Academy, 5(7), 300-311*. <http://dx.doi.org/10.18033/ijla.3786>

- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Utami, R. D., Amalia, N., Prayitno, H. J. ve Qurotul'Ain, D. (2020). Critical reading skills through multimodal text to upper-class students in elementary school. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 11(5), 125-137. https://ijicc.net/images/vol11iss5/11510_Utami_2020_E_R.pdf
- Ünal, E. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin eleştirel okuma becerileri ile okuduğunu anlama ve okuma tutumları arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Walz, J. (2001). Critical reading and the internet. *The French Review*, 74(6), 1193-1205. https://www.jstor.org/stable/399838?seq=1#page_scan_tab_contents
- Wolf, W. (1967). Logic and critical reading. *Association for Supervision and Curriculum Development/ASCD*, 24(5), 419-425. http://www.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el_196702_wolf.pdf
- Yalçıntaş, E. (2014). *İlkokullarda eleştirel okuma eğitiminin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yalınkılıç, K. (2010). Bir öğretim aracı olarak ders kitabı. H. Ülper (Yay. Haz.), *Türkçe ders kitabı çözümlenmeleri* (ss. 3-20) içinde. Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11.bs.). Seçkin Yayıncılık.
- Zabihi, R. ve Pordel, M. (2011). An investigation of critical reading in reading textbooks: A qualitative analysis. *International Education Studies*, 4(3), 80-87. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1066522.pdf>
- Zintz, M. V. ve Maggart, Z. R. (1984). *The reading process, the teacher and the learner*. William C. Brown Publishers.

Ek 1. Eleştirel Okuma Ölçütleri

(İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Eleştirel Okuma Becerisi Açısından İncelenmesi)

Ölçüt Kodu	Eleştirel Okuma Ölçütü (EOÖ)
EOÖ1	Eseri okuma amacını belirleme
EOÖ2	Eseri okumadan önce konuyla ilgili ön araştırma (ön öğrenmeler) yapma
EOÖ3	Başlık ve/veya resimden eserin konusunu tahmin edebilme
EOÖ4	Eserin ne zaman ve kim tarafından yazıldığını belirleme
EOÖ5	Eserde kullanılan bilgi kaynaklarını inceleme
EOÖ6	Okumaya başlamadan önce okunacak eserin başlıklarını inceleyerek esere göz gezdirme
EOÖ7	Okurken eserle ilgili sorular sorma
EOÖ8	Okurken küçük notlar alma
EOÖ9	Okurken önemli gördüğü yerlerin altını çizme
EOÖ10	Eserin sonunu tahmin edebilme
EOÖ11	Başlık ve/veya resimlerle metin arasındaki uyum ve uyumsuzluğu fark edebilme
EOÖ12	Yazarın amacını fark edebilme

-
- EOÖ13 Yazarın bakış açısını, eğilimini, kime hitap ettiğini belirleyebilme
- EOÖ14 Eserde geçen bir sözcüğün anlamını tahmin edebilme
- EOÖ15 Birden fazla anlamı olan sözcüğün cümlede geçen anlamını seçebilme
- EOÖ16 Metinde geçen mecaz anlamlı sözcüklerin anlamını fark edebilme
- EOÖ17 Mizah, hiciv, alay gibi söz sanatlarını fark edebilme ve metnin ruhunu hissedebilme
- EOÖ18 Her bölümde yardımcı fikirleri belirleyebilme
- EOÖ19 Esere ve eserin bölümlerine başlık verebilme
- EOÖ20 Eserde verilen düşünceleri belirleyebilme
- EOÖ21 Eserde geçen kahramanlarla empati kurabilme
- EOÖ22 Eserde geçen kahramanları ve onların fiziksel özelliklerini (yaş, cinsiyet, dış görünüş), ruhsal özelliklerini ve düşünce yapısını (ilgi, değer, tutum) belirleyebilme
- EOÖ23 Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirleyebilme
- EOÖ24 Eserde açıkça yer almayan, üstü kapalı ifade edilen düşünceleri çıkarabilme
- EOÖ25 Konuyla ilgili olanla olmayana ayırt edebilme
- EOÖ26 Eserden yazarla ilgili çıkarımda bulunma
- EOÖ27 Eserin bölümlerinin kendi arasında ve metnin tümüyle olan ilişkisini görebilme
- EOÖ28 Eserde verilen bilgilerin güncelliğini değerlendirebilme
- EOÖ29 Farklı kaynaklardan yararlanma
- EOÖ30 Eserin konusunu belirleyebilme
- EOÖ31 Eserin ana fikrini belirleyebilme
- EOÖ32 Eserde verilen düşünceleri değerlendirme
- EOÖ33 Okunan eserle ilgili kendi duygu ve düşüncelerini belirleme
- EOÖ34 Eserde yer verilmeyen düşünceleri saptayabilme
- EOÖ35 Okunan eseri daha önce okuduğu eserle karşılaştırma
- EOÖ36 Eserle yaşadığı çevre arasında ilişki kurabilme
- EOÖ37 Eserde geçen yeni bilgileri araştırma
- EOÖ38 Okuduğu metinlerin benzer ve farklı yanlarını görebilme
- EOÖ39 Eserin kendisini en çok ikna eden/etkileyen bölümünü tespit etme
- EOÖ40 Eseri okuduktan sonra zihninde oluşan çelişkilerin farkında olma
- EOÖ41 Eseri okumadan önceki ve sonraki düşüncelerini karşılaştırabilme
- EOÖ42 Ön bilgilerle yeni öğrenilenleri birleştirebilme
- EOÖ3 Eserde yer alan düşüncelerin, gerçek ya da yazarın yorumu olup olmadığını ayırt edebilme
- EOÖ44 Okuduğu eseri özetleyebilme
- EOÖ45 Eserin okuma amacına ulaşıp ulaşmadığını belirleyebilme
- EOÖ46 Eserle ilgili başkaları ile tartışabilme
- EOÖ47 Çıkarımda bulunma
- EOÖ48 Verilen bilgileri karşılaştırma
-

EOÖ49	Çözüm önerisi sunma
EOÖ50	Neden-sonuç ilişkisi kurabilme

Virginia Woolf'un “Kendine Ait Bir Oda” Eserindeki Kadın ve Kütüphane Algısı

Perception of Woman and Library in Virginia Woolf's Literary Work “A Room of One's Own”

Demet Soylu* ve Tunç D. Medeni**

Öz

Bu çalışma, İngiliz Dili ve Edebiyatının modern yazarlarından biri olan Virginia Woolf'un 1929 yılında yazdığı “Kendine Ait Bir Oda” eserinde kadın ve kütüphane kavramına ilişkin bakış açısını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Virginia Woolf; “Kendine Ait Bir Oda”; kadın; kütüphane.*

Abstract: *This study aims to put forward the perspective of Virginia Woolf, one of the modern authors of English Language and Literature, with regard to the concepts of woman and library in her book “A Room of One's Own” she wrote in 1929.*

Keywords: *Virginia Woolf; “A Room of One's Own”; woman; library.*

Giriş

Tüm kadınlara ithafen;

İngiliz Dili ve Edebiyatının Victoria çağındaki önemli yazarlarından ve feminist akımın öncülerinden biri olan Virginia Woolf (1882-1941), “Kendine Ait Bir Oda” isimli eserinde kadının toplumdaki varlığını ele alırken cinsiyet düzleminde sorgulama içine girmiş, kadınlara karşı yapılan ayrımcılığın verdiği acıları tüm ruhunda hissederek erkek egemen toplum yapısı hakkında sayısız kere düşünmüştür. Dönemin İngiltere'sini eleştiren Woolf, kadın ve erkeklerin eğitim aldığı koşullar, kadın yazarların serbest bir şekilde edebi yazı üretme özgürlüğünden mahrum bırakılması ve cinsiyetçi yaklaşımların diplomalar üzerindeki etkisi gibi toplumsal sorunlara vurgu yaparak içinde bulunduğu çağa ve akışa meydan okumaya çalışmıştır. Gerek bilinçaltı gerekse bilinç düzeyindeki fikirleri ile İngiltere'nin

*Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: bunchnoble@gmail.com

Ankara Yıldırım Beyazıt University, Department of Information Management, Ankara, Turkey. E-mail: bunchnoble@gmail.com

**Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: tuncmedeni@gmail.com

Ankara Yıldırım Beyazıt University, Department of Management Information Systems, Ankara, Turkey. E-mail: tuncmedeni@gmail.com

Geliş Tarihi –Received: 25.08.2021

Kabul Tarihi – Accepted: 31.08.2021

Yayımlanma Tarihi–Published: 30.09.2021

ataerkil düzenine ve ülkede hüküm sürmekte olan genelleştirilmiş normlara ve algıya karşı açık ve cüretkâr bir şekilde karşı çıkmıştır. Kadınların toplumda ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmesinin dramatik sonuçlarından birini de “Kendine Ait Bir Oda” eserinde kadın bir yazar olarak kütüphaneye alınmadığını belirttiği satırlarında ortaya koymuştur. Kadın o dönemde ancak yanında eşlik eden erkek bir meslektaşısı olduğunda kütüphaneye girebiliyordu. Bu kadınlar açısından onur kırıcı bir durumdu ve kesinlikle kabul edilemezdi.

Woolf, eserinde yarattığı hayali bir kütüphane olan Oxbridge kütüphanesine alınmadığını hayali bir karakter üzerinden anlatmıştır ve 1920’lerin İngiltere’inde yaşanan ve hüküm süren toplumsal adaletsizliği ele almıştır. Aslında Woolf’un burada keskin bir kılıç gibi ortaya koyduğu gerçeklik tek bir kadına ait değildi. Burada Woolf, tüm kadınları ve tüm kadın kimliklerini temsil ediyordu. Kütüphaneye alınmayan tüm kadınlardı aslında. Ataerkil toplum yapısının ön planda tutulduğu toplum yapısında kadınların maruz kaldığı adaletsizlik ve eşitsizlik duygularını nasıl da gözler önüne seriyordu aslında. Sırf kadın olduğu için bilge karakteri göz ardı edilen ve toplumda yok sayılan kadın, cinsiyetçi ön yargılardan dolayı hem üniversite eğitime devam edemiyordu hem de kendi özel yaşamında kamusal bir alan olan kütüphanede kitaplarla buluşamıyordu. Virginia Woolf’un da belirttiği gibi kadının özü, ruhu ilkbahar çiçeğini yiyen ve ağacı kalbinden öldüren bir pas hastalığına dönüşüyordu; kadın yok oluyordu bu noktada. İhtişamlı kütüphane binası önünde solup giden bir kadın figürünü ele alıyordu Woolf. Fiziksel olarak engellenen kadının zihnine de ket vurulabilir miydi? Woolf zihninde türlü sorularla mücadele etmiştir.

Kadının bilgiye ve bilgi merkezlerine erişim hakkının elinden alınması, kadının eğitim hayatındaki en büyük engellerden biriydi. Woolf’a göre kadınlara hayatın her alanında kendi iradeleri ile hareket hakkı tanınmalıydı. Kadınlar ev sınırları içindeki rollerinin dışına çıkarak kamusal ve sosyal yaşamda da hareket etme ve kendini ifade etme hakkında sahip olmalıydı. Woolf, “Kendine Ait Bir Oda” eserinde *dışardalık* kavramına da vurgu yaparak dışarıda olmanın kadınların toplumsal sorunları daha iyi bir şekilde fark etmesini sağlayacağını düşünmüştür. Kadın ancak dışarıda bırakıldığında sorgulayıcı ve meraklı kimliğini ön plana çıkarabilirdi ve dışarda bırakıldığında içeride olmanın verdiği mahkumiyetle ilişkili sorunları sorgulayabilirdi. Woolf eserindeki satırlarda kadınların gücünü sembolize ediyordu, kadının hem kendine ait odasının hem de kütüphanesinin olmasının önemini vurgulamıştır. Kütüphane raflarında kadınlara ait eserlerin ve koleksiyonların olması gerektiğinin altını çizmiştir. Kadın ancak bu şekilde toplumun aktif parçası olabilirdi ve tüm benliği ile var olabilirdi. Kadınların ötekileştirilmeden ve farklı bir kimliğe tabi tutulmadan entelektüel özgürlüğe sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Woolf, sınırlılıklar ve ön yargılardan bağımsız bir ortamda kadının yetilerini kullanabileceğini ve toplumsal varlığına anlam katacağını belirtmiştir. Woolf’un kadın hareketini desteklemesi ve kadın hareketinin öncülerinden biri olması hem kadın edebiyatı çalışmalarına hem de kadınlara yönelik kütüphane faaliyetleri oluşturulmasına sonsuz katkıda bulunmuştur.

Sonuç

Woolf'un kadınlar için verdiği mücadelenin kadınların eğitimi ve kadınların kütüphane hizmetlerinden yararlanması açısından çok anlamlı ve kıymetli olduğunu söylemek mümkündür. Kitapta ele alınan bu hususlar Taliban'ın Afganistan'da yönetimi ele geçirmesiyle kadınların maruz kaldıkları/kalabilecekleri haksız tavırların tekrar yoğun bir şekilde gündeme gelmesiyle güncel konular olarak da karşımıza çıkmaktadır. Woolf gibi kadın hareketini teşvik eden ve kadınların varlığını destekleyen nice isimler görmek ümidiyle.

Bu yazının kapanışını Virginia Woolf'un sözleriyle yapmak belki de en anlamlısı olacaktır. "İstedığınız kadar kütüphanelerinizi kilitleyin, ne kadar kapınız, ne kadar sürgünüz olursa olsun, zihnimin özgürlüğüne ket vuramazsınız."

Kaynakça

Woolf, V. (2020). *Kendine ait bir oda* (E. T. Özkülahçı, Çev.). İndigo Yayınları.

Uluslararası Okul Kütüphaneciliği Derneği (IASL) 2021 Yıllık Konferansı

International Association of School Librarianship (IASL) 2021 Annual Conference

Özlem Şenyurt*

Öz

Bu çalışma okul kütüphaneciliği alanında düzenlenen 49. IASL 2021 Yıllık Konferans programını ve içeriğini tanıtmaktadır. Alanımız için kıymetli bu konferans çok yoğun bir programa sahip olduğundan ilgi alanım doğrultusunda katıldığım ve izlediğim sunumlara ilişkin bilgiler özetlenmiştir. Pandemi nedeniyle Texas Denton'dan çevrim içi olarak gerçekleştirilen toplantı, bölgesel saat farkı nedeniyle orijinal programda yer alan oturum saat ve tarihlerinden farklılık göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Uluslararası Okul Kütüphaneciliği Derneği; IASL; Uluslararası Okul Kütüphaneciliği Araştırma Forumu; okul kütüphanesi.

Abstract

This paper shares the program and content of the 49th IASL 2021 Annual Conference that organized in the field of school librarianship. This report summarizes some of the presentations that I attended and watched within my scope of interest, because of intensive program content. Due to pandemic, conference broadcasted virtually from Denton, Texas. So the original conference program time schedule is different from Turkey regional time.

Keywords: International Association of School Librarianship; IASL, International Forum on Research on School Librarianship; school library.

IASL ve IASL 2021 Yıllık Konferansı Hakkında

Uluslararası Okul Kütüphaneciliği Derneği (IASL-International Association of School Librarianship)¹ 50. yılında, IASL 49. Yıllık Konferansı (The 49th Annual Conference of the International Association of School Librarianship) ve 24. Uluslararası Okul Kütüphaneciliği Araştırma Forumunu (The 24th International Forum on Research on School Librarianship)² covid nedeniyle 12-16 Temmuz 2021 tarihlerinde Texas Woman's University ve University of

* Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: ozlemsenyurt@ardahan.edu.tr

Ardahan University, Faculty of Humanities and Letters, Department of Information Management. E-mail: ozlemsenyurt@ardahan.edu.tr

¹ <https://www.iasl-online.org/>

² <https://iasl2021.unt.edu/>

Geliş Tarihi - Received: 31.07.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 01.09.2021

Yayınlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

North Texas ev sahipliğinde/sponsorluğunda çevrim içi olarak Denton, Texas'tan gerçekleştirmiştir.

1971 yılında kurulan ve 52 ülkeden 1600 üyesi bulunan dünya çapında bir organizasyon olan IASL, 2021 yıllık toplantısını 37 ülkeden 325 katılımcıyla gerçekleştirmiştir. Her sene olduğu gibi bu sene de alanda çalışan kütüphanecileri ve araştırmacıları teşvik edici çeşitli alanlarda ödüller verilmiştir. En iyi bildiri için verilen "L. Anne Clyde Memorial Research Award" adını taşıyan ödül *Single Threads Woven Together in a Tapestry: Dispositions of Teacher-Librarian Leaders* başlıklı çalışmalarıyla Jennifer Branch-Mueller ve Joanne Rodger, çocuklara kitap sağlayan iyi kütüphane uygulamaları için verilen "Books for Children Award" ödülünü Government Secondary School Mararaba Udege-Nijerya ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 8 ülkeden 10 kişi "Golden Grand Award" olarak IASL ailesine katılmıştır. Ben de bu teşvik ödülünü alarak toplantıya ve IASL ailesine katıldım.

Okul kütüphaneciliği alanında teori ve pratiğin geliştirilmesine adanmış olan bu seneki yıllık toplantının teması "A Rich Tapestry of Practice and Research Around the World" olarak belirlenmiştir. Konferansın ana hedefleri arasında, okul kütüphanesi araştırma ve uygulamalarını ve dijital bir toplumda okul kütüphanelerinin rolünü tartışmak, okul kütüphanelerini dönüştürmek için yeni fikirler ve Texas bölgesindeki okul kütüphaneleri hakkında bilgiler edinmek ve gelecekte olası iş birliği için bağlantılar kurmak yer almaktadır. Konferansta, yenilik, dil ve kültür, gelişen okuryazarlıklar, çeşitlilik, eşitlik ve kapsayıcılık, edebiyat ve öykü anlatıcılığı temaları yer almıştır.

Konferans mobil uygulaması ile dünyanın farklı noktalarındaki katılımcılara ülkelerinin bulunduğu saat dilimine göre programı görme, kişisel konferans takvimini oluşturma, kaydedilen oturumlar sayesinde kaçırılan konuşmaları izleyebilme, tüm katılımcılarla ve konuşmacılarla yazışabilme, farklı başlıklarda oluşturulmuş grup konuşmaları ile sosyalleşme, bilgi yarışmasıyla eğlenme gibi daha pek çok fırsat sunulmuştur.

Beş gün boyunca süren yoğun konferans programının içeriği şöyleydi: Davetli konuşmacısı olarak programda 10'u yazar 12 konuşma gerçekleşmiştir. Yenilik teması altında 22, çeşitlilik, eşitlik ve kapsayıcılık teması altında 14, büyüyen okuryazarlıklar teması altında 11, dil ve kültür teması altında 4, edebiyat ve öykü anlatıcılığı teması altında 7 oturum gerçekleşmiştir. Toplantıda ayrıca IASL özel ilgi gruplarının yer aldığı (Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Okul Kütüphanesi Eğitimi, Okul Kütüphanesi Araştırmaları, Bilgi Okuryazarlığı, Çocuk ve Genç Yetişkin Edebiyatı) 5 oturum, tüm katılımcılara yönelik olarak açılış ve kapanış seremonileri, genel kurul toplantısı, 9 bölgesel toplantı, yeni katılımcılar ve ödül alanlar için hoş geldiniz toplantısı ve çeşitli sosyal etkinliklerin yapıldığı 3 oturum gerçekleşmiştir.

Konferans sponsorları arasında: Texas Woman's University, University of North Texas, Department of Information Science, AASL (American Association of School Librarians), ByWater Solutions, HarperCollins, OPALS-Media Flex, Rosen Publishing, Scholastic yer almıştır.

12 Temmuz 2021, Pazartesi

Farklı ülkelerden ve kıtalardan, farklı zamanlarda ama tek bir platformda, Türkiye saatiyle 17.00, Texas saatiyle saat 09.00'da gerçekleştirilen açılış töreni ile konferans başladı. IASL

2021 Konferans Başkanı Dr. Barbara Schultz-Jones, Texas Woman's University'den (TWU) Dean Lisa Huffman ve University of North Texas'tan (UNT) Dean Kinshuk hoş geldiniz mesajlarını paylaştılar. Ardından Texas Association of School Librarians (TASL) başkanı Kristi Starr, Texas Library Association (TLA) başkanı Mary Woodard, American Association of School Librarians (AASL) başkanı Jennisen Lucas ve IASL başkanı Katy Manck açılış konuşmalarını yaptılar. Texas'ta yaşayan farklı uluslardan çocukların hoş geldiniz videoları yayımlandıktan sonra, tüm katılımcılar bayrakları ve ülke adları söylenerek selamlanmıştır.

Açılış konuşmacılarından Katy Manck IASL yolculuğunu ve kendi konferans deneyimlerini, elde ettiği kazanımları ve bu toplantıda elde edilecek bilgi kazanımlarıyla neler yapabileceğini paylaştı. Dr. Wayne Wiegand ise, Amerikan okul kütüphaneciliği mesleği hakkında yazmış olduğu *American Public School Librarianship: A History* adlı kitabı üzerine bir değerlendirmenin ve tarihsel bir tartışmanın kapılarını aralamıştır. Amerika'da 20. yy boyunca okul kütüphanelerinin başarısının çokta söz edilmeyen kütüphanecilerden kaynaklandığını keşfettiğini ifade eden Wiegand, ulusal politikalar ve eğitim politikalarının okul kütüphanesi tarihindeki etkilerini koleksiyon oluşturmada yaşanan problemler ve kütüphanecilerin yaşadığı sorunlar üzerinden gözler önüne sermiştir.

Konferansta yenilik teması altında Stacy Brown okul kütüphanecilerinin teknoloji başucu kitabı olacak olan *The School Librarian's Technology Playbook: Innovative Strategies to Inspire Teachers and Learners*'ta paylaştığı kütüphaneciler için yenilikçi teknolojik stratejiler ve uygulamalardan ve bunları müfredatla bütünleştirirken öğretmenleri nasıl destekleyeceklerinden bahsetmiştir. Deneyimleri sonucunda bu yoğun ve yorucu süreç sonunda öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin her sene büyük ilgi ve merakla yeni kütüphane programını beklediklerini ifade etmiştir.

Çağrılı yazar konuşmacı, çocuk kitabı yazarı ve çizeri Kevin Henkes, farklı yaş gruplarına yazdığı kitaplardan bahsettiği konuşmasında, kitap yazıp resimlemenin her iki yaklaşımda da okuryazarlığı geliştirmeye etkisini anlatmıştır. Bu nedenle çocukların erken yaşlarda ve düzenli olarak kitaplarla tanışmasının okuma alışkanlığının kazanılmasının yanı sıra merak, kelime dağarcığının gelişmesi, güçlü bir benlik duygusu, empati kurma, sanatı takdir etme, kendi kendine okumaya hazırlık ve pek çok şeyin kapısını açacağına inandığını ifade etmiştir.

Sarah Harper gerçekleştirdiği oturumda, travma konusunda bilgi verirken, bilgilendirilmiş okul kütüphanelerinin programlarına bunu uygulaması ve kütüphanecilerin okul topluluklarına daha iyi hizmet vermek için donatılması gerektiğini vurgulamıştır. Sorunlarla baş etmede öğrencileri öğrendikleriyle duygusal ve psikolojik olarak desteklenebileceğini ve bu noktada kütüphanelerin aracı olabileceğini vurgulamıştır.

Valerie Byrd Fort ve Dr. Clayton A. Copeland, okuma ve okuryazarlık tutkusunda sadece öğrenmenin değil zevk almanın da önemli olduğunu vurguladıkları çalışmalarında, çok farklı ihtiyaçları olan okuyuculara okul kütüphanelerinin eşitlikçi ve kapsayıcı programlar ve hizmetler sunmaları için ipuçları vermiştir. Disleksi ve dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu veya öğrenme ve dikkat sorunlarına sahip çocukların da olduğu unutulmamalıdır. Evrensel tasarım ile yaş ve becerileri ne olursa olsun küçük değişikliklerle öğrencilerin öğrenme çıktılarını iyileştirebiliriz. Bu kapsamda örneğin, kavramları pekiştirmede ek olarak sanal içerikler, videolara alt yazı ekleme, sese dönüştürme, renk körlüğü sorunu yaşayanlar için parlak renklerden kaçınma, ana dilde ve öğrendiği dilde ikili materyal sağlama, multimedya

içeriklerle okuma güçlüğü çekenlere destek olma, bilgi içeriğini görselleştirme vb. pek çok yöntemden bahsedilmiştir.

Çok kültürlü koleksiyon ürünlerini ve uluslararası kaynakları kütüphane koleksiyonlarına kazandırmada, koleksiyon geliştirme ve materyal sağlama konusunda Lori Sands ve Tammy Gruer yaptıkları sunumda bazı önerilerde bulunmuşlardır. Koleksiyonlar grup kültürlerindeki etnik kökenleri, ekonomik ve sosyal farklılıkları ve sınıfları tam olarak yansıtan her türlü literatürü içermeli çünkü koleksiyon hizmet ettiğiniz nüfus ve öğrencileri yansıtmalıdır. Koleksiyonların grupları yeterli bir şekilde temsil edip etmediğine dikkat edilmesi gerektiğini, aksi halde genel koleksiyonda aşırı bir birikime neden olacağını söylemiştir. Kaynak listeleri oluşturarak bu kaynakları temin etmede fon desteği arayışına girilebileceğini de sözlerine eklemiştir.

Konferansta, okul kütüphaneciliği alanında lisansüstü eğitim programlarının tanıtıldığı bir oturumda da gerçekleştirilmiştir. Melissa Johnston ve Dianne Oberg yenilik temasıyla ve farklı üniversitelerden sekiz panel katılımcısıyla gerçekleştirdikleri oturumda, yüksek lisans ve doktora araştırması arasındaki farkların neler olduğu, bilimsel araştırmanın gerçekte ne olduğu ve neyi gerektirdiği konularında bilgiler aktarmışlardır. Akademide devam etmek ya da uygulama da kalmak, amaca uygun olarak program seçmek gerektiğini ve hatta çalışmak istediğiniz konuda akademisyeni bulmanın, bazen de bu işe ne kadar zaman ayırabileceğinize göre bir tercih yapmanın önemli olduğu vurgulanmıştır. Seçilen kurumun eğitim ve programlarını dikkatlice incelemek ve buradan alınan diplomanın nerelerde, hangi ülkelerde geçerli olacağını değerlendirmek de uygun olacaktır. Ayrıca panel katılımcıları kendi üniversitelerinin lisansüstü programlarına ilişkin bilgiler de aktarmışlardır.

Lori Sands ve Tammy Gruer sunumlarında, kütüphanelerde makerspace kullanımının okuryazarlık ile bütünleştirilmesi, bu kapsamda dijital hikâye anlatımı, sanal kaçış odaları, Scratch programlama, yeşil ekran, Google Earth ve Google Expeditions kullanımı konuları yer almıştır. Kütüphanelerin öğrencileri yapmaya ilham verici kaynaklara sahip olmasının, kitaplarla birleştirebileceği ve yaratıcı düşünmeyi ve problem çözmeyi destekleyen etkinliklerin oluşturulmasının, kitaplardaki karakterlerin karşılaştıkları problemlere çözüm için yaratıcı yollar bulmalarının sağlanmasının okuryazarlık ile bütünleştirmede önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu kapsamda verilen örnekler arasında, logoları kullanarak hikâyeleri yeniden yaratma, dijital hikâye anlatımı, Google çevrim içi alanların maceraları yaratmada kullanılmasının sağlanması ve bunun gibi pek çok uygulama fikirleri paylaşılmıştır.

13 Temmuz 2021, Salı

Dr. June Abbas ve Moses Muniyao oturumlarında okul kütüphanecilerinin dijital medya alanlarında çocuklara akıllıca seçimler yapma konusunda nasıl rehberlik edecekleri, ebeveynlere ve eğitimcilere olumlu dijital medya uygulamaları hakkında nasıl bilgi verecekleri konularında bilgiler sunmuşlardır. Medya ve teknolojinin hızla değiştiği günümüzde ayak uydurmanın zorluğunun bu işteki sorumluluğu artırdığı ve ailelerin genellikle çok endişeli olduklarından pek istekli olmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak ebeveynler ve öğretmenler çocukları ve gençleri bu ortamdan uzak tutmak yerine sorumlu davranışları öğretmelidir. Dijital medya ortamları öğrencilerin örgün ve sosyal öğrenmeleri, teknik ve sosyal becerini geliştirmeleri için eğitici olabilir. Okul kütüphanecileri, konu dijital medya olduğunda

ebeveynlerin, gençlerin ve öğretmenlerin ihtiyaçlarını nasıl destekleyeceklerini düşünmelidir. Tüm farklı formattaki kitapları, sesli vb. dijital medya ortamlarını bu konuda örnek olarak kullanılabilir, aktif veya pasif kütüphane programları oluşturarak kaynakları araştırırken bu tür adımları öğretmenler ve velilerle paylaşabilir ve ebeveynlerin endişelerini gidermek için atölye çalışmaları yapılabilir. Oyunların çoğunun eğitici olduğu ve sadece onun fakında olmak gerektiğini de anlatmanın önemli olduğunu da vurgulamışlardır.

Gerçekleştirilen diğer bir oturumun konusu ise kütüphanelerin koleksiyonları aracılığıyla müfredatta yer alan bazı özel konuların anlatımını desteklenmesi olmuştur. Dr. Karen Gavigan ve Kasey Garrison müfredatta yer alan sosyal adalet konularını ele almak için çizgi romanların nasıl kullanılacağına dair örnekleri paylaştıkları sunumlarında, kaynak olarak çizgi romanların kullanımını hem anlatılmış hem de örneklerle gösterilmiştir. Ayrıca oturumda katılımcılarla küçük bir atölye çalışması yapılarak örnekler üzerinden bu başlıkların müfredatta nasıl kullanılacağına dair fikirler paylaşılmıştır. Özellikle illüstrasyonların, metinlerin ve çizgi roman kombinasyonunun, sosyal adalet konularıyla bütünleştirmek için etkili araçlar olduğuna inanıyorlar. Öğretmenlerin görsel okuryazarlığı sınıfta teşvik etmesi, öğrencilerin kütüphanede çeşitli öğrenme ve okuma stillerine yönelmelerine neden olacağını, böylece de görsel okuryazarlığın zorluğunun üstesinden gelinebileceğini düşünmektedirler. Ayrıca Amerika’da bu tarz yayınların yer aldığı ve listelendiği web sayfaları da paylaşılmıştır.

Kütüphanelerde belirli bir konuyla derinlemesine ilgilenme yani keşfedici öğrenmenin nasıl uygulandığını Jillian Ehlers manga örneği üzerinden anlatmıştır. Ehlers yaptığı sunumunda Japon kültürü ve manga koleksiyonu oluşturma konusunda bilgiler vererek, öğrenciler için okuma listeleri yanı sıra, okul kütüphaneleri için dijital kaynaklara erişim sağlayabilecekleri tavsiyelerde bulunmuştur. Öğrencilerle manga kulübü oluşturarak belirli günlerde manga, anime ve Japon kültürü hakkında konuşmalarla başlayan bu süreç, hikâye anlatımı, grup atölye çalışmaları, film gösterimleri yaparak genişlemiştir. Kütüphane topluluğu içerisinde öğrencilerin bu özel ilgi alanı için daha fazlasını istediklerini fark ettiklerinde manga çizimi ve animasyon yapma, Japon yemeklerini öğrenme, kaligrafi gibi atölye çalışmaları da yapmaya başlamışlardır. Bu durumun tüm okulda büyük bir talep yaratırken öğrenme için öğrencileri motive etmiştir. Okuduklarını paylaşma ile başlayan bu süreç öğrencilerin uygulamalı deneyimlerle derinlemesine öğrenmelerini sağlamıştır. Kütüphaneler yeni deneyimler yaratmak için birer öğrenme laboratuvarı olmuştur.

Aynı gün bölge toplantıları da gerçekleştirilmiştir. IASL, Avrupa, Güney Asya, Doğu Asya, Karayipler ve Latin Amerika, Kuzey Amerika, Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Sahra Altı Afrika, Okyanusya (Avustralya, Yeni Zelanda ve Pasifik) ve Uluslararası Okullar olarak dokuz bölgeye ayrılmıştır. Bu konferans kapsamında bölge direktörleri başkanlığında gerçekleştirilen toplantılarda bölgede olan gelişmeler paylaşılarak, katılımcılara birbiriyle iletişim kurma fırsatı verilmiştir. Bölge katılımcıları pandemi sürecindeki deneyimlerini de paylaşarak, bu yolla kimi zaman yaşadıkları problemlere yeni fikirlerle çözüm bulmaktadırlar.

Aynı gün tüm katılımcılar için hoş geldiniz ve ödül takdimleri yapılmış, bu kapsamda yeni katılımcılar için yardımcı olacak bilgiler ve daha önceki IASL konferans deneyimleri paylaşılmıştır. Türkiye için akşam saatlerine denk gelse de Jennifer Moore ve Daniella Simith oturumlara bir giriş ve eğlenceli bir sosyal buluşma olması için 13-14-15 Temmuz sabahları “The morning stretch” adını verdikleri sosyal etkinlik programlarını gerçekleştirmişlerdir.

Programların içeriğinde Texas kültürüne özgü yemek videoları, fiziksel esneme hareketlerinin yer aldığı videolar ve bilgi yarışmaları yer almıştır. Bu süreçte katılımcılarla interaktif sohbetler de gerçekleştirilmiştir.

Konferans programında pek çok yazar, konuşmacı olarak yer almıştır. Bunlardan biri de ödüllü yazar ve aynı zamanda hava gösterisi pilotu Dr. Cecilia Aragon'dur. Yaptığı ilham verici sunumunda kendi yaşam yolculuğundan, son yazdığı kitabında paylaştığı gibi korkunun üstesinden gelmenin bugün yaptığı her şeyi başarmasına neden olduğundan bahsetmiştir. Hayatında fark yaratan yerlerin kütüphaneler olduğunu, onu sınırlamadan istediği kitabı almasını sağladıkları ve sınıfta öğrendikleri dışında kocaman bir dünyanın kapılarını açtıkları için öğretmen ve arkadaşlarından aldığı olumsuz mesajlarla baş etmesine yardımcı olduğunu, bu nedenle bugün elde ettiği onlarca başarıda kütüphanecilerden gelen desteğin büyük payı olduğunu ifade etmiştir.

14 Temmuz 2021, Çarşamba

Susan La Marca, Tye Cattanach ile hazırladığı çalışmanın sunumunda, Victoria Okul Kütüphaneleri Derneği'nin "Shelftalkers" adını verdikleri yenilikçi uygulamaları hakkında bilgiler vermiştir. Shelftalkers³ yayınevleri tarafından gönderilen yayınların öğrenci incelemelerini yayınlayan bir web sitesidir. Proje öğrencilere söz hakkı tanımayı, okul kütüphanecileri ve yayıncılara öğrencilerin görüşleri hakkında fikir vermeyi ve okuma kültürünün oluşturulmasında kütüphaneleri merkeze almayı amaçlamaktadır. Böylece okul kütüphaneleri okumaktan zevk alan öğrencileri bu ortama çekmeyi, ayrıca görüşlerinin önemsendiğini bilmelerinin, duygularını, görüşlerini ifade etmenin ve bunu paylaşmanın okuma coşkusunu teşvik edeceğini düşünmektedirler. Herkes gibi öğrenciler için bir topluluğun üyesi olma çok önemlidir ve bu projenin tüm okullar arasında yaygınlaşacağını, okul kütüphane koleksiyonlarının bu sayede daha duyarlı ve ilgi çekici olacağını da düşünmektedirler.

Metka Kostanjeve covid salgını nedeniyle okulların kapanmasının ve uzaktan eğitimin okul kütüphanecilerini nasıl etkilediğini, bu zorlu süreçte okul kütüphanesinin nasıl çalıştığını Prva gimnazija Maribor okulunda yaptıkları uygulamalar üzerinden dinleyicilerle paylaşmıştır. Okul kütüphanesinin okulun kalbi olduğunu ve bu zorlu salgın sürecini kendi bilgilerini derinleştirmek için bir fırsat olarak kabul ederek, yeni dijital medya alanında ve kütüphanelerin işleyişine katkısı konusunda çalıştıklarını ifade etmiştir. Bu süreçte tüm öğrencilere e-mail göndererek hizmetlerinin devam edeceğini bildirdiklerini ve web sitesi üzerinden çevrim içi kaynaklar, sözlükler, ansiklopediler, müze ve galeri koleksiyonları gibi faydalı bağlantılar paylaştıklarını belirtmiştir. Öğretmenler ve halk kütüphaneleriyle iş birliği yaparak teknolojinin etkin kullanımı için yeni bilgiler öğrenmiş ve öğrencilere dijital okuryazarlık konusunda internetin nasıl kullanılacağı ve web sitelerinin kalitesini nasıl değerlendirecekleri, bilgilere nasıl erişecekleri gibi konularda dersler vermişlerdir. Kitapların ve okumanın gücüne inanarak sadece ders için değil zevk için de okumalarını desteklemek adına web sayfasından yeni kitap listelerini sürekli paylaşmış ve okumayı teşvik için küçük ödüller vermişlerdir. Ayrıca Dünya Kitap Günü için sanal ortamda etkinlikler düzenleyerek aileler, öğrenciler ve öğretmenleri bir araya getirmişlerdir.

³ <https://www.shelftalkers.slav.vic.edu.au/>

Kitle iletişim araçlarının yalan haberleri de hızla yaydığı günümüzde Lesley Farmer gerçekleştirdiği oturumda haber okuryazarlığının bilinçli, eleştirel bir analiz yapmak için gerekli olduğunu, eğitim ortamlarının bunu öğrenmek ve uygulamak için fırsat sunduğunu ifade etmiştir. Kaliforniya’da ortaokul ve lise öğrencilerine yapılan anket sonuçlarının öğrencilerin haber okuryazarlığına gereksinim duyduklarını göstermiştir. Bu konuda bilgiye gereksinimi olanlar arasında öğretmenler ve kütüphaneciler de yer almaktadır bu nedenle bu çalışmanın kütüphaneciler arasında farkındalığı artırma çabası olduğunu söylemiştir. Çünkü pek çok okulda medya okuryazarlığına gereken önem verilmemekte ve müfredatta pek fazla yer bulmamaktadır. Haber okuryazarlığının medya ve dijital okuryazarlık, eleştirel okuryazarlık gibi farklı bilgi okuryazarlığı becerilerini de gerektirdiğine dikkat çekerek, faydalı olabilecek bazı web sitelerini de sunumda paylaşmıştır. Kütüphaneciler arasında bu konunun daha fazla konuşulmasının sunumunun temel amacı olduğunu belirtmiştir.

Dr. Karen Gavigan ve Dr. Clayton Copeland, okul kütüphanesi programlarının ve hizmetlerinin öğrenci başarısı üzerindeki etkisi ve bilgiye eşit erişimin de eğitim üzerindeki etkisi hakkında bir sunum gerçekleştirmişlerdir. Bu kapsamda oturumlarında Güney Carolina'daki bir ortaokul kütüphanesindeki uygulamalara yönelik bilgileri paylaşmışlardır. Kütüphanelerin kapsayıcı programlarla farklı yeteneklerdeki, özel gereksinimli öğrencilere programlar oluşturmak için bu öğrencilerin gereksinimlerini belirlemesi ve birlikte nasıl en iyi çalışacaklarını planlamaları gerektiğini belirtmişlerdir. Binaların uygun dizayn edilmesinin, kütüphanelerde genel bir davranış yerine öğrencinin ihtiyaçlarına göre onları motive edici davranışlarda bulunmanın etkili olduğunu gözlediklerini ifade etmişlerdir. Onlarla iletişime geçmek için, sevdikleri müzik, dans, sözlü-sözsüz iletişim yöntemlerini kullanma, müze gezileri planlama, ilgilerini artırıp motor becerilerini geliştirici multimedya kaynakları ve farklı materyalleri kullanma gibi örnekler paylaşmıştır.

15 Temmuz 2021, Perşembe

Konferans farklı ülkelerde okul kütüphaneleri üzerine yapılan kapsamlı çalışmalara yer vermiştir. Ming Zhu ve Yunfei Du, Çin'in 3 bölgesinde ve 6 ilinde, 72 okul kütüphanesinde gerçekleştirilen anket verilerinin analizine dayanan bir sunum gerçekleştirmiştir. Araştırma sonuçlarının Çin’de okul kütüphanelerinin gelişiminin başlamasına rağmen, bunun pratikte okul kütüphanesi hizmetlerine, kütüphane alt yapısına ve dijital kaynaklara önemli ölçüde yansımadığını söylemişlerdir. Ekonomik olarak zengin ve fakir bölgelerin okul kütüphaneleri hizmetlerinde ciddi dengesizlikler olmasını endişe verici bulmuşlardır. Paylaştıkları sonuçlarda, fakir batı bölgesinde eğitim gibi bilgi okuryazarlığının da çok kötü olduğunu, bu nedenle ardaki bu dengesizlikleri gidermeden ve eğitime gerekli yatırım yapılmadan ulusal ortalamayı yakalamanın mümkün olmadığına dikkat çekmişlerdir. Ayrıca, etkin bir okul kütüphanesi derneğinin olmadığını da ifade etmişlerdir.

İlham verici sunumunda Kerry Pope, her bireyin kendine özgü bir hayat hikayesi olduğu gerçeğinden yola çıkarak, kişisel hikayelerin paylaşılmasının öğrencilerin okul topluluğu içerisinde güçlü bağlantılar kurarak, empati yapma, anlama, öğrenme ve keşfetme için harika bir fırsat olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin bu insan kütüphanesine (human library) katılmalarının başkalarını, dünyayı anlamalarını ve yeni yaşam becerileri kazanmalarını sağladığı, ayrıca “yaşayan kitaplar” olarak da adlandırdığı bu deneyimin öğrencilere ilham

verdiğine inanmaktadır. Kütüphanelerin basılı, dijital ve insan koleksiyonu olduğunu düşünen Pope, bir insanı anlamanın ancak onun ayakta durmasının içinde o yolculuğu yapmayla mümkün olduğunu, her insanın bir hikâyesi olduğunu ve onu paylaşınca yaşayan bir kitap haline geldiğini söylemiştir. Hepimizin ait olduğu büyük topluluklar var ve öğrenciler kendi okullarında insanlarla tanışıp iletişim kurup onların hikâyelerinden dersler alıyorlar ve bu dünyanın her yerinde yapılabilir. İnsan kütüphanesi okulun öğrenme kültürü üzerinde harika fırsatlar sunar ve her zaman ücretsizdir ve öğretmenler, öğrenciler, okul personeli, aileler bu koleksiyonun kaynakları olabilir.

Okul kütüphanecisi Erin Wamala oturumunda, ortaöğretim öğrencilerini çeşitli karakterler, yazarlar, ortamlar ve bakış açıları içeren geniş bir metin yelpazesine tanıştırmak için hazırladığı okuma programını sunmuştur. Kütüphanede öğrencilerin ödünç alma durumlarında bazı tutarlılıkları fark edince farklı bakış açıları okumaya odaklanan bir program hazırlamıştır. Bunun temel nedenini de öğrencilerin bakış açılarını genişletmek, empati kurmalarını sağlamak, ön yargıyı azaltmak olarak açıklamıştır. Kitaplar, çocuklara farklı kimlikleri, kültürleri, zaman dilimlerini ve hatta dünyaları akademik bir bakış açısıyla keşfetmeleri için güvenli bir alan sunmaktadır. Aynı zamanda literatür çeşitliliği öğrencilerin dil ve dil bilgisi becerilerini geliştirmektedir. Kütüphaneler koleksiyonlarında öğrencilerin farklı bakış açıları kazanmaları için farklı renkte, ırkta, cinsiyette, farklı engellere sahip karakterlerin yer aldığı kitaplara yer vermelidir. Wamala kütüphanede öğrencileri bu çeşitli okumaları yapmalarını teşvik etmek için bir “meydan okumaya” davet etmiş ve bunu başarmaları için de birer okuma listesi vermiştir. Ayrıca, öğrencilerin kitaplara daha kolay ve hızlı erişmeleri için raflar dışında göz önüne yerleştirme ve bir başkasını beklerken vaz geçmemeleri için de çok sayıda kopya tutarak daha fazla okumalarını teşvik etme yaptığı diğer uygulamalar olmuştur.

Dr. Margaret Lincoln, yenilikçi müze kaynakları aracılığıyla iş birlikçi öğretimin ve kütüphane programının nasıl zenginleştirileceğini gösterdiği sunumunda, 21. yy öğrencilerine soykırım hakkında bilgi vermenin zorluğunu ve okul kütüphanecileri tarafından uygulanacak soykırım projeleri için öneriler paylaşmıştır. Lincoln, soykırım müze ve anıtlarının insanların ahlaki ve manevi sorular sorarak, demokrasinin vatandaşları olarak sorumlulukları üzerinde düşünmeye teşvik ettiğine inanmaktadır. Peki, kütüphane ve sınıf ortamında bunu nasıl paylaşırız ve bu eğitimi nasıl gerçekleştiririz? Proje için hazırlanan web sayfasında⁴ öncelikle gazeteye bakarak bir olay seçiliyor, daha sonra gazete arşivine ve burada makalelerin nasıl bulunacağına dair bir video eğitimi ve eski gazetelerin nasıl okunacağına dair bir sunum izlenebiliyor ve açık erişimli gazete koleksiyonlarının bağlantı linklerine de erişilebiliyor. Tarihin ortaya çıkmasına katkı sağlayan bu makaleler tarihin kullanımı, tarihsel düşünme ve medya okuryazarlığı becerilerini geliştirirken, öğrencilerin birincil kaynak araştırmalarına katılmalarına yönelik içerik bilgisi edinmelerini de sağlamaktadır.

16 Temmuz 2021, Cuma

Son gün gerçekleştirilen bu oturumda Stacie Milburn, farklı medya formatları aracılığıyla keşfederek öğrenmeyi teşvik eden makerspace'leri özel eğitim öğrencilerinin ihtiyaçlarını

⁴ <https://newspapers.ushmm.org/>

karşılama için kütüphaneyi de dahil ederek kapsayıcı ve uyarlanmış bir plan yapılabileceğini ancak bu konuda pek fazla destekleyici literatür bulunmadığını ifade etmiştir. Kütüphaneciler farklı kullanıcı gruplarına hizmetler tasarlamaktadır fakat ortaöğretim düzeyinde özel eğitime gereksinim duyan fiziksel ve bilişsel engellere sahip öğrenciler için öğretmenler genellikle kütüphanecilerden destek almamaktadır. Kütüphaneciler öğretmenlerle de iş birliği yaparak öğrencinin yetenek düzeyine göre makerspace’ler, çeşitli teknoloji formatları aracılığıyla aktif öğrenmeyi, keşfetmeyi ve yaratmayı teşvik edebileceklerini söylemiştir. Kütüphanecilerin öncelikli bu kullanıcı grubunu iyi analiz etmesi ve öğrencilerden geri dönüşler alarak seçim yapmalarına izin vermesi gerektiğini ve özel eğitim öğretmenleriyle iş birliğinin şart olduğunu, bu araştırmalar ve deneyimler neticesinde program önerilerinde bulunulabileceğini ifade etmiştir.

IASL akademisyenlerin yanı sıra okul kütüphanecilerinin yoğunluklu olarak katıldığı bir konferanstır. Bu nedenle en iyi uygulamaları görmek, farklı ülkeler ve gruplar hakkında bilgiler edinmek, bağlantılar kurmak ve etkileşimli bir tartışma ortamı yaratmak için yapılan kimi zaman bölgeler arası kimi zaman bölge içinde gerçekleşen toplantılar okul kütüphanecileri için büyük fırsatlar sunmaktadır. IASL başkanı Katy Manck ülkelerin okul kütüphanelerinin durumu hakkında beşer dakikalık sunumlarla başarı, başarısızlık ve zorlukları içeren bilgileri paylaşma fırsatı verdiği Dünyanın Penceresi başlıklı bir oturum gerçekleştirmiştir. Türkiye’den Sevgi Arıoğlu IASL Kuzey Afrika ve Ortadoğu direktörü olarak başarılı bir sunum gerçekleştirmiştir. Ülkemizde gerçekleştirilen iyi uygulama örneklerinden “Çevrimiçi Staj Projesi” ve pandemi döneminde kütüphanelerin durumu hakkında bilgiler paylaşmıştır. Son gün gerçekleştirilen bir diğer etkinlikte Texas Eyalet Kütüphanesi ve Arşivleri ile Okul Kütüphanesi Program Başkanı Elizabeth Philippi moderatörlüğünde gerçekleştirilen panel olmuştur. Bu panelde Texas okul kütüphaneleri liderleri bilgi okuryazarlığı, müfredat bağlantıları, sanal varlık, programlar ve hizmetler, STEM, tasarım ve çevre konularında en iyi uygulamaları konuşmak için bir araya gelmişlerdir. Deneyimlerin, yeni uygulamaların, karşılaşılan problemler için yeni fikir ve çözüm arayışlarına katkı sağlayacağı tartışılmaz bir durumdur.

Son gün, çağrılı yazar konuşmacılar arasında yer alan Kelly Donner “Resimli Kitapları Yanlış Anlamak” başlıklı oturumunda çocukların resimli kitapları nasıl yorumladığını anlatmak için dinleyicileri görsel bir yolculuğa çıkarmıştır. Çocuklar için en iyi resimli kitapları tartıştığı konuşmasında, resimli kitapların neden bu kadar önemli olduğunu anlatmıştır. Bu kitapların nasıl anlaşıldığı veya nasıl yanlış anlaşıldığı, ardındaki psikoloji hakkındaki ayrıntıları ve kütüphanecilere hangi resimli kitapların çocuklar için anlaşılması kolay ve erişilebilir olduğu konularında bilgiler verilmiştir. Resimli kitapların bazıları basit öğelerden oluşurken bazıları açıklanmaya ihtiyaç duyar. Bu kadar basit görünen bu hikâyeler nasıl yanlış anlaşılabilir sorusuna, çizgilere karakter eklediğinizde, eklenen her özelliğin onları sınırlandırdığını, karmaşık hale getirdikçe karakterden uzaklaştığı yanıtını vermiştir. Zihin teorisi denilen ve kişinin zihinsel durumlarını, yani niyetlerini, inançlarını, arzularını ve motivasyonlarını yorumlama yeteneğinin çocuklar tarafından çok fazla duygu deneyimleri olmadığı için yanlış anlaşılabilmesine dikkat çekmektedir. Otizmli çocuklar için durum biraz daha farklıdır ve zihin kuramı ile ilgili zorluklar yaşarlar. Bu nedenle yaş gruplarında kitaplarda bunlara da dikkat etmek ve bazen ne anladıklarını sorgulamak gerektiğinin önemini ifade etmiştir.

Kapanış seremonisinin ardından kapanış konuşmasını Dr. Ross Todd'un yapmasıyla konferans bitmiştir. Konferans Başkanı Dr. Barbara Schultz-Jones konferansın genel bir değerlendirmesini yaparak emeği geçen herkese ve tüm katılımcılara, konuşmacılara ve sponsorlara teşekkürlerini sunmuştur. Ayrıca konferans uygulaması ile yapılan anket sonuçlarını ve bilgi yarışması sonuçlarını paylaşmıştır. Sonuçlara göre, konferansa en çok katılım Kuzey Amerika'dan gerçekleşirken, en çok okul kütüphaneciliği öğrencileri ve okul kütüphanecileri katılım sağlamıştır. Katılanların %25'i ulusal bir okul kütüphanesi derneğine, %24'ü diğer kütüphane derneklerine, %24'ü bölgesel okul kütüphanesi derneklerine, %20'si ulusal kütüphane derneklerine ve %7'si IFLA daimi komitesine üyedir.

IASL başkanı Katy Manck de tüm katılımcı, destekçi ve konuşmacılara teşekkür etmiştir. Okul kütüphaneleri aracılığıyla tüm çocukların yaşamlarını iyileştirmeye çalışan, benzer düşünen insanlardan oluşan uluslararası bir ağın parçası olan herkesin ve IASL'nin 50. yılını kutlamıştır. IASL ailesine yeni üyeler kazandırmak için Golden Grant Award ödülü destekçileri Blanche Woolls ve Diljit Singh'e de özel bir teşekkür etmiştir. Bu ödülü alanlardan biri olarak ben de bana bu kıymetli fırsatı sundukları için tekrar teşekkür ederim.

Kapanış konuşmasını yapan Dr. Todd öğrencilerin dijital bilgi ortamlarında nasıl öğrendiklerine ve okul kütüphanecilerininin 21. yüzyıl okullarındaki öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak için okul kütüphanelerinin sürekli gelişimini sağlamak için kanıta dayalı uygulamalarla nasıl ilişki kurabileceklerine odaklanan sunumunu gerçekleştirmiştir. Ranganathan'ın beş yurasını tekrar ederek başladığı konuşmasında, bu büyüyen organizasyonun değişip dönüşmesini, teknolojinin hizmeti geliştirme için akıllıca kullanılmasını takdir ettiğini ifade etmiştir. Ancak kütüphanecilerin öğrenci faydası her ne kadar önemliyse de bu dar sınırların üzerine çıkması gerektiğini ve bu toplantının da fikir çeşitliliği, eşitliği ve erişilebilirliğinin ötesinde temel anlatıları gerçekten öne çıkardığını söylemiştir. Öğrencileri sadece okumayı kullanarak eğitebileceğimizi, bu noktada rolümüzün, bilgi okuryazarlığı ve eleştirel okuryazarlık konularına giren bu derin bilgi ve anlayışı geliştiren sorgulayıcı öğrenmeyi yerleştirmek olduğuna dikkat çekmiştir. Bu konferans, çocuklarımızı kendilerinden farklı olana, farklı değerlere saygı duymaya ve anlamaya nasıl dâhil edebiliriz sorusunu düşündürmektedir. Düşünmemiz gereken bir diğer hususta, yeni iletişim ve bilgi teknolojilerininin kişinin çevresinin, kişinin fiziksel bağlamının yeri ve kaynağı haline gelmesidir. Sonuç olarak, pandeminin bizleri yeni bir dönüşüm sürecine soktuğu ve sadece kütüphane savunuculuğuna sarılmak yerine bunu eleştirmemiz ve fiziksel bir yer kavramından öte okul kütüphanelerini oluşturan kavramlar ve modeller yaratma üzerine odaklanmamız gerektiğini ifade etmiştir.

Akademik Yolculukta Mentorün Rolü

Role of the Mentor in Academic Journey

Demet Soylu*

Öz

Bu çalışma, bir araştırma görevlisinin akademik hayatında mentorün rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Mentor; mentorlük; akademik yolculuk.*

Abstract

This study aims to put forward the role of a mentor in the academic life of a research assistant.

Keywords: *Mentor; mentorship; academic journey.*

*Akademik Yolculuğumu Farklılaştıran Değerli Mentorüm
Doçent. Dr. Gülten Alır Derbent'e ithafen;*

Oxford İngilizce Sözlük'e (2021) göre mentor diğer kişilere destek ve rehberlik sunan kişidir. Mentor, danışanına belirli konularda tavsiyelerde bulunmaktadır, onları yönlendirmektedir ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunmaktadır. Mentorlük, bir kavram, süreç, gelişimsel deneyim ve bir dizi etkinlik (Crisp ve Cruz, 2009) olarak tanımlanmaktadır. Mentorlüğün ilk aşamasında iki kişi karşılıklı bir ilişki sürecine başlamaktadır. Danışan ve mentor arasındaki eşleşme süreci sosyal veya akademik çevredeki etkileşimler sonucunda gerçekleşmektedir. İki taraf da ortak ilgi alanları, eğilimler, tercihler, çalışma konuları, araştırma alanları ekseninde buluşmaktadır. Potansiyel danışanlar takdir ettikleri, deneyimlerinden öğrenmek istedikleri bilgi ve becerilerinden etkilendikleri bir mentor aramaktadır. Mentorler de tecrübelerini danışanlarına aktarmak istemekte ve bu süreçte danışanıyla birlikte çalışarak gerçekleştirdikleri eylemleri verimli bir bilgi paylaşım ve değişim sürecine dönüştürmektedir. Mentorler, geniş bir yelpazede danışanlarına destek olurlar, danışmanlık ve rehberlik sunarlar (American Psychological Association, 2016).

- Mesleki yaşamında genel ve özel konularda danışmanlık
- Belirli soru ve konular ekseninde danışmanlık

*Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: bunchnoble@gmail.com

Ankara Yıldırım Beyazıt University, Department of Information Management, Ankara, Turkey. E-mail: bunchnoble@gmail.com

Geliş Tarihi –Received: 01.09.2021

Kabul Tarihi – Accepted: 03.09.2021

Yayımlanma Tarihi – Published: 30.09.2021

- Etik açıdan rehberlik
- Erken kariyer evresi
- Etik konular açısından rehberlik
- Mesleki çevre ve kurumlar açısından danışmanlık
- Mesleki kimlik gelişimi

İş yaşamında ve okul yaşamında bir mentor eşliğinde çalışmak, bireyin çalışma performansını ve motivasyonunu olumlu yönde etkilemektedir. Birey, mentorü sayesinde daha emin adımlarla yürüyebilmektedir. Bu durum da hedef belirleme ve hedeflere ulaşılma sürecinin de verimli hale gelmesini sağlamaktadır. Akademik çalışma hayatında da mentorlüğün rolü büyüktür. Bir araştırma görevlisinin akademik yaşamında mentor önemli bir yere sahiptir. Akademik yolculuğa eşlik eden bir mentor, kendi deneyimlerini, bilgi ve becerisini paylaşarak araştırma görevlisinin nasıl ilerlemesi, nasıl kendini geliştirmesi gerektiği ve karşılaşılan zorlukları nasıl çözümleneceği konusunda onu yönlendirmektedir. Araştırma görevlisine rehberlik eden ve onu akademik konularda yönlendiren mentorlerin varlığı araştırma görevlilerinin akademik becerilerinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

İyi mentorler mesafe ve zaman farkı tanımaksızın kişinin yanında olmaktadır. Nerede olursa olsunlar desteklerini her daim hissetmek mümkündür. Bu okuyucu mektubunu yazma konusundaki motivasyon ve ilhamım kendi özel deneyimime dayanmaktadır. Araştırma görevliliği sürecime ve akademik yaşamıma eşlik eden, değerli fikirleri ve görüşleriyle akademik yaşamımı farklı kılan, tavsiyeleri ile süreci iyileştiren, sonsuz destekleri ile beni her zaman motive eden ve başarabileceğime inandıran, varlığını her daim tüm yüreğimle hissettiğim değerli mentorüm Doç. Dr. Gülten Alır Derbent ile olan etkileşimimiz hayatımda iz bırakan önemli bir mentorlük örneğidir. İçinden geçmekte olduğum akademik yolculuğumda değerli mentorüm akademik yaşamıma yön vermeye çalışmış, kendimi geliştirebileceğim ortamlar konusunda bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşmış, yeni bilgi ve beceriler kazanacağım fırsatlar sunmuştur. Bu yolculuktaki gelişim sürecimle ilgili geri bildirimlerini paylaşarak eksik olduğum noktalarda bilgi ve becerilerimi iyileştirmeme yardımcı olmuştur. İlerleyen mevcut durumda da desteklerini esirgemeyerek akademik yaşamıma dokunmaya ve yoluma ışık tutmaya devam etmektedir. Yolumu aydınlattığı ve bu süreçte yanımda olmaya devam ettiği için değerli mentorüme teşekkürlerimi sunmak isterim. Varlığı ve bana sunduğu mentorlük desteği, öğretici ve yararlı olmakla birlikte bu yolculukta eşsiz bir deneyimdir.

Araştırma görevliliği sürecinde mentorlük ilişkisi akademik gelişim açısından çok önemlidir. Bireyin birlikte çalışabilirlik açısından uyum yakaladığı ve dengeyi bulabildiği bir mentorden destek alması ufuk açıcı bir deneyime dönüşecektir.

Kaynakça

- American Psychological Association. (2016). *Introduction to mentoring: A guide for mentors and mentees*. <https://www.apa.org/education-career/grad/intro-mentoring.pdf>.
- Crisp, G. ve Irene, C. (2009). Mentoring college students: A critical review of the literature between 1990 and 2007. *Research in Higher Education*, 50(6), 525-545.
- Mentor. (2021). *Oxford English Dictionary*. <https://www.oed.com/>

Afrika Kütüphane Projesi

African Library Project

Demet Soylu*^{ID} ve Tunç D. Medeni**^{ID}

Öz

Bu okuyucu mektubu Afrika Kütüphane Projesi'nin nasıl hayata geçirildiğini ortaya koymayı ve proje hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Afrika; Afrika kütüphane projesi; Chris Bradshaw.*

Abstract

This reader letter aims to put forward how African Library Project was carried out and provide information about the project.

Keywords: *Africa; African library project; Chris Bradshaw.*

Giriş

Dünyada kütüphanecilik alanındaki örnek girişimlerden biri de Afrika Kütüphane Projesi olup proje 2005 yılında Chris Bradshaw tarafından hayata geçirilmiştir. Afrika'daki düşük okuryazarlık düzeyini artırmayı hedefleyen proje farklı kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenmektedir. Botswana Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, Micheal Lapsley Sivil Toplum Kuruluşu (Gana), Rongo Üniversitesi ve Kibabii Üniversitesi (Kenya), Lesotho Milli Eğitim Bakanlığı, Amerika Birleşik Devletleri Lesotho Barış Gönüllüleri, DAPP (Halktan Halka Gelişim Desteği Kuruluşu, Malawi), Wungwero Kitap Vakfı (Malawi), Malawi Eğitim Enstitüsü, Malawi Üniversitesi, RISE (Okuma Girişimi) Çalışma Ağı, Enjuba Eğitim Kuruluşu (Uganda), Firm Foundation Education Trust (Uganda) proje ortakları arasındadır (African Library Project, 2021). Proje kapsamında, kitaplara erişim imkânı bulunmayan bölgelerde kütüphaneler kurulmakta ve kitaplar halka ulaştırılmaktadır.

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: bunchnoble@gmail.com

Ankara Yıldırım Beyazıt University, Department of Information Management, Ankara, Turkey. E-Mail: bunchnoble@gmail.com.

** Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, Ankara, Türkiye. E-Posta: tuncmedeni@gmail.com

Ankara Yıldırım Beyazıt University, Department of Management Information Systems, Ankara, Turkey. E-Mail: tuncmedeni@gmail.com

Geliş Tarihi –*Received:* 04.09.2021

Kabul Tarihi –*Accepted:* 20.09.2021

Yayımlanma Tarihi–*Published:* 30.09.2021

Projenin başlangıç hikâyesi çok ilginç olmakla birlikte insanın hayallerinden asla vazgeçmemesi gerektiği gerçeğini de gözler önüne sermektedir. İnsanın içindeki heves ve tutku bitmedikçe hayaller yıllar sonra da gerçekleşebilir. İşte bu projenin ortaya çıkması Chris Bradshaw'un içinde kalan tutku sayesinde.¹

Chris Bradshaw, Afrika Kütüphane Projesinin lideri ve kurucusudur. Bu projenin temellerini yıllar önce Afrika'da atmıştır. 1971-1975 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Denison Üniversitesi'nde Afrika Dili ve Edebiyatı bölümünde lisans öğrencisi olarak öğrenim görmüştür. 1973-1974 yıllarında da ziyaretçi öğrenci olarak Afrika'da yaşamış ve bulunduğu dönemde Afrika kültürünü ve geleneklerini dikkatli bir şekilde gözlemleme fırsatını yakalamıştır. Üniversite eğitiminin üçüncü yılını Sierra Leone Üniversitesi'ne bağlı Fourah Bay Meslek Yüksek Okulunda geçirdiği zamandan beri Afrika ile ilişki içinde olmuştur. Ziyaret ettiği yerel topluluklara yardımcı olmak istemişse de o yıllarda yapacağı iş konusunda emin olamamış ancak yıllar sonra "*Bilgiye hiçbir şekilde erişim şansı olmayan çocuklara bilgi dünyasının kapılarını açmak istedim. Okuryazarlığın gelişimin önemli bir parçası olduğunun farkındaydım. Başlangıçta aklımda bir kütüphane fikri vardı fakat kitapseverlerin müthiş coşkusunu fark ettiğimde ben de fark yaratmak istedim*" düşünceleriyle Afrika Kütüphane Projesini hayata geçirme kararı almıştır.

Bradshaw, Afrika dini, edebiyatı ve hukuku konusunda çalışmış olup üniversitede eğitim gördüğü yıllarda Batı ve Orta Afrika'ya çeşitli seyahatler gerçekleştirmiştir. Yolculukları sırasında Afrikalıların cömertliğinden ve zorluklarla başa çıkabilme becerisinden olağanüstü etkilenmiştir. Görevi bittiğinde dahi Afrika için somut bir şeyler yapma konusundaki tutkusunun hala bitmediğini fark etmiştir.

Bradshaw 2004'te, otuz bir yıl sonra ailesiyle birlikte Kuzey Afrika seyahati esnasında Lesotho'da ata binmeye gittiklerinde: "*Bir gün oğlum ata binmekten sıkıldı ve kitap okumaya başladı. Bu noktada kütüphaneyi anımsadım. At yolculuğum boyunca ülke geneline ait bir kütüphanenin olma fikri aklımdan hiç çıkmadı hem de Amerika'da sayıca fazla olan kitaplar bir sorun haline gelmişken. At gezintisinin başlangıç noktası olan köye döndüğümüzde sorumlu kişi bana bir kütüphaneye sahip olmak istediklerini fakat kitapları nasıl temin edeceklerini bilmediklerini söyledi. Lesotho'da kitap satın alınabilecek hiçbir yer yoktu ve Kuzey Afrika civarındaki yerlerde de kitaplar fahiş fiyatlarla satılıyordu.*"

Bradshaw ülkesine dönüp yeniden çalışmaya başladığında, kâr amacı gütmeyen faaliyetlerdeki geçmiş deneyimlerine de dayanarak ilk aşamada kitapları toplayıp kargolamaya başlamış fakat sonradan bunun tek başına üstesinden gelebileceği bir iş olmadığını farkına varmıştır. Daha sonra süreci desteklemeleri için yereldeki okullarla temasa geçmiş ve okulların gönüllü olarak yardımcı olma tutkusunu gördüğünde çok mutlu olmuştur. Bu aşamada Bradshaw, Afrika Kütüphane Projesinin oluşturulmasına yardımcı olan bir topluluk kurmayı başarmış ve birçok kişi bu sosyal sorumluluk projesinin parçası olmuştur. Örneğin teknoloji kurdu bir arkadaşı web sitesi kurmayı önermiş, on altı yaşındaki oğlu Ben ise kâr amacı gütmeyen kurumsal bir profile sahip olunması için başvuruyu hazırlamıştır. Ayrıca Gambia'daki görevi süresince iki kütüphane kurup sonrasında başarısız olan Barış Gönüllüsü arkadaşı Sarah Stapleton izlenecek politikalar konusunda yardımcı olmuştur. Bunun yanı sıra

¹ Bu projenin hikâyesi <https://www.africanlibraryproject.org/past-chris-bradshaw/> sitesindeki bilgilerden yararlanılarak İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir.

finans, kütüphane geliştirme, teknoloji konularında uzman olan kişiler de sürece müdahil olmuştur. Bu girişimlerin ardından ilk kütüphane Lesotho’da Malealea Vadisindeki halka ait olan bir kulübe şeklinde kurulmuştur (Bkz. Görsel 1). Kütüphaneciler ve halkın tanıklığında aynı sene beş kütüphane daha kurulmuştur.

Görsel 1

Proje kapsamında kurulan ilk kütüphane

Not. (African Library Project, 2020).²

Görsel 2

Chris Bradshaw

Not. (African Library Project, 2020).³

Bradshaw’un yıllar sonra gerçekleştirdiği hayal Afrika açısından müthiş bir açılımın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Proje kapsamında yılda 30-60 civarında kütüphanenin kalkınmasına destekte bulunulmakta, kitap temini proje ortakları tarafından sürdürülmekte ve Afrika’da yeni hayatlara dokunulmaya devam edilmektedir.

² Bu görselin kullanımı için Afrika Kütüphane Projesi koordinatörlüğünden gerekli izinler alınmıştır.

³ Bu görselin kullanımı için Afrika Kütüphane Projesi koordinatörlüğünden gerekli izinler alınmıştır.

Gittikçe gelişen ve geliştiren bu projenin emsallerini görmeyi umarak Chris Bradshaw'un gurur verici davranışını bir kez daha takdir ediyoruz. Hayallerini gerçekleştirme tutkusunu içindeki yeni liderleri görme dileklerimizle...

Kaynakça

African Library Project. (2020). *The first African Project Library*.
<https://www.africanlibraryproject.org/past-chris-bradshaw/>

African Library Project. (2021). *Our partners*. <https://www.africanlibraryproject.org/our-partners/>

Jane Ann Lindley'in Kısa Biyografisi

Short Biography of Jane Ann Lindley

Canan Ergün*

Görsel 1

Jane Ann Lindley, 2 Ekim 1942'de Logansport Indiana'da doğdu.

Haziran 1960'da Indiana Logansport Lisesinden mezun oldu. Ardından 1963 yılında Butler Üniversitesinde Rusça ve Siyaset Bilimi alanında eğitimini tamamladı. Yüksek lisans eğitimini 1973'te Maryland Üniversitesinde Kütüphane Bilimi alanında yaptı.

Amerikan Kongre Kütüphanesi (Library of Congress), Asya Vakfı (The Asia Foundation, San Francisco) için çalışan Jane Ann Lindley; Tayland, Avustralya, Kanada, Endonezya, Pakistan (Pakistan Parlamento Kütüphanesi) ve Moğolistan gibi farklı ülkelerde çeşitli görevlerde bulundu.

1995-2003 yılları arasında Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi Direktörü olarak çalıştı. Türkiye'de bulunduğu süre içerisinde ANKOS'un kuruluş çalışmalarına büyük ve önemli katkılarda bulundu. İş birliğine ve dayanışmaya yürekten inanan biri olarak Türk Kütüphaneciler Derneği ve yabancı kültür merkezleri kütüphaneleriyle birlikte oluşturdukları Yaratıcı Kütüphane Girişimleri Grubu'na (ILIPG) her türlü desteği sağladı. Pek çok projenin,

* Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye. E-posta: caergun@ku.edu.tr
Koç University Suna Kıraç Library, İstanbul, Turkey. E-mail: caergun@ku.edu.tr

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

ulusal ve uluslararası düzeyde toplantıların gerçekleştirilmesine liderlik etti. Personel değişim programları, burslar, hizmet içi eğitimler, yurt içi ve yurt dışı toplantı katılımlarıyla birlikte çalıştığı kütüphanecilerin yetişmesi ve Türk kütüphaneciliğinin bir meslek olarak uluslararası düzeyde gelişmesi için gayret gösterdi.

2003-2006 yılları arasında Katar Weill Cornell Tıp Kolejinde dijital kütüphane oluşturulması için uluslararası danışman olarak görev yaptı. ALA ve IFLA gibi organizasyonlara üyelikleri bulunmaktaydı.

Katar'daki görevinden sonra emekliye ayrılarak ülkesine dönen Jane Ann Lindley 17 Nisan 2021'deki vefatına kadar kız kardeşi Nancy McDermott ile Bradenton, Florida'da yaşamını sürdürdü.

Görsel 2

Görsel 3

Görsel 4

Janie's Eulogy

Janie'ye Methiye

Nancy McDermott*

Abstract

This memoir of Koç University Library Director Jane Ann Lindley was written by her sister.

Keywords: *Jane Ann Lindley; Turkey; United States of America.*

Öz

Koç Üniversitesi Kütüphane Direktörü Jane Ann Lindley'in vefatı nedeniyle kız kardeşi tarafından kaleme alınan anı mektubudur.

Anahtar Sözcükler: *Jane Ann Lindley; Türkiye; Amerika Birleşik Devletleri.*

Görsel 1

* ABD. E-posta: nmcdermott1@tampabay.rr.com
USA. E-mail: nmcdermott1@tampabay.rr.com

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

My Sister Jane and I shared a bedroom from the time I was an infant until she left to go to college. The family moved to the farm when I was five years old. We had such fond memories of the farm, especially riding horses, shooting bows and arrows. We all had jobs on the farm from the time we moved in. My Sister Susan got to clean the stalls in the barn, which was not the most pleasant. However, Janie had to sit in the corn crib and shuck corn. It was especially hard in the winter. Her hands were raw from the hard kernels of corn scratching the palms of her hands, but I never heard her complain. My job was to feed, water and clean the chicken coop and collect the eggs. That always resulted in getting pecked to death. We all survived and it made us stronger people. I wish all children could grow up like that. There would be less whining about how hard they have it in life.

Janie was always self-disciplined from childhood. She was a marvelous pianist. I loved to hear her play Rachmaninoff and Tchaikovsky. I didn't have the strength in my hands that she had. She also played the trombone and organ.

My sister was also career minded from a young age. In high school, she made money to help pay for her college by working at Yeasel's gift shop and played the organ at the Lutheran church. After Mother bought Mary's Children Shop with my Aunt Vivian, Janie left Yeasel's and went to work with Mother. In college, she worked at the bookstore and played piano for various college groups. She helped pay for some of her own college education. I, on the other hand, was evidently in LaLa Land and didn't work to get money to help my Mother pay for my college education. Janie was the model child.

Janie received a Bachelor's Degree in Russian and Political Science from Butler University in 1963. She was able to get into the Library of Congress in card filing originally. My mother and father assumed she was in Washington, D.C. making good money. When Janie needed new tires, they told her they didn't have the money while at the same time they were helping Susan and me, who made poor decisions early in our lives. When Janie told me that story a few years ago, it saddened me.

For the first few years, Janie lived on a can of Campbell's soup and saltine crackers, that she made last for 5 days for supper. Bologna sandwiches were another of her main staples. There was a lovely couple at the church she attended that always invited her for Sunday dinner. Finally, through her hard work she got promoted to a better job so she could afford food.

In 1972, when Mother was recently divorced, Janie and Mother built a home in Oxon Hill, Maryland, where they lived for several years.

Janie received her Master's Degree in Library Science from University of Maryland, College Park in 1973.

She was promoted to do Congressional research, especially for the Senate. When Reagan was President and Tip O'Neal was speaker of the House of Representative, they wanted someone who was a Librarian to go to Pakistan with the Asia Foundation to work with 30 Asian and South Pacific Nations. This was to install computers into the college libraries in those countries. Janie's

boss Mr. Goudie recommended Janie. Mother agreed to go, and off the two strong women went to see the world.

From the time Janie and I were little, Mother always talked about Marco Polo and seeing the world. Mother had a distant uncle who visited her family and showed her photos of the pyramids in Egypt.

The dutiful daughter took Mother many places in Europe and Asia some of Mother's favorites were:

- Japan
- The Wall of China
- Sydney, Australia
- Papua New Guinea: They had a military escort to a restaurant and had to run between two lines of military soldiers to go into the restaurant and to get back out.
- The Pyramids of Egypt.

One of Janie's favorites was Mongolia. She was there by herself as a guest of the head of the Mongolian Parliament. She lived in a Mongolian Yurt for a couple days, rode a Mongolian pony and drank mares' milk. Her host took her to a Mongolian circus and he had them bring one of the Mongolian camels over and put its head in Janie's lap.

My sister was a woman of great character and greatly respected by the heads of state of many countries. She met the Emperor and Empress of Japan. She also worked with the heads of many important companies like Sony, Honda and Toyota. She worked with Toshiba to have computers and computers systems installed into the college libraries of 30 Asian and South Pacific countries.

Janie worked for Suna Kıraç Library, Koç University in Turkey from September 1995 to 2003. This was a brand new university founded by Vehbi Koç. She was Director of the University Library. I spoke with several of those who were on her staff. They all love Jane and praise her for taking the time to mentor them. They said she taught them to focus on being strong and moving along with their careers. She arranged for Koç University to send individual members on her staff to other universities to expand their visions. She sent them to Duke, London, Canada, etc. Now, many of her employees are working in high level library capacities in many countries: Japan, Saudi Arabia, Germany, Netherland, England and Canada to name a few. Several former staff (Mine, Didar and Canan) came to Bradenton to visit her. Janie was so happy to see them. She is being praised and is loved by so many people she worked with during her lifetime.

She was employed by Weil Cornell Medical College, University City, Doha, Qatar, from 2003 to 2006. Jane's job was to set up a digital medical library, which she did.

Janie retired so Mother could enjoy the last few years of her life.

The main thing I want people to remember about my sister is that, although some thought was a stern person, she actually had a soft heart. She had to be strong and tough to make it all

alone to succeed in this world, but she was always ready to help her sisters in need raising children and take excellent care of her Mother.

She was my big sister who always had my back. She was and is my hero. She is like 3 of our ancestresses in the Middle Ages, when women were property of the King and their husbands. These 3 women put on full body armor and fought alongside their husbands to protect their territories against the Scots, Welsh and French. Another added a college to Oxford University. Janie had inherited that Viking spirit to make it against all odds, without whining and complaining like people do today.

Janie, I love you and miss you.

Janie'ye Methiye

Janie's Eulogy

Nancy McDermott*

Didar Bayır (Çev.)**

Kız kardeşim Jane ve ben, bebeklikten o üniversiteye gidene kadar aynı yatak odasını paylaştık. Ben beş yaşındayken ailemiz çiftliğe taşındı. Çiftlikle ilgili çok güzel anlarımız var; özellikle ata biner, yay ile ok atardık. Taşındığımızdan beri çiftlikte hepimizin bir işi vardı. Kız kardeşimiz Susan en hoş olmayan işi, ahırdaki tezgâhları temizleme işini yapardı. Janie de mısır kulübesinde mısırları koçanlarından ayırırdı. Bu iş özellikle kışın zordu. Elleri, avuç içlerini sıyırarak sert mısır çekirdeklerinden acırdı ama şikâyet ettiğini hiç duymadım. Benim işim tavukları beslemek, sulamak, temizlemek ve yumurtaları toplamaktı. Bu her zaman gagalanmakla sonuçlanan bir işti. Hepimiz hayatta kaldık ve bu işler bizi daha güçlü birer insan hâline getirdi. Keşke bütün çocuklar böyle büyüye bilseydi. Hayatta ne kadar zorlandıkları konusunda daha az sızlanırlardı.

Janie çocukluğundan beri hep öz disiplinliydi. Harika bir piyanistti. Rachmaninoff ve Çaykovski'yi çalmasını dinlemeye bayılırdım. Benim ellerimde onun sahip olduğu güç yoktu. Ayrıca trombon ve org çalardı.

Kız kardeşim küçük yaştan itibaren kariyere önem veriyordu. Lisedeyken Yeasel'in hediye dükkânında çalışarak ve Lutheran kilisesinde org çalarak üniversite masraflarını ödemek için para kazanıyordu. Annem, Vivian teyzemle Mary's Çocuk Mağazası'nı satın aldıktan sonra Janie Yeasel'den ayrıldı ve annemle çalışmaya gitti. Üniversitede kitapçıda çalıştı ve çeşitli üniversite grupları için piyano çaldı. Kendi üniversite eğitiminin ücretinin bir kısmının ödenmesine yardım etti. Öte yandan benim aklım bir karış havadaydı ve annemin üniversite eğitimimi ödemesine yardım etmek için para kazanmaya çalışmadım. Janie örnek bir çocuktu.

Janie, 1963 yılında Butler Üniversitesinden Rusça ve Siyaset Bilimi alanında lisans derecesi aldı. Kartları dosyalamak üzere Kongre Kütüphanesi'ne girebildi. Annem ve babam Washington DC'de iyi para kazanıyor olduğunu sanıyorlardı. Janie'nin arabası için yeni

* ABD. E-posta: nmcdermott1@tampabay.rr.com
USA. E-mail: nmcdermott1@tampabay.rr.com

** İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: didar.bayir@medeniyet.edu.tr

İstanbul Medeniyet University, Department of Information and Document Management, İstanbul, Turkey. E-mail: didar.bayir@medeniyet.edu.tr

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

lastiklere ihtiyacı olduğunda, ona paraları olmadığını söylediler zira hayatımızın başlarında yanlış kararlar veren Susan'a ve bana yardım ediyorlardı. Janie birkaç yıl önce bana bu hikâyeyi anlattığında üzüldüm.

İlk birkaç yıl, Janie bir kutu hazır çorba ve tuzlu krakerlerle yaşadı ki bu onun beş günlük akşam yemeğiydi. Salamlı sandviçleri onun ana yemeklerinden bir diğerydi. Gittiği kilisede onu her zaman Pazar yemeğine davet eden hoş bir çift vardı. Sonunda sıkı çalışmasıyla daha iyi bir işe terfi etti, böylece yiyecek alabilecek duruma gelmişti.

1972'de annem boşandığında Janie ile birlikte, birkaç yıl birlikte yaşadıkları Oxon Hill, Maryland'de bir ev inşa ettiler.

Janie, 1973'te Maryland Üniversitesi, College Park'ta Kütüphane Bilimi alanında yüksek lisans yaptı.

Özellikle Senato için kongre araştırmaları yapmak üzere işinde terfi etti. Reagan Başkan ve Tip O'Neal Temsilciler Meclisi sözcüsüken kütüphaneci olan bir kişinin Asya Vakfı ile Pakistan'a gitmesini ve 30 Asya ve Güney Pasifik ülkesiyle çalışmasını istediler. Bu iş o ülkelerdeki üniversite kütüphanelerine bilgisayar sistemleri kurmak içindi. Patronu Bay Goudie Janie'yi önerdi. Annem onunla gitmeyi kabul etti ve iki güçlü kadın dünyayı görmeye gittiler.

Janie ve ben küçükken annem hep Marco Polo'dan ve dünyayı görmekten bahsederdi. Annemin ailesini ziyaret eden ve Mısır'daki piramitlerin fotoğraflarını gösteren uzaktan bir amcası vardı.

İşine saygılı kızı annemizi Avrupa ve Asya'da birçok yere götürdü. Annemin favorilerinden bazıları:

- Japonya,
- Çin Seddi,
- Sydney, Avustralya,
- Papua Yeni Gine: Bir restorana askeri eskortlar eşliğinde gitmişler, restorana girmek ve geri dönmek için iki sıra askeri asker arasında koşmak zorunda kalmışlardı,
- Mısır Piramitleri'ydi.

Janie'nin favorilerinden biri Moğolistan'dı. Moğolistan Parlamentosu başkanının misafiri olarak tek başına orada bulunmuştu. Birkaç gün Moğol Yurdu'nda yaşamış, Moğol midillisine binmiş ve kısrak sütü içmişti. Ev sahibi onu bir Moğol sirkine götürmüş ve Moğol develerinden birini getirterek kafasını Janie'nin kucağına koymuştu.

Kız kardeşim çok karakterli bir kadındı ve birçok ülkenin devlet başkanları tarafından büyük saygı görüyordu. Japonya imparatoru ve imparatoriçesi ile tanıştı. Ayrıca Sony, Honda ve Toyota gibi birçok önemli şirketin başkanlarıyla çalıştı. 30 Asya ve Güney Pasifik ülkesinin üniversite kütüphanelerine bilgisayar ve bilgisayar sistemleri kurdurmak için Toshiba ile iş birliği yaptı.

Janie, Eylül 1995-2003 yılları arasında Türkiye'de Koç Üniversitesi Suna Kırac Kütüphanesinde çalıştı. Bu Vehbi Koç tarafından kurulan yepyeni bir üniversiteydi. Janie

Üniversite kütüphanesinin direktörüydü. Onun kadrosundaki birkaç kişiyle konuştum. Hepsi Jane'i seviyor ve mentorluk yaparak kendilerine zaman ayırdığı için onu övüyorlardı. Onlara güçlü olmaya odaklanmayı ve kariyerlerine devam etmeyi öğrettiğini söylüyorlardı. Koç Üniversitesi adına personelinin, vizyonlarını genişletmek üzere diğer üniversitelere gönderilmesini sağlamıştı. Onları Duke, Londra ve Kanada'ya göndermişti. Şimdi, çalışanlarının çoğu birçok ülkede (Japonya, Suudi Arabistan, Almanya, Hollanda, İngiltere ve Kanada) üst düzey kütüphaneci olarak görev yapıyorlar. Birkaç eski personeli (Mine, Didar ve Canan) onu ziyaret etmek için Bradenton'a geldi. Janie onları gördüğüne çok sevindi. Övülüyor ve hayatı boyunca birlikte çalıştığı birçok insan tarafından seviliyordu.

2003-2006 yılları arasında Weil Cornell Tıp Fakültesinde (Doha, Katar) çalıştı. Jane'in oradaki görevi dijital tıp kütüphanesi kurmaktı.

Janie emekli oldu, böylece annem hayatının son birkaç yılının tadını çıkarabildi.

İnsanların kız kardeşim hakkında hatırlamasını istediğim en önemli şey, bazılarının sert bir insan olduğunu düşünmesine rağmen, aslında yumuşak bir kalbi olduğudur. Bu dünyada başarılı olmak için tek başına güçlü ve sert olması gerekiyordu. Ancak çocuk yetiştirmede ona ihtiyacı olan kız kardeşlerine yardım etmeye ve annesine mükemmel bir şekilde bakmaya her zaman hazırды.

Her zaman benim arkamda duran ablamdı. O benim kahramanımdı ve her zaman da öyle kalacak. Orta Çağ'daki atalarımızdan üç kadın gibi. Bu üç kadın tam vücut zırhı giyerek bölgelerini İskoçlara, Gallilere ve Fransızlara karşı korumak için kocalarının yanında savaştılar. Bir diğeri Oxford Üniversitesine bir okul ekledi. Janie, bugün insanların yaptığı gibi sızlanmadan ve şikâyet etmeden her şeye rağmen başarmak için o Viking ruhunu miras almıştı.

Janie, seni seviyorum ve özlüyorum.

Jane Ann Lindley: Vefa Borcu Hiçbir Zaman Ödenmez...

Jane Ann Lindley: Loyalty Debt Never Paid...

Didar Bayır*

Öz

Koç Üniversitesi Kütüphanesinde birlikte çalışma şansına sahip olduğum Jane Ann Lindley gerek mesleki bilgi ve birikimi gerekse insani özellikleri ile diğer çalışma arkadaşlarımı olduğu gibi beni de derinden etkilemiştir. Bu yazı Jane'e olan vefa borcumun naçiz bir ifadesi olarak kaleme alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Jane Ann Lindley; IRCICA; ANKOS; ILIPG; Koç Üniversitesi Kütüphanesi.

Abstract

Jane Ann Lindley, with whom I had the chance to work at Koç University Library, had a profound impact on me as well as my other colleagues with her professional knowledge and experience and her humanistic characteristics. This article is written as a humble expression of my loyalty to Jane.

Keywords: Jane Ann Lindley; IRCICA; ANKOS; ILIPG; Koç University Library.

Hem bir meslek büyüğüm hem de çok yakın bir dostum olarak Jane Hanım'ın benim hayatımdaki yeri başkadır. Kendisi 1996 yılında Koç Üniversitesi Kütüphanesinde boşalan bir pozisyon için beni aratmıştı. Ancak ben o dönemde İngiltere'den dönmüş ve tekrar IRCICA Kütüphanesinde çalışmaya başlamıştım. Bu nedenle teklifi kabul etmemiştim. Bir sonraki yıl Jane Hanım kütüphanede boşalan başka bir pozisyon için beni tekrar aradığında bu sefer bu görevi kabul etmeliyim diye düşünmüş ve IRCICA'daki görevimden ayrılarak 1997'de Koç Üniversitesi Kütüphanesinde Referans Bölümü Sorumlusu olarak işe başlamıştım. İyi ki de başlamışım zira Jane Hanım gibi biriyle tanışma ve çalışma şansını kaçırmış olacaktım.

Jane Hanım kendisiyle birlikte çalışan herkesin hayatına dokunmuş biridir. Hem kişisel hem de profesyonel biri olarak sahip olduğu mesleki bilgi, beceri ve değerler açıkçası onu farklı kılıyordu. İşine son derece bağlı, vizyon sahibi, disiplinli, çalışkan, adil biriydi. Diğer taraftan personelini son derece önemseyen onların sadece iş yaşamlarını değil aynı zamanda aile yaşamlarını da yakından takip eden, destekleyen biriydi.

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: didar.bayir@medeniyet.edu.tr

İstanbul Medeniyet University, Department of Information and Document Management, İstanbul, Turkey. E-mail: didar.bayir@medeniyet.edu.tr

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

Koç Üniversitesi Kütüphanesinin *kurumsal bir kimlik kazanmasındaki* ve bir *kurum kültürü* yaratılmasındaki rolü asla yadsınamaz. Yapılan her iş uluslararası düzeyde yapılır ve belgelenirdi. Üniversitenin hiçbir biriminde uygulanmazken kütüphanede çok güzel oturtulmuş ve işleyen bir performans yönetim sisteminin olması, her bir pozisyonun tanımının yapılmış olması, kütüphane otomasyon sistemi değiştirilirken şartnamenin koca bir dosya halinde en ince ayrıntısına kadar hazırlanması, Kütüphane Danışma Komitesinin oluşturulması; çalışanların ulusal ve uluslararası toplantılara, mesleki gelişim seminer ve kurslarına katılması ve burada sayamayacağım daha başka uygulamalar... Ayrıca üniversiteden burs programı sağlayarak farklı disiplinlerde eğitim almış iki kişinin Amerika'da kütüphanecilik eğitimi almalarını sağlamış olması da çok değerli bir girişimdi. Diğer taraftan kütüphane içinde çeşitli vesilelerle yapılan kutlamalar, kendi evinde organize ettiği kına geceleri, bebek partileri... Bunlar hepimizin hafızasında yer etmiş unutamadığımız hatıralar...

İş birliğine çok önem verirdi. O dönemde gözlemlediğimiz üniversite kütüphaneleri arasındaki tatlı rekabete rağmen yöneticiler ve çalışanlar çeşitli vesilelerle bir araya gelir ve başarılı ortak çalışmalar yaparlardı. ANKOS'un kuruluşu, ilk ANKOS Yönetim Kuruluna ev sahipliği yapılması, personel değişim programları, Innovative Libraries Promoting Group - ILIPG'yi oluşturarak diğer yabancı kültür merkezi kütüphaneleriyle yapılan iş birlikleri, mesleki derneklerle yapılan çalışmalar... Bütün bunlar hepimizin uluslararası bir network oluşturmasına katkı sağlamış çalışmalardır.

Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) İstanbul Şubesi Başkanlığı yaptığım dönemde özellikle PULMAN-XT Projesinde koordinatör olarak görev almam ve bu projenin başlangıç toplantısının Koç Üniversitesi Kütüphanesi ev sahipliğinde yapılması onun desteği sayesinde gerçekleşmiştir.

2003 yılında ayrılacağımı ve görevi benim devralacağımı söylediği zamanki şaşkınlığımı ve ardından yaşadığım üzüntüyü anlatamam. Bizi bırakacak olmasına üzülmüştüm, zira kendisinden hâlâ öğreneceğimiz çok şey vardı. Diğer taraftan devredilen çok ağır bir görev ve sorumluluk vardı. Jane Hanım gibi bir direktörün ardından bu görevi layıkıyla yerine getirebilmek benim için çok büyük bir önem taşıyordu. Kendisinden sonra Koç Üniversitesi Kütüphanesine bir daha yabancı birinin yönetici olarak gelmemesini söyleyerek bizleri yetiştirmeyi kendisine amaç edinmişti. İşleri delege eder, sorumluluklar verirdi... Üniversitede aldığımız mesleki eğitimimiz sonrası onun *tedrisinden* de geçtik diyebilirim... Koç Üniversitesi Kütüphanesi onun liderliğinde bir ekol yaratmıştı. Bu kurumda çalışmış olan pek çok meslektaşımızın bugün geldikleri nokta bunun en güzel delilidir.

Görevi devraldıktan sonra ekip arkadaşarımla birlikte kurumumuzu daha ileriye taşımak ve güzel işlere imza atmak için çok çalıştık, gayret gösterdik. Kütüphanemizi şubeleriyle büyüttük, geliştirdik. Sadece ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde de diğer kütüphanelerden aşağı kalmamak adına gelişme ve değişimleri yakından takip ettik ve uyguladık. 2008'de LIBER yıllık konferansının, daha sonra da 2011'de EAHIL konferansının organizasyonları uluslararası başarılı çalışmalardır. Meslektaşlarımla bugün de aynı çalışma ve ekip ruhuyla devam ettiklerini görmek beni gururlandırıyor...

Kurumumuzdan ayrıldıktan sonra da irtibatımızı hiç kesmedik. Uzaktan da olsa desteğini hiç eksik etmedi. Doktora tezimi de onun cesaretlendirmesiyle yıllar sonra tamamlayabilmişim...

2020 yılının Ocak ayında Münevver ve Canan arkadaşlarımızla birlikte kendisini ziyaret edebilme fırsatı bulmuştuk. Kim bilebilirdi ki bu ziyaret Jane Hanım'ı son kez göreceğimiz ziyaret olacaktı. İyi ki gidip görmüşüz ve helalleşmişiz... Bizi görmüş olmaktan dolayı çok mutlu olmuş, o hasta haliyle uzun uzun sohbet ederek hasret gidermiştik.

Kendisine olan vefa borcumuz hiçbir zaman ödenmez. Bundan sonra da unutulmamasını, çeşitli vesilelerle her daim anılmasını diliyorum. Rahmetle ve saygıyla anıyorum, ruhu şad olsun!

Jane Ann Lindley: Profesyonel Bir Ruh ve Rol Model

Jane Ann Lindley: A Professional Spirit and Role Model

Aysel Yontar*

Öz

Vefat eden Koç Üniversitesi Kütüphane Direktörü Jane Ann Lindley'in görev yaptığı yıllarda İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünde yürütülen bir projeye verdiği destek bağlamında kişiliği ve mesleki yönleri hakkında yazılan anı yazısıdır.

Anahtar Sözcükler: Jane Ann Lindley; Yaratıcı Kütüphane Girişimleri Tanıtım Grubu (ILIPG); Koç Üniversitesi Kütüphanesi.

Abstract

It is a memoir written about the personality and professional aspects of the deceased Koç University Library Director Jane Ann Lindley, in the context of her support for a project carried out at the Information and Document Management Department of Istanbul University during her tenure.

Keywords: Jane Ann Lindley; Innovative Libraries Promoting Group (ILIPG); Koç University Library.

Öncelikle Jane A. Lindley ile tanışıklığımın maalesef kısa süreli olduğunu belirtmeliyim. Kendisini özellikle Yaratıcı Kütüphane Girişimleri Grubunu (ILIPG) oluşturduğumuz sırada daha yakından tanıma fırsatı buldum. İstanbul'da İngiliz, Amerikan, Alman, Fransız, İspanyol gibi bazı ülkelerin kültür merkezlerinin kütüphanecilerini, aynı zamanda İstanbul Üniversitesi (İÜ) Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünü bir araya getirerek mesleki iş birliğini geliştirmeye dönük çeşitli faaliyetler yürütmüştük.

Onun kütüphanelerarası iş birliği konusuna ne kadar önem verdiğini iyi hatırlarım. Bu konuda özellikle 2002 yılında bölümümüzün yürüttüğü bir kütüphane projesine sağladığı desteği de belirtmek isterim. Söz konusu tarihte, (İÜ) Rektörlüğü tarafından Edebiyat Fakültesi seminer (bölüm) kitaplıklarının koleksiyonlarının çok kısa bir sürede ayrı bir kata taşınması istenmişti. Koleksiyonların katalog verilerinin elektronik ortama aktarılması da gerekiyordu. Gerek bu projenin yürütücüsü olarak şahsım, gerekse bölümümüz elemanları, çeşitli nedenlerle büyük bir stres altındaydık. Jane Hanım, bir talebim olmadığı halde, projenin hızla tamamlanabilmesi ve stresimizin hafifletilmesi için yöneticisi olduğu Koç

* Türkiye. E-posta: yontaraysel@gmail.com
Turkey. E-mail: yontaraysel@gmail.com

Üniversitesi Kütüphanesinin bazı elemanlarını projeye destek amacıyla görevlendirmişti. Kendisinin mesleki iş birliği konusundaki bu anlamlı desteğini, ömrüm boyunca unutmayacağım.

Jane Hanım'ın çok yönlü kişiliği, âdeta bir “mükemmel insan” profilini yansıtıyor. Onun bizzat şahit olduğum veya bana aktarılan çok yönlü kişilik özellikleri arasında sayabileceğim şunlar: İstanbul Koç Üniversitesi Kütüphanesindeki yöneticiliği süresince sergilediği profesyonellik, eğiticilik ve vizyon sahipliği; yönettiği personelin kendilerini geliştirmeleri için onları sürekli olarak motive etme, personelin iş dışındaki sorunlarıyla da yakından ilgilenme; sadece kendi ülkesinde ve Türkiye’de değil, çalıştığı başka ülkelerdeki kütüphanelerin gelişmesine de katkıda bulunma; kütüphane içi ve kütüphanelerarası ilişkilerde iş birliğini ön planda tutma, yardımseverlik ve çeşitli başka olumlu özellikler. Onunla aynı kütüphanede veya çeşitli projelerde daha uzun süreyle birlikte çalışanlar, kendisinin burada belirmediğim başka olumlu özelliklerini daha ayrıntılı olarak açıklayacaklardır. Ancak, ben özellikle onun mükemmel bir “*profesyonel rol model*” olma özelliği üzerinde kısaca durmak isterim.

Jane Hanım, kanaatimce üstün profesyonel bir kişiliktir. Kendisi, profesyonelliğin gerektirdiği bilimsel bilgi birikimine sahip olma ve hayatı boyunca bu birikimi sürekli geliştirme; teorik ve pratik bilgi/ tecrübe birikimini çalıştığı kütüphanedeki personele aktarma ve onları sürekli eğitime; dürüstlük; yetkin iletişim becerileri; mesleki etik kurallarına uygun davranma; adil yönetim; elemanlarına ve hizmet verdiği insanlara karşı gösterdiği nezaket ve saygı gibi belli başlı profesyonel kişilik özelliklerine sahipti. Ama Jane Hanım'ın, öncelikle ve özellikle “*profesyonel bir ruh*” taşıdığına inanıyorum. Böyle bir ruh özelliğinin doğal sonucu olarak kendisi, meslek hayatı boyunca hizmet verdiği toplumun menfaatlerini, kişisel menfaatlerden daha üstün tutan “*diğerkâm bir kişilik*” idi.

Şahsen Jane Hanım gibi çok yönlü bir insanı ve meslektaşını tanıdığım için kendimi şanslı addediyorum. Çünkü milliyeti, cinsiyeti, inancı ve mesleği ne olursa olsun bu tür profesyonel kişiliklerin; çalıştıkları ortamı sürekli geliştirerek, personel verimliliğini ve iş tatminini artırarak, dolaylı da olsa dünyamızı daha iyi bir hâle getirme bakımından katkılarının olduğuna inanıyorum. Bu sebeple, Jane Hanım'ı tanımak beni ne kadar memnun ettiyse onu kaybetmek de o kadar üzdü, diyebilirim. Ama kabul edileceği gibi böyle kişilerin, hayattayken ilişkide oldukları ve/veya tanıştıkları insanlar üzerindeki etkileri, hayatlarını kaybettikleri zaman da devam eder. Bir meslektaş olarak bende bir ömür boyu iz bırakacak az sayıda profesyonel kişiden biridir, Jane Hanım.

Huzur içinde yatsın ve mekânı cennet olsun.

Jane Ann Lindley'in ANKOS'a Katkıları

Jane Ann Lindley's Contributions to ANKOS

Bülent Karasözen*

Öz

ANKOS Yönetim Kurulunda birlikte çalıştığımız Koç Üniversitesi Kütüphane Direktörü Jane Ann Lindley'in vefatı nedeniyle kaleme aldığım anı yazısıdır.

Anahtar Sözcükler: *Jane Ann Lindley; ANKOS; Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi.*

Abstract

This is the memoir that I wrote for the late Jane Ann Lindley, Director of the Koç University Library, with whom I worked on the ANKOS Board of Directors.

Keywords: *Jane Ann Lindley; ANKOS; Koç University Suna Kıraç Library.*

Jane Ann Lindley'le doksanlı yılların sonlarında başlatılan konsorsiyum çalışmaları çerçevesinde İstanbul'da düzenlenen bir kütüphanelerarası iş birliği toplantısında tanışmıştım. Daha sonra Jane ile dost olduk ve ANKOS'da birlikte birçok çalışma yürüttük. ANKOS'un kuruluş toplantısı 10 Haziran 2001'de Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesinde; Bülent Karasözen (ODTÜ), Phyllis Erdoğan (Bilkent Üniversitesi), Hilmi Çelik (Sabancı Üniversitesi), Jane Ann Lindley (Koç Üniversitesi), Serap Aydar (ULAKBİM), Hale Baltepe (Dokuz Eylül Üniversitesi), Ayhan Kaygusuz (İstanbul Teknik Üniversitesi) ve Turhan Yılmaz (Çukurova Üniversitesi) tarafından yapıldı. Jane'le birlikte aynı yıl Ekim ayında Selanik'te düzenlenen Avrupa Kütüphaneler Konsorsiyumu ve Southern European Libraries Consortia (SELL) toplantılarına katıldık. Her iki toplantı da ANKOS'un uluslararası alanda tanıtımı ve bizlerin konsorsiyumlar konusunda deneyim kazanmamız açısından çok yararlı oldu.

Şüphesiz ki Jane'nin ANKOS'da en önemli katkısı, çalışmaları 2000 yıllarında başlayan, Bilkent Üniversitesi Kütüphane Daire Başkanı Phyllis Erdoğan ve Bilkent Üniversitesi hukuk kütüphanecisi Pamela Kontowicz ile birlikte, ANKOS Lisans Anlaşmaları Grubunda oluşturulan *Ulusal Türk Site Lisans Anlaşması'dır* (The Turkish National Site License/ TRNSL). Tüm yayıncılarla yapılan anlaşmalarda kullanılan TRNSL, 2002'deki yıllık ANKOS toplantısında 78 üye kütüphane tarafından kabul edilmiştir. TRNSL, Jane'in

* Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Matematik Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: bulent@metu.edu.tr

Middle East Technical University, Department of Mathematics, Ankara, Turkey. E-mail: bulent@metu.edu.tr

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

“The Turkish National Site License (TRNSL) *Serials* –16(2), 2003” makalesiyle¹ dünyaya tanıtılmıştır. Birlikte yazdığımız, “The Impact of ANKOS: Consortium Development in Turkey, *The Journal of Academic Librarianship*, 30(5), 2004”, başlıklı makalede² ANKOS'un diğer konsorsiyumlardan farklı olan örgütlenme yapısı, satın alma ve lisans modelleri, çalışma grupları, kütüphanelerle iletişimi, ANKOS ICOLC (International Coalition of Library Consortia), SPARC (The Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition), İtalya, Portekiz, İspanya konsorsiyumlarını ve ANKOS'u içeren SELL (Southern European Libraries Consortia) gibi hâlen devam etmekte olan uluslararası üyelikleri ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

Jane Ann Lindley; ANKOS'un kuruluşunda, gelişmesinde ve ülkemiz çapında yaygınlaşmasının her aşamasında yukarıda anılan çalışmalara çok değerli katkılarda bulunmuştur. ANKOS'un gelişmesinde önemli bir yeri olan Lisans Anlaşması ve Fiyatlandırma, İstatistik, Deneme Kullanımı, Teknik Alt Yapı, Kullanıcı ve Kütüphaneci Eğitimi, Ödünç Verme, Açık Erişim gibi çalışma ve araştırma gruplarının oluşturulmasında ve yürütülmesinde, Koç Üniversitesi kütüphanecilerinin katılımlarını sağlayarak kurumsal desteğini hiçbir zaman esirgememiştir.

ANKOS'daki çalışmalarını ve yetiştirdiği kütüphanecilerle ülkemiz kütüphaneciliğine büyük katkılarda bulunan Jane Ann Lindley her zaman çok özlenecektir.

¹ Lindley, J. A. (2003). The Turkish National Site License (TRNSL). *Serials*, 16(2), 187–190. DOI: <http://doi.org/10.1629/16187>

² Karasözen, B. ve Lindley, J. A. (2004). The Impact of ANKOS: Consortium development in Turkey. *The Journal of Academic Librarianship*, 30(5), http://www.ankos.gen.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=67&Itemid=1

Belleğimdeki Jane Ann Lindley

Jane Ann Lindley in My Mind

Ayhan Kaygusuz*

Öz

ANKOS Yönetim Kurulunda üç yıl birlikte çalıştığımız Koç Üniversitesi Kütüphane Direktörü Jane Ann Lindley'in vefatı nedeniyle kaleme aldığım anı yazısıdır.

Anahtar Sözcükler: *Jane Ann Lindley; ANKOS; Koç Üniversitesi Kütüphanesi.*

Abstract

This is the memoir I wrote for the late Koç University Library Director Jane Ann Lindley, with whom we worked together on the ANKOS Board of Directors for 3 years.

Keywords: *Jane Ann Lindley; ANKOS; Koç University Library.*

Bilim insanları olumlu anılarımızın belleğimizde uzun süre saklandığını, belli bir anımızı hatırlatan bir olay olduğunda ise o anıya ilişkin bilgilerin görüntüleriyle birlikte film şeridi gibi aklımızdan geçtiğini söylüyorlar. Bu teorik bilgiyi Jane Hanım'la ilgili anılarımda çok defa doğruladım. Jane Ann Lindley ne yaptığını bilen, güçlü, kararlı ve ilkel bir kadın olarak belleğime kazındı.

Jane Hanım'la konsorsiyum çalışmaları nedeniyle 2000'li yılların başından Türkiye'den ayrıldığı 2003 yılına kadar ANKOS Yönetim Kurulunda birlikte çalıştık. Jane Hanım hakkında bir fikir verebilmek için öncelikle bu çalışma ortamı ile ilgili bazı bilgiler vermek isterim. 2001 yılı Haziran ayından itibaren Jane Ann Lindley, Bülent Karasözen, Phyllis Erdoğan, Hilmi Çelik, Serap Aydar, Hale Baltepe, Turhan Yılmaz ve bendenizden oluşan yönetim kurulu aslında bir "nevi şahsına münhasırlar" kuruluydu. Jane ve Phyllis Hanımlarda "ilke ve kararlılık", Bülent Karasözen'de "7/24 çalışma ve adanmışlık", Hilmi Çelik'te "doğrucu başlılık", Turhan Yılmaz'da "kıvrak bir sosyal zekâ", Hale Hanım'da "kurumsal bağlılık", Serap Aydar'da "sessiz bir kararlılık" öne çıkan özelliklerdi. Birlikte çalıştığımız bu süre zarfında gerek yönetim kurulunun kompozisyonu gerekse Türkiye'de ilk defa yapılmakta olan konsorsiyum çalışmaları sayesinde mesleki bilgi ve deneyimin yanı sıra nezaket, zarafet ve çalışma disiplini anlamında da çok şey kazandım.

Böyle bir kompozisyon içinde Jane Hanım konuşulan her şeyi bir ilke ve mantık süzgecinden geçirir, uygun görmediği bir konu olduğunda derhal ve kararlı biçimde itiraz

*İstanbul, Türkiye. E-posta: kaygusuzayhan@gmail.com
İstanbul, Turkey. E-mail: kaygusuzayhan@gmail.com

ederdi. ANKOS'un anayasası diyebileceğimiz “*Turkish National Site License*”in (TRNSL) hazırlanmasında Jane Hanım'ın çok önemli katkıları olmuştu. Sonraki çalışmalarımızda da bu belgede ortaya konan ilkelerin uygulanması için büyük kararlılık gösterdi. Yayıncı temsilcileri ve kütüphaneciler arasında ilkeli bir birliktelik için bilinçli bir çaba sarf etti. Genel kurul toplantıları gibi sadece kütüphanecilerin katılacağı toplantılarda salonu kontrol eder, eğer salonda yayıncı temsilcileri varsa onları sert bir dille dışarı davet ederdi.

Özel yaşamında ne kadar ilkeli olduğunun ipuçlarını bu toplantılar sırasında da verirdi. O zamanlar “*takoz*” diye tabir ettiğimiz birinci nesil mobil telefonlarımız vardı. Çoğumuzun telefonları o zamanın en son modellerindendi fakat Jane Hanım'ın telefonu gerçek bir “*takoz*”du. Telefonu sürekli kapalıydı, sadece görüşme yapacağı zaman telefonunu çıkarır, açma kapama düğmesine sertçe ve uzun uzun basarak telefonunu açar, görüşmesini yapar, görüşmesi biter bitmez yine uzun uzun basarak telefonunu kapatırdı.

Dikkatimi çeken diğer bir özelliği Koç Üniversitesi Kütüphanesi tarafından düzenlenen her toplantıda personeline uzun uzun teşekkür etmesi ve onların katkılarını katılımcılara gururla aktarmasıydı. Anma toplantısında konuşan meslektaşlarım aslında bu özelliği Jane Hanım'a Türk meslektaşlarımızın kazandırdığını, başlangıçta bir Amerikalı yaklaşımı ile herkes görevini yapıyor diye düşünürken bu etkileşimin sonunda “*marifet iltifata tabidir*” anlayışını benimsemiş ve davranışlarını o yönde değiştirmişti. Bu O'nun bir lider kaç yaşında olursa olsun etkileşim içinde ve öğrenmeye açık olmalıdır felsefesini benimsediğini gösteriyor.

Jane Ann Lindley farklı toplumlarda uzun sayılabilecek sürelerde yaşamıştı. Belki de bu yaşam deneyimleri O'na kolay uyum sağlama yeteneğini kazandırmıştı. Jane Hanım'ın annesine gösterdiği özen, Batılı toplumlardaki mekanik ilişkiler yerine daha çok Doğulu toplumların kurduğu sıcak ilişkiler gibiydi.

Jane Ann Lindley hakkında yazılacak daha çok anım var ancak sanıyorum yukarıda anlattıklarım O'nun bir yönünü vurgulamaya yetecektir. Ruhü şad olsun.

Jane Ann Lindley Anısına

In Memory of Jane Ann Lindley

Güneş Kara Voogt*

Öz

Bir dönem Koç Üniversitesi Kütüphanesi direktörü olarak hem çalışanlarının hem de diğer meslektaşlarının hayatına dokunan Jane'in, insani ve mesleki yönlerine kısaca değinmekte olan anı yazısıdır.

Anahtar Sözcükler: Jane Ann Lindley; anılar; Koç Üniversitesi.

Abstract

This is a memoir that briefly touches on the human and professional aspects of Jane, who affected the lives of both her employees and other colleagues as the director of the Koç University Library during her tenure.

Keywords: Jane Ann Lindley; memories; Koç University.

Koç Üniversitesinin Jane Ann Lindley'i Kütüphane Direktörü olarak seçmesi sadece onunla çalışma şansı yakalamış ve yetiştirmiş olduğu biz çalışma arkadaşları için değil, Türk Kütüphaneciliği için de alınmış en önemli karar olmuştur. Onun benim ve sizin hayatınıza girmesi bu doğru seçimle başladı.

Jane şimdiye kadar tanıdığım ve birlikte çalıştığım en tutkulu kütüphaneci ve en iyi liderdi. O sadece kendine güvenen, vizyon sahibi, ilham veren, motive eden, yücelten, dinleyen, yaptıkları ile örnek olan çok başarılı bir kütüphane direktörü olmadı; O aynı zamanda Türk kütüphaneciliğine yenilikçi, birleştirici, paylaşımcı ve dayanışmacı bir çalışma anlayışını da yerleştirdi.

Ekibinde olan bizleri, olabileceğimizin en iyisi olmaya iterken bizi aynı zamanda güvende hissettirebilen, güçlü yanlarımızı ve eksiklerimizi kabul ederek onları geliştirecek fırsatları fark ettiren bir liderdi. Ekip ruhuna inanır, başarılı olmamız için hedefler koyar ve hedeflere odaklanmamızı sağlardı. İhtiyacımız olduğunda daima arkamızda olduğunu da hissettirirdi. Prensipleri olan, disiplinli ama gerektiğinde yeniliklere ve değişime çok açık, esnek bir insandı. Kendini üstün gören bir insan hiç değildi; meslektaşları onunla konuşabilir, tartışabilirdi ve farklı görüşlerin, iş geliştirecek farklı uygulamaların denenmesine açıktı. Mesleki gelişmeleri yakından takip etmemiz için alanımız ile ilgili makaleleri masamıza

* Leiden Üniversitesi Kütüphaneleri, Leiden, Hollanda. E-posta: g.kara@library.leidenuniv.nl
Leiden University Libraries, Leiden, the Netherlands. E-mail: g.kara@library.leidenuniv.nl

birakır ve bizi hep öğrenmeye, araştırmaya teşvik ederdi. Onun performans kriterleri bizim için başlı başına bir eğitim, geliştirme ve liderlik programı gibiydi.

Bizler onu çok iyi bir evlat, kardeş, arkadaş, meslektaş özellikleri ile de tanıdık. Şefkatli, adaletli, paylaşımcı, yüreği büyük, gönlü ve eli çok açık bir insandı. Milli güç ve değerlere önem veren, bulunduğu ülkenin kültürüne çok saygı duyan ve bir yabancı olmasına rağmen milli sorumluluk taşıyan bir insandı. Türkiye'nin ekonomik sıkıntıları olduğu bir dönemde yerli tedarikçi firmalara iş vermiş, onların gelişmelerine katkıda bulunmuştur.

Ben kendi payıma bugün kişisel ve profesyonel hayatımdaki güvenimi, vizyonumu, başarılarımı ona borçluyum. Bugün Avrupa'da meslek hayatında 12. yılını doldurmuş ve bir Hollanda üniversite kütüphanesinde yöneticilerine işinde kendini yüksek standartlı olarak kabul ettirmiş biri olmamda onun bana kattığı eğitim, birikim, meslek aşkı ve öğrenme isteği yatar. Jane Ann Lindley bir ekoldü, birlikte çalıştığı ve onunla iş birliği yapmış uzaktan yakından tanıyan herkesin hayatında iz bırakan biri oldu. Onun her bir özelliğini ve hayatımıza katkılarını anlatmaya sayfalar yetmez ama eminim hakkında yazılanları birleştirdiğimizde karşımıza çıkacak olan Jane Ann Lindley resmi her açıdan daha bir tam olacaktır. Benim için çok özel olan iki anıyı burada paylaşarak o resmin sadece bir parçasına ekleme yapmış olacağım.

Benim Jane Ann Lindley ile yolumun kesişmesi, IFLA'95 toplantısı hazırlıklarında, IFLA sekreteryasında gönüllü çalışırken ondan gelen bir faks mesajı ile oldu. Faksa gelen sayfalarca uzun bir mesaj bende meslek hayatımda onun gibi biri ile çalışma isteği ve heyecanı uyandırdı. O mektubu hiç unutmam, okurken yukarıda değindiğim birçok özelliğini o mektupta gördüğüme inanıyorum.

Onu hiç tanımadan sadece bir mesaj ile çok uzaktan beni kendine hayran bırakmıştı ve peşini bırakmayacağını o an anlamıştım. İki ay içinde İstanbul'a taşınacağını ve Koç Üniversitesi görevi için çok heyecanlı olduğunu, yaşlı annesini taşınma telaşında bırakıp gelemeyeceğini ve bu nedenle ilk defa IFLA toplantılarından birini onun için belki de en önemli olanını kaçıracağını ve daha bir dolu güzel teşvik ve motivasyon yüklü mesajını IFLA sekreteryası kanalı ile Türk meslektaşlarına iletliyordu. Mesajın son satırı ise *"size tüm kalbimle güveniyorum"* idi. O benim rehberim, koçum, ilham verenim, mentorum olacaktı. Bunu o zaman gönülden arzu ederek istemiştım ve onu Amerikan Kültür'deki meslektaşlarım ile yakın takibe almıştım. Cesaret edememiştım onu ofisinde ziyaret etmeye... Ankara'da bir toplantıya katılacağını öğrendiğimde onunla orada tanışmanın daha uygun olacağını düşünerek toplantıya gittim ve oradaki tanışma hayatımın dönüm noktası oldu. Ben onu, o da beni seçmişti, Koç Üniversitesi Kütüphanesinde onun ile çalışacağım için çok mutlu olmuştım. Onun liderliğinde birçok şey öğreneceğim için çok heyecanlıydım.

O birlikte çalıştığı bizleri çok iyi tanıdı ve bize çok değer verdi. Buna en güzel örnek ve anım ise Sheffield Üniversitesine yüksek lisans eğitimi için gittiğimde, bana sürpriz yaparak Sheffield'e kadar gelmesiydi. 15 Şubat 2000'de beni arayıp hafta sonu planı yapmamamı performans görüşmesi için sadece hafta sonu Sheffield'de beni ziyarete geleceğini söylemişti. Bu kısa ziyaret ona en çok ihtiyacım olduğu dönemde gerçekleşmişti. Bazı kararlar almam gerekiyordu ve zorlanıyordum, sanki hissetmişti ve gelişi beni çok motive etmişti. O ayrıldığında tez konusunu en erken seçen ve çalışmalara başlayan ilk öğrenci olarak yüksek lisans programımdaki danışmanımı çok şaşırtmış ve heyecanlandırmıştım. Jane'in pozitif

etkisi benden ona geçmişti sanki... Danışmanım bana onun yaptığı profesyonel bir çalışmaya destek vermemi isteyerek beni ayrıca onurlandırmıştı.

Türkiye'den ayrılıp gittikten sonra da Jane bana, ona ulaşan eski personeline ve dostlarına; ihtiyaç duyduklarında gereken desteği, ilgiyi, sevgiyi ve şefkati göstermeye devam etti.

Onun en önemli stratejisi insanlara yatırım yapmak ve onların gelişmesine katkıda bulunmaktı. Bu sadece Türkiye'de değil, gittiği diğer ülkelerde de kurduğu, geliştirdiği kütüphanelerde yaptığı bir şeydi. Bize bıraktığı en büyük miras bu ve sonsuza kadar onunla çalışma sansı bulmuş bizlerde yaşamaya devam edecek. Türk meslektaşlarım ve ben hâlâ onun bize kattıklarından yararlanarak geliyoruz. O, biz hayatta olduğumuz sürece de unutulmayacak. Bizim için yaptıkları ve hayatımıza kattıkları için ona minnettarız.

Daima hasretle, sevgiyle, özlemlerle anılacaksın sevgili Jane, huzur içinde uyu!

Jane Ann Lindley'in Ardından

Condolence Message for Jane Ann Lindley

Mine Tonta*

Öz

Sadece yönetici değil yerine göre bir dost ve anne şefkati ile personeli motive eden Jane Ann Lindley'den meslek ve hayat tecrübesi adına öğrendiklerimi kaleme aldığım anı mektubudur.

Anahtar Sözcükler: Jane Ann Lindley; Koç Üniversitesi Kütüphanesi; ANKOS; LIBER; SPARC.

Abstract

This is a memoir letter written about what I learned from Jane Ann Lindley, who motivates her staff as a friendly and motherly manager on profession and life experience.

Keywords: Jane Ann Lindley; Koç University Library; ANKOS; LIBER; SPARC.

Yitirdiğimiz kişinin bizde bıraktığı anılar, izler üzüntümüzü bir parça teselliye dönüştürüyor. İyi ki tanımışım, beraber çalışmış, ondan çok şeyler öğrenmişim diye teselli buluyoruz. Jane Ann Lindley'in hem iş ortamında hem de iş dışında bizlerde bıraktığı izlerden bahsetmek istiyorum.

Koç Üniversitesi Kütüphanesine ondan yaklaşık altı ay önce başlamıştım ve onun olduğu sekiz yıl boyunca da beraber çalıştık. Ben Ankara ofisindeydim ama onun gelişinden sonra düzenli aralıklarla bir haftalık çalışmaya İstanbul'a gidiyordum; beni bütün projelere, sosyal etkinliklere dâhil ediyordu.

Jane iş hayatında çalışkan bir yöneticiydi; hayatı, işi ve annesi üzerine kuruluydu. Disiplinliydi, ayrıntılara önem verirdi, dakikti, iş ertelemeye gelmezdi, hemen gereken yapılırdı. Üniversitenin yeni kampüse taşınması sırasında geri dönecek kolilerin sayısı ve paket iplerinin tekrar nasıl kullanılacağına kadar her şeyi hesaplamıştı ve onun bu titizliği sayesinde taşınma sorunsuz gerçekleşmişti. Taşınma sırasında sürekli aynı işi yapmaktan kolum şişmişti, doktora gittim, ciddi bir sorun yoktu. Saklamaya çalışmıştım ama fark etmiş ve benimle kampüs doktoruna gidip iyi olduğumdan emin olmuş ve bana başka bir iş vermişti. Personelin sağlığı ve sorunlarıyla yakından ilgilenirdi. Bir ara vejetaryen olmayı denemiştik, bir doktor gibi bana proteinin ne kadar gerekli olduğunu uzun uzun anlatmıştı.

Otoriter bir görünümü vardı ama aynı zamanda çok da demokrat bir yöneticiydi. Kütüphaneye yeni bir otomasyon sistemi alınması için çalışmalar yapıldı, sistemler incelendi, teklifler alındı, demolar kuruldu, sonuç raporları yazıldı. Bu büyük ve ciddi bir yatırımdı, o kendi beğendiği, uygun bulduğu sistemi değil personelin istediği sistemi satın aldı çünkü "Bunu onlar kullanacak, benden sonra da kullanmaya devam edecekler, istemedikleri bir sistemle verimli çalışamazlar." dedi.

* Tonta Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri, Türkiye. E-posta: minetonta@gmail.com
Tonta Training and Consultancy, Turkey. E-mail: minetonta@gmail.com

Üniversite yeniydi ve hızlı büyüyordu. Aynı şekilde kütüphane de hem içerik hem de mekân olarak hızlı büyüyor, sürekli yeni personel alımı gerekiyordu. Personel seçimi konusunda çok iyiydi, uzun görüşmeler yapıyordu ve insanların içindeki cevheri adeta keşfediyordu. Aldığı elemanlar zaten başarılıydı sonrasında onları çok iyi yetiştirdi ve gelişimlerine her zaman destek oldu. Kimi zaman zorlasa da onunla çalışanların çoğu daha sonra iyi birer yönetici oldular. İş görüşmelerinde ileride kendinizi nerede görüyorsunuz sorusuna sizin yerinizde görüyorum diyen adayların öz güvenlerini takdir ettiğini söylemişti. Hatta bu yönde personelini teşvik etti, hep benim yerimi alacak kişi dışarıdan değil sizlerden biri olmalı derdi ve dediği gibi ondan sonra gelen yöneticiler onun yetiştirdikleri oldu. Performans değerlendirmesi konusunda da çok ciddi ve öncü çalışmalar yaptı. Bu değerlendirmeler hem kendimizi geliştirme konusunda bize yol gösterdi hem de maaşlarımıza yansdı, böylece adil bir sistem de kurmuştu.

Üniversitenin de desteği ile pek çok uluslararası toplantılara katıldık. Ancak toplantılara katılmak büyük bir sorumluluktuk, her oturum takip edilir, notlar alınır dönüşte hem yazılı rapor verilir hem de sunum yapılırdı. Ben 2001 yılında Londra'da LIBER'in yıllık toplantısına gitmiştim, o yıl LIBER'in 30. yılıydı. SPARC (Bilimsel Yayıncılık ve Akademik Kaynaklar Koalisyonu) ilk kez Avrupa'da o toplantıda tanıtılmıştı. Bu girişim Jane'in de ilgisini çok çekmişti ve ANKOS'un bu koalisyona katılmasına öncülük etmişti. LIBER çok profesyonel bir organizasyondur, Türkiye'de yapılması konusunda daha o zamandan fikir geliştirmiştik ve 2008 yılında Didar Hanım'ın döneminde Koç Üniversitesi LIBER'in yıllık toplantısına çok başarılı bir ev sahipliği yaptı.

O yıllarda Koç Üniversitesinin Amerika'da Duke Üniversitesi ile personel değişim programı vardı. Program çerçevesinde hem bir proje üzerinde çalışıyor hem de iyi uygulamaları inceleyerek rapor yazıyorduk. Bu değişim programı bize *Fakülte Kütüphaneciliği* kavramını tanıttı, kısa süre içinde biz de uygulamaya başladık ve diğer üniversite kütüphanelerine de örnek oldu. Kullanıcı, konu rehberleri ya da şimdiki adıyla *LibGuides* uygulaması örneklerini de orada görüp geliştirdik.

Jane Ann Lindley, Koç Üniversitesi dışında da aktif çalışmalar yaptı. Üniversite Kütüphaneleri için çok önemli bir girişim olan ANKOS'un kuruluşunda çalıştı. Özellikle lisans anlaşması geliştirilmesi konusunda önemli katkıları oldu. ANKOS'un ilk yıllarıyla ilgili bir anımı aktarmak isterim. Adana'ya yönetim kurulu toplantısına gitmiştik. Çukurova Üniversitesi Kütüphanesi Daire Başkanı Turan Bey bizi çok iyi ağırlamıştı. Oradan da tanıtım için Gaziantep'e geçtik, akşam vardık ve bizi bir yurt odasında ağırladılar. Jane hayatında ilk defa bir yurt odasında üç kişi ile gecelemişti. Alışkın olmadığı şartlardı ama şikâyet etmedi. Ertesi gün toplantıda çay servisi yapıldı. Jane kahve istedi, "Yok." dediler. Artık tahammül edemeyerek yüksek sesle "Ben kahve istiyorum ve şimdi istiyorum." dedi. Durumun ciddiyeti anlaşıldı, hemen bir telaş oldu, ilgilendiler ve kahve geldi. Kahve onun kırmızı çizgisiydi. "Türkler bu kadar güzel Türk kahvesini neden küçük fincanlarda içiyorlar anlamıyorum." derdi, kendisi büyük kupada içerdi.

Biraz onun sosyal yönünden de bahsetmek isterim. Bizi iş ortamı dışında da bir araya getirmek için sürekli fırsat yaratırdı. Doğum günü, nişan, kına gibi etkinlikler sık yapılırdı. İş dışında da personeli bir araya getirme, bağ kurma konusunda çok iyiydi. Ekonomik olarak zor geçen bir yılda her birimize bayram harçlıkları verdiğini hatırlıyorum. Kütüphanede bayramlaşma yaptık, elini öptük. Zarflara harçlık koymuş, notlar yazmış ve vermişti. En favori sosyal etkinliklerden biri de İstanbul Üniversitesi Balta Limanı tesislerinde akşam yemeği idi. Hiç unutamadığım bir hassas yönü vardı, gıda israfına çok karşıydı. Bizlere daha önce çalıştığı Pakistan'da sokakta açlıktan ölen insanları gördüğünü anlatırdı. Sürekli "Yiyeceğiniz kadar alın, tabağınızdaki yemeği bitirin." der, hatta kontrol ederdi. Ben bunu yıllardır hiç unutmadım ve bu konuya hep dikkat ederim.

İyi ki Canan Hanım bizi teşvik etti ve 2020 Ocak ayında onu Amerika'da Florida'da evinde ziyaret ettik. Sağlık sorunları vardı ama çok şikâyetçi olmadı, zekâsı pırıl pırıldı, çok da yaşlanmış görünmüyordu. Güncel politik, ekonomik olayları sıkı takip ediyor, yorum yapıyordu. Türkiye'yi ve kişileri çok iyi hatırlıyordu. Tanıdıklarına çok selam ve sevgilerini iletmişti, fotoğraf ve videolar çektik, vedalaştık... Bu son görüşmemiz oldu.

Jane Ann Lindley her zaman iyilikle, güzellikle anılacak. Bizde bıraktığı izler unutulmayacak. Toprağı bol olsun.

Jane Ann Lindley ile Kütüphaneciliğe Yelken Açış

Sail into Librarianship with Jane Ann Lindley

Tuba Akbaytürk Çanak*

Öz

Koç Üniversitesi Kütüphanesinde direktörüm olarak uzun yıllar birlikte çalıştığım rol modelim Jane Ann Lindley'in mesleki ve insani boyutlarının öne çıkarılmaya çalışıldığı anı yazısıdır.

Anahtar Sözcükler: Jane Ann Lindley; Koç Üniversitesi; Suna Kıraç Kütüphanesi; ANKOS.

Abstract

This is a memoir that tries to highlight the professional and human aspects of my director and role model Jane Ann Lindley with whom I worked with for many years at Koç University Library.

Keywords: Jane Ann Lindley; Koç University; Suna Kıraç Library; ANKOS.

Jane Ann Lindley ile ilk kez 1995 kışında Koç Üniversitesinin İstinye'deki geçici kampüsünde tanıştım. Koç Üniversitesinin konu uzmanı kütüphaneci yetiştirmek üzere verdiği yurt dışındaki eğitim bursuna başvurmaya gittiğim o gün beni tadilattaki kütüphanede karşıladı ve burs hakkında beni bilgilendirirken, bir taraftan da sorduğu sorularla beni tanımaya çalışıyordu. 50 yaşlarında, neşeli, gözlerinden oldukça zeki olduğu anlaşılan bir bayandı. O yaz iki ay Jane Hanım'ın daveti üzerine Koç Üniversitesi Kütüphanesinde çalıştım. Kütüphanede çalışarak geçen iki ayda o güne kadar sadece bir Boğaziçi Üniversitesi öğrencisi gözü ile tanıdığım kütüphanelerin işleyişine ilk kez tanık oldum. Aynı zamanda ilerleyen yıllarda meslektaşım olarak ilişkiyi sürdüreceğim Güneş Kara, Ertuğrul Çimen, Sami Çuhadar gibi çok değerli kütüphaneciler ile tanıştım. Ve gördüm ki Jane Hanım gerek ekibini gerekse temeli atılan yeni kütüphaneyi oluştururken her aşamayı titizlikle düşünüyor ve planlıyordu.

Jane Hanım bu dönemde beni bir diğer Amerikalı kütüphaneci ile tanıştırdı. Barbara Von Walde o dönemde SUNY Buffalo'da kütüphanede Yardımcı Dekan olarak çalışıyordu. Ve yüksek lisans için 2 yıl yaşayacağım Bloomington, Indianalıydı o doğma büyüme. Jane Hanım'ın beni o kısa sürede Barbara Hanım ile tanıştırmaması bana SUNY Buffalo'da çok değerli bir yaz stajının kapısını açtı ve Şükran Günlerinde Bloomington'daki evlerinde beni

* Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi, İstanbul, Türkiye. E-posta: takbayturk@ku.edu.tr
Koç University Suna Kıraç Library, İstanbul, Turkey. E-mail: takbayturk@ku.edu.tr

misafir eden Barbara Hanım ve ailesi ile ilişkim Barbara Hanım'ın birkaç yıl önce vefatına kadar devam etti. Bu tanışıklık bana “*networking*”in ne kadar önemli olduğunu öğretti.

Jane Hanım Amerika’da olduğum sürece beni e-postaları ile her zaman destekledi, yanımda olmaya çalıştı. Türkiye’ye dönüşümde fen bilimlerinden sorumlu konu uzmanı olarak çalışacağımı düşünürken bir sürpriz beni bekliyordu. Jane Hanım her zaman günceli takip etmeye dikkat eden ve yenilikçi bir yönetici idi. Türkiye’de o dönemde henüz *sistem kütüphaneciliği* bilinen bir unvan, bir iş tanımı değildi. Ama kütüphanelerde otomasyonun artan önemini çok iyi bilen Jane Hanım bu dönemde kütüphanenin otomasyon sistemini değiştirmek ve kütüphaneyi milenyuma daha hazırlıklı hale getirmek istiyordu. Bu sistem seçimi de benim ilk projem olmuştu. Kendisinin kariyerinin çok başındaki genç bir kütüphaneciye duyduğu güven ve hissettirdiği destek çok değerli idi.

Jane Hanım’ın çok değerli meslek büyüklerimiz ile beraber Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS) kurması sonrasında çok sayıda genç kütüphanecinin yetişmesi için yeni bir fırsat oluştu. 20 yaşını geride bırakan ANKOS Jane Hanım’ın dahil olduğu kurucu yönetim kurulunun yakaladığı inanılmaz kazanımların, kurulan yapının, belirlenen kural ve politikaların sayesinde bugün hâlâ önemini korumaktadır. Bu organizasyon içinde en başından başlayarak çalışmak kütüphanecilikte STK’lerin, gönüllü çalışmaların önemini bana gösterdi. Kısa aralıklarla devam ettirdiğim ANKOS gönüllülüğüne bu inançla ve Jane Hanım’ın 2000’lerin başında bana tanıdığı fırsatla ilk kadın başkan olarak nokta koydum.

Jane Hanım ekibini yazmaya, yayın yapmaya her zaman teşvik ederdi. İlk uluslararası yazımı da kendisinin teşviki ile *Library Hi Tech* dergisinde Suna Kıraç Kütüphanesi üzerine yazdım. Yine ilk kez uluslararası bir konferansta bildiri sunmam konusunda kendisi ve Prof. Dr. Bülent Karasözen teşvik edici oldular ve Ankara’da yapılan IATUL konferansında ANKOS üzerine bir bildiri sundum.

Pek çok mesleki ilkimde yanımda olan, mentorluk yapan Jane Hanım’ı bana kütüphaneciliği sevdirdiği ve rol modelim olduğu için her zaman minnetle anacağım.

Bazı Kişiler Asla Ölmez!

Some People Never Die!

Canan Ergün*

Öz

Kütüphane direktörüm olarak uzun yıllar birlikte çalıştığım ve kendisinden hayat tecrübesi ve mesleki deneyim adına çok şey öğrendiğim merhum Jane'in anısına yazdığım anı yazısıdır.

Anahtar Sözcükler: *Jane Ann Lindley; Koç Üniversitesi Suna Kırac Kütüphanesi; Türk kütüphaneciliği.*

Abstract

This is the memoir I wrote in memory of our library director, the late Jane, with whom I worked together for many years and from whom I learned a lot in terms of life and professional experience.

Keywords: *Jane Ann Lindley; Koç University Suna Kırac Library; Turkish librarianship.*

Çok sevdiğim, kendisini her zaman örnek aldığım, vefat haberiyle sarsıldığım değerli büyüğüm sayın Jane Ann Lindley'nin anısına bu yazıyı yazmak istedim. Amacım bir nebze de olsa sizlere Jane Hanım'ın bir kütüphaneci, bir yönetici ve çok iyi bir insan olarak ne kadar değerli biri olduğunu anlatabilmek ve onu bir kez daha rahmetle anmaktır.

Öncelikle Amerikan Kongre Kütüphanesinde uzun yıllar çalışan Jane Hanım, farklı ülkelerde çeşitli görevlerde bulunduktan sonra, 1995 yılında Türkiye'ye gelerek Koç Üniversitesi Kütüphanesinde direktör olarak göreve başlamıştır. 1996 yılında Jane Hanım ile tanışmam hayatımı değiştiren ilginç, bir o kadar da önemli anlardan biridir. Her şey yakın bir arkadaşımın Koç Üniversitesi Kütüphanesinin yurt dışına kütüphanecilik alanında yüksek lisans eğitimi için öğrenci gönderim ilanını gazetede görmesi ve bana başvuru yapmamın iyi olacağını söylemesiyle başladı. Görüşme günü geldiğinde Jane Hanım camekanlı odasında uzun mesleki bir konuşma yapmıştı, ardından da kütüphanecilik mezunu olduğum için başvuru koşullarına uymadığımı ama özgeçmişimi çok detaylı incelediğini ve beni çok beğendiğini belirtmişti. Üzgündüm ama asla kırgın değildim. Çünkü Jane Hanım kırmadan güzel bir dil ile bana durumu anlatmıştı. Ancak o görüşme esnasında sağ elinin ince uzun parmaklarıyla itinalı bir şekilde sola ayırdığı beyaz kısa saçları, bembeyaz teni, konuşurken burnun ucuna düşen gözlüklerinin üstünden mavi gözleriyle attığı sıcak bakışları, içten gülümsemesi kalbime o anda kazınmıştı. İçimden ne kadar geniş bir perspektife sahip ne

* Koç Üniversitesi Suna Kırac Kütüphanesi, İstanbul, Turkey. E-posta: caergun@ku.edu.tr
Koç University Suna Kırac Library, İstanbul, Turkey. E-mail: caergun@ku.edu.tr

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

kadar bilgili ve kibar biri diye geçirmiştim. Ertesi gün İstanbul Teknik Üniversitesinde (İTÜ) ofisimde çalışırken beklenmedik bir telefonla, Jane Hanım'ın yardımcılarında Olcay Hanım kataloglama görevlisi olmak için iş tekliflerini iletmişti. Çalıştığım kurumda koşullarımın iyi olmasına rağmen Jane Hanım'ın vizyonundan ve kişiliğinden çok etkilendiğim için tekliflerini kabul ettim. Böylece Jane Hanım ile sekiz yıl çalışma şansını yakaladım. Bu kararımın hiç pişman olmadım. Jane Hanım hayatımdaki en önemli kişilerden biriydi; kendisini her zaman çok sevdim, saydım ve varlığıyla onur duydum.

Jane Hanım, hiç şüphesiz hem çok iyi bir insan ve hem de çok iyi bir yöneticiydi. Bilgisi ve deneyimleri alabildiğine büyüktü. Düşüncelerini bir mantık örgüsü içinde rahatlıkla açıklayabilen, ikna edici, samimi bakışlarıyla karşısındakini sakinleştiren, çocukken çok geç konuşmaya başlamasına rağmen oldukça akıcı konuşan biriydi. Aynı zamanda neşeli ve sempatik yaklaşımlarıyla herkesin sempatisini kazanmayı başarabilen biriydi ve tüm bu özelliklerinden dolayı çevresindekilerce çok sevilirdi. Bizler onun için sadece birer çalışan değildik, her zaman her konuda yanımızdaydı. Sevgisini, saygısını ve samimiyetini bizlere hissettirmekten asla çekinmezdi. Bir bakışıyla o gün nasıl bir ruh hâlinde olduğumuzu anlar mutsuz isek neşelendirmek, hüznüleri dağıtmak için çabalardı. Önce insandı, 1999 Marmara depreminde çok genç yaşta ablama kaybettiğimde o dönem çalıştığım personel ofisine gelerek, üzgün üzgün bilgisayara boş bakan beni görmüş ve ellerini samimiyetle omuzlarıma koyarak "Bu süreçte senden iş beklemiyorum ama kafanı dağıtmak için işe gel." demişti. Böylece kendisine karşı sonsuza dek duyduğum saygıyı ve sevgiyi bir kez daha pekiştirmişti.

Jane Hanım'ın çok güzel özellikleri vardı. En önemli özelliklerinden biri de dürüst olmasıydı. Benim gözümde her zaman bir dürüstlük abidesiydi. Dürüst olmak onun birinci düsturuydu. Karşısında kim olursa olsun düşüncelerini açıkça söylerdi. Bunu yaparken karşıdakini kırmadan, kişiliğine saldırmadan, üzmeden ve iğnelemeden yapardı. Sabah 10.30 ve öğleden sonra 15.30 çay molalarımızda, toplu yemeklerimizde, buluşulan her köşede mesleğimize ve hayata dair düşüncelerini bizlerle paylaşır, bizlerin düşüncelerini dikkatlice dinlerdi. Düşüncelerimize karşı çıkışlarını tatlı tatlı yapar ve nedenlerini bir nefeste açıklamaya çabalardı. Aslında bunlar Jane Hanım'ın bizlere ve mesleğimize karşı duyarlılığının da birer canlı göstergeleriydi kuşkusuz...

Kurum içindeki güven ortamını yaratmıştı. Çünkü Jane Hanım kendine ve her birimize çok güvenirdi. Sözleriyle ve eylemleriyle güvendiğini hissettirirdi. Böyle bir ortamda mutlu, umutlu ve rahat çalışmamızı sağladı. "Biz robotla çalışmıyoruz insanla çalışıyoruz ve personeli değerlendirirken bütüncül yaklaşılmalı." derdi. Çok merhametliydi, bizlere karşı hep merhametle yaklaştı. Ömrüm boyunca bütün bu güzellikleri Jane Hanım'da görerek, soluyarak ve hissederek hep daha iyi bir insan ve kütüphaneci olmak için çabaladım.

Vizyonu çok genişti, geleceği çok önceden görür ve planlardı. Kütüphanenin sadece bugününü planlamamıştı. Gelecekte olması gereken yere dair vizyonunu, hedeflerini de belirlemiş, kütüphanenin ve bizlerin personelin yarınlarmı da bir ressam edasında çizmişti. Bunlar sadece kâğıtlar üzerinde yazılı kalmazdı; bizlere anlatırdı, açıklardı, böylece planların ve hedeflerin paylaşılmasını ve personel tarafından kabulünü sağlardı. Gelecekte önder birer kütüphaneci olmamız için bizlerin ulusal ve uluslararası tüm toplantılara katılmamızı teşvik ederdi. "Ben yeterince yurt dışında bulundum sizler gidin, öğrenin ve deneyimler kazanın." derdi. Eğitim ihtiyaçlarımızı ve isteklerimizi tereddütsüz desteklerdi. Ayrıca bizlerin

yeteneklerimizi keşfetmemiz ve diğer birimlerdeki işlemleri de anlamamız için kütüphanede bölümler arasında rotasyon yaptırırđı.

Jane Hanım çok çalışkandı, disiplinliydi ve detaylara dikkat ederdi. Geç saatlere kadar kütüphanede kalır kütüphane ve kuruluşunda çok emek harcadığı ANKOS için saatlerce özveri ile bıkmadan usanmadan ve bir “of” bile demeden çalışırdı. Bu titizliğini atmış olduğu günlük e-postalarında bile gösterirdi. E-postaları uzun ve kafamızda soru işareti kalmayacak şekilde detaylı olurdu. Hiç unutmam işe başladıktan sonra altı ay boyunca Jane Hanım’dan hiç e-posta almamıştım. Arkadaşlarıma e-postalar geliyor onlar bana mesajlarda neler geçtiğini anlatıyorlardı. Ben de “Herhâlde yeniyim, ondan dolayı bana mesaj atmıyor.” diye düşünüyordum. Bir gün yine uzun bir mesaj atmıştı. Camekanlı, duvarları, tepelere kadar kitap dolu, adım atmakta zorlandığımız kalabalık, ufak sayılabilecek ofis odamızda Zeynep Metin ile masalarımız karşılıklıydı. Zeynep çay molasına çıkacağını ve onun bilgisayarından Jane Hanım’ın mesajını okuyabileceğimi söylemişti. Zira hepimizi ilgilendiren bir mesaj olduğunu belirtmiş ve ofisten çıkmıştı. Ben de onun bilgisayarında Jane Hanım’dan gelen mesajı okurken Jane Hanım ofis odasının kapısından içeri aniden girdi ve beni gördü. Dehşete düşmüş bir şekilde bana “Arkadaşının bilgisayarını karıştıramazsın, sen ne yapıyorsun? Kişisel haklara aykırı bu!” diye sert bir şekilde kızdı. Ben korkarak kendisinden gelen mesajı okuduğumu Zeynep’in bilgisinin olduğunu söyledim. İyice kızdı, “Olmaz benim mesajımı kendi bilgisayarından okumalısın.” dedi. Ben de altı aydır kendisinden e-posta almadığımı söyledim. Jane Hanım’ın şaşkınlığı iyice artmıştı, nasıl falan derken altı aydır adı “c” ile başlayan ve soyadı benimki ile aynı olan bir öğrencimize e-posta attığı ortaya çıktı. Sonuç tatlıya bağlanmıştı ve sonrasında bu duruma hepimiz kahkahalarla gülmüştük. Somurtkan, ciddi ve üstten bakan yönetici çizgisinde hiçbir zaman olmadı. Böylece iş ortamı bizler için hiçbir zaman sıkıcı ve stresli olmadı. Zevkle eğlenerek ve öğrenerek geliştiğimiz bir ortam yaratmıştı.

Ayrılık zamanı maalesef beklenmedik bir zamanda ansızın geldi ve Jane Hanım’ı çok üzülerken Türkiye’den Katar’a yeni görevine uğurladık. Aradan çok yıllar geçti. Önce rahmetli babam ve sonra da rahmetli annemin uzun soluklu hastalık süreçleriyle zorlu yıllar geçirdim. Görüşemediğimiz uzun yıllarda Jane Hanım bir saniye aklımdan çıkmadı, hiç unutmadım, dualarımda ve kalbimin bir köşesindeydi. Yeni meslektaşlarıma yeri geldikçe Jane Hanım’ı ve anılarımız anlatıyordum. Jane Hanım benim için çok önemliydi, onu çok özlemiştim, ABD’ye gitmek, onu görmek, ellerinden öpmek ve hâlleşmek isteği içimde alev alev yanıp duruyordu. Nihayet tüm koşullar düzelince 2020 yılının 27 Ocak günü Didar Hanım ve Münevver Hanım’ın sayesinde Florida’ya gitme ve onu son kez görme fırsatım oldu. Jane Hanım tekli koltuğunda oturmuştu, bacakları hastalıktan kaynaklı bir miktar şişmiş ve morarmıştı. Can havliyle her zamanki gibi samimi ve sıcak konuşmaya çalışıyor, ancak nefesi sık sık kesiliyordu. Yine de konuşmaya ve bizlere neşe saçmaya çabalıyordu. En yakınındaki koltuğa oturdum, o anın büyüüne kapılmıştım. Jane Hanım’ı o kadar çok özlemiştim ki evinde yanındayken adeta kendimde değildim. Yumuşacık ellerinden gayri ihtiyari öpüyör, sarılıp duruyordum. Keşke daha çok sarılıysaydım...

Zaman zaman e-posta ile mesajlaşırdık. En son e-postamı vefat haberini almadan dört gün önce atmıştım. Her gün e-postamı kontrol ediyordum. “Jane Hanım asla yapmaz, hemen cevap yazardı.” diye içimden geçiriyordum. Derken kendisinin vefat haberini aldım. Jane

Hanım'ın vefat haberini alınca derin ve büyük bir boşluğa düşmüş gibi hissettim. Hayatımdaki değerli bir yıldız daha yaşama elveda demişti. İnsan büyüklerini kaybettiğinde büyüyor ve en önemlisi de kalbinde sessizce kanayan bir yara daha açılıyor. Kendisine onu çok seven biri olarak çok şey borçluyum. Biz çalışanları ve onunla mesai harcamış olan herkesin kendisine karşı borçlu olduğu bir gerçektir.

Jane Hanım kalbimde ve dualarımda olacak ve sonsuza kadar yaşayacak. Hayatın bizlere ne zaman ne getireceği belli değil. Büyüklerimize, sevdiğimiz bir değer olarak bakmak ve onları güzel duygularla yaşamaya, yaşatmaya çalışmak lazım diye düşünüyorum.

Jane Hanım ışıklar içinde uyu. Seni çok seviyorum, seni çok özleyeceğim...

Türk Kütüphaneciliğinde Jane Ann Lindley

Jane Ann Lindley in Turkish Librarianship

Güssün Güneş*

Öz

Türk kütüphaneciliğinin her anlamda gelişmesi için olağanüstü çaba ve gayretleri olan Jane Hanım için kaleme alınan anı yazısıdır.

Anahtar Sözcükler: *Jane Ann Lindley; Koç Üniversitesi; Suna Kıraç Kütüphanesi; ANKOS.*

Abstract

It is a memoir written for Jane who has made extraordinary efforts for the development of Turkish librarianship in every aspect.

Keywords: *Jane Ann Lindley; Koç University; Suna Kıraç Library; ANKOS.*

Jane Ann Lindley bambaşka biri idi. Bana mesleği sevdirmesinin yanında, mesleğe bakış açımın değişiminde de bende önemli izler bırakmıştır. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü üçüncü sınıfta iken mezun olduğumda mesleki olarak uzmanlaşmak istediğim alanın “akademik kütüphanecilik, üniversite kütüphaneciliği” olmasına karar vermiştim. Son sınıfa geldiğimde mezuniyet dönemimde, yine öğrenci iken Koç Üniversitesinde çalışmaya başlayan kıymetli meslektaşım ve sınıf arkadaşımın önerisi ile Koç Üniversitesi Kütüphanesine iş başvurusunda bulunmuştum. Bu iş başvurumunu yaparken temel hedefim, geleceği parlak iyi bir üniversitede çalışmak, kariyerimde çok istediğim üniversite kütüphaneciliğine adım atmak ama benim için asıl önemli olan o dönemde yabancı bir kütüphane yöneticisi olan Jane Ann Lindley ile çalışma fırsatı bulabileceğimi düşünmenin heyecanı idi.

Dünyanın en iyi telekomünikasyon şirketlerinden biri olan AT&T-NCR Türkiye'nin İnsan Kaynakları Biriminde 1995 yılında önce staj ile başlayıp daha sonra çalışan olarak devam ettiğim 1,5 yıllık bir dönemde tecrübeler edinmiş ve İngilizceyi geliştirmiştim. Bu heyecan ile mezun olduğumun ilk haftasında öz geçmişimi Koç Üniversitesi Kütüphanesine göndererek ilk adımı atmıştım. Çok kısa bir süre içinde görüşmeye çağırılmıştım. İyi hazırlanarak büyük bir heyecan ile iş görüşmesine Koç Üniversitesine gittim. Jane Hanım benimle tanışarak benden hemen orada öz geçmişime el yazısı ile İngilizce bir “kapak yazısı” hazırlamamı ve ona iletmemi istedi. Onunla konuşmak beni heyecanlandırmakla birlikte 1,5

* Marmara Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: gussun.gunes@marmara.edu.tr

Marmara University, Department of Information and Records Management, İstanbul, Turkey. E-mail: gussun.gunes@marmara.edu.tr

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

senede İnsan Kaynakları Arşivinde binlerce öz geçmişi tasnif edip dosyaladığım dan kafamda binlerce kapak yazısı şablonu vardı. O dönemde KAV Kibrit Fabrikasından üniversiteye dönüştürülen binada, kütüphane kısmının giriş katında Resmi Gazetelerin bulunduğu alanda bir kapak yazısını İngilizce olarak hemen hazırlayıp bir kat yukarıda ofisi bulunan Jane Hanım'a verdim. Jane Hanım yazımı okudu ve güzel mavi gözlerini açarak beğendiğini söyledi ve yüzünde güzel bir gülümseme belirdi. Beyaz tenli, kısa kır saçlı, mavi gözlü, hafif toplu, şık giyimli güzel bir hanımdı Jane Hanım. O gün Jane Hanım ve kütüphanenin yöneticileri ile dört saatlik uzun bir iş görüşmesi yaşadım. Sevgili Jane Hanım iş görüşmesinde benim mesleki bilgi ve donanıma yönelik olarak çok soru sordu. Ben de İstanbul Üniversitesinden yeni mezun bir öğrenci olarak, elimden geldiğince derslerde anlatılanları hatırlamaya, stajlarda öğrendiğim uygulamaları aktarmaya çalışarak, edindiğim bilgi ve becerileri İngilizce olarak büyük bir heyecanla anlatmaya çalışıyordum. Jane Hanım kendisine "Jane" denilmesini istedi. Jane Hanım bu görüşmede o yıllarda kuruluş çalışmaları içinde olan Koç Üniversitesi Kütüphanesinin gelişen ve büyüyen koleksiyon yapısını anlatıyor, yeni kitapların geleceğini ve kütüphanenin koleksiyonun büyüyeceğini, yeni öğrencilerin geleceğini ve kullanıcı hizmetlerinin artacağını ifade ediyordu. Özellikle referans ve danışma hizmetlerinde personel açığının olduğunu, bu birimin dinamik yapısını ve kullanıcı hizmetinin ne denli önemli olduğunu aktarıyordu.

Bu uzun iş görüşmesi sonucunda "ödünc verme kütüphanecisi" olarak Jane Hanım tarafından işe alındım. Jane Hanım ile Koç Üniversitesi Kütüphanesinde yedi yıl çalışma şansını buldum. Onun mesleki bilgi ve deneyimi, pratik zekâsı, uygulamalara yaklaşımı, liderlik özelliği, adil yaklaşımı, bazen zorlayıcı tavırları, moral ve motivasyon desteği, vefakârlığı meslek hayatımda beni her zaman çok etkilemiştir. Kongre Kütüphanesinde uzun yıllar çalışması, birçok farklı ülkelerdeki iş deneyimi ve farklı kültürlerle çalışmayı iyi bilmesi, kuruluş aşamasında olan bir akademik kütüphane yapısı için bilgi ve deneyimini en iyi şekilde aktararak bugünkü yapısına kavuşmasını sağlaması açısından çok önemli bir unsurlardır.

Koç Üniversitesi Kütüphanesinde ödünc verme kütüphanecisi olarak başlayan kariyer başlangıcım ileriki yıllarda Jane Hanım'ın da doğru kararlarıyla farklı Bilgi ve Belge Yönetimi alanlarında şekillenmiştir. 1996 yılında işe yeni başlayan bir personel olarak aynı yıl içinde yüksek lisans derslerime katılım konusunda destek olmuştur. Yüksek lisansım bittiğinde ise doktora çalışmalarım için yazmış olduğu referans akademik hayatımın başlangıcında önemli bir adım olmuştur.

Jane Hanım ileri görüşlü, vizyon sahibi bir kütüphane yöneticisi idi. Kütüphane personelinin işe alırken çok iyi seçimler yapmıştı. Dünyanın en zor yazılarından biridir el yazısı ve Jane Hanım'ın çok güzel bir el yazısı vardı. Sol elle yazardı, yaptığımız performans görüşmelerinde performans formlarına el yazısı ile uzun iş değerlendirmeleri yapardı. Bu iş değerlendirme formlarında sizin hem kurum içerisindeki yapmış olduğunuz işler değerlendirilirdi hem de gelecek dönem için kütüphaneciyi motive edecek güzel sözlerle dolu olan değerlendirmeler yer alırdı. Bir personel olarak performans değerlendirme toplantıları aslında biraz çekindiğimiz toplantılar olurdu. Lakin Jane Hanım'ın toplantılardaki kahkahaları, gülümsemeleri bizi rahatlatmaya yeterdi.

Jane Hanım bir okul gibiydi. Bizler farkında değildik ama o dönemde Jane Hanım'ın tedrisatından geçiyor ve meslekle ilgili çok şey öğreniyor, uyguluyor ve kendimizi

geliştiriyorduk. İyi bir liderdi ve onun liderliğinde Koç Üniversitesinde çok başarılı çalışmalar yapıldı. Onun kütüphane yöneticisi olarak işe aldığı birçok meslektaşım, kariyerlerinde başarılar elde ederek kurumlarında lider yöneticiler olmuşlardır. Türk kütüphaneciliği ve kütüphanecileri için çok değerli mesleki katkıları olmuştur. Bu katkı sadece Koç Üniversitesi Kütüphanesi özelinde kalmamış, özellikle Türkiye'nin ilk büyük konsorsiyumu olan ANKOS'un kuruluşuna ve yapılanmasına da katkıda bulunmuştur. Türk kütüphaneciliği adına ulusal ve uluslararası etkinliklerin yapılmasında, kıymetli meslektaşların bir araya getirilmesinde, etkinlikler düzenlenmesinde, yemekler organize edilmesinde çok çalışırdı. Türkiye'de Jane Ann Lindley meslektaşları tarafından sevilen ve sayılan ve herkesin yüreğine taht kurmuş bir kişilikti. Onunla bir arada olmak, konuşmak bizim için her zaman büyük bir şanstı. Türkiye'de özellikle konu kütüphanecilerinin yetişmesi konusunda önemli katkılar sunmuştur ki bu kütüphanecilerden biri de benim. Tıp ve Sağlık Bilimleri Kütüphaneciliği, Hukuk Kütüphaneciliği ve İşletme Kütüphaneciliği konularında önemli çalışmaların yapılmasını sağlamıştır.

Jane Hanım bizim için bir ekoldü ve mesleki anlamda bizlerde önemli izler bırakmıştır, nurlar içinde yatsın...

Sevgili Jane'e

To Dearest Jane

Derya Soğuksu*

Öz

Hem başarılı bir yönetici hem de muazzam bir arkadaş olarak uzun yıllar birlikte çalıştığımız Jane hakkında yazdığım anı mektubudur.

Anahtar Sözcükler: *Jane Ann Lindley; Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi; Türk kütüphaneciliği.*

Abstract

This is a memoir I wrote about Jane, with whom I worked together for many years, both as a successful manager and a great friend.

Keywords: *Jane Ann Lindley; Koç University Suna Kıraç Library; Turkish librarianship.*

Sevgili Jane,

Seni görmeyeli çok uzun yıllar olmuştu. Elbette seninle ilgili haberler, selamlar alır, selamlar gönderirdim. Vefat ettiğini kısa bir süre önce üzülererek öğrendim. O ilk duyduğum anda aklıma onlarca anı geldi. 1999'da yeni mezun olarak yaptığımız iş görüşmesinden, senin Koç Üniversitesi Kütüphanesine veda etmene kadar ne çok anı biriktirmişiz... İlk aklıma gelen senin o kocaman “Gooooood morninnng!” demelerin ve odanın kapısından “Quiet, please.” şeklinde seslenişlerin oldu. Sanki seni yeniden duyar gibi oldum. Kapını kilitlerken, açarken o kocaman anahtarının sesi... Hepimize “Jane geldi, Jane gitti.” şeklinde bir alarm gibiydi.

Senden gelen o uzun e-postalar yok muydu? Ah ne yaptık acaba, diye kendimizi sorguladığımız... O uzun detaylı politikalar, prosedürler... Bak şimdi itiraf ediyorum ilk işe başladığım gün bunları nasıl okuyacağım acaba diye başıma ağrılar girmişti. O e-postalar, politikalar, prosedürler değerli mesleki bilgini bizlere aktarmanın önemli bir yoluydu.

Aylar geçti ve 17 Ağustos 1999 depremi oldu. O sabah işe gelmiştik, nasıl bir motivasyonla geldiğimizi hiç hatırlamıyorum. Ne büyük bir afet olduğunu kısa bir süre içinde öğrenecektik ama o ilk gün, hep beraber ilk ihtiyaç malzemelerinin yola çıkması için organize olmayı başarmıştık.

* Türkiye. E-posta: deryasoguksu@gmail.com
Turkey. E-mail: deryasoguksu@gmail.com

Sonra 2000, yeni kampüse geçiş zamanı, binlerce kitabın taşınmasını en iyi şekilde nasıl sağlayabilirdik? Ekipler kurduk; yeni kampüste olacaklar ve İstinye’de kalanlar şeklinde ikiye ayrıldık. Sen de bu iki kampüs arasında sıkça gidip geliyordun. Geriye dönüp baktığımda çalışkan ama çalışırken de eğlenebilen bir ekip olduğumuzu rahatlıkla söyleyebilirim. O dönem beraber çalıştığım arkadaşlarımdan hepsinin böyle düşündüğüne de eminim. Çok çalışıyorduk ama ne zaman ufacık bir kaçamak yapsak bizi yakalıyordun. Tuba ile İstinye sahilinden lokma alıp dönerken yakalanmamızı hatırlıyorum. Seni karşımızda görünce elimizde lokmalar ile kalakalmıştık okulun bahçesinde. Kabul et lütfen, “tatlı” önemli bir motivasyon!

Sonra yeni kampüs, yeni ofisler; yeni bir heyecan ile çalışmaya, üretmeye devam ettik. Ekim 2002’ye geldiğimizde ise annemin sağlığının kötüye gitmesi ile benim için oldukça zorlu bir süreç başlamış oldu. Çok uzun sürmedi, maalesef 5-6 ay geçmemişti ki annemi kaybettik. O kısa ve zorlu süreçte senin her gün ilgilenmeni, sormanı, işimi yaparken desteğini, sağladığın kolaylıkları hiç unutmuyacağım.

Buraya çok fazla anı yazabilirim. Hem çalıştığımız zamanlardan hem de kutlanan doğum günlerinden, bebek partilerinden, pikniklerden, yemek organizasyonlarından. Ama anılarımızı o dönemde beraber çalıştığımız arkadaşlarımız ile bir araya gelip paylaşacağımıza dair sözleştik bile. Eminim kimi zaman çok güleceğiz, kimi zaman da gözlerimiz dolacak. Bizi bir araya getirmeyi yine başarıyorsun Jane!

Yeni mekânın cennet olsun, nurlar içinde uyu!

Sevgiyle...

Mesleğe Jane Ann Lindley ile Başlamak

Early Years at SKL with Jane Ann Lindley

İlkay Holt*

Öz

Bu anı yazısında Koç Üniversitesi Kütüphanesinde çalıştığım yıllarda kendisini rol model olarak aldığım direktörüm Jane Hanım hakkındaki izlenimlerim kaleme alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Jane Ann Lindley; Koç Üniversitesi; Suna Kıraç Kütüphanesi; ANKOS.

Abstract

In this memoir, my impressions of my director Jane, whom I took as a role model during the years I worked at the Koç University Library, were conveyed.

Keywords: Jane Ann Lindley; Koç University; Suna Kıraç Library; ANKOS.

Jane (Ann Lindley) Hanım ile mesleki kariyerimin ilk yıllarında çalıştım. Kendisi benim iş hayatımda ilk yöneticimdir. Kendisinin Türk kütüphaneciliğine sayısız katkıları var. Ben bu kısa yazıda, o yıllarda genç ve tecrübesiz bir kütüphaneci olarak bende bıraktığı izleri paylaşacağım.

Koç Üniversitesinde çalışmaya mezun olduğum yılın sonbaharında, 1999 yılında başladım. Aynı yıl yüksek lisansa da başladığım için çalışma saatlerim daha çok akşamları ve hafta sonlarına denk geliyordu. O zamanlar Koç Üniversitesinin İstinye yerleşkesinde çalışıyorduk. Çalışma mekânım, ağırlıklı olarak üst katta, Jane Hanım'ın odasının tam da karşısına denk gelen referans masası idi. Dolayısıyla O'nu çalıştığı geç saatlerde daha çok görüyordum.

Güçlü kişiliği ve bazen sert duruşundan dolayı kendisine karşı çekinceli bir sevgimiz ve saygımız vardı. İşinde çok titiz bir insandı. Referans masasındaki görev zamanlarımda, Jane Hanım'ın odasından ne zaman çıkıp odasına ne zaman girdiği önemliydi. Bunu şimdi gülümseyerek hatırlıyorum. Aradaki vakitlerde rafları, eşyaları düzenlemek, kitapları yerleştirmek gibi etrafı düzen içinde tutmak için çabalardım. Jane Hanım odasından çıktığında veya odasına yürürken bazen görüş alanım içindeki raflarda bir şeyleri yerlerine yerleştirir, minderleri veya koltuğun yerini düzeltirdi. Bu gibi örnekleri O'nun rol model yöneticiliğinin örnekleri olarak da hatırlıyorum.

* COAR, İngiltere. E-posta: ilkayholt@gmail.com
COAR, UK. E-mail: ilkayholt@gmail.com

Jane Hanım o dönemde pek çoğumuzun tecrübesizliğine karşılık, bize her zaman güvendi. Verdiği sorumlulukları taşıyacağımıza inandı. O zamanlar Türkiye'de ilk uygulamalardan biri olan konu kütüphaneciliğini Suna Kıraç Kütüphanesinde uygulamaya başlamıştık. Söz ettiğim güven örneklerinden biri olarak bana verilen Sanat ve İnsani Bilimler konu kütüphaneciliği görevini hatırlıyorum. Biz onunla konu kütüphaneciliğinin ne olduğunu, bu konuda nasıl hizmetler verildiğini öğrenmiştik. Bu tecrübelerimizi konferanslarda, toplantılarda diğer meslektaşlarımızla paylaştık.

Bir de kötü İngilizcem ile konuşmak zorunda olduğum Amerikalı bir yöneticiydi Jane Hanım. O dönem hem bu gerçeğin etkisi hem de işimi daha yapabilmek için yurt dışına gitmeye karar verdim. Planlarımı yaptım, ehliyet, sertifika, ne gerekiyorsa bunları tamamlamıştım. Başvurumu yapmadan önce Jane Hanım'a konuyu açtım. Beni kalıp, kendisi ile konuşarak, daha çok okuyarak, iş kapsamında daha çok pratik yaparak dil becerimi geliştirebileceğime ikna etmişti. Büyük bir kararlılıkla girdiğim odasından planımdan vazgeçerek çıktım. Bunu daha iyi ya da daha kötü bir karar olup olmaması açısından değil ama Jane Hanım bana güvendiği, kendime inanmamı sağladığı için önemli ve güzel bir anı olarak hatırlıyorum.

Jane Hanım'ı diğer arkadaşlarım, meslektaşlarım ile anarken sıklıkla ne kadar adil olduğundan da söz ederiz. Bunun için pek çok örneğimiz var ama aklıma gelenlerden biri İstinye Kampüsü'nden ana kampüse taşınma sürecidir. Tüm personel ile birlikte kitap kolileme rotasyonuna katılmış, bu fiziksel güç gerektiren görevde yorulmamamız için yarım saatlik rotasyonlarla program yaptırmış, tozdan vs. etkilenmememiz için bütün ekipmanların alındığından ve personelin bunları kullandığından emin olmuştu. Ana kampüse geçtiğimizde çalışma mekânım bodrum katında idi. Sabahları arka kapıyı açan anahtar sesinin ardından coşkulu bir "günaydın" eşliğinde asansöre yürüyüşünü hâlâ hatırlıyorum.

Jane Hanım yalnızca Suna Kıraç Kütüphanesi için değil, Türkiye için yaptığı çalışmalar ile bizlerin vizyonunu ve ufkunu genişletti. Bu görgü ve bilinç ile ben ve o dönemde kütüphanede çalışmış daha pek çok arkadaşım, o günden bu yana ulusal ve uluslararası düzeyde mesleğimizi en iyi şekilde gerçekleştirmek için çabalıyoruz. Pek çoğumuz, kendisinin Türkiye'ye miraslarından biri olan ANKOS'ta ve ANKOS ile büyüdük.

Jane Hanım'ı her zaman sevgi, saygı ve özlemle anacağız. Işıklar içinde uyusun.

Duayen Kütüphaneci Jane Ann Lindley'in Ardından

Farewell to Master Librarian Jane Ann Lindley

Duygu Paçalı*

Öz

Kütüphane direktörüm Jane'in ardından duygu ve düşüncelerimi ifade etmek için kaleme almış olduğum paylaşımdır.

Anahtar Sözcükler: *Jane Ann Lindley; Koç Üniversitesi Kütüphanesi; Türk kütüphaneciliği.*

Abstract

This is the message I wrote to express my feelings and thoughts about my library director Jane.

Keywords: *Jane Ann Lindley; Koç University Library; Turkish librarianship.*

Sevgili Jane Ann Lindley ile 2001 Kasım ayında yollarımız kesişti. Dokümantasyon ve Enformasyon Bölümünden (şu anki adıyla Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü) mezun olduktan sonra daha önce stajımı yaptığım yerde çalışmaya başlayalı henüz 2 yıl olmuştu. Bu iş yerinde çalışmaya, “Kendini 5 yıl sonra nerede görmek istersin?” “Ailenden bahset” “İstanbul’da nasıl bir yaşam sürüyorsun?” gibi soruların sorulduğu bir iş görüşmesi yapılmadan başlamıştım. Bu sebeple iki yıldır çalışmama rağmen mesleğime ciddi bir iş görüşmesiyle başlamış sayılmazdım.

Mesleki gelişimimi akademik bir kütüphanede sürdürmek için Koç Üniversitesi Kütüphanesine öz geçmişimi göndermiş ve çok da büyük bir umut beslemeden beklemeye başlamıştım. Beklentimin tersine çok geçmeden kütüphanede bulunan açık bir pozisyon için iş görüşmesine çağırıldım. Görüşmeye gitmeden önce kurum hakkında bilgi toplarken kütüphane direktörünün bir Amerikalı olduğunu öğrendim. Bu tip tecrübesi olmayan biri için tahmin edileceği gibi görüşme gününe kadar uykularım kaçmaya başlamıştı. Bacaklarım titreyerek gittiğim iş görüşmesinden uçarak çıktığımı hatırlıyorum. Sebebi: Mesleğe yeni başlamış, genç bir kütüphanecinin ilk defa mesleğine karşı olan ön yargılarının ve endişelerinin yok olmasıydı. Yaptığımız uzun görüşmenin sonunda tek isteğim bu kurumda bu insanlarla çalışmak olmuştu. Jane Hanım’ın yaklaşımından inanılmaz etkilenmişim. Çok önemsenmiş, genç ve tecrübesiz olmama rağmen mesleki cesaretlendirmesiyle, mesleğime

* Wiley, Amerika Birleşik Devletleri. E-posta: dpacali@wiley.com
Wiley, USA. E-mail: dpacali@wiley.com

olan sevgim ve saygım olduğundan da yukarılara taşınmıştı. Çünkü biz kütüphanecileri tanımlama biçimi çok yücelticiydi.

Uzun lafın kısası, Jane Ann Lindley'in bana şans vermesi sayesinde kütüphanecilik serüvenim başlamış oldu. Birlikte kısa süre çalışmamıza rağmen Jane Hanım hayatımda her zaman bir ekolün, gücün, saygının ve önemsenenin simgesi olmuştur. İşe başladıktan sonra küçük küçük testleri olurdu. O zamanlar çok anlamazdık ama sonraları bu yolla bize aşılacak istediklerini daha iyi anladım. Bir gün kendisinden bir e-posta aldım. Her gelen e-posta bizler için bir heyecan konusuydu. "Eyvah bir şey mi yaptık! Acaba ne isteyecek? İsteyecek de ben cevaplayabilecek miyim?" gibi türlü korkular... O vakitler işletme koleksiyonundan sorumlu danışma kütüphanecisiydim ve e-postada benden işletme konulu kaynaklardan bulup getirmem gereken bir şey talep ediliyordu. Ben de büyük bir heyecanla ilgili kaynaklarda hızlı bir araştırma yaptım ve sorusunu 3.20 dakikada cevapladım. Bu cevabımdan sonra ilk karşılaştığımız yerde "Danışma hizmeti vermek çok önemli bir görevdir. Hızlı ve doğru bilgiyi ulaştırmak görevinin en büyük parçası. Bir referans sorusu 3 dakikada cevaplanmalı, sen 3.20 dakikada cevapladın, daha çalışman lazım." dedi, o her zamanki muzip yüz ifadesiyle... O zaman söyledikleri şaka mıydı, gerçek miydi bilemiyorum ama benim için tek gerçek bu oldu. Her soruya 3 dakikada yanıt verilemez elbet ama bana işimi nasıl yapmam gerektiğiyle ilgili kulağıma küpe olacak bir ders vermiş oldu.

Seni hep adil, tatlı-sert, vizyon sahibi, çalışanının yanında bir lider olarak hatırlayacağım. Mekânın cennet olsun Jane!

Sevgili Direktörüm Jane Ann Lindley

My Beloved Director Jane Ann Lindley

Muhteşem Önder*

Öz

Sevgili direktörüm Jane Hanım'ın değerli anısına kaleme aldığım yazıdır. Huzur içinde uyasun.

Anahtar Sözcükler: Jane Ann Lindley; kütüphanecilik; Koç Üniversitesi Kütüphanesi.

Abstract

This is the memoir I wrote in the precious memory of my beloved director Ms. Jane. May rest in peace.

Keywords: Jane Ann Lindley; librarianship; Koç University Library.

Sevgili Jane Ann Lindley ile tanışmamız İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümünden mezun olduğum yaza denk gelir, 2000 yılı Temmuz ayı. Kütüphanecilik küçük yaşlardan beri hep hayal ettiğim bir meslek olmuştur. Bu sevgi nereden geliyor hatırlamıyorum ama Koç Üniversitesi Kütüphanesinde çalışma ihtimalinin beni ne kadar çok heyecanlandığımı çok iyi hatırlıyorum.

İş görüşmesi için İstinye Kampüsü'ne geldim ve orada ilk kez Jane Ann Lindley ile tanıştım. İş görüşmem İngilizce oldu ve işe alındım. Mavi gözler, gülen yüz ve sigarası her adımı andığımda aklıma gelen ilk şeylerdir. Profesyonel iş hayatımın ilk direktörü kendisi oldu ve üzerimde çok emeği geçti. Enerjisine hep hayran kaldım. Yeni kampüse taşındığımızda yerlere yatıp tüm elektrik tesisatını kontrol edişini hiç unutamıyorum. Performans değerlendirmelerini, iş başında sürekli bizi gözetlemesini...

Aradan yıllar geçti. Başka bir iş imkânı nedeni ile aramızdan ayrıldı. Kendisine güle güle dediğimiz gün, en son asansörde karşılaştık. Sevgili arkadaşım Duygu Kızılaslan Paçalı ile sunuculuğunu yaptığımız bir etkinlikle kendisine güle güle dedik. Sevgili Didar Bayır Hanım, Jane Ann Lindley'den sonra yeni direktörümüz oldu.

* UWC ISAK, Karuizawa, Japonya. E-posta: muhtesem.onder@uwcisak.jp
UWC ISAK, Karuizawa, Japan. E-mail: muhtesem.onder@uwcisak.jp

Jane Ann Lindley her zaman yol gösterici ve çözüm geliştirici oldu. Kütüphanecilik mesleği için Türkiye’de verilen mesleki kimlik mücadelesindeki olumlu emeği hepimiz için çok değerlidir. Huzur içinde dinlensin.

Sihirli Dokunuş

Magical Touch

Gültekin Gürdal*

Öz

Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezinde çalıştığım yıllarda, o dönemki direktörümüz Hilmi Çelik sayesinde tanıdığım ve kendisinden feyz aldığım Jane Ann Lindley hakkında yazdığım anı yazısıdır.

Anahtar Sözcükler: *Jane Ann Lindley; Hilmi Çelik; Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi; Koç Üniversitesi Kütüphanesi; ANKOS.*

Abstract

This is a memoir I wrote about Jane Ann Lindley, whom I got to know and was inspired by, thanks to Hilmi Çelik, our director at that time, during the years I worked at the Sabancı University Information Center.

Keywords: *Jane Ann Lindley; Hilmi Çelik; Sabancı University Information Center; Koç University Library; ANKOS.*

Meslek yaşamımda farklı yöneticilerle çalıştım, birçok insanla tanıştım. İçlerinden bazıları hayatıma dokundu, meslek yaşamımın akışını etkiledi. Jane Ann Lindley de bunlardan birisiydi.

1998-2004 yılları arasında Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezinde çalışıyordum. O dönemde, Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi Direktörü Hilmi Çelik'ti ve Koç Üniversitesi Kütüphane Direktörü Jane Ann Lindley ile yakın arkadaşlıklar. Bu iki yöneticinin yakınlığı Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi ve Koç Üniversitesi Kütüphanesinin birlikte birçok aktivite ve sosyal program yapmasına, dolayısıyla her iki kurum personelinin yakınlaşmasına vesile olmuştu. Yemeklerde personelin kaynaşabilmesi için masa düzeni Koç Üniversitesinden bir çalışan, Sabancı Üniversitesinden bir çalışan şeklinde planlanıyordu. Etkinliklerde mümkün olduğunca Jane Hanım'ın yanına gitmeye çalışır ve kendisiyle konuşmaya can atardık. Bizleri her zaman ilgi ile dinler, destek olmaya çalışır, anne sıcaklığı ile yaklaşırdı. Jane Hanım bizim için sadece bir yönetici, meslektaş değil, aynı zamanda gülen yüzü, sıcaklığı ile bir abla yakınlığındaydı. Sosyal toplantılarda annesini de yakından tanıma olanağı bulmuştuk.

* İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, İzmir, Türkiye. E-posta: gultekingurdal@iyte.edu.tr

İzmir Institute of Technology Library, İzmir, Turkey. E-mail: gultekingurdal@iyte.edu.tr

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

Benim hayatıma dokunuş hikâyesine gelirsek; Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi kuruluşunda tüm ekip olarak insanüstü bir çaba ile çalışmıştık. Bu sıkı çalışmanın ikinci yılının sonunda başardığımız işlerden dolayı Hilmi Bey, beni ve süreli yayınlarda çalışan meslektaşım ve yakın arkadaşım Zuhale Topaloğlu'nu yurt dışına kütüphane ziyaretine göndereceğini söyleyerek gideceğimiz yerlerde bulunan kütüphanelerdeki uygulamaları iyi incelememizi istedi. Hem ilk defa yurt dışına çıkacağım hem de yeni kütüphaneler göreceğim için çok heyecanlıydım, günlerce uyuyamadım. Hayallerim gerçek oluyordu. Daha önce sadece adını duyduğum ülkeleri İngiltere, Hollanda ve Fransa'yı görecektim. Gerçekten de çok heyecan verici bir seyahat oldu ve Zuhale'in daha önce İngiltere'de kalmış olması ve İngilizcesinin çok iyi olması nedeni ile dil sorunu yaşamadık ki Hilmi Bey de ikimizi gönderirken bu hususu düşünmüştü. Yine de seyahat süresince İngilizce konuşmamamın eksikliğini çok fazla hissettim ve yabancı dilin önemini çok daha iyi anladım. Geri döndükten sonra İngilizcemi geliştirebilmek için bir süreliğine yurt dışına gitme kararı aldım ve bu düşüncemi Hilmi Bey ile paylaştım. Nasıl yapacağıma dair bir fikrim yoktu, sadece bunun için biraz para biriktirmiştim. Hilmi Bey nereye gideceğimi sorarak öncelikle bu ülkedeki dil okullarını araştırmam gerektiğini söyledi. Ücretleri yüksek olmasına rağmen İngiltere'de 3 aylık bir okul buldum. Hilmi Bey arkadaşı Jane'e telefon etti ve İngiltere'de tanıdığı kütüphane müdürü olup olmadığını sordu. Jane olumlu cevap verdi ve neden sorduğunu öğrenmek istedi. Jane Hanım'ın da beni oğlu gibi sevdiğini düşünen Hilmi Bey "Bu deli çocuk Gültekin, İngiltere'ye gitmek istiyor. İngilizce kursuna gidecek. Ben de ayrıca orada 2 hafta staj yapıp yeni kütüphaneler görmesini istiyorum." dedi. Bu habere çok sevindiğini söyleyen Jane, Bournemouth Üniversitesi Kütüphane Müdürü David Ball ve Cranfield Üniversitesi Kütüphane Müdürü Hazel Woodward ile konuşabileceğini, kendisinden haber beklememizi söyledi. Bir hafta sonra Jane, her iki kütüphane için de birer haftalık profesyonel staj programı ayarladığı bilgisini verdi. Bu habere kelimelerle anlatılamayacak kadar mutlu olmuşum. Bir başka hayalim daha gerçek oluyordu...

2001 yılı yazında İngiltere'ye gittim. İnanılmaz bir deneyimdi. Üç aylık İngilizce kursunun bitiminde, birer hafta İngiltere'nin bu iki önemli üniversite kütüphanesinde staj yaptım ve bu kütüphanelerdeki uygulamaları yakından gördüm. Muhteşem bir iki hafta geçirmiştim. Her iki kütüphanenin yöneticisi de bana çok misafirperver davrandı ve aramızda dostluk oluştu. ANKOS Başkanlığı yaptığım dönemde bu iki kütüphanenin müdürü David Ball ve Hazel Woodward ANKOS yıllık toplantısına davetli konuşmacı olarak katıldı.

Bu süre iyi derecede İngilizce öğrenmek için yeterli olmamıştı belki ancak İngilizce konuşma konusundaki korkaklığımı, konuşurken hata yapma endişemi ortadan kaldırmıştı. Kırık dökük de olsa konuşabiliyordum artık. Ayrıca bu süreçte, ana dili İngilizce olmayanlar ile konuşurken İngilizlerin son derece anlayışlı olduklarını, karşılıklarını anlamak için çaba gösterdiklerini keşfetmiştim.

Vizyon sahibi yöneticiler olan Hilmi Bey ve Jane Hanım'ın İngiltere'ye gitme planıma neden bu kadar destek olduklarını yıllar geçtikçe çok daha iyi anladım. Hayatın kırılma noktalarını iyi biliyorlardı ve bu üç aylık sürenin de benim hayatımın akışını değiştireceğini öngörmüşlerdi. Bugün geriye bakıp düşündüğümde yaşadığım bu deneyimin tüm meslek yaşantımı etkilediğini ve önümde yeni kapıların açılmasını sağladığını görebiliyorum. ANKOS Başkanlığı yapmış olmak, uluslararası derneklerin yönetiminde görev almak, Avrupa

Birliği projesinin ortağı olmak ve projeyi dokuz yıl başarı ile devam ettirmek, farklı çalışma grupları içerisinde yer almak, çalıştığım kurumlarda farklı ve yenilikçi çalışmalar yapmak, meslek yaşamımı etkileyecek yeni insanlarla tanışmak, mesleki yenilik ve gelişmeleri yakından takip edebilmek gibi...

Sevgili Jane Hanım ve Hilmi Bey ile yaşamlarımızın bir noktada keşişmiş olması ve yurt dışı deneyimim, hayatımda kelebek etkisi yarattı diyebilirim. Yaşamımda sihirli dokunuşların etkisini bizzat deneyimlemiş biri olarak, 31 yıllık meslek hayatımda ben de imkânlarım ölçüsünde çok sayıda meslektaşıma rehberlik etmeye; yurt içi ve yurt dışında iş, staj, Erasmus vb. için destek olmaya çalıştım. Bundan sonra da elimden gelen desteği vermeye devam edeceğim.

Hayatıma dokunan en önemli insanlardan ikisi olan sevgili Jane Hanım ve Hilmi Bey'i saygı, sevgi ve rahmetle tekrar anıyorum.

ANKOS and Jane Ann Lindley

ANKOS ve Jane Ann Lindley

Pamela Kontowicz*

Abstract

A brief overview of Jane's professional side is stated in the light of the founding efforts of ANKOS.

Keywords: *Jane Ann Lindley; ANKOS; Turkey.*

Öz

ANKOS'un kuruluş çabaları ışığında Jane'in mesleki yönüne kısa bir bakış yansıtılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Jane Ann Lindley; ANKOS; Türkiye.*

My best memory of her was when I worked with her and Ms. Phyllis on the formation of ANKOS. That was a wonderful idea of theirs and it contributed so much to the professionalization of library science in Turkey. It allowed libraries to flex their muscle with vendors. Instead of the vendors dictating terms to the libraries, the libraries were able to tell the vendors what were acceptable contract terms for them.

Jane gave libraries a way to work together as an organization which is always more powerful than working alone. ANKOS was also great in that it gave all librarians a chance to get together and to learn from each other. It allowed librarians to visit other libraries and see how things were done in other places. All of that was due to Jane's vision.

Turkish university libraries owe her a lasting debt of gratitude for all of her contributions.

* ABD. E-posta: kontowiczp@yahoo.com
USA. E-mail: kontowiczp@yahoo.com

ANKOS ve Jane Ann Lindley

Pamela Kontowicz*

Didar Bayır (Çev.)**

Öz

ANKOS'un kuruluş çabaları ışığında Jane'in mesleki yönüne kısa bir bakış yansıtılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Jane Ann Lindley; ANKOS; Türkiye

Abstract

A brief overview of Jane's professional side is stated in the light of the founding efforts of ANKOS.

Keywords: Jane Ann Lindley; ANKOS; Turkey.

Jane ile ilgili en iyi anım, kendisi ve Phyllis Hanım'la ANKOS'un oluşumu üzerine çalıştığım zamandı. Bu onlardan gelen şahane bir fikirdi ve Türkiye'de kütüphane biliminin profesyonelleşmesine büyük katkı sağladı. ANKOS'un kurulması, kütüphanelerin satıcılarla olan ilişkilerinin esnetilmesine izin verdi. Satıcıların kütüphanelere şartlarını dikte ettirmeleri yerine, kütüphaneler satıcılara kendileri için kabul edilebilir sözleşme şartlarının ne olduğunu söyleyebildiler.

Jane, tek başına çalışmaktansa her zaman birlikte çalışmanın daha güçlü bir yol olduğunu gösterdi. ANKOS, tüm kütüphanecilere bir araya gelme ve birbirlerinden bir şeyler öğrenme şansı vermesi bakımından da önemliydi. Kütüphanecilerin diğer kütüphaneleri ziyaret etmelerine ve başka yerlerde işlerin nasıl yapıldığını görmelerine fırsat tanıdı. Bunların hepsi Jane'in vizyonundan kaynaklanıyordu.

Türk üniversite kütüphaneleri, bütün bu katkılarından dolayı ona sonsuz bir minnettarlık borçludur.

* ABD. E-posta: kontowiczp@yahoo.com
USA. E-mail: kontowiczp@yahoo.com

** İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: didar.bayir@medeniyet.edu.tr
İstanbul Medeniyet University, Department of Information and Document Management, İstanbul, Turkey. E-mail: didar.bayir@medeniyet.edu.tr

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

Jane Ann Lindley: Impressive and Unforgettable Librarian, Personality, Woman and Human-Being

Jane Ann Lindley: Etkileyici ve Unutulmaz Kütüphaneci, Kişilik, Kadın ve İnsan

Ulla Wester*

Abstract

Jane, whom I knew during the years I worked at the German Cultural Center (Goethe Institut) in Istanbul, brought together the librarians of the foreign cultural centers in Istanbul and established unforgettable friendships in addition to her intense professional activities. I remember her in that sense.

Keywords: *Jane Ann Lindley; cooperation; ILIPG; Koç University Library.*

Öz

İstanbul Alman Kültür Merkezinde çalıştığım yıllarda tanıdığım Jane, yoğun mesleki faaliyetlerinin yanı sıra İstanbul'da bulunan yabancı kültür merkezi kütüphanecilerini bir araya getirerek unutulmaz dostluklar kurmuştur. Kendisini bu anlamda anıyorum.

Anahtar Sözcükler: *Jane Ann Lindley; iş birliği; ILIPG; Koç Üniversitesi Kütüphanesi.*

Hello, my name is Ulla Wester and I am based in Buenos Aires at the moment.

Well, it is about 20 years ago already that I came to Istanbul for six years in order to work there for the library department at the Goethe-Institut. I think it was in my very first year already that I got to know you, Jane, as the then director of the library of the Koç University – and as well a big supporter of the Turkish Librarians' Association and of professional international exchange. So, we came together quite soon and met with Didar Bayır, with other colleagues from the Koç University, librarians from the British Council as well as the Spanish and the French cultural centers. We founded a kind of International Librarians Group (ILIPG), and organized several international conferences along with other events together.

It was a great pleasure for me to work together with you. You were really committed and dedicated to what you were doing. You were very much shaped and driven by a strong professional ethos and your enthusiasm for bringing people, media, information and knowledge together in order to find the right information, to structure it and to process it,

* Goethe-Institut Kütüphanesi, Buenos Aires, Arjantin. E-posta: ullaewester@gmail.com
Goethe-Institut Library, Buenos Aires, Argentina. E-mail: ullaewester@gmail.com

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

which were prerequisites for life-long learning, for being an informed citizen and for taking part actively in society. So, that was very impressive.

But it was not only work; we had some very nice social events together, like dinners, Bosphorus tours in Istanbul, which was great. You also liked to eat and drink together with people and I enjoyed it a lot sharing this with you. And I remember very well one of your favorite sentences in Turkish: “Çok soğuk bir bira, lütfen!” I hope that is correct, because my Turkish has vanished in the last 15 years since I had to learn and refresh other languages.

Well, I am really glad that we met, Jane, and that I had the opportunity to get to know you and to be part of your enthusiasm. So, I really would like to say thank you – to a very impressive and unforgettable librarian, personality, woman and human-being! Thank you very much!

Jane Ann Lindley: Etkileyici ve Unutulmaz Kütüphaneci, Kişilik, Kadın ve İnsan

Jane Ann Lindley: Impressive and Unforgettable Librarian, Personality, Woman and Human-Being

Ulla Wester*

Didar Bayır (Çev.)**

Merhaba, benim adım Ulla Wester ve şu anda Buenos Aires'te yaşıyorum.

Yaklaşık 20 yıl önce Goethe-Institut'taki kütüphanede çalışmak için altı yıllığına İstanbul'a geldim. Sanırım ilk yılımda, Koç Üniversitesi Kütüphanesi'nin o zamanki direktörü olarak ve aynı zamanda Türk Kütüphaneciler Derneği'nin ve profesyonel uluslararası değişimin büyük bir destekçisi olarak seni tanımaya başlamıştım Jane. Kısa zamanda Didar Bayır, Koç Üniversitesi'nden diğer meslektaşlarımız, British Council'dan kütüphanecilerin yanı sıra İspanyol ve Fransız kültür merkezi çalışanları ile bir araya geldik. Bir tür Uluslararası Kütüphaneci Grubu (ILIPG) kurduk. Birlikte farklı etkinliklerin yanı sıra birkaç uluslararası konferans düzenledik.

Seninle birlikte çalışmak benim için büyük bir zevkti. Yaptığın işe gerçekten bağlıydın ve kendini adamıştın. Yaşam boyu öğrenmenin ön koşulu olan bilinçli bir vatandaş olmak ve toplumda aktif olarak yer almak için doğru bilgiyi bulmak, yapılandırmak ve işlemek üzere insanları, medyayı, enformasyonu ve bilgiyi bir araya getiren güçlü bir profesyonel ahlak ve hevesle şekillendirilmiş bir yapıya sahiptin. Yani bu çok etkileyiciydi.

Ama sadece iş değil; birlikte akşam yemekleri, İstanbul'da Boğaz turları gibi çok güzel sosyal etkinlikler yaptık, bu harikaydı. Ayrıca insanlarla birlikte yemek yemeyi ve içmeyi severdin ve bunu seninle paylaşmaktan çok keyif aldım. Türkçede en sevdiğin cümlelerden birini çok iyi hatırlıyorum: “Çok soğuk bir bira, lütfen!” Umarım bu ifade doğrudur, Türkçem son 15 yılda yok oldu, zira diğer dilleri öğrenmek ya da yenilemek zorunda kaldım.

Tanıştığımız, seni tanıma ve hevesinin bir parçası olma fırsatı bulduğum için çok mutluyum Jane. Bu yüzden, gerçekten çok etkileyici ve unutulmaz bir kütüphaneciye, kişiliğe, kadına ve insana teşekkür etmek istiyorum! Çok teşekkür ederim!

* Goethe-Institut Kütüphanesi, Buenos Aires, Arjantin. E-posta: ullaewester@gmail.com

Goethe-Institut Library, Buenos Aires, Argentina. E-mail: ullaewester@gmail.com

** İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: didar.bayir@medeniyet.edu.tr

İstanbul Medeniyet University, Department of Information and Document Management, İstanbul, Turkey. E-mail: didar.bayir@medeniyet.edu.tr

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

My Remembrance of Jane Lindley

Anımsadığım Jane Lindley

Deborah Jakubs*

Abstract

This is a memoir I wrote about Jane, who impressed me with her vast professional and life knowledge, while I was at the Koç University Library in February 1990 as part of the librarian exchange program.

Keywords: *Jane Ann Lindley; personnel exchange; Koç University Library.*

Öz

Kütüphaneci değişim programı kapsamında Şubat 1990'da Koç Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunduğum sırada engin iş ve hayat bilgisiyle beni çok etkileyen Jane hakkında kaleme aldığım anı mektubudur.

Anahtar Sözcükler: *Jane Ann Lindley; personel değişimi; Koç Üniversitesi Kütüphanesi.*

I was very fortunate to spend February 10-20, 1999 at Koç University in Istanbul as part of an exchange of faculty and librarians between Duke University and Koç. I was there to consult on the collection development program and the Suna Kıraç Library's support for the Certificate in American Studies. It was in all ways a wonderfully broadening experience for me (and my 10-year-old son Logan, who accompanied me on the adventure) and taught me that the challenges to libraries are similar regardless of their size or location. I will always be grateful to the remarkable Jane Lindley, who was the director of the Library and organized my visit.

Jane lived a fascinating and active life of travel and work in at least a dozen countries. She was an independent spirit who thrived on challenges. I could tell from the moment I met her that Jane was fully committed to the Library, focused on building excellent library collections and services in support of the intellectual work of the Koç community. But even clearer was Jane's affection for and dedication to her staff, a talented, diverse and enthusiastic group of experts. She wisely knew that her ambitions for the Library depended on having a strong and collaborative staff.

* Rita DiGiallonardo Holloway Üniversitesi Kütüphanecisi, Duke Üniversitesi, Durham, NC. E-posta: deborah.jakubs@duke.edu

Rita DiGiallonardo Holloway University Librarian, Duke University, Durham, NC. E-mail: deborah.jakubs@duke.edu

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

On my first day at Koç, as I learned about their job responsibilities, their educational backgrounds, and their ambitions, I wondered how I could, in a relatively short time, get to know the staff more personally. On my last day, when they threw a goodbye party for me and for us, I felt that I was leaving a very good group of friends. I was moved by their gifts, their warmth, and their collegiality. Jane was very proud of her staff and took a deep interest in each person. She was mentor and coach, a “boss” but also a friend. She gave them professional development and travel opportunities, followed their careers, and stayed in close touch with each one after her retirement. Jane was a strong role model and set a high standard as a library leader, as well as for personal and professional generosity.

The time at Koç remains among my best memories, and Logan’s as well. I will cherish the days spent with Jane Lindley and her wonderful staff, and I will remember her spirit of adventure, her great kindness, and her commitment to her profession.

Thank you, Jane. May you rest in peace.

Anımsadığım Jane Lindley

My Remembrance of Jane Lindley

Deborah Jakubs*

Didar Bayır (Çev.)**

Duke Üniversitesi ile Koç Üniversitesi arasındaki fakülte üyesi ve kütüphaneci değişimi programının bir parçası olarak 10-20 Şubat 1999 tarihlerini İstanbul'da Koç Üniversitesi'nde geçirdiğim için çok şanslıydım. Suna Kıraç Kütüphanesi'nin koleksiyon geliştirme programına ve Amerikan Çalışmaları Bölümü'ne verilen destek hakkında danışmanlık yapmak üzere oradaydım. Bu, benim için (ve bu macerada bana eşlik eden 10 yaşındaki oğlum Logan için) her yönden harika geçen bir deneyim oldu. Bana kütüphanelerin karşılaştığı zorlukların büyüklükleri veya konumları ne olursa olsun birbirine benzer olduğunu öğretti. Ziyaretimi kütüphane direktörü olarak organize eden ve olağanüstü bir kişi olan Jane Lindley'e her zaman minnettar olacağım.

Jane, en az bir düzine ülkede etkileyici ve aktif bir seyahat ve çalışma hayatı yaşadı. Zorlukların üstesinden gelen bağımsız bir ruhtu. Onunla tanıştığım andan itibaren Jane'in kütüphaneye kalpten bağlı olduğunu, Koç topluluğunun entelektüel çalışmalarını desteklemek için mükemmel kütüphane koleksiyonları ve hizmetleri oluşturmaya odaklandığını anlayabiliyordum. Ancak Jane'in yetenekli, birbirinden farklı ve hevesli uzman çalışanlarına olan sevgisi ve bağlılığı daha da netti. Kütüphaneye olan tutkusunun güçlü ve iş birlikçi bir kadroya sahip olmasına bağlı olduğunu çok iyi biliyordu.

Koç'taki ilk günümde iş sorumluluklarını, eğitim geçmişlerini ve tutkularını öğrendikçe, görece kısa sürede, personeli nasıl daha kişisel olarak tanıyabileceğimi merak ettim. Son günümde bizim için bir veda partisi verdiklerinde çok iyi bir arkadaş grubundan ayrıldığımı hissettim. Armağanları, içtenlikleri ve arkadaşlıkları beni etkiledi. Jane, ekibiyle gurur duyuyordu ve her birine derin bir ilgi besliyordu. Akıl hocası ve koçtu, bir "patron" ama aynı zamanda bir arkadaştı. Onlara mesleki gelişim ve seyahat fırsatları verdi, kariyerlerini takip etti ve emekli olduktan sonra her biri ile yakın temas halinde kaldı. Jane güçlü bir rol modeldi.

* Rita DiGiallonardo Holloway Üniversitesi Kütüphanecisi, Duke Üniversitesi, Durham, NC. E-posta: deborah.jakubs@duke.edu

Rita DiGiallonardo Holloway University Librarian, Duke University, Durham, NC. E-mail: deborah.jakubs@duke.edu

** İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: didar.bayir@medeniyet.edu.tr

İstanbul Medeniyet University, Department of Information and Document Management, İstanbul, Turkey. E-mail: didar.bayir@medeniyet.edu.tr

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

Kişisel ve profesyonel cömertliğiyle beraber kütüphane lideri olarak yüksek bir standart oluşturdu.

Koç'ta geçirdiğimiz zaman benim ve Logan'ın en iyi anılarımız arasında kalacak. Jane Lindley ve şahane kadrosuyla geçirilen günleri yaşatacağım ve onun macera ruhunu, büyük nezaketini ve mesleğine olan bağlılığını daima hatırlayacağım.

Teşekkür ederim Jane. Huzur içinde uyu...

Librarian Exchange Program and Jane Ann Lindley

Kütüphaneci Değişim Programı ve Jane Ann Lindley

Kenneth W. Berger*

Abstract

This is a memoir I wrote about Jane, who left a deep impression on me when I was at the Koç University Library in August 1999 as part of the librarian exchange program.

Keywords: *Jane Ann Lindley; Koç University Library; personnel exchange.*

Öz

Kütüphaneci değişim programı kapsamında Ağustos 1999'da Koç Üniversitesi Kütüphanesinde bulunduğum sırada, bende derin izler bırakan Jane hakkında kaleme aldığım anı mektubudur.

Anahtar Sözcükler: *Jane Ann Lindley; Koç Üniversitesi Kütüphanesi; personel değişimi.*

My visit to Koç in August 1999, as the second of three Duke librarians participating in the staff exchange program, happened at a very eventful time. Computer users around the world were preparing for the impact of the year 2000 Y2K bug. There was an eclipse, near total in Istanbul. And there was, sadly, the devastating earthquake.

My impressions of Jane were threefold. First, she was a gracious host, getting me set up in an apartment a couple of floors below hers, taking me out food shopping, familiarizing me with the area, driving me to work each day. She and her mother had me join them for dinner that first night, and she made certain her staff introduced me to the breadth of Turkey throughout my visit.

Second, she exposed me to the operations of the Koç University Library, as well as to other libraries in Istanbul. If I was going to be able to share my expertise and experience with her staff, I had to understand theirs. My calendar was filled with contacts with university faculty and administrators, all operations of Koç library staff, and other librarians in Istanbul. Finally, Jane was a confident, capable, caring administrator. She was not defeated by cultural or linguistic challenges, demonstrating an amazing ability to work with a solid team to make their library a vital contributor to an up-and-coming academic institution.

It was my honor and privilege to have had the opportunity to work with her.

* Duke Üniversitesi, Durham, NC. E-posta: kenwberger@gmail.com
Duke University, Durham, NC. E-mail: kenwberger@gmail.com

Kütüphaneci Değişim Programı ve Jane Ann Lindley

Librarian Exchange Program and Jane Ann Lindley

Kenneth W. Berger*

Didar Bayır (Çev.)**

Personel değişim programına katılan üç Duke kütüphanecisinden ikincisi olarak Ağustos 1999'da Koç'u ziyaretim çok olaylı bir zamanda gerçekleşti. Dünyanın dört bir yanındaki bilgisayar kullanıcıları, 2000 yılı Y2K hatasının etkisine hazırlanıyorlardı. İstanbul'da topyekûn tutulma yaşandı. Ve ne yazık ki, yıkıcı bir deprem oldu.

Jane hakkındaki izlenimlerim üç aşamalıydı. İlk olarak nazik bir ev sahibiydi; beni kendi kaldığı lojmanın birkaç kat aşağısındaki bir daireye yerleştirdi ve yiyecek alışverişine çıkardı, bölgeyi tanımamı sağladı ve her gün beni işe getirip götürdü. O ve annesi geldiğim ilk gece beni akşam yemeğine davet etti ve ziyaretim boyunca personelinin Türkiye'nin dört bir yanını bana tanıtmalarını sağladı.

İkincisi, beni Koç Üniversitesi Kütüphanesinin ve İstanbul'daki diğer kütüphanelerin işleyişiyle tanıştırdı. Uzmanlığımı ve deneyimimi personeliyle paylaşabileceksem, onlarınkini anlamam gerekiyordu. Takvimim, üniversite öğretim üyeleri ve yöneticileri, İstanbul'daki diğer kütüphaneciler ile görüşmelerle ve Koç kütüphane personelinin tüm işlemlerini gözlemlemeyle doluydu.

Son olarak Jane; kendinden emin, yetenekli ve şefkatli bir yöneticiydi. Kültürel veya dilsel zorluklara yenilmedi ve geleceği parlak bir akademik kurumun kütüphanesine önemli bir katkıda bulunmak üzere sağlam bir ekiple çalışmak için inanılmaz gayret sarf etti.

Onunla çalışma fırsatına sahip olmak benim için bir onur ve ayrıcalıktı.

* Duke Üniversitesi, Durham, NC. E-posta: kenwberger@gmail.com

Duke University, Durham, NC. E-mail: kenwberger@gmail.com

** İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: didar.bayir@medeniyet.edu.tr

İstanbul Medeniyet University, Department of Information and Document Management, İstanbul, Turkey. E-mail: didar.bayir@medeniyet.edu.tr

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

Jane Ann Lindley: Her Years in Pakistan

Jane Ann Lindley: Pakistan'daki Yılları

Bushra A. Jaswal*

Abstract

Brief information is given about Jane Ann Lindley's works done in Pakistan in the early 1990s in cooperation with the Pakistan Library Association and the Asia Pacific Parliamentary Librarians Association.

Keywords: *Jane Ann Lindley; Lahore University of Management Sciences (LUMS) Library; Pakistan Library Association (PLA); Association of Parliamentary Librarians of Asia and the Pacific (APLAP); Library of Congress.*

Öz

Jane Ann Lindley'in 1990'ların başında Pakistan'da, Pakistan Kütüphane Derneği ve Asya Pasifik Parlamento Kütüphanecileri Derneği ile işbirliği kapsamında yapmış olduğu çalışmalar hakkında kısa bilgi verilmektedir.

Anahtar Sözcükler: *Jane Ann Lindley; Lahore Yönetim Bilimleri Üniversitesi (LUMS) Kütüphanesi; Pakistan Kütüphane Derneği (PLA); Asya ve Pasifik Parlamento Kütüphanecileri Derneği (APLAP); Kongre Kütüphanesi.*

It was early May 1992, and I was asked to escort a visiting international library expert, coming from Islamabad, to visit the LUMS Library.

LUMS, or the Lahore University of Management Sciences, had been established in 1986, in Lahore, Pakistan. I was hired a year ahead of its start, to help realize a business library for its flagship Lahore Business School. By the time LUMS started its first academic program, I had put together a small business library, and by that time had successfully automated its systems and services. This small library of few thousand business books and journals, was the first example of a completely automated library system in Pakistan. So, visits of important guests were not uncommon.

Standing at the Lahore airport I looked at the placard in my hand. It read: Ms. Jane Ann Lindley, Regional Consultant for Legislative Institutional Development, The Asia Foundation, G.P.O. Box 666, Dhaka 9, Bangladesh. I raised the placard and soon saw an American lady

* Forman Christian College, a Chartered University, Lahore, Pakistan. E-posta: bushra.jaswal@gmail.com
Forman Christian College, a Chartered University, Lahore, Pakistan. E-mail: bushra.jaswal@gmail.com

dressed in 'salwar-qamees', the traditional dress of Pakistani ladies, with a broad smile and a friendly face. That was Jane Ann Lindley – and her face I will never forget.

While driving back to LUMS in the official car, I asked her if she would allow me a few minutes to take care of something urgent. In those days, I was responsible for the infrastructure for the first PLA Computer Training Center in Lahore and the workmen wanted me to check the height of the computer tables. Jane was keen to know many of the details. So, we talked in depth about the situation of library automation in Pakistan.

I informed her about the project of establishing five PLA Computer Training Centers in all four provinces as well as the federal capital, to train the librarians of Pakistan, in the use of computers in libraries. As the project leader, I had planned this project for the Pakistan Library Association with the funding obtained from the Netherlands Library Development Project in Pakistan. I further told her that I was putting together the first Computer Center in Lahore. Which, if successful, would be replicated in Peshawar, Quetta, Karachi and Islamabad. So, we stopped briefly on the project site. Jane was excited to see the progress of work. I was a little disheartened by the criticism of some groups and sadly commented "This is such hard work, Jane! But people do not seem to appreciate my efforts" – and Jane softly said those historic words, that have lighted my way since then: "People are people, Bushra! And you are you. Remember! Whatever the circumstances are, never stop being "YOU".

Jane A. Lindley was a specialist from the U.S. Congressional Research Services of the Library of Congress, who played a key role in development of parliamentary libraries in the developing countries in the early 1990s. At that time Jane Lindley was visiting Pakistan from Bangladesh, for the 2nd Bi-Annual Conference of Parliamentary Librarians of the Asia and Pacific Region, being held by the National Assembly Library in Islamabad, Pakistan on May 9-12, 1992.

She later returned to Pakistan for a longer period to work exclusively for the improvement of its parliamentary libraries. Based on her support and primary consultations on library management and establishment of parliamentary research services, the USAID launched a major assistance program through the Asia Foundation to improve the services in parliamentary libraries in the developing countries.

In Pakistan, Jane Lindley addressed the critical issue of hiring qualified personnel to manage the library facilities of parliamentary libraries. Having support of the parliamentary leadership, she was able to make significant progress in modernizing the library services in both houses of the national Parliaments as well as the provincial assemblies. Lindley also helped the National Assembly and Senate to establish separate research services for its members, based on best practices of parliamentary research services.

In 1990, initiated and guided by Ms. Jane Anne Lindley, the Association of Parliamentary Librarians of Asia and the Pacific (APLAP) was founded in Seoul. APLAP focuses on matters affecting the common interests of Parliamentary Libraries in the region, develops and shares methods and techniques to improve services provided to members of parliament. As such, it has grown into a major organ for sharing expertise and resources among the parliamentary librarians in the region. At present, APLAP is an affiliate of IFLA. There are around 40 member countries of APLAP, including Turkey, Pakistan, India, Sri Lanka, Bangladesh, Thailand,

Taiwan, Korea, Japan, Philippines, Malaysia, Singapore, and Indonesia. The association holds a conference every two years, usually in May. It is a regional organization for parliamentary libraries, with a founding mission to help member libraries obtain the most accurate and reliable information on global information networks and the challenges they bring, so that the libraries can carry out their work to the best possible effect.

Jane was a friend, a mentor and guide to me. The powerful initiatives by Jane Lindley changed the landscape of parliamentary library services in many developing countries. She was my personal friend, and a supporter and promoter of my work. Throughout her stay in Pakistan, we met many times. I used to stay with her whenever I visited Islamabad, and she never missed an opportunity to visit me when in Lahore.

Pakistani librarianship will never forget the sincerity and power of her impact and support, which actually brought us many steps forward.

I am deeply saddened by her death.

Jane Ann Lindley: Pakistan'daki Yılları

Jane Ann Lindley: Her Years in Pakistan

Bushra A. Jaswal*

Didar Bayır (Çev.)**

1992 yılı Mayıs ayının başlarıydı ve Lahore Yönetim Bilimleri Üniversitesi (LUMS) Kütüphanesini ziyaret etmek üzere İslamabad'dan gelecek olan bir uluslararası kütüphane uzmanına eşlik etmem istendi.

LUMS, 1986 yılında Pakistan'ın Lahore kentinde kurulmuştur. Başlangıcından bir yıl önce, amiral gemisi Lahor İşletme Okulu için bir işletme kütüphanesi oluşturmaya yardımcı olmak için işe alındım. LUMS ilk akademik programına başladığında, bir küçük işletme kütüphanesi oluşturmuştum ve o zamana kadar sistemlerini ve hizmetlerini başarıyla otomatik hale getirmiştım. İşletme konusunda birkaç bin kitap ve dergiden oluşan bu küçük kütüphane, Pakistan'daki tamamen otomatik bir kütüphane sisteminin ilk örneğiydi. Bu nedenle, önemli misafirlerin ziyaretleri olağan dışı değildi.

Lahor havaalanında dururken elimdeki pankarta baktım. Yazıda: Bayan Jane Ann Lindley, Asya Vakfı, Yasama Kurumsal Kalkınma Bölge Danışmanı, The Asia Foundation, G.P.O. Box 666, Dhaka 9, Bangladeş. Pankartı kaldırdım ve kısa süre sonra Pakistanlı hanımların geleneksel kıyafeti olan “*salwar-qamees*” giymiş, geniş bir gülümseme ve dostane bir yüzle Amerikalı bir bayan gördüm. Bu bayan, yüzünü asla unutamayacağım Jane Ann Lindley'di.

Resmi arabayla LUMS'a geri dönerken, acil bir işle ilgilenmem için birkaç dakika izin verip veremeyeceğini sordum. O günlerde Lahor'daki ilk PLA Bilgisayar Eğitim Merkezinin altyapısından sorumluydum ve işçiler bilgisayar masalarının yüksekliğini kontrol etmemi istemişlerdi. Jane ayrıntıların çoğunu bilmek istiyordu. Bu yüzden Pakistan'daki kütüphane otomasyonunun durumu hakkında derinlemesine konuştuk.

Pakistan kütüphanecilerini kütüphanelerde bilgisayar kullanımını konusunda eğitmek için federal başkentin yanı sıra dört ilde kurulacak beş PLA Bilgisayar Eğitim Merkezi kurma projesi hakkında ona bilgi verdim. Proje lideri olarak Pakistan'daki Hollanda Kütüphane

* Forman Christian College, a Chartered University, Lahore, Pakistan. E-posta: bushra.jaswal@gmail.com
Forman Christian College, a Chartered University, Lahore, Pakistan. E-mail: bushra.jaswal@gmail.com

** İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: didar.bayir@medeniyet.edu.tr

İstanbul Medeniyet University, Department of Information and Document Management, İstanbul, Turkey. E-mail: didar.bayir@medeniyet.edu.tr

Geliş Tarihi - Received: 19.08.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 22.08.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

Geliştirme Projesi'nden sağlanan fonla Pakistan Kütüphane Derneği için bu projeyi planlamıştım. Ayrıca ona Lahor'daki ilk Bilgisayar Merkezini kurduğumu da söyledim. Başarılı olursa Peşaver, Quetta, Karaçi ve İslamabad'da da bu merkezler kurulacaktı. Projenin yürütüldüğü alanda kısa bir süre durduk. Jane, işin ilerleyişini görmekten heyecan duydu. Bazı grupların eleştirileriyle biraz cesaretim kırılmıştı ve üzülererek “Bu çok zor bir iş Jane! Ama insanlar çabalarımı takdir etmiyor gibi görünüyor.” diye serzenişte bulunmuştum. Jane o zamandan beri yolumu aydınlatan o tarihi sözleri usulca söyledi: “İnsanlar insandır, Büşra! Ve sen sensin. Hatırla! Koşullar ne olursa olsun, asla "SEN" olmayı bırakma.”

Jane A. Lindley, 1990'ların başında gelişmekte olan ülkelerde parlamento kütüphanelerinin geliştirilmesinde kilit rol oynayan Kongre Kütüphanesinin ABD Kongre Araştırma Hizmetlerinden bir uzmandı. O sırada Jane Lindley, 9-12 Mayıs 1992'de Pakistan'ın İslamabad kentinde Ulusal Meclis Kütüphanesi tarafından düzenlenen Asya ve Pasifik Bölgesi Parlamento Kütüphanecileri 2. İki Yıllık Konferansı için Bangladeş'ten Pakistan'ı ziyaret ediyordu.

Daha sonra, özellikle parlamento kütüphanelerinin iyileştirilmesi için çalışmak üzere daha uzun süreliğine Pakistan'a döndü. Onun kütüphane yönetimi ve parlamento araştırma hizmetlerinin kurulması konusundaki desteği ve temel incelemelerine dayanarak USAID gelişmekte olan ülkelerdeki parlamento kütüphanelerinin hizmetlerini iyileştirmek için Asya Vakfı aracılığıyla büyük bir yardım programı başlatmıştı.

Pakistan'da Jane Lindley, parlamento kütüphanelerini yönetmek için “nitelikli personel istihdam etme” kritik sorununu dile getirdi. Parlamento'nun desteğini alarak hem ulusal parlamentolarda hem de bölgesel meclislerde kütüphane hizmetlerinin modernleştirilmesinde önemli ilerlemeler kaydetti. Lindley ayrıca, parlamento araştırma hizmetlerinin en iyi uygulamalarına dayalı olarak Ulusal Meclis ve Senato'nun üyeleri için ayrı araştırma hizmetleri oluşturulmasına yardımcı oldu.

1990 yılında Seul'de Bayan Jane Anne Lindley tarafından başlatılan ve yönetilen çalışmalarla birlikte Asya ve Pasifik Parlamento Kütüphanecileri Derneği (APLAP) kuruldu. APLAP, bölgedeki Parlamento Kütüphanelerinin ortak çıkarlarını etkileyen konulara odaklanır, milletvekillerine sunulan hizmetlerin iyileştirilmesi için yöntem ve teknikler geliştirir ve paylaşır. Bu nedenle, bölgedeki parlamenter kütüphaneciler arasında uzmanlık ve kaynak paylaşımı için önemli bir organ haline gelmiştir. Günümüzde APLAP, IFLA'ya üye bir kurumdur. APLAP'ın Türkiye, Pakistan, Hindistan, Sri Lanka, Bangladeş, Tayland, Tayvan, Kore, Japonya, Filipinler, Malezya, Singapur ve Endonezya dâhil yaklaşık 40 ülkeden üyesi bulunmaktadır. Dernek, her iki yılda bir, genellikle Mayıs ayında bir konferans düzenler. Üye kütüphanelerin küresel bilgi ağları ve getirdikleri zorluklar hakkında en doğru ve güvenilir bilgileri elde etmelerine yardımcı olma misyonuyla parlamento kütüphaneleri için bölgesel bir organizasyondur, böylece kütüphaneler çalışmalarını mümkün olan en iyi şekilde yürütebilirler.

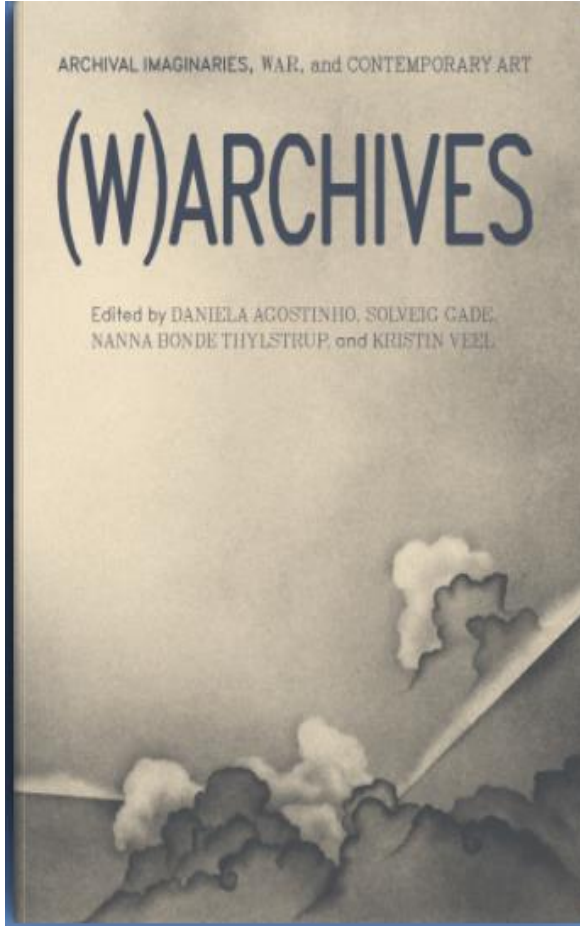
Jane bir arkadaş, akıl hocası ve benim için yol göstericiydi. Jane Lindley'in güçlü girişimleri, birçok gelişmekte olan ülkede parlamento kütüphanesi hizmetlerinin görünümünü değiştirdi. O benim kişisel arkadaşım ve çalışmalarımın destekleyicisiydi. Pakistan'da kaldığı süre boyunca birçok kez bir araya geldik. İslamabad'ı her ziyaret ettiğimde onunla kalırdım ve o da Lahor'da beni ziyaret etme fırsatını asla kaçırmazdı.

Pakistan kütüphaneciliği, onun aslında bizi oldukça ileriye taşıyan etkisinin ve desteğinin gücünü ve samimiyetini asla unutmayacaktır.

Ölümü beni derinden üzdü.

**Agostinho, D., Gade, S., Thylstrup, N. B. ve Veel, K. (Ed.). (2021).
(W)ARCHIVES/ Archival Imagineries, War and Contemporary Art. Londra:
Sternberg Press. 416 s. ISBN: 9783956794568**

Hêlin İlcek*

Book Review

(W)ARCHIVES: Archival Imagineries, War, and Contemporary Art

The book deals with how these digital archive materials were handled in wars. Moreover, it mostly tries to reveal the productions of artists about how archival works and art can come together to create new forms. They try to express the political demands of the archives, as well as to create new forms of archival expression and to make more than one proposal to embody the experience between war and real life. In their own words: “This book explores the changing role of archives in contemporary war, the cultural and political impact of digitization upon the war-archive nexus, and the ways in which the artistic field has responded to these changes. (W)Archives proposes that in order to understand the rationale of contemporary wars, we need to investigate the increasingly structuring role played by digitization and digital archives

within warfare. At the same time, to grasp the changing role of archives in light of digitization, we need to explore the ways in which archives are deployed to an ever greater extent as technologies of warfare, venues for dissent, and demands for accountability.”

İlk bakışta Sternberg Press yayınları tanıdık gelmemiş gibi görünse de Londra merkezli çağdaş sanat, kültürel eleştiri, yaratıcı ve kurgusal olmayan sanat kitapları çıkaran bir yayinevidir¹. 1999 yılından bu yana çağdaş ve görsel sanatlar başta olmak üzere disiplinler arası ve oldukça seçkin çalışmalara imza atmaya devam ediyor. Ocak 2021’de çevrim içi olarak kitabın lansmanı² yapıldı. 3 Ağustos 2021 tarihinde yayımlanan (W)Archives adlı bu

* Kadıköy Belediyesi Sinematek/ Sinema Evi. E-posta: hhelingucer@gmail.com
Kadıköy Municipality Sinematek/ Cinema House. E-mail: hhelingucer@gmail.com

¹ Yazarın notu: Yayinevinin sayfasını incelemenizi, kitap içeriklerinin ve tasarımlarının özgünlüklerine dikkat etmenizi öneririm.

² Lansman videosu E.A. <https://vimeo.com/522806538>

Geliş Tarihi - Received: 31.07.2021

Kabul Tarihi - Accepted: 01.09.2021

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.09.2021

çalışmada savaş teknolojisinin ayrılmaz bir parçası olarak dijital arşivlemeyi, sanatın ve görsel kültürün bu malzemeye olan tepkisini araştırmak için sanatçıların ve akademisyenlerin bakış açıları bir araya getirildi. Çevrim içi lansman, kitabın yardımcı editörleri Daniela Agostinho ve Solveig Gade tarafından yönetildi, devamında ise diğer editörler Nanna Bonde Thylstrup ve Kristin Veel çalışmanın hedef ve amaçları hakkında izleyenleri bilgilendirdiler. Kitaba katkı sunanlardan (kitaptaki sıraya göre) bazı kişiler hakkında kısaca bilgi vermek gerekirse:

Daniela Agostinho - Kopenhag Üniversitesi kültür teorisyeni ve küratör/ *Uncertain Archives: Critical Keywords for Big Data* (MIT Press, 2021), *(W)archives: Archival Imaginaries, War and Contemporary Art* (Sternberg Press, 2021) ve *The Uncertain Image* (Routledge, 2019) kitaplarının yardımcı editörü,

Solveig Gade - Kopenhag Üniversitesi Sanat ve Kültürel Çalışmalar Bölümünde doçent/ Tiyatro ve performans sanatçısı ve dramaturg,

Nanna Bonde Thylstrup - Kopenhag İşletme Okulu/ Yönetim, Toplum ve İletişim Bölümü,

Kristin Veel - Kopenhag Üniversitesi/ Sanat ve Kültürel Çalışmalar Bölümü,

Sophie Dyer - Görsel ve açık kaynak araştırmalarında uzmanlaşmış feminist araştırmacı ve tasarımcı/ Uluslararası Af Örgütü Kanıt Laboratuvarı üyesi/ Harvard Üniversitesi Berkman Klein İnternet ve Toplum Merkezi üyesi,

Heba Y. Amin³ - Mısırlı multimedya sanatçısı/ Simon Fraser Üniversitesi Çağdaş Sanatlar Okulu/ Black Athena Collective kurucu ortağı/ *MIZNA* dergisinin görsel sanatlar küratörü/ *Journal of Digital War* dergisinin yayın kurulu üyesi/ Film, fotoğraf, arşiv materyali, ders performansı ve yerleştirme gibi ortamları kullanarak siyasi temalar ve arşiv tarihi alanlarında uzman,

Anthony Downey - Orta Doğu ve Kuzey Afrika Birmingham City Üniversitesi Görsel Kültür Profesörü/ Lübnan, Filistin ve Ürdün'de (2020-2024)⁴ Kültürel Lider ve Ortak Araştırmacı/ *Journal of Digital War* dergisinin yayın kurulu üyesi,

Oraib Toukan - Berlin Forum Transregional Studien (EUME) sanatçısı/ Oxford Üniversitesi Ruskin Sanat Okulu Güzel Sanatlar doktora derecesi.

Diğer isimler, yine kitaptaki sıralamaya göre, şu şekildedir: Kevin Mcsorley, Anders Engberg Pedersen, Cristián Gomez-Moya, Kathrin Maurer, Svea Braunert, Sarah Tuck, Louise Wolthers, Aimée Zito Lema, Sofie Lebech, Ariella Azoulay, Arkadi Zaidis. Solveig Gade, Dima Saber.

Çalışma, aşağıdaki 5 bölümden oluşmaktadır⁵:

³ 2020'nin Ekim ayında Heba Y. Amin'in yine Sternberg Press'ten Anthony Downey editörlüğünde *The General's Stork/ Generalin Leyleği* adlı arşiv sergisi ve belgesel nitelikteki bir sergi kitabı da bulunmaktadır. E.A. <https://www.sternberg-press.com/product/the-generals-stork/>

⁴ Burada, AHRC tarafından finanse edilen, Lübnan, Filistin ve Ürdün'de 2020'de başlayan, hâlen devam etmekte ve 2024 yılında bitmesi planlanan kültürel uygulamalar, eğitim ve dijital metodolojilere odaklanan kendi araştırma projesinden bahsedilmektedir.

⁵ Bölüm isimlerinin çevirileri temsili çevirilerdir, hata payı bulunmaktadır.

- Introduction: (W)ARCHIVES Materialities of War, Digital Archiving, and Artistic Engagements (*Giriş: Savaş materyalleri olarak savaş arşivleri, dijital arşivleme ve sanatsal işaretler*)⁶
- A. Archiving war: Spatiotemporal Reconfiguration (*Savaş arşivlemesi: Uzay-zamansal olarak yeniden yapılandırmalar*)
- B. Aesthetics of drone formations: Counter Archives, Mediations and Interventions (*Drone oluşumlarının estetiği: Karşı arşivler, aracılık(arabuluculuk) ve müdahaleler*)
- C. Sensing War: Technologies, Intimacies and Bodies (*Savaşı hissetmek: Teknolojiler, ilişkiler ve bedenler*)
- D. Evidential Aesthetics: Documenting, Witnessing and Redressing (*Kanıt estetik: Belgeleme, tanıklık ve telafi etme*)

Savaşa yönelik arşivlerin en başta savaş materyali olarak düşünülmesinin şoke edici tarafını ve arşivci gözünden değil de daha çok sanatçılar ve akademisyenler tarafından çağdaş sanattaki karşılığını fark edebileceğiniz bir çalışma (W)Archives. Ayrıca bir “savaşı arşivleme”nin, savaş sırasındaki psikolojisini yakından anlamak, yalnızca askerî ve politik yönden değil, bu arşivlere insani ve sanatsal olarak da bakabilmeyi sağlıyor. Lansman izlendiğinde bazı temel sorular fark ediliyor:

- Dijital teknoloji ve bilgi teknolojileri günümüz savaş arşivlerini nasıl dönüştürüyor?
- Sanatçılar bu değişimlere nasıl tepki veriyor?
- Böylesi hassas arşivlerde sanatın izleri insani boyutlarda ne ifade ediyor?
- Belgeleme gerçekten yeniden yapılandırma mı yoksa salt tanıklık olarak mı düşünülmeli?

Kitap, savaşlarda bu dijital arşiv malzemelerinin nasıl ele alındığı ile ilgileniyor. Üstelik daha çok sanatçıların son yıllardaki arşivsel çalışmalar ile sanatın nasıl bir araya gelerek yeni formlar oluşturabileceğine dair üretimleri ortaya koymaya çalışıyor. Arşivlerin siyasi taleplerini dile getirmeyi, bunun yanında arşivsel olarak yeni ifade biçimlerini oluşturmayı ve de savaş ile hayat arasındaki deneyimi somut hâle getirmenin birden fazla önerisini yapmayı deniyor. Giriş bölümünde de özellikle vurgulandığı gibi⁷:

Bu kitap, günümüz dünyasında dijitalleşmenin, savaş ve arşiv arasındaki bağlantısı üzerinde hem kültürel hem de politik etkisini ve de sanatsal bağlamda bu değişikliklere nasıl tepki verdiğini gözlemleyerek arşivlerin değişen rolünü araştırıyor (s.9).

(W)Archives, sırayla şunları amaçlamaktadır:

- çağdaş savaşların mantığını anlamak için savaş içinde yer almakta olan dijital arşivlerin giderek artan yapılandırıcı rolünü araştırmak,
- bunu kavramak için de arşivlerin dijitalleşme ışığında değişen rolüne karşın, arşivlerin savaş teknolojileri, aykırılık mekânları olarak her zamankinden daha geniş bir şekilde konuşlandırılmasının yollarını araştırmak,
- ve tüm bunları yaparken sorumluluk talep etmek (s.9).

(W)Archives ayrıca şunları öneriyor:

- sanatsal üretime, verimliliği artırmak adına, daha çok alan yaratılması gerektiğini,

⁶ Kitabın, 27 sayfalık “Introduction/Giriş” bölümü için E.A. https://13rf5f1h78h24flvaf33gx6s-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/MR-HYA_WArchives_book-introduction.pdf

⁷ Çeviriler temsili çevirilerdir, hata payı bulunmaktadır.

- mevcut savaş arşivlerinin yeniden elden geçmesini,
- mevcut savaş arşivleri ile eleştirel olarak siyasal bazda daha çok ilgilenilmesini,
- mevcut savaş arşivlerinin farkındalığının artmasını,
- mevcut savaş arşivlerinin dijitalleşme zamanlarında savaşın yapısı ve aynı zamanda savaşı arşivlemenin pratik eleştirilerini, muhalefetini ve savaşın hem duyuşsal hem duygusal tepkileri tarihinin kayıt altına alınmasına destek olunması,
- ve de devam eden savaşların sonuçlarının da arşivsel değeri bakımından açıklanması ve sunulması (s.9).

Kitabın en değerli tarafı ise, devletlerin ve halkların kendilerini adadıkları hatta çok ağır bedeller ödedikleri birçok savaşa yönelik arşivlerin yeniden sorgulanmaya ihtiyacı olduklarını özetleyen, özgün ve gerçekçi sanatçı üretimleri diye düşünüyorum. Özellikle de savaşın arşivlenmesi gibi -yani durağan bir yapı olmayıp arşivlemenin o sırada da devam etmekte olduğu- “canlı” bir arşivleme pratiğinin özgünlük, gerçekçilik ve hatta yeterlilik kavramları sorgulanıyor. Arşivsel uygulamaların ve de savaş arşivlerinin birçok yönden algısı ile ilgili de soru işaretleri yaratmayı başarıyor. Son olarak bir savaşı arşivlemede, savaş rejimlerinin boşluklarını ve sınırlılıklarını nasıl zorladıklarına dair sanatsal çalışmalarla hatta bizzat savaşa ait arşivsel malzemeye radikal denebilecek çalışmalara imza atıldığı ifade edilebilir.

Görsel 1. Çevrim içi lansmana ait sunum görselinden bir örnek (Mozaik Odalar, 2021).

Görsel 2. Çevrim içi lansmanda Heba Y. Amin'e ait sunum görselinden bir örnek (Mozaik Odalar, 2021).

Kaynakça

Mozaik odalar. (2021, 12 Mart). *Kitap lansmanı: (W)arşivler: Arşiv hayalleri, savaş ve çağdaş sanat* [Video]. Vimeo. <https://vimeo.com/522806538>